

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XIV. évfolyam 1. szám

2015. március

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dezső Sándor dandártábornok
Dr. Magyar István ny. dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok
Deák Anita alezredes
Dr. Fürjes János alezredes
Háry Szabolcs alezredes
Dr. Magyar Sándor alezredes
Dr. Tóth Sándor alezredes
Dr. Vida Csaba alezredes

A kézirat lezárva: 2015. február 28.

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina zászlós

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NY. EZREDES	
VÁRHATÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI TENDENCIÁK A VILÁGON 2015-BEN.....	5
DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES – DR. KAISER FERENC – HÁBER PÉTER NY. EZREDES	
UGYANAZ MÁSKÉPPEN – AZ OROSZ GEOPOLITIKA VÁLTOZÁSAI A HIDEGHÁBORÚ VÉGÉTŐL NAPJAINKIG.....	21
DR. DEÁK JÁNOS NY. VEZÉREZREDES	
OROSZORSZÁG ÚJ (PONTOSÍTOTT) KATONAI DOKTRÍNÁJÁNAK MEGJELENÉSE AZ OROSZ KATONAI GONDOLKODÁS VÁLTOZÁSAINAK TÜKRÉBEN.....	37

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

DR. VIDA CSABA ALEZREDES	
EGYSZERŰ NEMZETBIZTONSÁGI ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK II. – ANOMÁLIAELEMZÉS.....	48
LAKATOS ZSOLT ALEZREDES	
AZ EU HÍRSZERZÉSÉNEK IRÁNYÍTÁSA.....	61
MISZORI ENDRE ALEZREDES	
AZ EURÓPAI UNIÓ MŰHOLDKÖZPONTJÁNAK BEMUTATÁSA.....	71
VADÁSZ PÁL	
INFORMÁCIÓKERESÉS A NYÍLT FORRÁSÚ HÍRSZERZÉSBEN	81

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. JUR. DEÁK JÓZSEF R. ALEZREDES

AZ OROSZ LÉG- ÉS ŰRVÉDELMI CSAPATOK..... 101

KISS ROLAND

A KÍNAI KÉK VÍZI FLOTTA FEJLESZTÉSE 118

KŐSZEGVÁRI ZSUZSA DÓRA FŐHADNAGY

**A DÉLKELET-ÁZSIAI ORSZÁGOK FEGYVERES ERŐI –
VIETNAM..... 142**

FÓRUM

DR. Solti István ezredes

**FARKÁBA HARAPOTT A KÍGYÓ?
A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK HATÁSA
A NEMZETBIZTONSÁGI ÜGYNÖKSÉGEK
TEVÉKENYSÉGÉRE..... 149**

FEJES PÁL ŐRNAGY

**A MAGYAR–JUGOSZLÁV „TITKOS HÁBORÚ”
ÉS NEMZETBIZTONSÁGI VONATKOZÁSAI 162**

KŐSZEGVÁRI ZSUZSA DÓRA FŐHADNAGY

**A FELDERÍTÉS HELYE ÉS SZEREPE
AZ IRREGULÁRIS HADVISELÉSBEN,
A FELDERÍTÉS TERVEZÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA 177**

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

**SZAKÁLY SÁNDOR: A 2. VKF. OSZTÁLY –
KÖNYVISMERTETŐ 183**

AZ OLVASÓHOZ

E SZÁMUNK TARTALMA 188

A KÖTET SZERZŐI 200

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI 201**

VÁRHATÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI TENDENCIÁK A VILÁGON 2015-BEN

A 2015-ös évet több szempontból a bizonytalanság és a nehezen prognosztizálható események jellemzik. A 2014-es év történései alapján vannak olyan tendenciák, amelyek folytatása várható, találkozhatunk módosulásokkal, de váratlan meglepetésekkel is. Az „áthúzódó” események közé tartoznak a gazdasági nehézségek, amelyek globális jellegűek. A biztonságpolitikában a stratégiai környezet továbbra is meglehetősen bizonytalan, a NATO és az EU az orosz–ukrán konfliktus miatt több szempontból válaszüt elé kerülhet, sajátos amerikai és orosz viszonytal találkozhatunk, ami bi- és multilaterális területen új kihívásokat hozhat.¹ Mindenképpen figyelmet érdemel az orosz–kínai–amerikai kapcsolatrendszer, a Közel-Kelet dinamikája, Kína regionális politikája és természetesen a terrorizmus elleni küzdelem jövője a párizsi események, az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH²) és az erősödő radikalizmus tükrében. A nemzetközi rendszer három tartópillére (Amerikai Egyesült Államok, EU és Kína) közül a két utóbbi a strukturális hanyatlás jeleit mutatja, míg az Amerikai Egyesült Államokban a gazdasági mutatók javulását érzékelhetjük, főként az energia miatt.

Az Eurasia Group előrejelzése szerint 2015 legnagyobb kockázatai a világ fejlődése szempontjából az alábbiak: aggodalom az európai gazdaság miatt, orosz–ukrán konfliktus, a kínai gazdaság teljesítményének csökkenése, amerikai szankciók, ISIL/DAESH, gyenge vezetők Szaúd-Arábiában, Braziliában, Dél-Afrikában, Kolumbiában és Törökországban, szaúd-arábiai–iráni rivalizálás, tajvani–kínai feszültség³. Téves az a szemlélet, hogy az Amerikai Egyesült Államok kivonul számos területről. A valóság az, hogy unilaterális politikát valósít meg, amelynek geopolitikai következményei vannak.

Tanulmányomban⁴ ezekkel a kérdésekkel foglalkozom, figyelembe véve az európai és a magyar érdekeket.

1. Európa

Európa 2014-ben nem oldotta meg gazdasági, politikai és szociális problémáit. A kontinens, ezen belül az EU a hanyatlás ellenére is a globális világrend központi szereplője marad. Az EU gazdaságilag a legnagyobb a világon, a kontinens pedig a globális kereskedelem, valamint a kultúra és a tudomány központja, ebből adódóan

---

¹ RUSI: videóelemzések 2015-ről az intézet kutatóinak értékelése alapján.

<https://www.rusi.org/analysis/videos/ref:V5491633FF07BC/#.VLWIkNurE9I>; letöltés: 2015.01.20.

² Islamic State of Iraq and the Levant/Islamic State of Iraq and Sham. A DAESH a szervezet arab nevének a rövidítése.

³ Eurasia Group: Top risks 2015.

<https://s3.amazonaws.com/toprisks2015/Top+Risks+2015.pdf>; letöltés: 2015.01.07.

⁴ A tanulmány a Felderítők Társasága 2015.01.22-i rendezvényén elhangzott előadás szerkesztett változata.

óriási hatása lehet az egész világra egy gazdasági összeroppanás esetén.⁵ Ugyanakkor megállapítható, hogy a munkanélküliség Spanyolországban, Görögországban és több dél-európai államban rengeteg embert érint, és komoly hatása van az államok politikájára, kormányok sorsára.

A világgazdaság, de különösen az EU gazdasága a tervezetthez képest lassabban növekszik. Ebben politikailag szerepet játszik az ukrán–orosz válság, de a kőolajárak csökkenése is, ami paradox módon gazdaságnövelő tényező. Az eurózóna országaiban a GDP növekedése 2014-ben 1,3% volt, 2015-ben pedig 1,5% prognosztizálható. Magyarországon a GDP növekedése 2014-ben 3,2% volt, 2015-ben várhatóan 2% lesz.⁶

Az európai gazdasági problémák megjelenésével egy időben több EU-ellenes párt aktivitásával találkozunk, ami még akkor is figyelemre méltó, ha ezek a pártok nem kerültek kormányzati pozícióba, ami viszont nem zárható ki 2015-ben.

Az eurózónában négy nagy nehézséggel kell megküzdeni: gazdasági stagnálás, alacsony infláció, magas munkanélküliség és magas adósság. Az EU-n belül intenzív viták várhatók arra vonatkozóan, hogy miként kezelhetők ezek a problémák. Az eurózóna erősítésére vonatkozó törekvések német vezetéssel, olasz és francia támogatással folytatódni fognak 2015-ben is, az erre irányuló német képességeket a németországi korlátok befolyásolni fogják, azaz a német gazdaság recessziója negatívan hat a képességek érvényre juttatására. A német recesszió minden valószínűség szerint negatív hatást fog gyakorolni a magyar gazdaság fejlődésére is. A zéródeficités politika vonzó a német szavazók, a konzervatívok és az euroskeptikusok számára, akik arra ösztönzik a kormányt, hogy ne tegyen engedményeket az eurózóna periferiáján lévő országok számára. Ezen okok alapján Németország 2015-ben kevésbé fogja ösztönözni a zónán kívüli országok gazdaságát különféle programokkal, ami szintén nem kedvező a magyar gazdaság számára. Mindezek ellenére az euróövezeten belül Németország toleráns módon fog viselkedni 2015-ben azon országokkal (például Franciaország, Olaszország), amelyek adóssága és deficitje meghaladja az EU által elvárt szintet, és nem fogja szankciók bevezetését támogatni.

Ennek a politikának kettős hatása lesz. Párizs és Róma nem fog sietni a gazdasági reformok bevezetésével, ezzel elkerüli a szociális elégedetlenséget, illetve a balközép kormányok politikai megosztottságát. Másrészt ezek a kormányok gazdaságilag nem lesznek hatékonyak és a társadalmi elégedetlenség is megmarad. Hasonló tendenciák vannak Spanyolországban és Portugáliában is. Sem Németország, sem az EU nem fog büntető intézkedéseket kezdeményezni irányukba (azért sem, mert mindkét országban 2015 végén választások lesznek). Mértékadó gazdaságpolitikai előrejelzések szerint az eurózóna lassan újabb pénzügyi válság felé halad. 2014 decemberében a Standard & Poor Olaszországot leminősítette a reformok hiánya és a politikai bizonytalanság miatt, Görögországban és Spanyolországban pedig a baloldali pártok az adósság újratárgyalásával kampányolnak.

⁵ FRIEDMAN, George: The top five events in 2014. Geopolitical Weekly, December 30, 2014. <http://www.stratfor.com/weekly/top-five-events-2014#axzz3NJ1tsbwB>; letöltés: 2015.01.02.

⁶ The forecast of GKI Economic Research Co. for 2015 (Summary for the press – 15 December 2014). http://www.gki.hu/sites/default/files/users/Petz%20Raymund/gki_press_1412.pdf; letöltés: 2015.01.15.

Hat évvel a gazdasági válság után a nacionalista és az EU-ellenes pártok eljutottak arra a szintre, hogy kormányra lépjenek. 2015-ben bekövetkezik az, hogy ezek a pártok szövetségre lépjenek, ami a válság előtt elképzelhetetlen volt. 2010-ben az EU-szkeptikus pártok 0–5% között voltak, ez ma 16–27% között van.⁷ Több európai országban 2015-ben általános választások lesznek, ahol ezek a pártok nagyobb szerephez juthatnak (Spanyolország, Portugália, Nagy-Britannia, Görögország, Észtország, Finnország, Dánia, Lengyelország). A választások között nehéznek ígérkezik a nagy-britanniai, ahol a parlamenti pártok rendkívül töredeztettek. Várható a jelenlegi nagypártok győzelme, de nehéz koalíciós tárgyalásokra, rosszabb esetben megismételt választásokra is számítani lehet. A választási rendszer heves kritikája várható, ugyanakkor kevés az esélye annak, hogy a rendszert módosítsanak. A győztes párttól függetlenül Nagy-Britannia kiváltságokra fog törekedni, ragaszkodik majd a nemzeti parlamentek szerepének erősítéséhez, de nem várható, hogy az EU belemeleg az alapszerződés módosításába. London bürokratikus szigorításokat fog bevezetni az EU-s országokból történő bevándorlókra. Sokkal bonyolultabb lesz a helyzet Spanyolországban, ahol a hagyományos kétpárti koalíció megszűnik, több baloldali és jobbközép párt küzd egymással, nem zárható ki egy széles koalíció sem. A görög általános választások nem vetnek véget a politikai instabilitásnak, sőt ellenkezőleg, hozzájárulnak a további vitákhoz. Új, de gyenge kormány fog létrejönni, függetlenül attól, hogy ki nyeri a választásokat, de az EU-t további türelemre és a szigorítások enyhítésére fogja kérni. Az EU várhatóan belemeleg a reformok bevezetésének késleltetésébe, de az adósság újratárgyalásába nem. Bár a politikai helyzet szeszélyes marad, nem várható, hogy az ország kilépjen az euróövezetből.

Közép- és Kelet-Európa

Belpolitikai feszültség várható Romániában a jobbközép elnök és a balközép kormány miatt. Ez nem érinti a külpolitikát, Románia továbbra is az EU és az Amerikai Egyesült Államok hűséges partnere marad. A NATO-kapcsolatokat világosan jelzi, hogy 2015-ben telepítik az ország délkeleti részén a NATO ballisztikus rakétavédelmi rendszerét. Románia az energiaiimportból adódó függőségének megakadályozására beruházásokba kezd. Hasonló jelenségekkel fogunk találkozni Lengyelországban, ahol a két nagy párt egymással versenyez az őszi választások előtt. Lengyelország szoros kapcsolatot épít ki az Amerikai Egyesült Államokkal, amelyet hadereje felszerelése és az ország védelme érdekében kíván kamatoztatni.

A közép-európai országokban az energiarendszer diverzifikálása és az energiabiztonság központi kérdés lesz 2015-ben. Számos vitával számolhatunk a cseppfolyós gáz szállításával, valamint a közép- és kelet-európai országok gázvezetékeinek összekötésével kapcsolatosan. 2015-ben a szlovák–magyar gázvezeték összekapcsolódás létrejön, valamint kialakítják a lengyel cseppfolyós gáz terminált. A Déli Áramlat különböző megoldásait illetően számos vita lesz, de ezek megmaradnak a retorika szintjén.

---

⁷ Eurasia Group: Top risks 2015.

<https://s3.amazonaws.com/toprisks2015/Top+Risks+2015.pdf>; letöltés: 2015.01.07.

2. Oroszország és a FÁK-tagállamok

Az orosz–ukrán válság és az ennek eredményeként formálódott nyugati és orosz szembenállás abból alakult ki, hogy Oroszország biztonságérzete fenntartása érdekében a volt Szovjetunió periferiáján, különös tekintettel Ukrajnára, mindenképpen ütközőövezet kialakítására törekedett (és a jövőben is törekszik), az Amerikai Egyesült Államok pedig meg akarja akadályozni egy hegemoniával rendelkező állam létrejöttét Euráziában. Oroszország egy időben két válsággal áll szemben: az egyik külső, Ukrajna kapcsán a Nyugattal, a másik belső, a szankciók következtében. Az előttünk álló években Oroszország stagnáláson és egy átalakuláson megy keresztül. Perspektívában jelentős engedményeket fog tenni Ukrajnában, cserébe a szankciók enyhítéséért.⁸ *2015-ben a feszültség Oroszország és a Nyugat között továbbra is fennáll, de eszkalálódása csökken.*⁹

Oroszország nem tud jelentős katonai mozgást úgy végrehajtani, hogy az ne váltsa ki a Nyugat reakcióját. Az orosz gazdaság sebezhetősége miatt Putyin elnöknek a volt szovjet periferiát érintő bármilyen döntésében figyelembe kell vennie az orosz gazdaság túlélését és a Kremlen belüli erőviszonyok alakulását. *Oroszország ebből adódóan el fog kerülni egy nagyobb méretű katonai bevonulást Ukrajnába, ehelyett Kelet-Ukrajnában egy befagyott konfliktus kialakítására törekszik, azzal a lehetőséggel, hogy kedvező esetben az ország többi területével gazdasági és politikai kapcsolatokat alakítson ki. Oroszország el fog kerülni minden nagy katonai konfrontációt a nyugatbarát kormánnyal rendelkező Moldovával és Grúziával, ami nem jelenti azt, hogy nyomásgyakorlási céllal ne használná ki az ellenzéki csoportokat, a tüntetéseket és az ott lévő katonai erőit.*

A Nyugat ugyanakkor tartózkodni fog attól, hogy a hatalmas nukleáris kapacitással és jelentős haderővel rendelkező Oroszország a perifériára szoruljon. A Nyugat, de különös tekintettel az európai országok semmiképpen nem akarják, hogy Oroszország összeroppanjon, aminek igen komoly hatása lenne az európai országok gazdaságára és biztonságára. Ebből adódóan nem valószínű, hogy ebben az évben az EU jelentős szankciókat vezetne be Oroszországgal szemben. A jelenleg érvényben lévő európai szankciók automatikusan megszűnnek ebben az évben, és nem valószínű, hogy a 28 ország támogatna újabbak bevezetését. Így nagyobb a valószínűsége a jelenlegi szankciók gyengítésének, mintsem a szigorításának. Oroszország úgy véli, hogy a szankciók szigorítása ellen elegendő támogatókkal rendelkezik az EU-ban, még akkor is, ha Lengyelország és a balti államok szigorításokat, vagy legalábbis a most érvényben lévő szankciók további fenntartását szeretnék elérni.

Biztonsági területen nem valószínű, hogy a NATO a gyakorlatokon és a tervezett rakétavédelmi rendszeren túl csapatok telepítésére kényszerítené Közép- és Kelet-Európát. Ukrajna, Moldova és Grúzia nem válik NATO-taggá, ugyanakkor az Amerikai Egyesült Államok igyekszik kétoldalú biztonsági együttműködést és

⁸ KASHIN, Vasily: Russia Prepares for Lengthy Confrontation with West, Economic Restructuring. <http://www.defensenews.com/story/defense/commentary/2015/01/03/thought-leaders-russia/21190035/>; 2015.01.10.

⁹ Stratfor Annual Forecast 2015. <http://www.stratfor.com/forecast/annual-forecast-2015#axzz3OdzgmnQM>; letöltés: 2015.01.15.

fegyvereladást megvalósítani ezekkel az államokkal. Az Amerikai Egyesült Államoknak ezen kívül rendelkezésére áll az a lehetőség is, hogy stratégiai fegyvereket, például nagy hatótávolságú rakétarendszereket vagy atomfegyvereket telepítsen, bár ezt a hidegháború után kötött megállapodások tiltják. Ez a fenyegetés azonban megmarad a retorika szintjén, ugyanis az európai országok nem járulnának hozzá ilyen fegyverek rendszerbe állításához. Ugyanakkor bonyolítja a helyzetet, hogy Oroszország célja a NATO tesztelése, ezért 2015-ben gyakrabban fogunk orosz repülőgépekről hallani a NATO-államok légtere közelében.

Az Oroszországot érintő gazdasági problémák között a szankciók csak egy területet jelentenek. 2015-ben Oroszország számára gazdasági területen a legnagyobb nehézséget az alacsony kőolajárak és ennek járulékos következményei jelentik. Mindezek következtében *az orosz gazdaság 2015-ben tovább hanyatlik, de nem süllyed le az 1998-as válság szintre.*

Oroszország akkor kerül recesszióba 2015-ben, ha az infláció kétszámjegyű, a külföldi beruházások alacsony szintűek, a tőke kivándorlás pedig magas lesz. A kőolajár csökkenésével a rubel értéke lemegy, a valutapiac pedig kaotikussá válik. A nagy orosz cégek, beleértve a bankokat, az energiaipart és a nagy iparvállalatokat, nehezen jutnak hitelhez és nő az adósságuk.

Orosz vélemények szerint, ha a kőolaj ára nem változik – az orosz költségvetés 80 dollár/hordó áron számol –, akkor pénzügyi válság alakulhat ki, amit csak úgy kerülhetnek el, ha komoly költségvetési megszorításokat alkalmaznak, vagy a deviza- és aranytartalékból (amely 2014 decemberében hozzávetőleg 400 milliárd dollár volt) elvesznek, ami belső vitákat vált ki. Lehetőségként kínálkozik az állam által támogatott cégek és bankok (Rosneft, Novatek, VTB Bank, Sberbank) támogatásának csökkentése. A gazdasági helyzet romlása utcai tüntetésekhez vezet, azokat azonban az orosz kormány képes lesz kezelni. Putyin elnök kénytelen lesz szembenézni a nagy oligarchák nyomásával, akiknek a vagyona masszívan csökken.

A védelmi kiadásokat Oroszország 2015-ben mérsékelten kezeli, és a nagy programok végrehajtását elhalasztja 2015 utánra. A katonai jelenlét a volt szovjet határok mentén megmarad, de a hosszú távú katonai programok halasztódnak.

Ukrajna belső nehézségei

Oroszországhoz hasonlóan Ukrajna is komoly gazdasági nehézségekkel számol 2015-ben. A GDP 2014-ben 7,5%-kal csökkent, a kelet-ukrajnai zavargások miatt pedig további nehézségekkel kell számolnia 2015-ben. Ez még akkor is igaz, ha a külföldi pénzügyi támogatás 2015-ben folytatódik, sőt az ország vezetése még kiegészítő támogatásokkal is számolhat. Ezeket azonban szigorú megszorításokhoz kötik, amelyeknek szociális következményei lesznek. Az ukrán vezetésnek belső kihívásokkal is szembe kell néznie, például szélsőjobbboldali és nacionalista csoportok tiltakozásaival. A Kelet-Ukrajnában harcoló szélsőjobbboldali csoportok megjelenése várható az ország többi részén is. Számolni kell Oroszország által támogatott fegyveres csoportokkal Harkivban, Odesszában és Mariupolban, de ezek a támadások korlátozottak és kevésbé hatékonyak lesznek.

Energiafronton Ukrajna és Oroszország között 2014 végén megállapodás született. A szállítás, még ha esetenként korlátozódik is, nem veszélyezteti az ellátást. 2015-ben nem várható olyan gázcsapellárás, amely érintené Európát.

A külpolitikában Ukrajna a társulási egyezménynek megfelelően törekszik integrálódni az EU-ba, igyekszik a NATO-val és egyes NATO-tagállamokkal megállapodásokat kötni. Ukrajna NATO- és EU-csatlakozására nincs reális esély. Az oroszbarát szeparatistákkal a konfliktus alacsony szinten folytatódik, Ukrajna nem törekszik sem a keleti tartományok, sem a Krím félsziget katonai erővel történő visszaszerzésére.

Az ukrán válság regionális hatásai

Az orosz–ukrán konfliktusnak várhatóan hatása lesz a régióra is, különös tekintettel a FÁK-tagállamokra. Ukrajna, Grúzia és Moldova Nyugathoz történő közeledésének ellensúlyozására Fehéroroszország, Oroszország és Kazahsztán 2014 májusában állapodott meg az EGU létrehozásáról, a három országból álló szervezet 2015. január 1-jén kezdte meg működését. A szervezethez 2015. január 2-án csatlakozott Örményország, Kirgizisztán pedig a tervek szerint 2015 májusában válik a szervezet tagjává. A cél a gazdasági és a biztonsági integráció erősítése. Az orosz gazdasági nehézségek azonban ezt az integrációt késleltetik, Fehéroroszország például szorosabb gazdasági együttműködésre törekszik a Nyugattal, míg Oroszországgal katonai és biztonsági területen folytat együttműködést. A balti államok igyekeznek orosz energiafüggőségüket csökkenteni regionális csővezeték-hálózattal és a litvániai folyékonygáz-terminállal. Az orosz energiafüggőség csökkentése Oroszországtól nagyobb politikai függetlenséghez vezet, emellett igyekeznek kihasználni a NATO-országok által biztosított katonai gyakorlatokat, amelyek számát 2015-ben várhatóan növelik.

Grúziában belpolitikai okokból nagyobb politikai instabilitás várható, ami a NATO- és az EU-integráció szempontjából negatív. Oroszországgal nagyobb figyelmet fordítanak a gazdasági együttműködésre, ami a hegyi-karabahi feszültség kialakulása ellen hat. Örményország és Azerbajdzsán között több katonai tevékenységgel számolhatunk, de nagyobb katonai konfrontáció 2015-ben nem valószínű.

Közép-Ázsiában növekvő feszültséggel számolhatunk, ami az elmúlt éveket is jellemezte. Tádzsikisztánban, Kirgizisztánban és Üzbegisztánban választások lesznek, utóbbi vitatható örökösödési folyamattal is szembenéz. A növekvő gazdasági nehézségeknek az is oka, hogy az Oroszországban dolgozó vendégmunkások hazautalása csökkenni fog. A jelzett országok biztonságára hatással lesz a nemzetközi erők afganisztáni kivonása és a Szíriából érkező militánsok megjelenése.

Energia területen a Déli Áramlat lemondása új irányok keresését hozza magával Oroszország és az európai országok számára. A cél a bizonytalan Ukrajna megkerülése. Oroszország Törökországgal igyekszik kapcsolatokat kiépítésére, míg az EU-tagországok Azerbajdzsánnak és Türkmenisztánnak „udvarolnak”, hogy részt vehessenek a projekteken. Oroszország célja, hogy törökországi kapcsolataival megakadályozza egy olyan megállapodás létrejöttét, amely Oroszország megkerülésére törekszik.

Európa, Oroszország és Ukrajna kapcsolata

A különböző érdekelletékek miatt az EU továbbra is megosztott marad, Oroszországgal és Ukrajnával visszafogottan viselkedik, Oroszországgal nem növeli a feszültséget. A szankciók az első félévben megmaradnak Oroszországgal szemben, de Oroszország viselkedésétől függően a második félévben mérséklük. Németország és Oroszország kölcsönösen érdekeltek a kommunikációs csatornák fenntartásában. Berlin támogatja Ukrajna pénzügyi segítségét, de megköveteli a strukturális reformok megvalósítását.

3. Közel-Kelet

A közel-keleti bizonytalan helyzet miatt az Európába érkező menekültek száma nagyobb, mint a második világháború után bármikor. Az Amerikai Egyesült Államok Oroszország körülzárására törekszik, ugyanakkor a Közel-Keletről kiinduló nyugtalanságot igyekszik csökkenteni. Oroszország a Közel-Keletet arra használja, hogy befolyásolja az Amerikai Egyesült Államok politikáját. Az év első felében várhatóan javaslatot tesz a szíriai helyzet rendezésére. A megállapodás megvalósítására nem várható kötelezettségvállalás, Oroszország inkább a közvetítő szerepében szeretne feltűnni. A megosztott helyi szereplők alkalmazásával a szíriai válság rendezése lassabbá és bizonytalanabbá válik. Az Amerikai Egyesült Államok sem törekszik saját szárazföldi erők bevetésére Szíriában, ugyanakkor javasolta szövetségeseinek 4000 fő Irakba telepítését, valamint részt vesz a regionális erők kiképzésében. Az Irán és a Hatok közötti tárgyalásokkal kapcsolatban Oroszország túl nagy szerepet nem tud vállalni, de javasolni fogja, hogy a fűtőanyagot ő biztosítja. Ezzel azt próbálja elérni, hogy beleszólhasson a konfliktus rendezésébe.

Az Iszlám Állam

Az ISIL/DAESH az al-Kaida számára (is) kihívást jelent, a globális dzsihád képviselője, de katonai tevékenysége csak Irakra és Szíriára terjed ki. A jelenlegi helyzetben nem várható, hogy aktív harctevékenységet képes folytatni az említett két országon kívül, ott is azokon a területeken képes érvényesülni, ahol az állami ellenőrzés gyenge vagy teljesen hiányzik, illetve a szunniták részéről kormányellenes hangulat uralkodik. 2015-ben a koalíciós légicsapások, az iraki központi haderő, a szunnita törzsi fegyveresek és a síita milíciák fellépése miatt az ISIL/DAESH által ellenőrzött terület nagysága csökkenni fog. Líbiában különféle népcsoportok vannak, és a központi hatalom gyenge, ezért az ISIL/DAESH-nak lehetősége van teret nyerni. Jóllehet Irakban és Szíriában, de azon túl is számos szervezet igyekszik az ISIL/DAESH zászlaját használni, a csoportok képességei jelentős mértékben nem fognak megnőni. Az ISIL/DAESH nem rendelkezik egy transznacionális terrorcsoport képességeivel, és nem is valószínű, hogy túllépjen a jelenlegi kereteken. A térség terrorszervezetei 2015-ben jelentős katonai nyomásnak lesznek kitéve Irakban, Szíriában, Jemenben, Pakisztánban, a Kaukázusban és a Száhel övezetben. Az Amerikai Egyesült Államok légicsapásait a helyi erők támogatják, a légicsapások Irakban és Szíriában, de ha szükséges máshol is folytatódni fognak. Az ISIL/DAESH erőinek kiűzése Irakból és Szíriából a helyi erők alkalmazásával egy nagyon hosszú és fáradtságos folyamatnak ígérkezik. Irakban a nemzeti haderő hatékony működését akadályozzák a szunnita–síita ellentétek.

A kurd függetlenségnek határt szabhat Törökország. A pénzügyi szorítás és az ISIL/DAESH veszélye az erbili kurd autonóm kormányt a bagdadi kormánnyal való tárgyalásokra kényszerítette, amely engedélyezni fogja a nagyobb kőolaj-kitermelést és az export növelését, hozzájárulva ezzel az iraki export emeléséhez (mindez pozitívan érinti a MOL ottani tevékenységét is). A Törökország által támogatott projektek felgyorsítják az Észak-Irakkól Törökországba menő csővezetékek építésére vonatkozó szerződések aláírását Törökország és Irak között.

Szíriában az Aszad-kormány Aleppo visszafoglalására törekszik. A kormányerők ezen műveleteit Idlib és Deraa térségében a lázadók, míg keleten az ISIL/DAESH erői akadályozzák. Az ISIL/DAESH erői nyugaton Libanon irányába történő előrenyomulása során megütközhet a Hezbollah milicistáival, ami tovább bonyolítja a helyzetet.

Az ISIL/DAESH katonai ereje jelentős marad a térségben, ideológiája pedig túllép a Közel-Keleten. Az ideológia már eddig is megjelent Jemenben, Szaúd-Arábiában és Jordániában, ez a folyamat folytatódni fog (Egyiptom és Líbia). Fellépése azokban az országokban várható elsősorban, amelyek támogatják az Amerikai Egyesült Államok légicsapásait Szíriában és Irakban. Egyiptomban és Jordániában számolni kell azzal is, hogy a turisták által látogatott helyeket támadják.¹⁰

Az Iszlám Állammal kapcsolatos aggodalmak jelentkeznek Közép-Ázsiában is. 2–4 ezerre tehető azoknak a száma, akik a szekularizmust feladva beálltak az ISIL/DAESH soraiba és a radikális megoldást választották.¹¹ Valamennyi országra jellemző a gyengén működő állam, a magas korrupció és a bűnözés (Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Üzbegisztán, Türkmenisztán), valamennyien Oroszország, Irán és Kína közé ékelődnek be. A toborzás mecsetekben és imahelyeken történik. A nők radikalizálódása szociális, gazdasági és politikai okokra vezethető vissza. A nemzetiséget illetően a többségük üzbég, de nemcsak Üzbegisztánból, hanem a környék országaiából is. Ezt követik a kirgizek, a kazahok, a türkmének és a tádzsikok. Mindez azt jelenti, hogy Közép-Ázsia radikalizálódik, Kína és Oroszország növekvő aggodalma ellenére is.

Mindezek ellenére megállapítható, hogy a 2014. decemberi londoni értekezlet szellemében – amennyiben az ott elfogadott ötpontos tervet betartják –, ha nem is rövid időn belül, de eredmények várhatók. Ezek a feladatok az alábbiak: iraki erők kiképzése, külföldi harcosok bejövetelének megakadályozása, militánsok pénzügyi támogatásának felszámolása, ideológia közömbösítése, humanitárius segítségnyújtás a rászorulóknak.¹² Az iraki erők kiképzése céljából jelentős számú

---

¹⁰ Eurasia Group: Top risks 2015.
<https://s3.amazonaws.com/toprisks2015/Top+Risks+2015.pdf>; letöltés: 2015.01.07.

¹¹ Syria Calling: Radicalisation in Central Asia. Europe and Central Asia Briefing N°72. 20 Jan 2015.
http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/b072-syria-calling-radicalisation-in-central-asia.aspx?utm_source=wu19jan15&utm_medium=central-asia-briefing&utm_campaign=wuemail;
letöltés: 2015.01.24.

¹² KERRY: Coalition Halts Islamic State Momentum. VOA News, January 22, 2015.
http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2015/01/mil-150122-voa01.htm?_m=3n.002a.1323.qi0ao00qad.17ou; letöltés: 2015.01.24.

erők vesznek részt az Amerikai Egyesült Államokból és több nyugat-európai országból (különös tekintettel Franciaországra), illetve folyamatosan sok korszerű fegyverzet és lőszerszállítmány érkezik. A katonai műveleteket számos tanácsadó segíti a nyugati országokból.

Az iráni–amerikai viszony

Az iráni viszony kritikus marad az Amerikai Egyesült Államok számára, de egy átfogó kompromisszumos megállapodás aláírása 2015-ben nem valószínű. A tárgyalások zömében a nyilvánosság kizárásával folytatódnak, azokon a területeken, ahol érdekazonosságok vannak (például Irak és Szíria esetében). A tárgyalásokban a nukleáris téma csak egy terület. Ha március végén az aláírás nem születik meg, a tárgyalások folytatódni fognak. A csökkenő kőolajárak Iránt Oroszországgal szemben alternatív helyzetbe hozzák. Ez is segíti a tárgyalások fenntartását. Rouhani elnök a gazdasági helyzeten nem tud javítani, ami belpolitikai bírálatot vált ki, ez is arra kényszeríti az elnököt, hogy folytassa a tárgyalásokat az Amerikai Egyesült Államokkal.

Törökország eltávolodása

Jóllehet az Amerikai Egyesült Államok és Törökország számos területen közös érdekekkel bír, többek között Oroszország távoltartásában a Közel-Keletől, ez a kapcsolat kissé erőltetett lesz 2015-ben. Törökország fenntartja magas készenlétű katonai erőit a szíriai–török határ mentén még annak ellenére is, hogy többször kérte az Amerikai Egyesült Államokat a repülési tilalmi övezet bevezetésére. Az Amerikai Egyesült Államok azonban az IÁ elleni harcra összpontosít. Törökország elidegeníti magát az arab államok többségétől azzal, hogy segíti az iszlámista csoportokat a Muzulmán Testvériség támogatásának mintájára, és megfosztja magát attól is, hogy az arab államok regionális hatalomnak fogadják el.

Törökország azzal is eltávolítja önmagát az Amerikai Egyesült Államoktól, hogy nem vesz részt Oroszország elszigetelésében, sőt óvatos egyensúlyt tart Oroszország és a Nyugat között. Például részt vesz a transzánatóliai gázvezeték építésében, a transzadriai és más déli csővezetékek építésében, amelyek megkerülik Oroszországot, emellett energetikai együttműködésre törekszik Oroszországgal.

Törökországban az idén olyan körülmények között lesznek általános választások, mint a munkanélküliség növekedése, lassú gazdasági fejlődés és a gyakori bírálat az Igazság és Fejlődés Pártja külpolitikájával kapcsolatban. Az uralkodó párt a békefolyamat felhasználásával versenyez a kurd szavazatokért a Kurdisztáni Munkapárttal és a törökországi kurd frakciókkal, de ebből a versenyből nem valószínű, hogy győztesen kerül ki.

A külpolitikában az elmúlt időszakban a kormány számos olyan intézkedést hajtott végre, amelyek a nemzetközi megítélését rontják. Izraellel már évek óta megromlott a viszonya, a Muzulmán Testvériség támogatása miatt feszült a viszony Egyiptommal, szövetekezett Katarral Szaúd-Arábiával szemben, támogatta Oroszországot akkor, amikor számos nyugati állam szembekerült vele és számos vita terheli a NATO–török kapcsolatokat is.

Öböl menti államok

A szaúd-arábiai vezetésű Öböl Menti Együttműködési Tanács 2015-ben igyekszik a vákuumot kitölteni, képviseli a szunnita érdekeket, mert a tagállamok úgy vélik, hogy az Amerikai Egyesült Államok cserbenhagyta őket. Egyesítik erőiket az ISIL/DAESH elleni harcban, biztosítanak légierőt, támogatják a szárazföldi erőket és törekednek Irán közömbösítésére. Az együttműködés nem minősíthető töretlennek, hiszen az érdekek eltérők. Bahrain és az Emírségek támogatja Szaúd-Arábia politikáját, Kuvait és Omán óvatos politikát, míg Katar szelektív együttműködést folytat, elkerülve az elszigetelődést, ugyanakkor támogatja a politikai iszlámizmust Egyiptomban, Líbiában és Szíriában. Mivel ezek az országok jelentős pénz- és kőolajtartalékkal rendelkeznek, küzdenek a kőolaj-kitermelés csökkentése ellen és fellépnek az Észak-Amerikában elkezdődött szénhidrogén-kitermelés ellen.

Izraeli–palesztin békefolyamat

Izraelben márciusban előrehozott választásokat tartanak, a kimenetele nem fogja eredményezni a külpolitika lényeges változását és a békefolyamat beindulását. Elképzelhető, hogy a választások után amerikai részről új javaslatok születnek a tárgyalások folytatására, ennek sikere vagy sikertelensége jelenleg nem prognosztizálható. Az izraeli vezetés palesztin irányba megvalósuló makacskodása feszültséget okozhat az izraeli–amerikai viszonyban, ezzel párhuzamosan elégedetlenségi hullám indulhat Ciszjordániában. Izrael ezzel párhuzamosan folyamatosan fenntartja katonai csapásmérő képességét a szomszédos országok felé, és ha úgy értékeli, hogy biztonságát veszély fenyegeti, azonnal közbeavatkozik.

Egyiptom

Az egyiptomi politikai folyamatokat 2015-ben Abdalfattáh asz-Szíszi elnök hatalmának konszolidálása jellemzi. A folyamat fontos állomása a márciusi parlamenti választások. Nagy kérdés az iszlamista pártokhoz fűződő viszony, a szekularizmus és a vallás együttlélése. A Muzulmán Testvériség elszigetelt tiltakozásait a kormány képes kezelni, nagyobb gondot okoznak számára a Sínai-félszigeten tevékenykedő terrororganizációk (Anszar Beit al-Makdisz és az Ajnad Misr), főleg abból a szempontból, hogy ezek a szervezetek ne tudjanak tevékenykedni a Nílustól nyugatra. Az egyiptomi biztonsági szervezeteket aggodalommal töltik el a Líbiából átszivárgó fegyverek is. Kairó a líbiai konfliktusban visszafogottan fog tevékenykedni, részvétele a logisztikai támogatásra, fegyverek és lőszer átadására és légicsapásokra korlátozódik.

Líbia

2015-ben a megosztottság jellemzi a különböző és gyakran ellentmondásos politikai stratégiákat a központi kormány és a törzsek, valamint a nemzetközi közösség képviselői között. Nem fogadták el az alkotmány tervezetét, nem rendeztek választásokat, jelentős ellentétek vannak Kadhafi utódai és a különféle milíciák között. Az erőszak alkalmazása és a biztonság hiánya akadályozza az olajkitermelést, tiltakozások, katonai összetűzések jellemzik 2015-öt. Ez könnyen azzal járhat, hogy

Líbia kiírja magát a kőolaj-kitermelő országok közül. Nyugati szempontból a dzsihádisták aktivitása figyelemre méltó, különös tekintettel azok európai áttérjedésére. Jelenleg ennek veszélye korlátozott, ugyanis ezek a szervezetek egymástól elszigetelten működnek. Az egymással szemben álló politikai erők ugyan törekszenek a párbeszédre, de ennek kimenetele jelenleg még nem látható, a „ki kit győz le” kérdése még nem dőlt el, tartós tűzszünet és stabil átmenet sem prognosztizálható.

Algéria

Alkotmányos reformok, közeledés Franciaországhoz és az EU-hoz, átállás elnöki vagy miniszterelnöki rendszerre, gazdaságpolitikai irányváltás, beleértve a szénhidrogén-szektor liberalizálását. Civil kormányzás várható 2015-ben, ami a korábbi katonai irányításhoz képest komoly változást hoz az országnak. A változások természetesen összefüggenek Bouteflika elnök romló egészségi állapotával. Nyitás várható az acéliparban, a bányászatban és az autógyártásban. Biztonsági területen a kormány a régió (Mali, Líbia, Tunézia) milicista szellemét igyekszik távol tartani az országtól.

4. Kelet-Ázsia, Kína

Kínában 2015-ben mélyülő gazdasági hanyatlás kezdődik, a gazdasági mutatók 1990-től számítva a legalacsonyabb szintre esnek vissza. Ez megnyilvánul majd a hazai árakban, az eladás csökkenésében, a lakásépítés lassulásában és az exportköltségek felhasználásában. Az ipari területen való csökkenést a kormányzat igyekszik a szolgáltatások javításával és a háztartások fogyasztásának emelésével ellensúlyozni, megakadályozva ezzel a szociális elégedetlenséget. Mindez hatással lesz Kína évtizedek óta növekvő exportjára és beruházási lehetőségére, de azt is meg kell jegyezni, hogy ez a folyamat lassan halad előre, azaz tendenciaként értelmezendő. Kína számára az alapkérdés 2015-ben az, hogy ez a lassulás milyen intenzitással és meddig tart. A gazdasági lassulás kihat Kína különböző eltérő fejlettségű régióira, különös tekintettel a tengerparti területekre és az ország belső részére. A gazdasági lassulás főként az ország északi tartományaira lesz hatással. A kormány ebben az évben nem törekszik a gazdasági lassulás megfordítására, de a folyamatot igyekszik ellenőrzése alatt tartani. Ehhez eszközként alkalmazza a központi infrastrukturális beruházásokat, az állami megrendeléseket, a közvetlen tőketámogatást állami és helyi szinten. A bankokat hitelek nyújtására ösztönzi, valamint számos gazdaságösztönző intézkedést vezet be.

A gazdasági, a politikai és a szociális nyomás nem tartja vissza Kínát a nemzetközi, főként regionális jelenléttől. Az infrastrukturális beruházásokat elsősorban a szomszédos országokban igyekszik megvalósítani, ezek között meghatározó a vasút- és útépítés a Mekong vidékén és Mianmarban. Energetikai területen diverzifikálásra törekszik, különösen Oroszországgal, de az orosz-japán együttműködést igyekszik korlátozni.

Keleten és a Dél-kínai-tengeren Kína 2015-ben folytatja az építkezéseket, valamint új beruházásokba is kezd a szigeteken és a vitatott hovatartozású korallzátonyokon. Ezek a lépések várhatóan további összetűzésekhez vezethetnek Japánnal.

India

Modi kormánya azokkal a kihívásokkal küzd, amelyek nem idegenek az indiai kormányok számára: stabil környezet megteremtése a külföldi beruházóknak, a féktelen korrupció visszaszorítása, a bürokrácia és a szakszerűtlenség csökkentése. India gazdaságilag ebben erősödni fog, a GDP 5–6%-kal növekszik. Ennek hajtóereje a beruházási bizalom megteremtése, az alacsony energiaárak és az erősödő dollár, amely segíti az exportot. Az ország növelni fogja a katonai kiadásokat, ami főként az elavult haditechnikai eszközök cseréjére irányul.

Pakisztánnal a feszültség továbbra is fennmarad, amint ezt 2015 elején már tapasztalhattuk. Egyik állam sem tudja a feszültséget kezelni, ezért kisebb összetűzésekkel számolhatunk 2015-ben is.

Afganisztán és Pakisztán

2015 januárjában Afganisztán belépett egy új időszakba, amelyet a NATO harccselekményeinek a lezárása jellemez. Fő probléma a biztonság megteremtése és a belső megbékélés (együttműködés a tálibokkal) gyakorlati kivitelezése lesz. Befolyásoló tényező a Pakisztánnal történő együttműködés.

5. Latin-Amerika

Venezuela

Venezuela stabilitását a csökkenő kőolajárak erősen érintik. Szociális problémákkal, tüntetésekkel kell számolni az év során, az elégedetlenségek lemondásra készíthetik Maduro kormányát. A gazdasági problémák és a legjobb szövetséges, Kuba amerikai irányba fordulása hasonló tevékenységre ösztönözheti a venezuelai kormányt. Kérdés, hogy az Amerikai Egyesült Államok mennyire „vevő” a közeledésre. Az nem valószínű, hogy az ország válságát az Amerikai Egyesült Államok megoldaná.

Kuba

Kuba és az Amerikai Egyesült Államok számos kétoldalú találkozót fog végrehajtani, a tárgyalások a teljes politikai és gazdasági kapcsolatok felvételét hozhatják. Ez egy hosszú távú folyamat eredményeképpen jöhet létre. Nem várható, hogy az Amerikai Egyesült Államok 2015-ben feloldja a gazdasági embargót, hiszen a politikai átmenet messze van Raul Castro kormányától, és az sem világos még, hogy az ország milyen irányban kíván haladni.

Kolumbia

Várható, hogy az idén megállapodás jön létre a kormány és a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) között. A kormány valószínűleg tesz engedményeket, több FARC-vezetőt szabadon enged, és megteremti a militáns csoport lefegyverzésének jogi kereteit. Októberre népszavazást írtak ki a békeszerződés elfogadásáról, amelyet csak akkor szerveznek meg, ha a két fél megállapodik egymással. Ha a FARC-cal létrejön a megállapodás, akkor a kormány a többi kisebb csoporttal is megegyezik.

6. Száhel övezet

A kontinens szinte valamennyi országát negatívan érinti a kőolajár csökkenése. Bárki is nyeri a nigériai választásokat, e hatás alól nem tud kitérni. A kőolajárak miatt több ország kénytelen lesz a költségvetését módosítani. Angolában a nagy infrastrukturális beruházásokat át kell gondolni. Bár a Dél-afrikai Köztársaság nem jelentős kitermelő ország, mégis a gazdaság lassulása várható.

Komolyabb nehézségek nem várhatók azokban a kelet-afrikai országokban, ahol a közelmúltban kezdődött a kőolaj-kitermelés (Uganda, Kenya). Ugyanez vonatkozik Tanzániára és Mozambikra is, ahol földgáz-kitermelés kezdődött.

7. Terrorizmus

Várható az al-Kaida által ihletett terrrorszervezetek tevékenységének megerősödése és új módszerek alkalmazása. Az ISIL/DAESH-ről a Közel-Keletről szóló fejezetben már tettem említést. Esetében vitatható, hogy terrrorszervezetről vagy gerillaszervezetről van-e szó, amely terrormódszereket is alkalmaz. Nehezen prognosztizálható, hogy a nemzetközi erők kivonulását követően mi várható Afganisztánban a terrorizmus oldaláról vizsgálva. Ugyanez mondható el Líbiáról is. Az al-Kaida az Arab-félszigeten Jemenben aktivizálódik. A Boko Haram Nigéria északkeleti részén továbbra is erős marad, tevékenységét igyekszik az ország déli területeire is kiterjeszteni. A szervezet 2014-ben gyakran és sok támadást hajtott végre, nem egyszer ezred nagyságú erőkkel, ami új trendet jelent a terrrorszervezetek tevékenységében. Előfordult, hogy a támadásai során harckocsit is alkalmazott, ami azt jelenti, hogy a helyi haderő katonai erővel áll szemben. Anyagi utánpótlására alkalmazott módszerek: bankrablás, túszejtés pénzkövetelési céllal, egyének és közösségek zsarolása, fegyverek zsákmányolása rendőri és katonai erőktől, ezen kívül Líbiából is sok fegyver kerül Nigériába.¹³ A Boko Haram erősíti kapcsolatait az al-Kaida az Arab-félszigeten terrorcsoporttal, a szomáliai al-Shabaabbal, és kifejezte szolidaritását az ISIL/DAESH felé is. Stratégiai célját (Iszlám Kalifátus létrehozása) még 2014 szeptemberében megfogalmazta.

Ha a konfliktus áterjed Kamerunra is, akkor ennek realitása nőni fog. Figyelembe véve a terület nagyságát (kb. 150 ezer km²), a nigériai hadsereg nem képes ellene hatékonyan fellépni. Milyen elgondolása van a nigériai vezetésnek a Boko Haram visszaszorítására? Tömeggyilkosságok megakadályozása, hatékony katonai műveletek folytatása, diplomáciai és katonai kapcsolatok erősítése a szomszédos államokkal, multinacionális erők (Nigéria, Csád, Kamerun és Niger) bevetése, amiről elvileg már 2014-ben megállapodtak, valamint felkelés elleni műveletek indítása, amelyek túlnőnek a katonai erők alkalmazásán, és végül, de nem utolsósorban nemzetközi támogatás igénylése.

---

¹³ OBASI, Nnamdi: The soldiers are less motivated than the Boko Haram insurgents. 18 January 2015. <http://blog.crisisgroup.org/africa/2015/01/18/the-soldiers-are-less-motivated-than-the-boko-haram-insurgents>; letöltés: 2015.01.24.

Új helyzetet nyitottak a terrorizmus történetében a párizsi merényletek, illetve az ISIL/DAESH kötelékében tevékenykedő radikális személyek aktivizálódása Nyugat-Európa számos országában. Prognosztizálható újabb merényletek elkövetése Európában, illetve a biztonság szigorítására, a megelőzésre vonatkozó intézkedések meghozatala európai és nemzeti szinten egyaránt. Várható, hogy a vallási érzelmeikben megsértett muzulmánok a világ számos részén fellépnek a nyugati kormányok, képviselők és a keresztények ellen. Ma az iszlám radikális szervezetek aktivizálódása miatt Európa terrorfenyegetettsége a világon a Közel-Kelet után a második helyen áll.

A muzulmán világ modern történetében egyetlen konfliktus sem vonzott annyi dzsihádistát, mint az iraki-szíriai háború. 2014-től a globális dzsihád központja Irak és Szíria. 81 nemzetiséghez tartozó dzsihádistát utazott Irakba és Szíriába, hogy Aszad és az iraki síita rendszer ellen harcoljon, részt vegyen az Iszlám Kalifátus létrehozásában, valamint fellépjen a helyi arabok és a Nyugat ellen. A 20 ezer külföldi harcos közül a legtöbb az észak-afrikai országokból érkezett, a legnagyobb kontingens tunéziai (3000 fő), szaúdi (2500 fő), marokkói (1500 fő), algériai (500–800 fő).¹⁴ Ebben a számban nincsenek benne a franciaországi és a belgiumi észak-afrikaiak, akiknek száma 1500–2000 fő. Fontos megjegyezni, hogy a legtöbb külföldi harcos azt követően érkezett, hogy 2014-ben az Amerikai Egyesült Államok elkezdte a bombázásokat az ISIL/DAESH ellen. Mohammad Yassine el Mansouri, a marokkói külföldi hírszerző szolgálat (DGED – Direction Générale des Études et de la Documentation) vezetője szerint az ISIL/DAESH a marokkói dzsihádisták közül vannak a legtöbben vezető beosztásban (emírek, miniszterek, például belügy, igazságügy, pénzügy, katonai emír).¹⁵

Az észak-afrikai harcosok motívumai között az is szerepet játszik, hogy havonta 2–3 ezer dollár fizetést kapnak, ellentétben a szírekkel, akik csak 500 dollárban részesülnek.¹⁶

Gilles de Kerchove, az EU terrorizmus elleni koordinátora szerint az ISIL/DAESH-hez 3000 európai személy csatlakozott (2014. szeptemberi adat), ezek 30%-a már visszatért Európába. Az EUROPOL igazgatója szerint 5000 fő tartózkodik Irakban és Szíriában a dzsihádisták szervezetek kötelékében.¹⁷ Mindkét szám igen magas, visszatérésük komoly biztonsági kockázatot jelent 2015-ben és az elkövetkező években is.

¹⁴ FRIEDMAN, George: The top five events in 2014. Geopolitical Weekly, December 30, 2014. <http://www.stratfor.com/weekly/top-five-events-2014#axzz3NJ1tsbwB>; letöltés: 2015.01.02.

TARIK, Ben Larbi: Le Maroc face à la „Daesh connection”. Jeune Afrique, 24/11/14. <http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2810p040.xml0/>; letöltés 2015.01.18.

¹⁵ NERIAH, Col. (ret.) Dr. Jacques: North African Fighters in the Syrian and Iraqi Conflict: The Reality and Implications. Institute for Contemporary Affairs Vol. 15, No. 1. January 13, 2015. <http://jcpa.org/article/north-african-fighters-in-the-syrian-and-iraqi-conflict>; letöltés: 2015.01.18.

¹⁶ TARIK, Ben Larbi: Le Maroc face à la „Daesh connection”. Jeune Afrique, 24/11/14. <http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2810p040.xml0/>; letöltés 2015.01.18.

¹⁷ About 5000 European Union nationals in Islamic State ranks, says Europol. <http://ibnlive.in.com/news/about-5000-european-union-nationals-in-islamic-state-ranks-says-europol/522858-2.html>; letöltés: 2015.01.19.

Összegezve, hazánknak 2015-ben az alábbi kihívásokkal kell szembenéznie:

- gazdasági nehézségek (európai hatás és a magyar gazdaság szerkezetváltásának hiányából adódóan);
- energiaproblémák (ha a diverzifikációt nem sikerül megoldani);
- az orosz–ukrán válság;
- a közel-keleti válságövezet negatív hatásai;
- az illegális menekültek problémái;
- az európai terrorfenyegetettség növekedése;
- egyes szomszédos államokkal meglévő vitás kérdések rendezetlensége;
- egyéb aszimmetrikus kihívások (például szervezett bűnözés, korrupció).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- About 5000 European Union Nationals In Islamic State Ranks, says Europol.
<http://ibnlive.in.com/news/about-5000-european-union-nationals-in-islamic-state-ranks-says-europol/522858-2.html>; letöltés: 2015.01.19.
- Eurasia Group: Top risks 2015.
<https://s3.amazonaws.com/toprisks2015/Top+Risks+2015.pdf>;
letöltés: 2015.01.07.
- FRIEDMAN, George: The top five events in 2014.
Geopolitical Weekly, December 30, 2014.
<http://www.stratfor.com/weekly/top-five-events-2014#axzz3NJ1tsbwB>;
letöltés: 2015.01.02.
- KASHIN, Vasily: Russia Prepares for Lengthy Confrontation with West,
Economic Restructuring.
<http://www.defensenews.com/story/defense/commentary/2015/01/03/thought-leaders-russia/21190035/>; letöltés: 2015.01.10.
- KERRY: Coalition Halts Islamic State Momentum.
VOA News, January 22, 2015.
http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2015/01/mil-150122-voa01.htm?_m=3n.002a.1323.qi0ao00qad.17ou; letöltés: 2015.01.24.
- NERIAH, Col. (ret.) Dr. Jacques :
North African Fighters in the Syrian and Iraqi Conflict: The Reality and Implications.
Institute for Contemporary Affairs Vol. 15, No. 1. January 13, 2015.
<http://jcpa.org/article/north-african-fighters-in-the-syrian-and-iraqi-conflict>;
letöltés: 2015.01.18.
- OBASI, Nnamdi: The soldiers are less motivated than the Boko Haram insurgents.
18 January 2015.
<http://blog.crisisgroup.org/africa/2015/01/18/the-soldiers-are-less-motivated-than-the-boko-haram-insurgents>; letöltés: 2015.01.24.

- RUSI: videó-elemzések 2015-ről az intézet kutatóinak értékelése alapján.
<https://www.rusi.org/analysis/videos/ref:V5491633FF07BC/#.VLWlknurE9I>;
letöltés: 2015.01.20.
- Stratfor Annual Forecast 2015.
<http://www.stratfor.com/forecast/annual-forecast-2015#axzz3OdzggnQM>;
letöltés: 2015.01.15.
- Syria Calling: Radicalisation in Central Asia.
Europe and Central Asia Briefing N°72. 20 Jan 2015.
http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/b072-syria-calling-radicalisation-in-central-asia.aspx?utm_source=wu19jan15&utm_medium=central-asia-briefing&utm_campaign=wuemail; letöltés: 2015.01.24.
- TARIK, Ben Larbi: Le Maroc face à la „Daesh connection”.
Jeune Afrique, 24/11/14.
<http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2810p040.xml0/>; letöltés 2015.01.18.
- The forecast of GKI Economic Research Co. for 2015.
(Summary for the press – 15 December 2014).
http://www.gki.hu/sites/default/files/users/Petz%20Raymund/gki_press_1412.pdf;
letöltés: 2015.01.15.

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES –
DR. KAISER FERENC – HÁBER PÉTER NY. EZREDES

**UGYANAZ MÁSKÉPPEN –
AZ OROSZ GEOPOLITIKA VÁLTOZÁSAI
A HIDEGHÁBORÚ VÉGÉTŐL NAPJAINKIG**

Reflexió Ivlev Alekszej Szergejevics alezredes *Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok: a „stratégiai” együttműködéstől a stratégiai visszavonulásig* című cikkére¹

Mottó: „Sine ira et Studio”²

Bevezetés

Ivlev alezredes az orosz fegyveres erők hivatásos katonatisztje, aki a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamán tanult a 2013/2014-es tanévben. Tanulmánya, amelyre reflektálni kívánunk, a Felderítő Szemle XIII. évfolyamának 2. számában (2014. július) jelent meg.

Munkánkban nem szándékozunk egyenként és részletesen cáfolni Ivlev alezredes állításait, hanem európai és ezen belül főként magyar szempontból kívánjuk bemutatni azokat a korszakokat, amelyeket az orosz szerző is érintett írásában, és amelyek jelentős geopolitikai, geostratégiai átrendeződésekhez vezettek. Részben egyetértünk azzal a tézissel, miszerint „... a világpolitika legfőbb és egyetlen célja a természeti forrásokért és ezek ellenőrzéséért folytatott harc”, de ezt a küzdelem szó napjainkban talán jobban jellemezné, mert a végletekig kiélezett versenyt magába foglalja, de az ellenfelek megsemmisítését nem. „Ugyanaz másképpen”, vagyis a gondolkodás, a motiváció és a szándékok területén meglévő különbségeket szeretnénk hangsúlyozni. Cikkünkben bemutatjuk a NATO, illetve Oroszország eltérő érdekeit, de kiemelten kezeljük a Szövetség és az Oroszországi Föderáció (a továbbiakban OF) közös érdekeinek megjelenítését is. Mint azt már korábban jeleztük, nem kívánunk soronként vitába szállni a szerzővel, ugyanúgy nem akarunk minden általa idézett forrással szemben másikat találni, bár Ivlev alezredes publikációjában szereplő pontatlanságok, esetenkénti „csúsztatások” erre is alkalmat adnának. Hisszük és valljuk, hogy a nemzetközi kapcsolatok alakulásában nagyon fontos szerepe van a párbeszédnek, a nemzetközi problémákkal foglalkozó konferenciáknak, a tudományos vitáknak és a különböző szintű diplomáciai tárgyalásoknak, de a folyamatok tisztázásához, a szándékok megértéséhez nagyobb léptékű áttekintésre és néha kitekintésre van szükség.

---

¹ IVLEV, Alekszej: Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok: a „stratégiai” együttműködéstől a stratégiai visszavonulásig.

In: Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 2. szám, 2014. július. pp. 25–48.

² Harag és elfogultság nélkül. (Tacitus)

<http://mek.niif.hu/00000/00056/html/130.htm>; letöltés: 2015.02.20.

Oroszország nehezen megfogható, nehezen érthető, ahogy az egykori karrierdiplomata és költő írta:

*Oroszországot, ész, nem érted,
Méter, sing sose méri fel,
Külön úton jár ott az élet,
Oroszországban hinni kell.*³

(Fjodor Ivanovics Tyutcsjev)

Szintén fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy egységes egészként, organikus rendszerként, az eurázsiai kontinens regionális hatalmaként tekintünk az országra. Megértjük és elfogadjuk azt a történelmi, birodalmi szemléletet, ahogy az orosz emberek tekintenek hazájukra, még ha – természetesen – nem is azonosulunk vele: „*Oroszországnak ezt a szellemi-kulturális egységét ma, mint régen is, területi politikai egysége, közös nemzetközi-háborús sorsa és gazdasági-termelési, valamint kereskedelmi összetartozása tetőzi be. Oroszországot nem egy vakmerő hőditő gondolta ki, mint Napóleon birodalmát; Oroszország nem olyan frissiben és gyorsan összerakott föderáció, mint az Észak-amerikai Államok. Oroszország élő, szellemileg és történelmileg kialakult organizmus, mely minden felosztási kísérlet ellenére minden összeomlásból újjászületett szellemi életmódjának titokzatos, ősi ereje által.*”⁴

Ezen alapvetések rögzítése után tartjuk fontosnak vizsgálódásunk területeibe fontos elemként bevonni a konfliktusok, a háborúk, illetve az erőszak alkalmazásának és módjának kérdéseit is. Minden korszakban hangsúlyt fektetünk a válság- és a konfliktuskezelési módszerek bemutatására. Elfogadjuk Oroszország jogos igényét a saját lakosság és kisebbség biztonságának garantálására, de ugyanezt az elfogadást és megértést várjuk el Oroszország részéről hazánk és a velünk egy szövetségi rendszerekbe tartozó országok részére is.

1. A NATO és Oroszország kapcsolatainak alakulása az 1990-es években

Fischer Ferenc könyve, „A kétpólusú világ 1945–1989”⁵ alapján az Ivlev alezredes által felvázolt korszakok jelentős politikai, diplomáciai eseményeit soroljuk fel, majd a nagyobb és/vagy jelentősebb válságokat, valamint a stratégiai szinten is meghatározó fegyvereket, fegyverrendszereket.

Tekintsük át az első korszak főbb politikai, diplomáciai eseményeit és válságait!⁶

³ VENYIAMIN, Szemjonov – TYAN, Sanszkij: Oroszország és a nagy területek birtoklása. In: Oroszország és Európa. p. 320. (Szabó Lőrinc fordítása).

⁴ LJUBOV, Siselina: Az orosz geopolitikai gondolkodás. In: Oroszország és Európa. p. 23.

⁵ FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ 1945–1989. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2005.

⁶ **Események:** Gorbacsov 1985, Róma NATO-csúcs, Stratégiai Konceptió 1991, PFP 1994. Washington NATO-csúcs, Stratégiai Konceptió 1999, NATO-bővítés 1999 (Csehország, Lengyelország, Magyarország). **Fontosabb válságok:** Öböl-háború (1991), a jugoszláv polgárháború (1991–1999), NATO légi hadművelet Jugoszlávia ellen – Koszovó (1999); az első (1994–1996.), illetve a második csecsen háború (1999–2009), az USA szomáliai beavatkozása 1992–1993, az etióp–eritreai háború (1998–1999), illetve az India és Pakisztán közötti úgynevezett Kargil-háború (1999).

A korszak fő politikai eseményei a következők voltak: ezt az időszakot 1990-ig alapvetően az 1985-ben megindított gorbacsovi peresztrojka és glasznosztj jellemezte, amelyet a bipoláris világrend megszűnése utáni legnagyobb fegyveres konfliktus az 1991-es Öböl-háború zárt le. Az oroszországi eseményeken kívül a korszakot az Irak elleni várható háború árnyékában a második világháború óta a legnagyobb létszámú csapatösszevonás, a felderítő- és a hírszerző eszközök nagymértékű alkalmazása, nagypontosságú fegyverek és a lopakodó technológia, valamint a közös érdekek alapján megvalósuló ENSZ BT határozat és a Perzsa (Arab)-öböl országai status quo-jának megőrzésére irányuló törekvés jellemezte.

A korszak további meghatározó eleme, hogy, a NATO tevékenységét az alkalmazkodás és az új feladatok keresése, Oroszországot pedig az „újratervezés és önmeghatározás” jellemezte. Az 1991-es római NATO-csúcstalálkozó stratégiai koncepciója jól tervező, előre felkészült NATO-t mutatott be, hiszen a hosszú, de sikeres kifárasztás és felmorzsolás taktikája után két fontos üzenetet küld a kelet-közép-európai országok felé:

- a) nem tekinti ellenségnek, és együttműködést kínál ezen országoknak;
- b) elkezdte egy csatlakozási, bővítési lehetőség előkészítését.

Mit tapasztalunk a másik oldalon? A '90-es évek első felében az éppen csak megalakult Oroszországi Föderáció a politikai és a gazdasági változásokra nyitott, együttműködő külpolitikát folytatott mind a volt Varsó Szerződés tagállamaival, mind a „nyugati” országokkal. Ebben a folyamatba 1996-tól jelentős változás állt be, és ismét kezdett feléledni a kelet-közép-európai országok biztonságérzetét negatívan befolyásoló hidegháborús gondolkodásmód, amely valószínűleg az OF hatalmi súlypontjának megingása miatt következett be.

Talán a sors fintorának is nevezhetnénk, hogy az orosz fegyveres erők újrászervezését, amely egyszerre gazdasági, belpolitikai és katonai szükségszerűség, valamint az atomfegyverek épségének és központi ellenőrzés alatt tartásának elengedhetetlen feltétele volt, a fenti államok negatívan értelmezték, mert az OF katonai nagyhatalmi státusának feltámasztására tett kísérletnek tekintették. A gyakorlati valóság azonban más volt, mert ebben az időszakban Oroszország hadereje a működésképtelenség határán állt. Az Öböl-háborúban alkalmazott precíziós fegyverek, a nagyméretű, összhaderőnemi műveletekre képes koalíciós hadviselés sokkolta az orosz vezetést. Rádöbrentek, hogy mekkora hátrányba kerültek a vezető hatalmakkal szemben, de nem találtak megoldást.

Az OF helyzetét talán egy dalszövegből vett idézet jellemzi a legjobban: „*jövőd még nincsen, a múltad már nem kell*”⁷. Azaz nem volt képes a megújulásra, és nem tudott reális, a vele szövetségben lévő államok számára kölcsönös garanciákat és előnyöket nyújtani, így a „közös tábor” lehetősége inkább óvatosságra intette azokat az országokat, amelyekkel Oroszország szövetséget próbált meg fenntartani, létrehozni. A szovjet függőségtől frissen szabadult kelet-közép-európai országok számára pedig nem is volt más reális alternatíva, mint az

⁷ Ákos: Kovács Ákos. 1989-től a Bonanza Banzai nevű együttes énekese volt. Híres lemezei: Beavatás, Új törvény, Andante, Ikon. <http://starity.hu/sztarok/akos/eletrajz/>; letöltés: 2015.02.18.

önállóság, a piacgazdaság, a szabad kereskedelem, és a társadalmi-politikai szabadságesszméit kínáló nyugati orientáció. Ez utóbbi országoknak a NATO forgatókönyve többet ígért, partnerséget, szövetséget, és a visszavonuló orosz nagyhatalom helyében biztonsági garanciákat, ha az európai integráció útjára lépnek és az atlanti szövetség tagjai lesznek.

A katonai erőre épülő bipoláris világ felbomlása jelentős változásokat eredményezett. Ezek közé tartozik az, hogy a hidegháború éveiben elnyomott, azaz katonai erővel elfojtott ellentétek felszínre törtek. A nukleáris háború fenyegető veszélye csökkent, de ettől a világ nem lett biztonságosabb, egységesebb. Jellemzők lettek az ideológiai, vallási, etnikai, nemzetiségi, területi viták, amelyeket főként a stabilitás hiánya okozott. Az újonnan keletkezett válságok veszélyeztették egy-egy régió biztonságát, jelentős erőfeszítésekre késztették a nemzetközi szervezeteket a konfliktusok megelőzése, a kialakuló feszültségcök, válságok kezelése, a béke helyreállítása és fenntartása területén. A biztonság katonai elemével szemben mind jobban előtérbe kerültek (főként térségünkben) a politikai, a gazdasági és az etnikai dimenziók, amelyek az új biztonsági kihívások gyökereit képezik.

Az újonnan létrejött nemzetállamok – elsősorban Kelet-Közép-Európában, valamint a volt Szovjetunió területén – megoldatlan gazdasági, nemzetiségi és biztonsági problémáikkal nehezen kezelhető helyzeteket idéztek elő. Európa az 1989/1990-es évek történelmi változásainak nemcsak nyertese, hanem szenvedő alanya is volt.

Buzan, a geostratégia és a geopolitika egyik képviselője „regionális biztonsági komplexumok” elmélete⁸ szerint a biztonsági térségek együttműködése, kapcsolataik fejlődése vagy konfrontációja szempontjából is sokkal kedvezőbb lehetőségek adódtak a kelet-közép-európai országok számára a nyugati rendszerekhez történő integráció révén, mint bármilyen más megoldással. Elméletében kifejtette, hogy ezek az államok olyan szoros kapcsolatban álltak a biztonság szinte minden dimenziójában egymással, hogy még a jövőkéjük is nagyon összetartozó volt. A régi nagyhatalom biztonsági komplexumától való függésük sem volt erős, ezért megkezdtek egy tudatos, jól megtervezett, többdimenziós (diplomáciai, gazdasági, katonai) kapcsolati viszonyt kialakítani a nyugat-európai országokkal, így a kialakuló hatalmi vákuum sem érintette hátrányosan ezen országok biztonságát. Ez különösen vonatkozott a közép-európai szubkomplexumra, amelynek magját a viseigrádi négyek – Magyarország, Lengyelország, Csehország és Szlovákia – alkották.

Lengyel László „Mozgástér és kényszerpálya”⁹ című könyvében szintén hasonlóan jellemzi a helyzetet, hiszen a gazdagabb régiókhoz való tartozás lehetősége, a magasabb egy főre eső GDP, de a szegény és a gazdag országok között húzódó képzeletbeli választóvonal esetében is a régió minden országa a pozitívabbnak tartott nyugati irányba szeretett volna mozdulni.

---

⁸ RST: Regional Security Complexum – Regionális Biztonsági Komplexum.
BUZAN, Barry – WEAVER, Ole: Regions and Powers: The Structure of International Security.
Cambridge University Press, 2003. ISBN: 0521891116

⁹ LENGYEL László: Mozgástér és kényszerpálya. p. 20.

A NATO 1991-es stratégiai koncepciója már jól jelezte a Szövetség nyitását, amelyet logikus lépésként követett az 1994-es PfP (Partnerség a Békéért) program, majd a csatlakozások első üteme 1999-ben, amikor hazánk, Csehország és Lengyelország vált a Szövetség tagjává. A bővítésre azonban jócskán rányomta bélyegét a koszovói hadművelet.¹⁰

Ebben a biztonsági szempontból és külpolitikailag rendkívül bonyolult és aktív időszakban az orosz útkeresést a „sértett primadonna” szereppel jellemezhetjük. Ez a pszichológiából jól ismert konfliktuskezelési módszer,¹¹ amely az első időszakban a problémamegoldást, a másodikban a kompromisszumkezelést, a végén pedig a probléma elkerülési módszert alkalmazza.

Moszkva a Szovjetunió felbomlását követően a közös elemeket, érdekeket hangsúlyozva törekedett az új geopolitikai, geostratégiai helyzethez alkalmazkodni. A hatalmi viszonyokban ekkorra már nagymértékű eltolódás következett be. A hidegháborút valódi gazdasági területen elvesztő Szovjetunió lemaradását öröklő OF nem volt képes kompenzálni ezt a hátrányt a következő okok miatt. Egyrészt – a katasztrofális gazdasági helyzet miatt – már megszüntette a fejlődő országoknak nyújtott támogatásokat, és csak nagyon kevés szövetségese maradt, másrészt a társadalmi dimenzióban az embereknek kívánt jobb életfeltételeket és a korábbinál több szabadságot biztosítani, de a fegyveres erők már nem jutottak források, mert gazdaságilag nem volt képes olyan összegeket biztosítani, mint korábban.

A kompromisszumkeresés az 1994–1999 közötti időszakot jellemezte. A NATO forgatókönyve jól haladt, az egykori ellenséges tábor országai a demokratikus utat választották, azaz a kompromisszumkeresést vállaló Oroszország nem volt képes és nem tudott „területet és ideológiát” nyerni, mert a hatalmi vákuumot a NATO, az EU és a PfP-program tölti ki.

¹⁰ A balkáni helyzet miatt a csatlakozási egyezmény aláírásának az időpontja is változott. Arra eredetileg a NATO alapításának ötvenedik évfordulóján, azaz 1999. április 4-én került volna sor, ám ezt gyorsan előrehozták március 12-ére, hogy hazánk légterét is felhasználhassák a szövetség légierői a Szerbia elleni hadművelet során.

¹¹ A modern pszichológiai kutatások /a Thomas–Kilman elmélet/ ötféle konfliktuskezelési módszert ismernek, annak függvényében, hogy az önérték-értékesítés és az együttműködés tengelyében alacsony, közepes vagy magas az egyének érdekérvényesítő képessége. Az első az „elkerülő” (alacsony érdekérvényesítés és együttműködés), majd az „alkalmazkodó” (alacsony érdekérvényesítés és magas együttműködés), a „kompromisszumkereső” (közepes érdekérvényesítés és együttműködés), a „problémamegoldó” (magas érdekérvényesítés és együttműködés), végül a „versengő” (magas érdekérvényesítés és együttműködés). Ezek alapján, akik a módszerek közül főként a versengő, a kompromisszumkereső és a problémamegoldó módszereket alkalmazzák, azok **vezető típusok**. Akik a módszerek közül főként a versengő, a kompromisszumkereső és az elkerülő módszert alkalmazzák, azok **egyéni játékosok**. Akik a módszerek közül főként az alkalmazkodó, a kompromisszumkereső és a problémamegoldó módszert alkalmazzák, azok **csapatjátékosok**. Akik a módszerek közül főként az elkerülő, a kompromisszumkereső és az alkalmazkodó módszereket alkalmazzák, azok **anyatípusok**. Az új kutatások megjelölnék még két további típust: akik a módszerek közül főként a problémamegoldó, a kompromisszumkereső és az elkerülő módszert alkalmazzák, azok **„sértett primadonnák”**. Akik a módszerek közül főként az alkalmazkodó, a kompromisszumkereső és a versengő módszert alkalmazzák, azok **„alamuszi nyuszik”**. Barlai Róbert: Trénerképző kurzus. Előadás, Budapest, 2003.

A harmadik válságkezelési eljárást az elkerülés jellemzi. Az 1999. évi koszovói beavatkozáskor Oroszország már nem akart az „új világ” csendőre lenni az Amerikai Egyesült Államok és a NATO mögött, másodhegedűként. A fenyegetett „szláv testvér”, Szerbia mellé állt. Saját csapataival önálló tevékenységet folytatva, kvázi függetlenként szeretett volna egy NATO-műveletben részt venni. A híres „da-nyet” paktum jelezte, hogy a NATO Oroszországot már nem a régi nagyhatalomként kezelte, hanem hasonlóan bármely másik ENSZ-tagállamhoz, amely részt vett a műveletben. Moszkva nem kapott önálló szektort Koszovóban, bár ezt megpróbálta fegyveres fenyegetéssel is elérni.¹² Az orosz csapatok Koszovó területére történt érkezésüket követően kerültek abba a helyzetbe, hogy a NATO parancsnokságán a műveleti részvételüket támogatták („da”), de önálló felhatalmazással vezethető szektort nem kaphattak („nyet”), már csak elfogultságuk okán sem.

NATO-érdekek a korszakban	Oroszország érdekei a korszakban
A többpólusúvá váló világrendben a NATO és az Amerikai Egyesült Államok vezető szerepének megerősítése.	A posztbipoláris időszak lehetőségeinek a felhasználása a többpólusú világrend létrehozására.
Az ENSZ vezető szerepének fenntartása, amíg az a saját érdekek megvalósítását nem akadályozza.	Az ENSZ vezető szerepének megőrzése. A katonai erő alkalmazása kizárólag az ENSZ BT határozatai alapján.
Partneri kapcsolat és együttműködés a posztszovjet és kelet-közép-európai országokkal.	A biztonság garantálásához szükséges új, elválasztó vonalak nélküli rendszer kialakítása Európában.
Ahol a biztonsági és gazdasági érdekei megkívánták, ott megpróbált teret nyerni a korábbi szovjet befolyási övezetben.	A lehető legtöbbet megtartani a Szovjetunió egykori befolyási területéből.
A NATO bővítésével bizonyítani, hogy a Szövetség nem zárt, agresszív katonai tömb, hanem egy nyitott védelmi szervezet.	A NATO bővítésének megakadályozása.
Közös érdekek	
Az ENSZ vezető szerepének és a BT tagjai vétőjogának fenntartása.	
A proliferáció megakadályozása.	
Az Európa területén folyó fegyveres konfliktusok, háborúk megállítása, a humanitárius katasztrófák megelőzése.	
Az iszlám fundamentalizmus és terrorizmus visszaszorítása.	

1. táblázat. A NATO és Oroszország érdekei az 1990–1999-es időszakban
(Szerk.: Dr. Resperger István – Dr. Kaiser Ferenc – Háber Péter)

A nagyhatalmi érdekeket összegezve megállapítható, hogy az 1990–1999 közötti időszakban voltak közös érdekek, amelyek az ENSZ nemzetközi vezető szerepének és a BT-tagok vétőjogának a megtartására, a proliferáció megakadályozására, az európai béke helyreállítására, valamint az iszlám fundamentalizmus és terrorizmus visszaszorítására összpontosultak.

¹² A pristinai repülőtéri incidens 1999. június 12-én. Az orosz fél, miután nem kapott felhatalmazást egy koszovói szektor önálló, NATO-tól független ellenőrzésére, egy – Bosznia-Hercegovinából átvezényelt – zászlóaljerejű kontingenssel lezárta a pristinai repülőteret a NATO-csapatok elől. Az incidenst június végére sikerült egy politikai kompromisszummal rendezni. Ez lehetővé tette, hogy az oroszok csatlakozzanak a KFOR-hoz, úgy, hogy ne legyenek közvetlen NATO-irányítás alatt.

A hidegháború éveiben a „nagyhatalmi politika” visszatartó, elrettentő, korlátozó szerepe lehetővé tette a nagyobb méretű háború kirobbanásának a megakadályozását, s számos alkalommal korlátozni tudta a helyi konfliktusok, összeütközések mértékét, kiterjedését és időtartamát.

Oroszország helyzetét a gazdasági bizonytalanság, a nagyhatalmi státus látszatának fenntartására való törekvés, és emiatt a nemzetközi politikai élet első vonalából történő kiszorulás, valamint a részleges biztonságpolitikai vákuum kialakulása jellemzi.

2. A NATO és Oroszország kapcsolatainak alakulása 2000–2010 között

Tekintsük át a korszak főbb politikai, diplomáciai eseményeit és válságait.¹³ A korszak szellemét meghatározza a globális, nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem, a NATO és Oroszország útkeresése, mindkét részről a stratégiai pozíciók erősítése és a további terjeszkedés. Ez utóbbi a NATO részéről az addig is kedvező helyzetének javítása, az OF részéről pedig volt befolyási övezetének, az úgynevezett közel-külföldnek¹⁴ a visszaszerzése érdekében történt. A legnagyobb ellentét a NATO és Oroszország között ebben a korszakban talán az erő alkalmazásának a kérdésében és a megítélésében található.

Az OF területén végrehajtott terrortámadások, köztük a beszláni iskola és a moszkvai színház ellen elkövetett tragikus, embertelen és aljas akciók is az országon belüli iszlám, főként csecsen terroristák támadásai voltak, és nem a nyugati országokat fenyegető globális dzsihád része. Moszkvában is világosan érthették a terrorizmus fogalmát, ahogyan azt Netanjahu izraeli miniszterelnök értelmezi: „*A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani*”,¹⁵ viszont nem így látták, ezért az amerikai doktrínákba – a terrorizmus elleni globális harc eszközeiként – bekerülő „preventív csapás” lehetősége és az erő alkalmazásának kiterjesztett módja váratlanul érte őket. Az orosz politikai és katonai vezetés mindebben – ismét – az agresszív, bármi áron történő amerikai terjeszkedés újabb bizonyítékát látta, akkor is, amikor ténylegesen nem állt fenn ilyen szándék.

Az erő alkalmazásának főpróbája az afganisztáni hadszíntér volt. Az orosz fél a kompromisszumkeresés, illetve az iszlám fundamentalizmus terjedésétől való félelme¹⁶ miatt a terrorizmus elleni világméretű küzdelem támogatásáról döntött.

¹³ **Események:** 2001.09.11. – New York-i terrortámadás; 2002 – NATO–orosz kapcsolatok, új minőség; 2005 – London; 2007 – madridi terrortámadás; 2009 – MEB (Megállapodás az Európai Biztonságról). **Válságok:** 2001– afganisztáni beavatkozás/békeépítés; 2003–2011 iraki beavatkozás/stabilizációs művelet; 2003– darfüri konfliktus; 2006 – második libanoni háború; 2008 – grúz háború; 2008–2009 gázai háború.

¹⁴ A közel-külföld fogalma a posztszovjet térség szinonimájaként jelent meg az orosz külpolitikai szótárban az 1990-es évek elején, és azt hivatott kifejezni, hogy Moszkva számára a „külföldnek ez a része különleges jelentőséggel bír, földrajzi közelsége és gazdasági fontossága okán. (Sz. BÍRÓ Zoltán: Az orosz–amerikai viszony alakulásáról.)

¹⁵ NETANJAHU, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen.* p. 20.

¹⁶ A kaukázusi és (déli) közép-ázsiai FÁK-államokat, valamint az OF iszlám vallású nemzetiségeit szintén fenyegette/fenyegeti az iszlám radikalizmus.

Az Amerikai Egyesült Államokkal folytatott „stratégiai együttműködés” ekkor a legmagasabb szintű, hiszen a feleknek közös érdekük volt a műveletek sikere minden területen. Ezt az időszakot nevezhetjük az OF és a NATO¹⁷ közötti együttműködés csúcspontjának a tárgyalt három korszakot (1990–1999; 2000–2010, 2010–2014) figyelembe véve is.

A második Öböl-háború kezdetén, 2003-ban azonban Moszkva már minden erővel próbálja megakadályozni, hogy az Irak elleni ideiglenes nemzetközi koalíció ENSZ-felhatalmazással indítson támadást az ország ellen. Megfelelő katonai és gazdasági erő hiányában az orosz vezetés a diplomáciai megoldást szorgalmazta a katonai beavatkozás helyett, de az ad-hoc koalíció – a terrorizmus elleni küzdelemre és a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozására hivatkozva – már készen állt az erő alkalmazására, bár a tömegpusztító fegyverek meglétét nem sikerült igazolni. Az Irak elleni támadás nem volt váratlan az OF számára, sőt a precíziós fegyverek tömeges alkalmazása és az új koalíciós, összhaderőnemi műveletek sem lepték meg a katonai szakértőit, de a biztonságpolitikai szakemberei tudták, hogy a beavatkozás geopolitikai, geostratégiai átrendeződést jelent Irak és szomszédjai, valamint a térség többi állama számára is.

A NATO tagállamainak többsége nem állt meg a felszíni kezelésnél az úgynevezett „terrorista államok” ellen, és addig maradtak ezekben a régiókban, amíg viszonylag konszolidálttá nem vált a belső biztonsági helyzet és demokratikusan választott kormányok nem kerültek hatalomra, amelyeknek átadhatták az irányítást. Az együttműködés erősítése érdekében Oroszország és a déli FÁK-tagállamok a logisztikai útvonalak biztosításával elmentek a lehető legmesszebb az együttműködésben a közös cél, a terror elleni küzdelem érdekében. Ugyanakkor ezért a segítségért messze nem kapták meg azt az elismerést, illetve biztonsági garanciákat, amire Moszkva számított.

Az OF erőalkalmazási politikájának változását az orosz–grúz háború kapcsán mérhetjük le. Oroszország külpolitikája folyamatos változáson ment át a bipoláris rendszer megszűnésétől az orosz–grúz háborúig, vagyis az önmérséklettől az önérvényesítés magas fokú megvalósításáig. Ez a folyamat a Moszkva számára rendkívül negatív tapasztalatként megélt pristinai repülőtéri incidensnél kezdődött és a gazdasági lehetőségek javulásával markánsan erősödött. Az OF külpolitikai reakcióit a korábban ismertetett pszichológiai kategóriákkal jellemezve az addig főként problémamegoldó, kompromisszumkereső és elkerülő módszert alkalmazó típusról átváltott egy másik, agresszívebb konfliktuskezelési eljárásra. Ezt a módszert a kompromisszumkereső, az alkalmazkodó és a versengő eljárások alkalmazásával tudjuk bemutatni. Moszkva ugyanis már messze nem függött annyira a Nyugat jóindulatától, mint korábban, és a régi sérelmek nem mentek feledésbe. Az amerikai–orosz viszony első időszakában a gazdasági helyzete és a terrorfenyegetettség miatt kompromisszumkereső és alkalmazkodó volt, de 2008-ra már a saját érdekeiért teljes mértékben kiálló, versengő geopolitikai szereplővé vált.

---

¹⁷ Cikkünkben szükség esetén különválasztjuk a NATO és az Amerikai Egyesült Államok tevékenységét és érdekeit, mert ezek nem minden esetben azonosak, függetlenül attól, hogy az Amerikai Egyesült Államok az atlanti szövetség tagja, mert messze a legnagyobb gazdasági és katonai erővel rendelkezik a tagállamok közül.

Ez a változás a haderő technikai és szervezeti korszerűsítésével kezdődött és az orosz–grúz konfliktusban csúcspontot ért el, amelyre az orosz haderő minden jel szerint alaposan felkészült. A háborút a Moszkva és az általa támogatott szakadár területek vezetése által felhargított Grúzia kezdeményezte, ráadásul a nemzetközi jog súlyos megsértésével, de a gyors orosz reakció és a grúz haderő szinte teljes megsemmisítése, amely katonailag indokoltnak nevezhető, semmi kétséget nem hagy afelől, hogy az OF jelezni akarta mindenkinek: saját deklarált befolyási zónájában képes és kész megvédeni az érdekeit. Az orosz politikai és katonai vezetés nyilatkozatai pedig nyomatékosították, hogy ez az úgynevezett közel-külföldre kiemelten érvényes, mert ez a terület különösen fontos az ország biztonsága szempontjából.

A háború jogszerűségének megítélése politikai érdekek szerint erősen megosztott. Az EU „Független Nemzetközi Tényfeltáró Misszió” jelentése alapján a konfliktus különböző időszakaiban ugyan, de mindkét fél követett el nemzetközi jogsértést. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy az oroszbarát Szerbiától elszakított Koszovó létrehozása – lehet, hogy jogilag nem, de gyakorlatilag mindenképpen – precedenst teremtett, mert azóta sem sikerült a nemzetek önrendelkezési joga és az államok területi sérthetetlenség közötti ellentmondást megnyugtatóan, minden érintett fél által elfogadhatóan rendezni.

NATO-érdekek a korszakban	Oroszország érdekei a korszakban ¹⁸
Az ENSZ vezető szerepének a megtartása, ugyanakkor a globális szövetségi rendszert kialakító NATO pozícióinak az erősítése.	Az ENSZ globális szerepének a támogatása, egy többpólusú világrend kialakítása.
	A globális NATO kialakulásának a megakadályozása.
A NATO további keleti irányú bővítése.	A NATO további bővítésének megakadályozása.
	A katonai-stratégiai egyensúly megbontásának a megakadályozása (rakétavédelmi rendszerek telepítése) a válasz jellegű komplex katonai-technikai intézkedések egyidejű kidolgozásával.
	A függetlenség és az államok belügyeibe való „be nem avatkozás” elveinek tiszteletben tartása.
A világ fennmaradó részén a konfliktusok és a válságok felszámolása, a demokratikus fejlődés lehetőségének a biztosítása.	Lehetőség szerint megakadályozni, hogy a NATO újabb műveleteket indítson a válságkezelésben.
Közös érdekek	
Az ENSZ vezető szerepének és a BT tagjai vétőjogának fenntartása.	
A proliferáció megakadályozása.	
A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem és fellépés.	
Az energiahordozók kitermelésének és szállítási útvonalaiak stabilitásának és biztonságának a globális szintű fenntartása.	

2. táblázat. A NATO és Oroszország érdekei 2000–2010 között
(Szerk.: Dr. Resperger István – Dr. Kaiser Ferenc – Háber Péter)

¹⁸ IVLEV, Alekszej: Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok: a „stratégiai” együttműködéstől a stratégiai visszavonuláshoz, p. 37.

Az érdekeket összegezve megállapítható, hogy a 2000–2010 közötti időszakban a két fél céljai között voltak közös elemek, amelyek főként az ENSZ vezető szerepének fenntartására és a terrorizmus elleni küzdelemre összpontosulnak. Moszkva az első időszakban együttműködött a NATO-val és az Amerikai Egyesült Államokkal az új típusú globális terrorizmus elleni küzdelemben. A korszak közepén viszont a kölcsönös bizalmatlanság, az egyoldalú amerikai lépések, valamint a korábbi területi, ideológiai visszaszorulása miatt a folytonos kompromisszumkeresés jellemezte tevékenységét. Mivel – Moszkva álláspontja szerint – a Nyugat ebben nem volt partner, ezért 2008-tól az OF külpolitikáját a versengő, saját érdekét előtérbe helyező és a saját lakosság, illetve a határon túli orosz nemzetiségű kisebbségek védelme, biztonságának garantálása jellemezte.

A NATO–OF viszony második időszakának fontos tanulsága az, hogy a gazdaságilag megerősödött és a korábbihoz képest sokkal korszerűbb haderővel rendelkező Oroszországgal a jövőben minden nemzetközi, de különösen az európai konfliktusokban számolni kell. Az orosz magatartás irányultsága pedig nyilván a kölcsönös érdekegyeztetés eredményességétől és az érdekérvényesítés lehetőségeitől függ majd. Magyarán Moszkva ismét helyet követelt magának a Nap alatt, és megújuló nagyhatalmi ambícióit nem volt és nem is lesz hajlandó egyoldalúan, engedmények nélkül feladni. Ugyanakkor a vizsgált időszakban felerősödtek az ellentétek az OF és az Amerikai Egyesült Államok, illetve az OF és a NATO között több stratégiai fontosságú területen is, amelyek megoldásához egy évtized sem volt elég. Egyértelművé vált a korábbi moszkvai figyelmeztetés, hogy a volt Szovjetunió határaihoz egyre közelebb kerülő NATO tevékenységét az OF biztonsági fenyegetésnek tekinti – a fentebb már tárgyalt sikertelen együttműködési próbálkozások miatt nem is alaptalanul –, ezért várható volt, hogy Oroszország a korábbiaktól eltérő módon reagál majd a különböző biztonságpolitikai eseményekre, kihívásokra, és ez a grúzai konfliktusban csúcsosodott ki.

Ezért szerintünk a Szövetség valamennyi államának szükséges figyelmet fordítania arra, hogy „... a 2008-as orosz–grúz háború megmutatta, hogy továbbra sem lehet kizárni egy magas intenzitású konfliktus kialakulásának esélyét a fejlett országok között sem. Az a tény, hogy összhaderőnemi hadviselés alkalmazásával az orosz fegyveres erők megközelítőleg egy hét alatt teljesítették feladatukat, és ezzel több hadműveleti szintű katonai és külpolitikai célt is megvalósítottak, minden döntéshozót el kell, hogy gondolkodtasson. Éppen ezért egyetlen ország sem nélkülözhet egy hiteles elrettentő képességgel rendelkező haderőt, melyet szükség esetén egy aszimmetrikus hadviselésre kiképzett és felfegyverzett tartalékos erő egészít ki.”¹⁹

¹⁹ HÁBER Péter: Az aszimmetrikus hadviselés növekvő jelentősége.
In: http://hadmernok.hu/2013_1_haberp.pdf, letöltés: 2015.02.10.

A NATO és Oroszország kapcsolatainak alakulása az orosz–ukrán konfliktus tükrében

A konfliktus megjelenése és azok tapasztalatai a nemzetközi porondon négy területhez köthetők:

1) A térség problémáinak megértéséhez tisztáznunk kell a konfliktus valódi mozgató rugóit. A geopolitikai és a geostratégiai iskoláknál már régóta ismert kategória a Zbigniew Brzezinski „A nagy sakktábla”²⁰ című művében is meghatározott „pillérország”²¹ típus, vagy a régi (H. J. Mackinder, N. J. Spykman) terminológia szerint a „geopolitikai kulcsállam, vagy tengelyszög állam”: amelyik fekvése és más természetes adottságai folytán lesz fontos állam, mert biztosítja a régió feletti ellenőrzést, ezért stratégiai szempontból meghatározó jelentőségű és egyben „megkaparintható” is. Ezen államok fontossága, befolyása a világ politikai színpadán nem katonai vagy gazdasági erejüktől, hanem geostratégiai helyzetüktől függ. Európában a hidegháború utáni időszak egyik stabilitást garantáló tényezője a független, semleges státusú, atomfegyverektől mentes Ukrajna volt. Egy hid szerepet betöltő országnak – mint amilyennek Ukrajnának is lenni kellene – a legfontosabb képességei között a kapcsolatok és az együttműködés biztosítása, valamint a kölcsönös bizalom és biztonság megteremtése, illetve ezek fejlesztése kell, hogy szerepeljen. Ukrajna a fenti geopolitikai szempontok szerint orosz nézőpontból a „pillér”, az együttműködő állam képét mutatta az orosz–ukrán konfliktus első szakaszában, majd a későbbiekben „tengelyszög állammá”, megszerezhetővé vált. Az Amerikai Egyesült Államokból nézve Ukrajna a „geopolitikai kulcsállamot” jelentette az amerikai érdekek hatékony érvényesítéséhez, mert fekvése, adottságai folytán biztosítja a régió feletti ellenőrzés lehetőségét.

Az Ukrajna státusának számottevő megváltoztatására tett kísérlet nyilván nagyon jelentős hatást gyakorolt az „aktív geopolitikai játékosokra”²², mint amilyen Oroszország. A helyzet részben a kubai rakétaválság időszakához hasonlítható, hiszen az egykori szovjet rakéták – „páholyból” – nagyon rövid idő alatt elérhették volna az amerikai nagyvárosokat. Oroszország biztonságérzetét az EU- és NATO-státusra törekvő Ukrajna nyilvánvalóan veszélyeztette gazdasági, de főként katonai téren. Az OF határai közelében, a Moszkvától hadászati szinten kis távolságra telepíthető nagy hatótávolságú és pontosságú fegyverek jogos aggodalmat váltottak ki az orosz politikai és katonai vezetésből még akkor is, ha ezek „nem képesek” atomtöltet célba juttatására. Moszkva fenyegetettségérzetét csak tovább növelték az eredménytelen egyeztetések az Amerikai Egyesült Államokkal és a NATO-val, például a közös rakétavédelmi programról és más biztonságpolitikailag fontos kérdésekről. Ezért az OF nagy valószínűséggel felkészült arra az esetre is, ha határai mentén olyan nem baráti vagy semleges, nagy lélekszámú ország jelenne meg,

²⁰ BRZEZINSKI, Zbigniew: A nagy sakktábla. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999.

²¹ „Azok az államok, amelyek fontossága nem hatalmuktól vagy becsvágyukból fakad, hanem stratégiai elhelyezkedésükből, illetve esetleges kiszolgáltatott helyzetük hogyan hat a geostratégiai játékosok viselkedésére.” BRZEZINSKI, Zbigniew: A nagy sakktábla. p. 57.

²² „Rendelkeznek kellő és nemzeti akarattal, hogy hatalmukat és befolyásukat határain túl felhasználja. Megvan a képességük vagy geopolitikai rugalmasságuk”. BRZEZINSKI, Zbigniew: A nagy sakktábla. p. 57.

amely önmaga is jelentős katonai erővel rendelkezik, vagy ilyen szövetséget engedne az OF közvetlen biztonsági zónáján belülre.

2) A konfliktusok kezelése során az erő alkalmazásának egyre jelentősebb devalválódása – főleg az elért „eredmények” tekintetében – hatott az ukrán konfliktus alakulására, de leginkább az orosz fél által alkalmazott eszközökre és módszerekre. Afganisztán, Irak, Líbia és Szíria megmutatta, hogy a NATO vagy az ad-hoc szövetségek képesek egy válság katonai dimenzióját közel 100 nap alatt kezelni, azaz katonai végállapotot megvalósítani, de a hosszú távú békefenntartásra, békeépítésre, a helyzet minden oldalú megoldására az erőforrásai alkalmatlanok, főként politikai akarata híján. A politikai végállapot eléréséhez szükséges 15–20 éves tervvel és az ehhez szükséges pénzügyi potenciállal nem rendelkeznek, a politikai akarat pedig sokkal inkább az adott diktatórikus vezetők eltávolításában, valamint a természeti, ásványi kincsek hozzáférhetőségének biztosításában csúcsosodott ki. A biztonság többi dimenziójában, főként a társadalmi, a jogi, a vallási és a kisebbségi problémák megoldásában sem erőforrás, sem akarat nem állt rendelkezésre. A kulturális különbségek, a vallási megosztottság, az idegen civilizációs területen folytatott műveletek elsősorban a lakosságnál, másodsorban a nemzetközi közösségnél is olyan hatásokat indukáltak, hogy a beavatkozások küldetése – az elérendő végcél – korán megkérdőjeleződött.

3) A nemzetközi közösség és az államok válságkezelési rendszerei már nem tudnak minden felmerülő problémára adekvát választ adni. Az egyre újabb kérdéseket, etnikai, vallási, gazdasági kríziseket nem lehet minden esetben a Boutros Ghali²³ által meghatározott válságkezelési módszerekkel, békeművelti fajtákkal megoldani. Új módszerek, új eljárási szabályok nem minden esetben alkalmazhatók, a NATO és szövetségesei által használt korszerű fegyverek, fegyverrendszerek és hadviselési formák nem minden esetben rentábilisak a csupán könnyű fegyverzetű helyi hadurak által vezetett félkatonai erők, lázadók, felkelők ellen. A fenti amerikai és NATO-módszerek, eljárások megismerése előre vetítette, hogy előbb vagy utóbb, de Oroszország is erőszakot fog alkalmazni akaratának érvényesítése céljából, katonai erejét a megváltozott helyzethez igazítva. A katonai erő alkalmazásának módszerében azonban egy új eljárást dolgozott ki. Ez az új hadviselési forma, amelyet a szakértők „hibridnek” neveznek, a totális területszerző agressziót, a katonai erő túlzott alkalmazását, egy többdimenziós, a nemzetközi jog által nem egyértelműen meghatározott, a harcászati méreteket meghaladó, de a hadművelti szintet el nem érő, több egymástól részben vagy teljesen elkülönülő körzetekben folyó, hosszabb-rövidebb szüneteket beiktató, vegyes (katonai, diplomáciai, gazdasági, kiber- stb.) műveleteket alkalmazza. Ukrajna jelenleg ennek az új módszernek a kísérleti terepe és szenvedő alanya.

4) A politikai hatalom és érdekérvényesítés eszközrendszerében a hibrid hadviselési módszert alkalmazva a katonai célokat már nem a reguláris erők, hanem a „szakadár” irreguláris, a Moszkva által támogatott és felfegyverzett csapatok, valamint az orosz különleges erők alkalmazásával érik el. Oroszország a katonai nyomásgyakorlásban – a NATO és más nemzetközi szervezetek korábbi szándékai ellenére – a „koszovói receptet” használta, mert a humanitárius jogokra és a

---

²³ BOUTROS, B. G.: An Agenda for Peace. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1992. 50 p.

kisebbség védelmére hivatkozott az erő alkalmazásakor, a valódi cél azonban Ukrajna nyugati orientációjának megakadályozása, vagy legalábbis jelentős lassítása. Ezt a módszert Moszkva már a grúziai konfliktusban is sikeresen alkalmazta. Egyértelmű, hogy mindkettő, a közel-külföld, vagyis Oroszország közvetlen érdekszférájának tekintett területen lévő ország esetében a politikai, a diplomáciai, a katonai, a gazdasági és a pénzügyi destabilizáció a cél azért, hogy az adott területen Moszkva a saját érdekeit érvényesíthesse.

Összegzőképpen az ukrán konfliktus további alakulása kapcsán megállapíthatjuk, hogy – Oroszország szempontjából – valószínűleg a legjobb alternatíva az lehet, hogy Kelet-Ukrajna hosszú távra „jegelt konfliktus” marad, amely bármikor újra aktivizálható lesz, ha az OF érdekei úgy kívánják majd. A jelenlegi konfliktus megoldásához és a továbbiak kialakulásának megelőzéséhez a nemzetközi közösségnek szükséges lesz elismernie, hogy az OF-nek is vannak olyan biztonsági érdekei, amelyeket a határain kívül is fegyelembbe kell venni, valamint azt is, hogy szintén joga van a külföldön élő és dolgozó állampolgárainak, illetve a más államok területén élő orosz nemzetiségű kisebbségek biztonságának és érdekeinek hatékony képviselésére. Ezt azonban Oroszországnak – mint ahogy minden más államnak is – a 21. században a katonai erő nyílt vagy rejtett alkalmazása nélkül kell megoldania. Az OF-nek azonban érdekei érvényesítése során is fegyelembbe kell vennie, hogy Ukrajna önálló állam, és joga van szabadon döntenie arról, hogy milyen politikai, gazdasági szövetségekhez akar csatlakozni. Ukrajnának viszont a túl radikális, a külpolitikai és a gazdasági realitásokat figyelmen kívül hagyó, gyorsan és gyakran változó döntéseinek következményeivel kell számolnia. Tehát az OF-nek a NATO-hoz és az Amerikai Egyesült Államokhoz való viszonyát az ukrán konfliktus időszakában a mindkét fél által elkövetett hibák és a másik fél szempontjainak figyelmen kívül hagyása, illetve meg nem értése jellemzi.

NATO-érdekek a korszakban	Oroszország érdekei a korszakban²⁴
Az ENSZ vezető szerepének a figyelembevétel a válságkezelésben.	Terrorizmus elleni harc.
A NATO keleti bővítése.	A közép-ázsiai országok képviselőinek felkészítése és kiképzése a kábítószert elleni harcra.
Együttműködés a felemelkedő új globális hatalmakkal.	Saját befolyási zóna kiterjesztése, a NATO visszaszorítása.
	Nukleáris fegyverek kérdése
Közös érdekek²⁵	
Az ENSZ vezető szerepének és a BT tagjai vétőjogának a fenntartása.	
A proliferáció megakadályozása.	
A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem és fellépés.	
Az energiahordozók szállítási útvonalainak és térségének a biztonsága és a stabilitása.	

3. táblázat. A NATO és Oroszország érdekei 2010 után
(Szerk.: Dr. Resperger István – Dr. Kaiser Ferenc – Háber Péter)

²⁴ IVLEV, Alekszej: Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok: a „stratégiai” együttműködéstől a stratégiai visszavonulásig. p. 45.

²⁵ Uo.

Összefoglalva a nagyhatalmi érdekeket megállapítható, hogy a 2010–2014 közötti időszak közös elemei az ENSZ vezető szerepének és a BT tagjai vétőjogának a fenntartására, a proliferáció megakadályozására, az Európán belüli nagyobb fegyveres konfliktus elkerülésére, az iszlám fundamentalizmus és terrorizmus visszaszorítására összpontosultak. Ugyanakkor jól láthatók az OF helyzetében és konfliktuskezelési módszerében bekövetkezett jelentős változások, amelyeket a NATO további bővítése, az orosz határhoz érkezése és a globális stratégiai szövetséget bővítő NATO tevékenysége idézett elő.

Befejezés

A konfliktusok és a viták ellenére megállapíthatjuk, hogy a NATO és Oroszország stratégiai együttműködése hosszú távon elkerülhetetlen szükségesség, mert a mindkét fél számára fontos európai biztonság fenntartása elképzelhetetlen nélküle. Eltérő konfliktuskezelő módszereik, különböző biztonság- és külpolitikai elképzeléseik és eljárásaik ellenére is mindketten a geopolitikai sakkjátszma „királynői”, mert a rendelkezésükre álló nukleáris és hagyományos stratégiai csapásmérő eszközeik, nagy pontosságú fegyverrendszereik és korszerű haderejük erre predesztinálja őket (5. táblázat). Annak ellenére, hogy sok területen eltérő módon kezelik a felmerülő problémákat, egy területen van egy nagyon jellegzetes közös jellemzőjük: az, hogy érdekeik érvényesítéséért minden erővel, eszközzel és módszerrel küzdeni fognak. A „sakkjátszma” tehát nem dőlt el, folytatódhat új „táblákon”, területen, új „bábukkal”.

Mindhárom időszakban (1990–1999, 2000–2010, 2010–2014) közös érdekek²⁶
Az ENSZ vezető szerepének és a BT tagjai vétőjogának fenntartása.
A proliferáció megakadályozása.
A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem és fellépés.
A energiahordozók szállítási útvonalainak és térségének a biztonsága és a stabilitása.

4. táblázat. A NATO és Oroszország közös érdekei az 1990–2014-es időszakban

(Szerk.: Dr. Resperger István – Dr. Kaiser Ferenc – Háber Péter)

Napjaink legjelentősebb problémái a különböző – gazdasági, biztonságpolitikai, etnikai, vallási, humanitárius stb. – területeken és földrajzi régiókban keletkező válságok. Ezek prognosztizálása és kezelése kapcsán a nemzetközi szervezeteknek pontosabb előrejelző rendszereket kell létrehozniuk, a megoldás érdekében pedig kölcsönösen nagyobb kompromisszumkészséget kell mutatniuk a felek hosszú távú érdekeinek figyelembevételével. A válságok kezelése során célszerű egyenrangú félként bevonni valamennyi érintett államot, mert csak így születhet tartós, kölcsönös előnyökön nyugvó megoldás. Ennek során a különböző résztvevőket támogató regionális és nagyhatalmaknak, szövetségi rendszereknek is olyan politikát kell folytatniuk és olyan kompromisszumos megoldásra kell törekedniük, amely megbízható, hosszú távú biztonsági garanciákat ad az érintettek számára.

²⁶ IVLEV, Alekszej: Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok: a „stratégiai” együttműködéstől a stratégiai visszavonulásig. p. 45.

²⁷ A tengerentúli birtokokkal.

	Lakosság (ezer fő)	Terület ²⁷ (millió km ²)	GDP (milliárd USD)	GDP/fő (USD)	Haderó létszáma (ezer fő)	Védelmi költségvetés (milliárd USD)	Védelmi költségvetés/fő (USD)	Atomfegyverek száma (aktív/raktár- készlettel)
NATO	925 770,3	26 756,9	34 773,3	37 600	3 584,7	874,3	944	2 550/7 840
Oroszország	142 470,3	17 098,2	2 553	18 100	845	68,2	478	1 800/8 000
Arány	6,5:1	1,6:1	13,6:1	2,1:1	4,2:1	12,8:1	2:1	1,4:1 / 1:1
Amerikai Egyesült Államok	318 892,1	9 826,7	16 720	52 800	1 492,2	600,4	1 896	2 104/7 315
Oroszország	142 470,3	17 098,2	2 553	18 100	845	68,2	478	1 800/8 000
Arány	2,2:1	1:1,7	6,5:1	2,9:1	1,8:1	8,8:1	4:1	1,2:1 / 1:1,1

5. táblázat. Összehasonlítás a NATO-országok (összesen) és Oroszország képességeiről, gazdasági mutatóiról
(Szerk.: Dr. Resperger István – Dr. Kaiser Ferenc – Háber Péter)

The International Institute for Strategic Studies: The Military Balance 2014; London. 2014.

CIA: The World Factbook 2015.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>; letöltés: 2015.02.20.

és Federation of American Scientist: Status of the World Nuclear Forces

<http://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>; letöltés: 2015.02.20. adatai alapján

A nemzetközi szervezeteknek közös akarattal megvalósítható, a 21. század viszonyainak megfelelő egységes terveket kellene kidolgozniuk a biztonsági komplexumokra, a gazdasági, az etnikai, a vallási és a nemzetközi jogi problémák megoldására. Részenként nem kezelhetők az eltérő érdekű és fejlettségű térségek, hiszen mindig lesz új gyújtópont, ahol a feszültségek a felszínre törhetnek. A kisebbségi jogok érvényesülésének, a diktatúrák vérengzéseinek és a népirtások megakadályozásának, valamint a humanitárius katasztrófák megelőzésének érdekében minden lehetséges jogi, diplomáciai, gazdasági és végső esetben akár katonai erőt is alkalmazó megoldást igénybe kell venni, mert a problémák további fokozódásával egész országok, régiók veszíthetik el stabilitásukat, és ez globális katasztrófák kialakulásához vezethet.

Az 5. táblázat adatai alapján jól látható, hogy az OF és a NATO között nem beszélhetünk erőegyensúlyról. Akár a népességet, akár a gazdasági teljesítményt, vagy a fegyveres erők létszámát, illetve a védelmi költségvetést vesszük figyelembe; a NATO többszörös és meggyőző fölényben van. (Oroszország helyzetét persze jelentősen javítja, hogy – szemben a konszenzusos együttműködés miatt akadozva döntő atlanti szervezettel – erős központosított /tekintélyelvű/ vezetése van, ami nagyon gyors és hatékony döntéshozatalt, illetve végrehajtást eredményez.) Moszkva egyedül a hadászati támadó fegyverei terén van közel azonos helyzetben a NATO-val. Nem véletlen hogy ennek a kedvező – nemzetközi szerződésekkel is garantált – helyzetnek a fenntartása az orosz politika egyik legfőbb célja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BOUTROS, Boutros-Ghali: An Agenda for Peace (Békeprogram). Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1992. 50 p. ISBN: 963-04-2532-7
- BUZAN, Barry – WEAVER, Ole: Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge University Press, 2003. 594 p. ISBN: 0521891116
- BRZEZINSKI, Zbigniew: A nagy sakktábla. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. 314 p. ISBN: 963-07-6533-0
- FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ 1945-1989. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2005. 396 p. ISBN: 9 789639 542853
- HÁBER Péter: Az aszimmetrikus hadviselés növekvő jelentősége. http://hadmernok.hu/2013_1_haberp.pdf; letöltés: 2015.02.10.)
- IVLEV, Alekszej: Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok: a „stratégiai” együttműködéstől a stratégiai visszavonulásig. In: Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 2. szám, 2014. július. pp. 25–48.
- LENGYEL László: Mozgástér és kényszerpálya. Helikon Kiadó, 1997. 287 p. ISBN: 963-208-432-2
- LJUBOV, Siselina: Az orosz geopolitikai gondolkodás. In: Oroszország és Európa. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 446 p. ISBN: 9 78633273852
- NETANJAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra Kiadó, Budapest, 1995. 184 p. ISBN: 963-367-190-6
- VENYIAMIN, Szemjonov – TYAN, Sanszkij: Oroszország és a nagy területek birtoklása. In: Oroszország és Európa. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 446 p. ISBN: 9 78633273852

DR. DEÁK JÁNOS NY. VEZÉREZREDES

**OROSZORSZÁG ÚJ (PONTOSÍTOTT)
KATONAI DOKTRÍNÁJÁNAK MEGJELENÉSE
AZ OROSZ KATONAI GONDOLKODÁS
VÁLTOZÁSAINAK TÜKRÉBEN**

Negyedszázaddal a hidegháború befejeződését követően, 2014-ben az orosz birodalom – kihasználva az ukrajnai válság legkritikusabb helyzetét – megszállta, majd magához csatolta a Krím félszigetet, és katonailag beavatkozott a délkelet-ukrajnai fegyveres küzdelemben a kijevi vezetéssel szemben álló felkelők oldalán.

A donecki és luhanszki területeken a harcok 2014 végén is folytak, befejeződésük idejét és kimenetelét nem látni. A délkelet-ukrajnai ellenállók számára nyújtott orosz katonai, politikai és gazdasági (logisztikai) támogatás, a fegyveres küzdelemben való közvetlen részvétel figyelembevételével nem beszélhetünk „tisztá” belső, más szóval csupán polgárháborúról. Oroszország – ha nem is nyíltan – részt vesz a szuverén Ukrajna kormány elleni háborúban.

Ez a háború nem konvencionális, hanem teljesen újszerű, fordított aszimmetriájú,¹ egyidejűleg direkt és indirekt formákat magán viselő, katonai és nem katonai eszközökkel folytatott hadviselés.

Oroszország ukrajnai katonai beavatkozását a kezdeti időszakban a hadtudomány eszközeivel azért volt nehéz háborúként beazonosítani, mert teljesen eltért a háború általánosan elfogadott ismérveitől, nem is szólva a korábbi időszakokban tapasztalt orosz „direkt” hadviselési formáktól. Sajnálatos, hogy a politikai és a katonai elemzők – beleértve magunkat is – az elmúlt időszakban keveset foglalkoztak az orosz katonai gondolkodásban bekövetkezett változásokkal, és csak az ukrajnai háború kapcsán elemzik azokat.² Utólag már látjuk, hogy a 2003-ban kiadott orosz „Fehér Könyv”-ben megfogalmazott hadműveleti-harcászati elvek, a 2010-ben elfogadott katonai doktrína már részben tartalmazták az ukrajnai beavatkozás legalapvetőbb elveit, a 2013-ban ismertté vált „Geraszimov-doktrína” pedig csaknem teljes pontossággal leírja az orosz beavatkozás forгатókönyvét, amelyet a 2014. decemberben elfogadott új, pontosított katonai doktrína állami szintre emelt.

Dolgozatunkban a legutóbbi időszakban ismertté vált legfontosabb orosz doktrinális téziseket és elveket tekintjük át.

2012 végén az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek vezetését *új miniszter, Szergej Sojgu hadseregátornok és új vezérkari főnök, Valerij Geraszimov hadseregátornok vette át.*

---

¹ A „fordított aszimmetria” tartalmára a későbbiekben visszatérünk.

² RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában.

In: KKI-tanulmányok, T-2014/1, Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest.

2013. január végén az oroszországi Hadtudományi Akadémia ülésén Geraszimov tábornok előadást tartott a következő címmel: „Alapvető tendenciák a Fegyveres Erők alkalmazásának formái és módjai fejlesztésében, a hadtudomány aktuális feladatai azok tökéletesítésében”. Az előadáson megfogalmazott elveket több hadtudományi kutató³ „Geraszimov-doktrínának” nevezte el.

Az új orosz katonai vezetés álláspontját a katonai erő újszerű alkalmazásáról, az orosz fegyveres erők fejlesztésének irányairól az orosz vezérkari főnök 2013. február 14-én részletesen ismertette az „Oroszország katonai biztonsága a XXI. században” témában megtartott konferencián. Az itt elhangzottakat is figyelembe véve az alábbiakban foglaljuk össze napjaink orosz katonai gondolkodásának legmeghatározóbb téziseit.

Az orosz vezetés szerint a legutóbbi időszakban lényegesen megváltozott a nemzetközi konfliktusok megoldása során a katonai erő alkalmazásának a jellege. A konfliktusokban mind több hangsúlyt kapnak a politikai, a diplomáciai, a gazdasági és más megoldások. Mindezek a módszerek ugyanakkor csak abban az esetben hatékonyak, ha egyidejűleg a katonai erő biztosítani tudja a visszatartást, illetve az elrettentést.

Az orosz vezetés álláspontja az, hogy a világban a katonai-politikai helyzet egyre bonyolultabb, egyes régiók fejlődésében sok a bizonytalansági tényező, és ez feszültségóciókat hozhat létre az adott térségekben. Középtávon – 2020-ig – az orosz vezetés a globális kihívások és fenyegetések további kialakulását, gyakoribbá válását prognosztizálja. Egyes hatalmak által gyakorlattá válik az erővel történő beavatkozás más országokkal szemben, a nemzetközi jog normáinak megsértésével.

Megnőtt a nemzetközi terrorizmus veszélye, gyakoribbá váltak a támadások, nőtt a terroristák által végrehajtott támadó műveletek kiterjedése és a bevont erők száma, nagysága. Mindez elősegíti a világban folyó, illetve a jövőben kialakuló fegyveres konfliktusok eskalációját, amelyekben az Oroszországi Föderáció is érintett lehet.

Úgy számolnak, hogy 2030-ig a jelenleg is meglévő, illetve a potenciális veszélyek szintje lényegesen emelkedhet. Ezt mindenekelőtt a vezető hatalmaknak azzal a harcával magyarázzák, amelyet az energia- és a munkaerő-tartalékokért, az árupiacokért, valamint (rég-új fogalom) az élettérért folytatnak. Orosz értékelés szerint a mindezekért való küzdelemben fontos szerepe lesz a katonai potenciálnak.

Az orosz katonai vezetés szerint – azzal együtt, hogy megváltoztak a katonai erő bevetettségének, alkalmazhatóságának a feltételei és körülményei – átalakultak a fegyveres küzdelem formái és módjai is. Úgy látják, hogy szemléletváltás következett be mindenekelőtt abban, hogy az általános (globális) nukleáris, illetve hagyományos eszközökkel vívott háborúval szemben előtérbe került a regionális, illetve a lokális háború.

---

³ GALEOTTI, Mark: The „Gerasimov Doctrine” and Russian Von-Linear War. In: Moscow’s Shadows. 2014. július 6.

Feltételezik, hogy a korszerű háborúk koalíciós, szövetségi jellegűek lesznek, és a szövetségesektől megkövetelik erőik és tartalékaik egyesített igénybevételét, a műveletek pontos koordinációját, a katonai-politikai, illetve a stratégiai feladatok arányos elosztását.

A katonai-politikai és stratégiai célok elérése során megnő a nem katonai módszerek szerepe, amelyek hatékonyabbak lehetnek a katonai eszközöknél. Azokat viszont ki kell egészíteni rejtett katonai rendszabályokkal, elsősorban az információs harc eszközeivel, a különleges erők műveleteivel, kihasználva a szemben álló állam lakosságának saját kormányával szembeni tiltakozó potenciálját is.

A katonai műveletek súlypontja áthelyeződik a tradicionális hadszínterekről, vagyis a szárazföldről és a tengerekről a légtérbe, az űrbe, valamint az információs szférába. Lényegében már napjainkban áthelyeződött a háború a háromdimenziós közegből a négydimenziósba.

Az orosz vezetés szerint a vezetés operativitása döntő fontosságú. A hálózatközpontú háború koncepciója egyre aktívabban bontakozik ki. A szigorúan vett vertikális vezetési rend átalakul globális automatizált hálózati vezetési rendszerré. Egységes információs térben fognak működni a perspektivikus vezetési, irányítási, felderítő- és fegyverrendszerek, valamint a rádióelektronikai lefogás eszközei. Reális időben biztosítják a műveleti helyzet adatait, azok feldolgozását, egyidejűleg az ellenségre történő ráhatást, az ellenség pusztítását. A háború menetére és kimenetelére a jövőben döntő hatással lesznek a magas szintű technológiák.

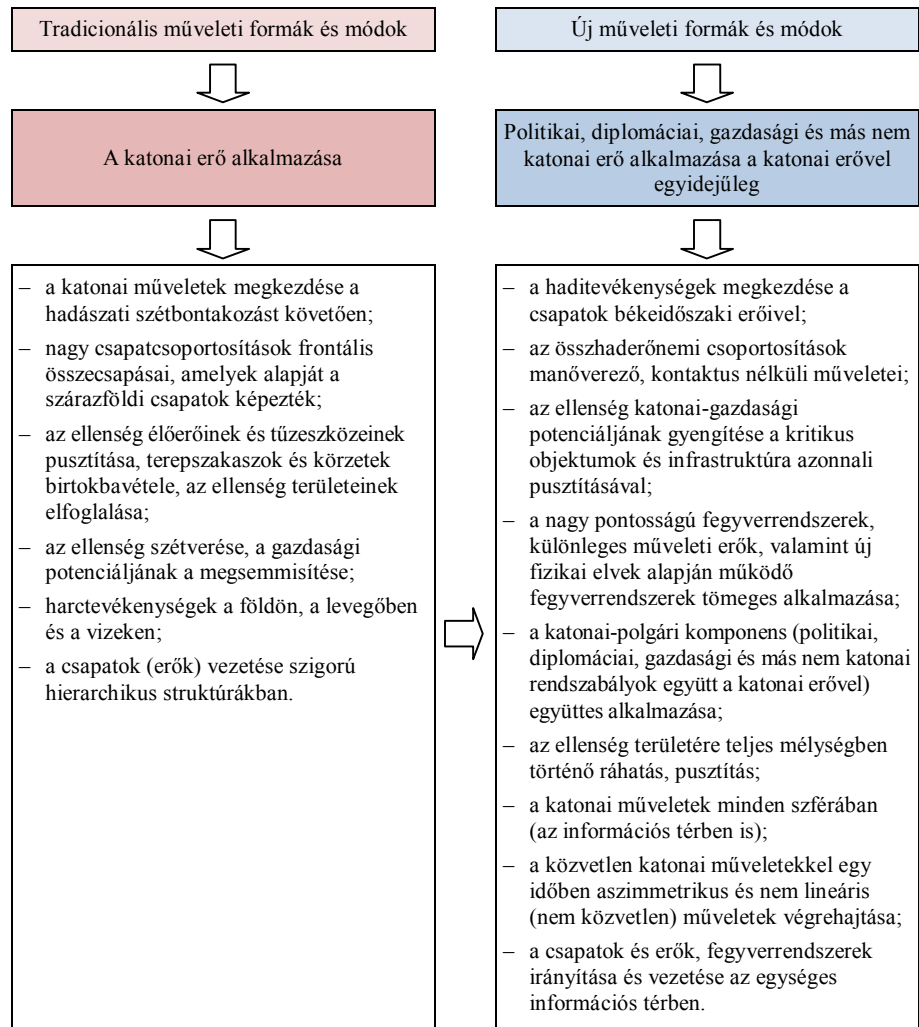
Az oroszok szerint a jövőben a katonai erő alapjaként a robotizált csapásmérő rendszerek szolgálnak majd. Kibővül az új fizikai elvek alapján működő fegyverrendszerek arzenálja. Mind több feladatot a különleges műveleti erők oldanak majd meg.

Megnő az aszimmetrikus és más közvetett műveletek jelentősége. Az ilyen jellegű műveletek sorába tartoznak az olyan rendszabályok bevezetése is, mint a politikai elszigetelés, a gazdasági szankciók bevezetése, a tengeri, a légi és a földi összeköttetés blokádjá, valamint az erővel történő fenyegetés egyéb módjai. Az orosz katonai felfogás ilyen jellegű, közvetett műveletnek értelmezi – az utóbbi időszakban gyakorlattá váló – nemzetközi békekikényszerítő kontingensek bevetését is az emberi jogok, illetve a humanitárius segítségnyújtás címén. Az oroszok kiemelten fontosnak tartják a közvetett műveleteken belül az információs, valamint a különleges műveleteket és akciókat.

Megnő a konfliktust követő békehelyzet visszaállításának a jelentősége. Ezt az időszakot, illetve folyamatot az orosz vezetés is a leghonyolultabbnak, a leghosszabbnak és csak nagy anyagi ráfordításokkal végbevihetőnek tartja. A konfliktusok megoldása során a katonai műveletek és a harctevékenységek befejezését követő időszakban is szükség van a katonai erő jelenlétére. Csak a katonai erő segítségével oldhatók meg az olyan feladatok, mint a humanitárius segítség elosztása, a helyreállító és az építőtevékenység, csak a katonák jelenlétével biztosítható a rend, állíthatók helyre a lojális helyi hatalmi szervek.

Az orosz katonai vezetés ugyanakkor megerősítette azt a korábbi stratégiai elvét is, miszerint a jövő katonai műveletei során nem zárhatók ki a gyors lefolyású hadműveletek, a hadászati jelentőségű objektumok és célok nagypontosságú fegyverrendszerekkel történő globális méretű pusztítása sem, a kibér- és a különleges műveletekkel összhangban.

Az orosz vezérkar főnöke, Geraszimov tábornok az alábbiak szerint látja a fegyveres küzdelem jellegében bekövetkező változásokat:

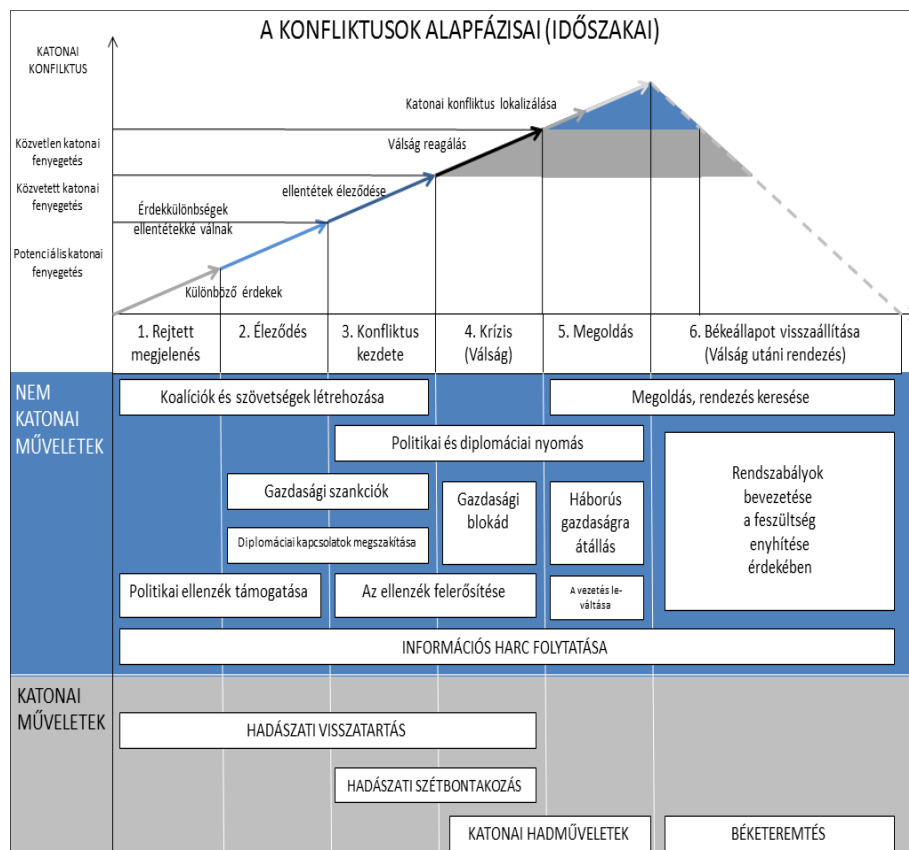

1. ábra. A fegyveres küzdelem jellege, tartalma⁴

⁴ GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigyenii. Vojenno-promislennij kurzej, 2013/8. szám. http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf. letöltés: 2014.11.07.

Az orosz vezérkari főnök a fenti koncepció kifejtése után azt a kérdést tette fel, hogy mindezeket figyelembe véve szükség van-e a hadászati műveletek korábban tervezett mennyiségére, illetve tartalmukat illetően át kell-e azokat dolgozni? (Geraszimov szerint: „Erre egyelőre nincs válasz”). Felkészült katonai vezető lévén egy korábbi tekintélyes orosz hadtudóst, Alekszander Szvecsint idézi, aki szerint⁵ „A háborús helyzetet ... különösen nehéz előre látni. Minden háborúra ki kell dolgozni a stratégiát, minden háború egyedi, saját magára jellemző logikát követel meg, nem valamiféle sablont”⁶.

Geraszimov tábornok a doktrinális koncepcióját a katonai és a nem katonai módszerek együttes alkalmazásáról a jövő háborúiban, nemzetközi konfliktusaiban az alábbi ábra segítségével mutatta be:

2. ábra. Katonai és nem katonai műveletek a nemzetközi konfliktusokban⁷

⁵ GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigyenyii. Vojenno-promislennij kurzej, 2013/8. szám. http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf; letöltés: 2014.11.07.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

Az orosz vezérkar főnöke szerint megnő a jelentősége a mobil összhaderőnemi csoportosításoknak, amelyek a jövőben új rendszerű vezetés alatt, egységes felderítő-információs térben hajtják végre feladataikat, kihasználva a korszerű támogatási-ellátási lehetőségeket. A katonai műveletek – ebből adódóan – dinamikusabbak, aktívabbak és eredményesebbek lesznek. A nagy csoportosítások frontális összecsapásai stratégiai és hadműveleti szinteken már nem valószínűek. A hadműveletekben és a harcokban a kitűzött célokat leginkább a kontaktus nélküli, távolról végrehajtott műveletekkel lehet majd elérni. Az ellenséges célokat teljes mélységben egyidejűleg fogják pusztítani. A nagy pontosságú fegyverrendszerek alkalmazása, az új fizikai elvek alapján működő, valamint a robotizált fegyverrendszerek használata gyakorlattá válik.

Geraszimov tábornok úgy gondolja, hogy a jövőben elmosódnak a határok a hadászati, a hadműveleti és a harcászati szintek között, ugyanúgy, mint a támadó és a védelmi műveletek között is. Az orosz vezérkar figyelemmel kíséri az Amerikai Egyesült Államokban kimunkált „Stratégiai támadás”, „Globális csapás” és „Globális rakétavédelem” koncepciókat, és dolgozik az adekvát választevékenységek feltételeinek megteremtésén.

A bemutatott koncepció – álláspontunk szerint – több tekintetben tükrözi, a már mintegy két évtizede a gyakorlat által kialakított válságreagáló műveletek ismert elveit és eljárásait. Az orosz koncepció azonban feltételezi a hadászati visszatartó (elrettentő) erők készenlétének szükség szerinti fokozását, valamint a hadászati szétbontakoztatás, illetve az ország gazdaságának hadiállapotról történő áttérését is a katonai műveletekkel és rendszabályokkal együtt.

A „Geraszimov-doktrína” érinti az aszimmetrikus műveleteket, és úgy fogalmaz, hogy azok mind gyakrabban jelennek meg a fegyveres konfliktusok során. Az oroszok értelmezése szerint az aszimmetrikus műveletek lehetővé teszik az ellenség fölényének kiegyenlítését (nivellálását) a fegyveres harcban. Szerintük az aszimmetrikus műveletekre jellemző módszerek között fontosak a következők:

- a különleges műveleti erők alkalmazása;
- az ellenséges ország belső ellenzékének felhasználása abból a célból, hogy állandóan működő frontokat hozzunk létre a szemben álló állam teljes területén;
- az információs ellentevékenységek és ráhatás az ellenséges államra.

Megállapíthatjuk, hogy ezek a műveleti módok és formák eltérnek az aszimmetrikus műveletek tradicionális formáitól. A kutatók egy része úgy látja, hogy fenti elveket az orosz katonai vezetés az ukrajnai válság során átültette a gyakorlatba. Ezzel egyet lehet érteni. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy az ukrajnai harcokban látott aszimmetria (ami tartalmilag elnevezhető „hibrid” vagy „nem lineáris” hadviselési formának) más jellegű, mint amit az utóbbi évtizedek háborúiban, válságreagáló műveleteiben meg tapasztalhattunk.

Ukrajnában a 2014. évi műveletekben egy erős külső katonai hatalom támogatásával jött létre az aszimmetria és eredményezett a szemben álló, az ország kormánya által irányított haderővel szemben műveleti sikert. Ezért az Ukrajnában kialakult helyzetben egyedi, „fordított” aszimmetriáról beszélhetünk.

2014. első felében a kelet-ukrajnai donecki és luhanszki területeken kibontakozó fegyveres ellenállással szemben a kijevi vezetés az ukrán haderő harcképes erőit vetette be az úgynevezett „terrorellenes” műveletekben. Az ukrán haderő oldalán lépett be a konfliktusba az Ukrán Nemzeti Gárda, továbbá néhány szabadsapat és magán harccsoport is.

Ebben a kezdeti időszakban a katonai erőviszonyok – legalábbis formálisan – a központi hatalom által vezetett erők oldalán egyértelműen túlsúlyban voltak. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a műveletek aszimmetriája a kormányerők katonai erőfölényét tükrözte. A fegyveresen ellenálló felkelők még nem rendelkeztek nagy mennyiségben nehézfegyverzettel, még nem jöttek létre azok az összefegyvernemi harccsoportok, amelyek később már hatékonyan tudták felvenni a harcot a kormányerőkkel.

Az erő-eszköz viszony gyors változását az év közepén az eredményezte, hogy az Oroszországi Föderáció minden téren, különösen katonailag, támogatta az időközben önhatalmúlag kikiáltott donecki és luhanszki „népköztársaságokat”. Nem rendelkezünk pontos adatokkal arról, hogy mennyi önkéntes katona érkezett a szeparatisták megsegítésére Oroszországból, és azok milyen felkészültségű és milyen harci tapasztalattal rendelkező katonák voltak, a harcok a felkelők részéről azonban szervezettebbé, kiegyenlítődöttebbé és egyre sikeresebbé váltak. Ez abból adódott, hogy már nem csupán „traktoristák és bányászok” harcoltak a felkelők oldalán, hanem tapasztalt, Oroszországból érkezett katonák.

Azzal kapcsolatosan sem állnak rendelkezésre adatok, hogy a felkelők nehézfegyverzettel történő ellátása milyen módon történt, de az év második felére már egyre több harckocsival, páncélozott harcjárművel, tüzérségi löveggel és sorozatvető harci géppel, légvédelmi eszközzel rendelkezett a szeparatisták mindkét csoportosítása, amelyek az év végére a harcérintkezések gyakorlatilag minden szakaszán sikereket értek el. Ezt tetézte a debalcevei bekerítés, majd a kormányerők visszavonása a fenti körzetből.

2014 végére a kelet-ukrajnai térségben tehát az erőviszonyok alapvetően megváltoztak, a felkelők előnyére. Sikereik nemcsak az Oroszországból érkezett katonai és más segítségnek tudhatók be, hanem olyan fontos tényezőknek is, mint a sikeres orosz információs tevékenység (együtt a felkelők hatékony kommunikációjával); a hadszíntéren élő orosz lakosság tűrőképessége és szembenállása a kijevi kormányzattal; nem utolsósorban pedig a kijevi vezetés egysége hiányának, az ukrán haderő motivátlanságának és alacsony moráljának.

Mindezek következtében alakult ki az a helyzet, amelyben a felkelő (szeparatista) erők katonai (egyben politikai) sikereket értek el.

A kelet-ukrajnai erők tehát a 2014. évi belső háborúban – külső segítségnek köszönhetően is – az erőviszonyokat megváltoztatták, és hadműveleti-harcászati értelemben az általuk megvívott hibrid (nem lineáris) háborúban a hadművészetben hagyományosan a kormányerők, a reguláris erők fölényét kifejező aszimmetriát ellenkező előjelűvé változtatták, megfordították.

Az ukrajnai polgárháború tapasztalatai tükröződnek az új (pontosított) orosz katonai doktrínában is.

Putyin, Oroszország elnöke 2014. november 24-én a Kremlben, az orosz Fegyveres Erők fejlesztésének témájában tartott értekezleten bejelentette,⁸ hogy elkészültek azok az alapidokumentumok, amelyek az elkövetkező 10–15 évre meghatározzák a haderő arculatát.

Három dokumentumról volt szó: az új, pontosított katonai doktrínáról, az új „Állami Fegyverzeti Programról a 2015–2020-as évekre”, amely pontosítja és kiegészíti az érvényben lévő programot, valamint az új „Fehér Könyv”-ről.

A 2010-ben kiadott katonai doktrína pontosítását azzal indokolták,⁹ hogy az utóbbi években a katonai-politikai helyzetben megjelent új tendenciák már nem tükröződnek a 2010. évi doktrínában. Ezek – az orosz vezetés szerint – a következők: az amerikai rakétaelhárító rendszer telepítése Európa keleti területein; a NATO infrastruktúrájának közeledése Oroszország határaihoz és az Ukrajnában, illetve Ukrajna körül kialakult helyzet.

Vezető orosz katonapolitikai szakértők, mint Balujevszkij tábornok volt vezérkari főnök, Vlagyimir Besszonov, az Állami Duma képviselője, illetve Igor Korotcsenko ismert szakíró, a Nacionalnaja Oborona főszerkesztője véleményét áttekintve az orosz vezetés a következőkben látja a katonai doktrína pontosításának szükségességét:

- a katonai doktrína pontosítása a katonai veszélyek és fenyegetések jellegében bekövetkezett változások miatt vált szükségessé, ugyanakkor a 2010. évi doktrína helyesen és a társadalom által elfogadottan fejezi ki az Oroszországi Föderáció nézeteit a katonai biztonságról és a védelemről; ezzel együtt

- az utóbbi években, a fegyveres küzdelemben új formák, módok jelentek meg, amelyeket tükröztetni kell a pontosított doktrínában; így

- az úgynevezett „arab tavasz” eseményei során vagy napjainkban a Szíriában és körzetében zajló fegyveres küzdelemben, illetve az Ukrajnában folyó harcokban tipikussá váltak a „nem közvetlen műveletek”, a radikális és az extrémista szervezetek felhasználása, magánhadseregek alkalmazása, valamint a helyi lakosság tiltakozó potenciáljának felhasználása a politikai célok elérése érdekében;

- az orosz vezetés szerint az Amerikai Egyesült Államok és a NATO arra törekszik, hogy növelje a hadászati támadó potenciálját, ennek érdekében fejleszti a globális rakétavédelmi rendszerét;

- úgy látják, hogy az amerikaiak új hadászati koncepciókat fogadtak el a csapatok és az erők alkalmazására a fegyveres küzdelemben, elviekben új eszközöket fejlesztenek ki, mint például a hipersebességű fegyverrendszerek;

⁸ Aktualnije Kommentariji, 2014. november 27. pp. 1–2.

⁹ Mihail Popov, az orosz Biztonsági Tanács titkárának helyettesével készült interjú. <http://ria.ru/interview/20140902/1022334103.html>; letöltés: 2014.09.03.

– továbbra is külső katonai veszélyként értékelik a NATO infrastruktúrájának közelítését Oroszország határaihoz;

– az orosz vezetés szerint az utóbbi évek eseményei megcáfolták az Amerikai Egyesült Államok és a NATO azon korábbi kijelentéseit, hogy nem tekintik magukat Oroszország ellenségeinek és soha nem támadnak Oroszországra, minthogy:

– Oroszországgal szemben – az orosz vezetés szerint – példa nélküli információs és propagandahadjárat folyik, amelyben Oroszországot céltudatosan ellenségként állítják be, olyan formában, hogy az a NATO számára újra fenyegetést jelent;

– a NATO 2014. szeptember 4–5-én tartott csúcstalálkozóján a Szövetség Egyesített Fegyveres Erői harckészültségének emelését határozták el, döntöttek új gyorsreagálású erő létrehozásáról, amit az új orosz vezetés úgy értékel, hogy azok a kapcsolatok további kiéleződését okozzák.

2014. december 26-án Putyin elnök jóváhagyta Oroszország új katonai doktrínáját. Az új dokumentum pontosítja és egyértelműsíti a 2010. évi doktrína téziseit, és választ kíván adni napjaink legfontosabb védelempolitikai és katonai kérdéseire.

Az új doktrína lényegileg változatlanul hagyja a 2010. évi dokumentum legfontosabb téziseit, de kibővíti az orosz Fegyveres Erők feladatrendszerét, kiemelten foglalkozik a szövetségesekkel, konkrétan elemzi a külső katonai veszélyeket.

A pontosított doktrína szerint az Oroszország elleni nagyméretű háború valószínűsége csökkent, ugyanakkor néhány területen a katonai veszélyek az utóbbi időben felerősödtek. E tekintetben a dokumentum különösen veszélyesnek értékeli az információs térben megjelenő katonai jellegű kihívásokat.

A doktrína alaptézise az, hogy biztonsága érdekében Oroszország fenntartja magának a jogot a nukleáris fegyver alkalmazására, ha ellene vagy szövetségesei ellen nukleáris vagy más tömegpusztító fegyvert alkalmaznának, valamint arra az esetre is, ha hagyományos fegyverekkel végrehajtott csapások következtében fenyegetve lenne az állami léte. Az új, pontosított orosz katonai doktrína nem tartalmaz – utalást sem – megelőző nukleáris csapás végrehajtására. Megjegyezzük azonban, hogy a 2010. évi katonai doktrína elfogadásával egy időben Dmitrij Medvegyev akkori orosz államfő jóváhagyott egy, a nukleáris eszközök alkalmazására vonatkozó minősített dokumentumot is, amely „A nukleáris elrettentés állami politikájának alapelvei 2020-ig” címet viseli.

Az új (pontosított) orosz katonai stratégia egyértelműsíti, hogy Oroszország fenntartja és erősíti nukleáris és nem nukleáris hadászati visszatartó képességeit, egyidejűleg felkészül és megvédi érdekeit minden geostratégiai fontos irányban és térségben.

A külső katonai veszélyeket illetően a doktrína változatlanul elsőként emeli ki a NATO katonai erőpotenciáljának erősödését, valamint a helyzet destabilizálódását egyes – Oroszországhoz közeli – régiókban.

Az orosz „katonai alkotmány” katonai fenyegetésként értékeli az amerikai rakétavédelmi rendszer szétbontakoztatását, a „globális csapás” koncepciójának megvalósítását, valamint fegyverek telepítését üresközökhön.

Az új doktrína szintén külső katonai veszélyként nevesíti az Oroszország határaihoz közeli területeken, nem állami katonai szervezetekkel végrehajtott műveleteket. (Ezt a tevékenységi formát a 2010. évi dokumentum még nem említi.)

Az új dokumentum belső veszélyként tárgyalja a terrorizmust, illetve egyes szervezetek és személyek azon tevékenységeit, amelyek arra irányulnak, hogy veszélyeztessék az ország szuverenitását, megbontsák egységét.

Az új katonai doktrína meghatározza, illetve pontosítja az orosz fegyveres erők feladatait a békeállapot és a háborús fenyegetettség időszakára, valamint a háborúra. A feladatrendszer – a korábbiakhoz képest – azzal bővül, hogy a fegyveres erők és más erőszervezetek kötelessége biztosítani az ország szuverenitását és területi sérthetetlenségét Oroszország minden területén és az államhatárain, különös tekintettel a Krím félszigetre, a kalinyingrádi területre és az északi térségekre.

Oroszország új katonai doktrínája – a korábbiaktól eltérően – kiemeli a szövetségesei és a partnerei jelentőségét, szerepüket a katonai konfliktusok megelőzésében és elkerülésében. A dokumentum e tekintetben nevesíti az együttműködést a FÁK-államokkal, a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetét, a Sanghaji Együttműködési Szervezetet, a Brazíliával, Indiával, Kínával és Dél-Afrikával (BRICS), valamint nem utolsósorban az Abháziával és Dél-Ossetiával folytatott együttműködést.

A katonai doktrína külön jelentőséget ad az új Nemzeti Védelmi Vezetési Központnak, amely a jövőben irányítja és koordinálja a fegyveres erők és más csapatok, katonai szervezetek és szervek, valamint a szövetségi végrehajtó hatalom szerveinek tevékenységét az ország védelme során.

A 2014. évi (pontosított) orosz katonai doktrína, valamint a többi alapokmány megjelenését követően további alapos elemzést igényel.

Oroszország nem szövetségünk, nem barátunk, nem is ellenségünk, hanem – elsősorban gazdasági-kereskedelmi – partnerünk. Ebben a megközelítésben érdemes kapcsolatainkat értékelni és fenntartani.

A 2014 végén megjelent új orosz katonai doktrína ismételtén azt mutatja, hogy az orosz katonapolitikát, annak változásait figyelemmel kell kísérnünk, minthogy az orosz doktrinális elvek potenciálisan az Észak-atlanti Szövetséggel szemben fogalmazódtak meg, és Oroszország fegyveres erői napjainkban az egyetlen olyan, a NATO-erőkkel összevethető katonai erő, amely komoly katonai kihívást jelenthet számunkra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- DEÁK Anita – DEÁK János: Az Oroszországi Föderáció fegyveres erői átalakításának helyzete, az abból levonható következtetések.
In: Hadtudomány, 2012/1–2. szám. pp. 35–46.
- DEÁK Anita: Változások az orosz katonai doktrínában:
a veszélyek és fenyegetések értékelése.
In: Felderítő Szemle, IX. évfolyam 1. szám, 2010. március. pp. 14–23.
- DEÁK János: Az orosz birodalom katonai stratégiái, háborúi és hadereje
a XVIII. századtól napjainkig.
Egyetemi jegyzet, NKE, Budapest, 2015.
- GALEOTTI, Mark: The „Gerasimov Doctrine” and Russian Von-Linear War.
In: Moscow’s Shadows. 2014. július 6.
- GERASIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigyenii.
Vojenno-promislennij kurzej, 2013. 8. sz.
http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf;
letöltés: 2014.11.07.
- KÁLLÓ László – DEÁK Anita: Az Északi-sark – A versenyfutás kezdete.
In: Felderítő Szemle, X. évfolyam 1–2. szám, 2011. március–június. pp. 43–64.
- Mihail Popov, az orosz Biztonsági Tanács titkárának helyettesével készült interjú.
<http://ria.ru/interview/20140902/1022334103.html>; letöltés: 2014.09.03.
- RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában.
KKI-tanulmányok, T-2014/1. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest.
2014. október 15.
- Vojennaja doktrina Rosszjiszkoy Fegyveracii. 2010.02.05.
Oficialnij szajt Prezidenta Rosszii.
www.kremlin.ru; letöltés: 2010.02.11.
- Vojennaja doktrina Rosszjiszkoy Fegyveracii. 2014.12.26.
Oficialnij szajt Prezidenta Rosszii.
www.kremlin.ru; letöltés: 2015.01.05.

**EGYSZERŰ NEMZETBIZTONSÁGI
ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK II. –
ANOMÁLIAELEMZÉS**

Az egyszerű nemzetbiztonsági elemző-értékelő módszereket bemutató tanulmány sorozatom első részében az eljárások csoportosítása mellett a minták alkalmazását vázoltam fel,¹ jelen tanulmányomban pedig az anomálielemzést² vizsgálom, amely összetettség alapján még az egyszerű eljárásokhoz tartozik. Jelleg alapján alapvetően a funkcionális modellek közé lehet sorolni, mert kiemelten a vizsgálat tárgya által okozott változásokat és eseményeket, illetve azok következményeit elemzi. Egyes esetekben ugyanakkor strukturális modellnek is tekinthető, amikor a céltárgyat helyezi a vizsgálat középpontjába. Ilyen esetekben többek között azt vizsgálja, hogy az adott céltárgy miért különbözik másoktól. Funkció szempontjából inkább az eseményfeldolgozó eljárások közé sorolható, mert egy olyan bekövetkezett eseményt, vagy olyan, már meglévő jellegzetességet vizsgál, amely eltér a többitől. Ennek ellenére lehetőséget biztosít a jövőre vonatkozó kitekintés megtételére is. A felhasznált módszerek vonatkozásában az anomáliák vizsgálatát nemcsak a nemzetbiztonsági elméletekben, hanem más tudományágakban is gyakran alkalmazzák, ha olyan eseményekkel találkozunk, amelyek váratlanul érik a tudományágak képviselőit. Az anomáliákkal kapcsolatos elemzések az elmúlt évtizedekben leginkább a gazdaságtudományokban kaptak nagyobb hangsúlyt. A gazdasági, a pénzügyi és a kereskedelmi folyamatok során a váratlan események bekövetkeztét veszi vizsgálat alá, hogy megtalálja a magyarázatot arra, mik vezettek a várttól eltérő eseményekhez. Napjainkban az anomálielemzés egyre nagyobb szerepet kap az informatikában, ami alapvetően a felhasználók magatartásának elemzésében, valamint az informatikai rendszerek működése során bekövetkező előre nem jelezhető események vizsgálatában jelenik meg.

Az anomálielemzéshez szükséges az anomália, mint maga a tény pontos megértése és meghatározása, mert az elemzés-értékelés sikere abban rejlik, hogy az elemző precízen meghatározza, hogy a vizsgált tárgy vagy folyamat miért tekinthető anomáliának. Ennek alapján fontos az anomália pontos definíciója.

Az anomália szó a görög egyenetlenség szóból származik. Alapjelentése a rendellenességhez, a szabálytalansághoz köthető, valamint az eltérés a normáktól, a szabályszerűtől és az általános törvényszerűségektől érhető alatta. A Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára alapján: „Eltérés a normáktól, a szabályszerűtől, az általános törvényszerűségektől, helytelenség. Szabályellenesség, szabálytalanság, törvénytelenesség, rendellenesség, rendetlenség, visszaesség, ferdeség, hiba, visszaélés, eltérés, rendhagyás. Fonákság, visszaesség. ... A meteorológiában:

---

¹ Dr. VIDA Csaba: Egyszerű nemzetbiztonsági elemző-értékelő módszerek I. – Minták alkalmazása az elemzés-értékelés során. In: Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 2. szám, 2014. július. pp. 48–58.

² Anomaly analysis.

a középértéktől való eltérés pozitív hőmérsékleti anomália (magasabb évi középhőmérséklet, mint az adott földrajzi szélességen elvárható). Választékos nyelvi és tudományos szakszó.”³

Összefoglalva az anomália olyan tárgy, tulajdonság, esemény vagy folyamat, amely eltér a normálistól, a szokásostól és az elvártól. Ennek alapján az anomálielemzés az előbbi tényezőket vizsgálja annak érdekében, hogy megállapítsa mi alapján következett be vagy alakult ki az anomália. A különböző tudományágakban azért van szükség az anomália pontos meghatározására és leírására, hogy megállapítsák azokat az ok-okozati összefüggéseket, amelyek az anomália bekövetkezését elősegítették, valamint megvizsgálják azokat a következményeket, amelyek az anomáliák miatt történtek. Az elemzés célja, hogy a jövőben az adott (például gazdasági, pénzügyi, társadalmi, természettudományi, politikai, katonai, biztonsági) területen fel tudjanak készülni az anomáliák bekövetkeztére, valamint kezelni tudják annak negatív hatásait, vagy élni tudjanak a pozitív eredményeivel.

Az anomália értelmezése során itt merül fel az a kérdés, hogy csak azokat az eltéréseket tekintjük-e anomáliának, amelyek negatív hatást gyakorolnak a vizsgált tárgy környezetére, vagy azokat is, amelyek pozitívan befolyásolják azt. Ez az elméleti vita nem minden tudományterületre vonatkozik, mert általában a negatív eltéréseket értik „valódi” anomáliának. Ebben az esetben az anomáliát hibának, veszélytényezőnek, veszteségnek és rossz dolognak tekintik. A nemzetbiztonság elméletében az elemző-értékelőnek azonban a környezet komplex vizsgálata miatt nemcsak a negatív, hanem a pozitív eltérésekkel, vagyis anomáliákkal is kell foglalkoznia, így a nemzetbiztonsági anomálielemzés során az anomáliákat teljes spektrumban értelmezik. A pozitív anomáliákhoz sorolhatók például azok a szándékos tevékenységek, amelyek a szokásostól történő eltérésükkel okoznak előnyöket és hasznot a vizsgált objektum számára. Ennek alapján a meglepetést is anomáliának lehet tekinteni, mert az is eltérést jelent az elvárttól.

Ide kapcsolódik John Hughes-Wilson⁴ meglepetésről szóló elmélete⁵ is, amelyet a katonai hírszerzés hibáiról írt munkájában⁶ fejtett ki. A nyugállományú ezredes szerint a fegyveres küzdelem meghatározó eleme a meglepetés, amelyben a katonai hírszerzőknek központi szerepük van, mert a hírszerzőknek kell biztosítaniuk, hogy a vezetőt (parancsnokot) ne érje az ellenfél részéről meglepetés, valamint a vezető (parancsnok) képes legyen az ellenfélnek meglepetést okozni. Az elemző-értékelőnek így biztosítani kell a meglepetéssel kapcsolatos információkat a vezető számára, amelynek egyik segédeszköze az anomálielemzés, amely során azt vizsgálja, hogy az ellenfél tevékenységében várhatók-e meglepetések, vagyis anomáliák. A nemzetbiztonsági anomálielemzés szoros kapcsolatban áll más egyszerű elemző-értékelő eljárásokkal, mint a tendencielemzéssel, a minták alapján történő elemzéssel vagy éppen a szintézissel.

³ <http://meszotar.hu/keres-anom%C3%A1lia>; letöltés: 2014.12.24.

⁴ John Hughes-Wilson katonai és nemzetbiztonsági szakíró, aki 1994-ben vonult ezredesként nyugállományba. Utolsó szolgálati helye a NATO brüsszeli Nemzetközi Politikai Törzse volt. <http://www.eyespy.com/jwilson.htm>; letöltés: 2015.01.10.

⁵ Uo. pp. 3–5.

⁶ Colonel HUGHES-WILSON, John: *Military Intelligence Blunders*. Carroll&Graf, 1999, New York.

A nemzetbiztonsági elméletek keretében az anomálielemzés célja olyan tények, jellemzők, események és folyamatok, valamint objektumok vizsgálata, amelyek eltérnek a környezetüktől, a korábban tapasztaltaktól, a megszokottaktól vagy éppen az elvártaktól. A nemzetközi szakirodalom a nemzetbiztonsági elemző-értékelő eljárások között csak elvétve foglalkozik az anomálielemzéssel. Például a szakirodalomban véleményem szerint alapműnek tekinthető Robert M. Clark⁷ „Hírszerzői elemzés-értékelés: egy célközpontú megközelítés”⁸ című munkája felsorolja az elemző-értékelő eljárásokat, de nem tér ki az anomálielemzésre. Az anomálielemzés definíciójára talán Wayne Michael Hall⁹ ad egyfajta választ a hírszerzői elemző-értékelő munkáról írt művében,¹⁰ amely szerint az anomálielemzés egy olyan elemző-értékelő tevékenység, amely felismeri azt, ami eltér a normálistól vagy az elfogadottól formában, szabályban, valamint attól, amit elvárnak tőle.¹¹

Az anomálielemzés biztosítja az elemző-értékelők számára, hogy a vizsgált céltárgyban vagy célterületen bekövetkező árnyalatnyi változásokat is felfedjék, amelyek a vizsgálat szempontjából fontosak, de az átlag szemrevételező számára örökre rejtély maradnak. Az anomáliák felismerése rendkívül fontos a nemzetbiztonsági elemző-értékelők számára, mert az anomáliák mögött az ország biztonságára negatív hatást gyakorló veszélytényezők is állhatnak. Az anomáliák ismerete biztosítja azok kezelésének lehetőségét is, ami azok felszámolására vagy hatásainak csökkentésére irányul. Az anomálielemzés ezen kívül segít megérteni, hogy miért következnek be azok a változások, amelyek anomáliákhoz vezetnek, valamint az anomáliák milyen mértékű hatást gyakorolnak a vizsgált objektumra. Tehát az anomálielemzés során az elemző-értékelőknek először detektálnia kell az anomáliát, majd pontosan meghatározni, vagyis alaposan körülírni azt. Ezt követően meg kell állapítani, hogy milyen okok váltották ki, míg utolsó elemként az anomália által okozott hatásokat és következményeket kell elemezni. Az anomálielemzés az előbbi négy szakaszból áll, amelyek más-más eljárást és funkciót takarnak. A szakaszok között prioritási és végrehajtási sorrendet is meg lehet állapítani. A legfontosabb az anomáliák felismerése, vagyis beazonosítása, mert anélkül nem lehet a többi szakaszban eredményt elérni. Így az első szakasz a legfontosabb, ami meghatározza az elemzés-értékelés sikerét.

⁷ Robert M. Clark az amerikai légierőnél szolgált felderítőtiszt beosztásban, majd a Központi Hírszerző Ügynökségnél dolgozott. Több egyetemen oktatja a hírszerzés elméletét, valamint tanácsadói feladatokat látott el az amerikai hírszerzési közösségben.

⁸ CLARK, Robert M.: *Intelligence analysis – A Target-Centric Approach*. CQ Press, 2010, Washington D.C. ISBN 978 1 6426 5439.

⁹ Wayne Michael Hall három évtizedet szolgált az amerikai szárazföldi csapatok állományában, különböző felderítőtiszt beosztásokban. 1999-es nyugállományba vonulása óta a hírszerzés, azon belül az elemzés-értékelés elméletével foglalkozik, számos szemináriumot tartott a hírszerzés témakörében az érdeklődők számára.

¹⁰ HALL, Wayne Michael – CITREBAUM, Gary: *Intelligence Analysis: How to think in complex environment*. Praeger Security International, 2010, Santa Barbara, California. ISBN 978 0 313 38265 9. pp. 218–234.

¹¹ Uo. p. 218.

Az anomália beazonosítása

Az anomálielemzés során az első elemző-értékelői feladat a vizsgált terület vagy tárgy vonatkozásában az anomália felfedése, tehát a vizsgálat során azokat a tényezőket, jellemzőket és eseményeket kell keresni, amelyek eltérnek a környezetüktől, a korábbi tapasztalatok alapján elvártaktól, valamint a normáktól és a szabályoktól. A keresést az anomálielemzés során nem ad hoc módon, hanem rendszerelmélet alapján kell végezni, hogy ne maradjanak rejtve felfedetlen anomáliák.

A nemzetközi szakirodalom áttekintését követően az elemző-értékelő eljárások elméleteit bemutató Wayne Michael Hall az anomálielemzést három jellemző vizsgálatával kezdi. Ezekhez tartozik a céltárgy kulturális, technikai és funkcionális tényezőinek elemzése, amelyet Hall alaptényezőkre bontva vizsgál. Egy adott személy esetében még a profilozás alaposságáig is elmegy, amikor olyan (kulturális) tényezőkre is kitér, mint a verbális és nem verbális jellemzők, valamint az öltözködési stílus. A technikai esetekben a célobjektum és környezetének technikai paramétereit elemzi, az éghajlati viszonyoktól az elektromágneses kisugárzáson át egészen az energiafelhasználásig. A funkcionális tényezők esetén a tevékenységi jellemzőket a biztonság garantálásának folyamatán keresztül egészen a nemzetbiztonsági tevékenységig tekinti át. A vizsgált elemek vonatkozásában alapvetően statisztikai és mérhető tényezők között keresi a normálistól való olyan mértékű eltérést vagy változást, amelyet anomáliának lehet tekinteni.¹²

Az anomáliák meghatározására – más tudományágak vizsgálata alapján – Aleksandar Lazarevic¹³ az informatikai biztonság oldaláról is ad egyfajta elfogadható megoldást,¹⁴ aki öt csoportba osztotta az anomáliaérzékelő technikákat:

- statisztikai módszerek;
- szabály alapú módszerek;
- távolság alapú módszerek;
- profilozó módszerek;
- modell alapú megközelítések.

Mindegyik módszer alapvetően a szokatlantól eltérő tevékenységet vizsgálja először statisztikai módszerek igénybevételével, majd a normális tevékenységet alkotó szabályoktól történő eltérést elemzi. A távolság alapú módszerek a statisztikai módszerekhez kötődnek, mert az eltérés nagyságát hasonlítják össze. A profilozásnál pedig az adott személy tevékenységét modellezzik, és a normálistól történő eltérést vizsgálják, míg a modell alapú megközelítés esetén a normális tevékenységet modellezi, és azt hasonlítja az eltérő tevékenységhez. A fentiek alapján Lazarevic az anomálielemzés során a hangsúlyt a normális és a szabályos tevékenységgel történő összehasonlításra helyezi.

¹² HALL, Wayne Michael – CITREBAUM, Gary: Intelligence Analysis: How to think in complex environment. Praeger Security International, 2010, Santa Barbara, California. ISBN 978 0 313 38265 9. pp. 218–234.

¹³ Aleksandar Lazarevic számítástechnikával foglalkozó szerb tudós, akinek fő kutatási területe az adatbányászat.

¹⁴ http://www-users.cs.umn.edu/~aleks/anomaly_detection.htm; letöltés: 2014.12.29.

A nemzetbiztonsági elméletek keretében az anomáliák beazonosítását szerintem nem az eltérés oldaláról kell megvizsgálni, hanem a vizsgált tárgy vonatkozásában kell keresni az anomáliát. Tehát az anomáliakeresést a vizsgált tárgy jellemzői (tulajdonságai) alapján kell rendszerezni, mert más-más jellegű anomáliát lehet felfedezni egy tárgy, egy személy, egy cselekedet és egy folyamat során, így az anomáliák detektálásához más-más módszerek szükségesek. Az anomália beazonosítását az alábbi rendszerben sokkal könnyebben meg lehet tenni, amely alapján öt elkülönülő csoportban vizsgálható az anomália jelenléte:

- a tények (tárgyak) jellemzőiben;
- a személyek jellemzőiben;
- a tevékenység jellegében;
- az események bekövetkezésében;
- a folyamatok alakulásában.

A **tények**¹⁵ (tárgyak) **jellemzőiben történő eltérések** felfedezéséhez – amennyiben mérhető dologról van szó – alapvetően a statisztika eszközeit, valamint az összehasonlító elemzést alkalmazzák, amely során az átlagos mértéktől történő eltérést kell megállapítani. A tények (tárgyak) számadatokkal nem felírható jellemzői esetében a normálistól való eltérést és a devianciát kell vizsgálni. A mérhető jellemzők keretében először meg kell határozni a tények (tárgyak) összes jellemzőit, amelyeket matematikai módszerekkel fel lehet írni, majd a környezetükben lévő vagy azzal releváns tények hasonló, de inkább megegyező jellemzőinek átlagával kell összehasonlítani. Itt kell megvizsgálni, hogy az átlagot lehet-e tekinteni a normális mértéknek? Általában igen, mert a vizsgálat tárgyának környezetében lévő hasonló tárgyak azonos jellemzőinek átlagos mértéke a vizsgálat szempontjából még akkor is normálisnak tekinthető, ha a szabályoktól vagy az elvártaktól eltér. Ez azért van így, mert a vizsgált tényt alapvetően a saját környezetéhez képest kell vizsgálni. Természetesen egy adott környezetben lévő tények egyes jellemzőinek sorozatos eltérését is elemezni kell, valamint meg kell vizsgálni, hogy anomáliának lehet-e azt tekinteni. Visszatérve a környezet tényeinek átlagértékeivel történő összehasonlításra, ha a vizsgált tény adott jellemzője szignifikánsan eltér az átlagértéktől, akkor azt anomáliának tekintjük. A nemzetbiztonsági elemző-értékelőnek az adott tény beazonosított anomáliáját abból a szempontból kell szelektálnia, hogy gyakorol-e hatást a biztonságra. Ha igen, akkor folytatni kell az anomálielemzést, ha azonban nem, akkor a tapasztalatok közé kell eltárolni. A tények (tárgyak) jellemzőinek anomáliájára vonatkozó példák közé lehet sorolni például egy fegyver olyan rombolókéességét, amely nagyságrendekkel nagyobb a rendelkezésre álló fegyverekéhez képest, vagy olyan eszköz alkalmazását, amely az adott helyzetben nem elvárható a szemben álló féltől.

A **személyek jellemzőiben** (tulajdonságaiban) **megtalálható anomáliák** felfedezéséhez többségében a profilozást, valamint a pszichológia tudományág eredményeit használja fel. A nemzetbiztonsági elemzés-értékelés során a jellemzők közé nemcsak a személyek külső és belső tulajdonságait kell sorolni, hanem a személy

¹⁵ A tények közé soroljuk a valóság minden olyan megnyilvánulási formáját, amelyet a vizsgáló észlelni és rögzíteni képes.

múltját, vagyis addigi életét (életútját: iskoláit, munkahelyeit, kapcsolatrendszerét, gazdasági érdekeltségeit, családi háttérét), valamint képességeit és karizmáját is, tehát minden olyan tény, amely meghatározza a személy döntéseit és tevékenységét. Ennek alapján komplex profilozásra van szükség, hogy a személy jellemzőin belül megtalálják az anomáliákat. A külső és a belső jellemzők vizsgálatánál olyan esetekben kell a normálistól történő eltérést keresni, amelyek kihatnak az adott személy tevékenységére (egyes állásfoglalásaira, döntéseire vagy véleményére). A személy addigi életében azokat a pontokat kell megkeresni, amelyek hatással vannak a későbbi tevékenységére, valamint eltérnek a személy környezetétől vagy a hasonló munkakört ellátó személyekétől. Ezek iskolai végzettségek, korábbi munkahelyek, gazdasági érdekeltség, szenvedélyek, politikai állásfoglalások stb. lehetnek. Nemzetbiztonsági szempontból fontosak azok a tényezők is, amelyek biztonsági kockázatot jelentenek. A releváns eltéréseket minősítik anomáliának, amelyek elemzését a nemzetbiztonsági elemző-értékelőnek folytatnia kell az anomálielemzés keretében.

A **tevékenység jellegében megjelenő anomáliák** beazonosítása már összetettebb, mert ebben az esetben sokkal nehezebb olyan viszonyítási alapot találni, amelytől az eltérést lehet mérni. Így először azt kell meghatározni, hogy mely tevékenységet lehet normálisnak tekinteni. Egyrészt azokat, amelyeket a szabályzók, az előírások, az utasítások vagy éppen a szokásjogok meghatároznak, míg másrészt azokat a tevékenységeket, amelyeket az adott helyzetben elvárnak, de vannak olyan esetek is, amikor nincs összevethető viszonyítási alap. Az első esetben nagyon egyszerű az anomáliák beazonosítása, mert minden olyan tevékenységet anomáliának kell tekinteni, amely nem a szabályzók, az előírások vagy a szokásjog alapján zajlik. A nemzetbiztonság elméletének keretében ezeknek az anomáliáknak az elemzését alapvetően akkor kell folytatni, ha azok közvetve vagy közvetlenül hatást gyakorolnak a biztonságra. A második esetben az elvárt tevékenység meghatározása már sokkal bonyolultabb, mert mit jelent, hogy elvárt tevékenység? Oda sorolhatjuk azokat a tevékenységeket, amelyeket az elemző-értékelő a korábbi tapasztalatai alapján az adott helyzetben és környezetben feltételez, vagyis a vizsgált tevékenység a múltban történtek mintáin és a múltból fakadó következtetéseken alapul. Az elvárt tevékenység egy másik oldalról vizsgálva az a tevékenység, amelyet a vizsgált személy (szervezet) az adott környezetben és helyzetben nagy valószínűséggel cselekszik. Amennyiben más jellegű és irányú tevékenység következik be, akkor anomáliának kell minősíteni. Például ide lehet sorolni, ha egy választáson nem az elvárt eredmény születik, vagy egy fegyveres küzdelem során az ellenfél olyan harctevékenységet kezd, amely ellentmond a harcsszabályzatoknak, vagy egy terrorista a támadásához olyan eszközt és eljárást alkalmaz, amely arra a szervezetre nem jellemző. A harmadik esetben, amikor nincs összehasonlítási alap, akkor az elvárt tevékenység az, ami az adott helyzetben és környezetben logikusan bekövetkezik. Ebben az esetben sokkal nehezebb az anomáliák meghatározása, így a tevékenység feldolgozása érdekében más elemzési módszereket is alkalmazni kell.

Az események bekövetkezésében az anomália beazonosítása alapvetően a fent felvázolt anomáliadetektáláshoz hasonlóan történik, amennyiben az események bekövetkezése mögött emberi (szervezeti) tevékenység áll, tehát mesterségesen előidézett eseményről van szó. Abban az esetben, ha közvetlenül nem emberi tevékenység, hanem természeti vagy technikai jelenség áll az esemény bekövetkezése mögött, az anomáliákat viszonylag egyszerű megkülönböztetni az átlagos eseményektől. A természeti események vonatkozásában a természettudományi törvényszerűségek ismeretében, valamint a múlt történéseinek tapasztalata alapján viszonylag pontosan be lehet azonosítani azokat az eseményeket, amelyeket anomáliáknak lehet tekinteni, ezek közé tartoznak a természeti katasztrófák, a váratlan extrém időjárási viszonyok, vagy éppen olyan természeti jelenségek, amelyek nem jelezhetők előre. A technikai jelenségek által bekövetkezett események közül szintén könnyű kiválasztani az anomáliákat, mert műszaki meghibásodások és rendellenes működés okozza a normálistól történő eltérést. Ide sorolhatók egy harceszköz meghibásodása, egy robbanóeszköz fel nem robbanása, egy repülőgép lezuhanása, valamint az ipari katasztrófák.

A folyamatok alakulásában az anomáliák beazonosítása szintén összetettebb, mert a folyamatok nem önállóan, magukban jelennek meg, hanem tevékenység- és eseménysorozatok halmazaként, de a folyamatok függetlenek is a magukban foglalt tevékenységektől és eseményektől, ha az anomáliát vizsgáljuk. A folyamatok elemzéséhez legközelebb a folyamatelemzés és a trendelemzés áll, de ha a normálistól eltérő folyamatokat keresünk, akkor az anomálielemzés a megoldás. A rendellenes folyamatok felfedése bonyolult eljárás, mivel a folyamatok esetében ritkán lehet meghatározni átlagos folyamatot. Az esetek kisebb részében a korábban átlagosnak minősített folyamatokkal összehasonlítva egyszerűen megállapítható az eltérés. Ezek közé tartozik a fegyveres válság lezajlása, a választások lebonyolítása, egy szövetség alakulása, a fegyverkezési verseny spirálja. Többnyire azonban a folyamatok összetettsége miatt általában egyedi jellemzőkkel bírnak. Az összehasonlításra alapvetően nincs lehetőség, így magában kell vizsgálni, hogy az mennyire felel meg az elvárt tevékenységnek. Itt az elemző-értékelő szubjektuma jelentős mértékben jelen van, mert neki kell megítélnie a folyamat normalitását. Ennek alapján az elemző-értékelőnek a saját tapasztalatát, valamint ítélőképességét kell használni, illetve figyelembe kell vennie a folyamat elemei közötti anomáliákat. Mérlegelni kell azonban annak a lehetőségét is, hogy a folyamat nem feltétlenül anomália, ha az elemei anomáliák, valamint a folyamat anomália lehet annak ellenére is, hogy egyik eleme sem anomália. Így az elemző-értékelőnek a folyamat vizsgálata során a korábbi folyamatokkal való hasonlóság mellett keresnie kell a környezet reakcióit is.

Itt kell kitérni arra, hogy az anomáliaként beazonosított folyamatot a nemzetbiztonsági elemző-értékelőnek akkor is anomáliavizsgálat alá kell helyeznie, ha később kiderül róla, hogy valójában nem is anomália, hanem csupán az elvártaktól eltérő, de mégis normálisnak tekinthető folyamat. Erre legjobb példa Szovjetunió 1991-es felbomlása, amelyet a nemzetbiztonsági elemző-értékelők 1990-es évek elején még anomáliaként kezeltek, de később megállapították róla,

hogy egy logikus folyamat következménye volt. Az elemző-értékelők munkájuk során így több anomáliának minősített folyamatról állapították meg, hogy az nem anomália, hanem alapvetően normális és egy eseménysorozat eredményének tekinthető folyamat.

Az anomália beazonosításakor nagyobb hangsúlyt kap a folyamat környezetének vizsgálata, amelynek során arra kell figyelni, hogy a környezet miként reagál a folyamatra. Így elemezni kell a környezet válaszreakcióit. Ha a folyamat váratlan, előre nem jelezhető hatást gyakorol a környezetre, akkor anomáliáról van szó. A válaszreakciók esetében, ha a környezet nem fogadja be a folyamatot, negatívan reagál és ellenlépéseket tesz, valamint kivetí magából, akkor a környezet minősíti nem normálisnak azt, így anomáliának kell tekinteni. Ebben az esetben vitát válthat ki az a vélemény, hogy ugyan a környezet hatásai alapján anomáliának lehet tekinteni a folyamatot, de a folyamat kezdeményezői számára az egy normális és várható eseménysorozat eredménye. Ide sorolható például az ellenállók által kirobbantott fegyveres konfliktus, amely az ellenállók részéről egy elvárt folyamat, míg a kormányerők számára anomália. Véleményem szerint ezt is anomáliaként kell kezelni, mert az elemző-értékelőnek mindig a vizsgált folyamatot kívülről kell elemeznie, hogy meg tudja tartani függetlenségét, semlegességét és objektivitását.

Az anomáliák beazonosításának lezárásaként szükséges a hírszerzési ágak által megszerzett adatok és információk megbízhatóságával kapcsolatos hatásokra is kitérni. Az elemző-értékelő számára eljuttatott információk nem minden esetben valóságok, mert például vannak köztük dezinformációt tartalmazó adatok is. Az elemző-értékelő feladata a dezinformáció felkutatása.¹⁶ Felmerül az a kérdés, hogy a dezinformáció anomália-e, mivel a dezinformáció is számos esetben eltér az elvárttól vagy a normálistól. Véleményem szerint nem minden dezinformáció anomália, de az elemző-értékelőnek minden információt, így a dezinformációt is vizsgálnia kell. Ennek alapján az elemző-értékelőnek egyik anomáliát sem szabad figyelmen kívül hagynia, mert az nagy hiba. Ezt a „Korszerű elemző-értékelő eljárások alkalmazása a hírszerzésben” című tanulmányomban¹⁷ foglaltam össze bővebben, amikor a hírszerzés, azon belül az elemzés-értékelés hibáiról írtam.¹⁸

Anomáliák leírása

Az anomáliák beazonosítását követően nagyon fontos az anomálielemzésben az anomáliák pontos leírása, ezért részletes leírást kell készíteni arról, hogy:

- Mitől anomália az adott anomália?
- Melyek azok a jellemzők, amelyek az anomáliát okozzák?
- Milyen mértékben tér el a normálistól és az elvárttól az adott anomália?

---

¹⁶ Természetesen itt figyelmen kívül helyeztük a dezinformáció okainak vizsgálatát, mert az is rendkívül fontos az elemzés-értékelés számára.

¹⁷ Dr. VIDA Csaba: Korszerű elemző-értékelő eljárások alkalmazása a hírszerzésben. In: Hadtudomány, 2013/1–2. szám. pp. 77–90.

¹⁸ Uo. pp. 80–82.

A kérdések egyben gondolati sorrendet is meghatároznak, így az anomália beazonosítását követően meg kell fogalmazni, hogy a vizsgált tény, tárgy, esemény, folyamat mi alapján sorolható az anomáliához? Természetesen itt nem az a kérdés, hogy eltér-e a normálistól vagy az elvárttól, vagyis anomália-e, hanem az, hogy miben tér el a normálistól és az elvárttól? Erre talán megfelelő példa a tömegpusztító fegyverek alkalmazása, mert mind a tényben, mind a támadást elrendelő személyben, mind a tevékenységben, mind az eseményben és mind a folyamatban is anomáliát tartalmaz.

A tény vonatkozásában maga a tömegpusztító fegyver anomália, míg a személy vonatkozásában az a parancsnok/vezető jelleme, aki képes elrendelni a tömegpusztító fegyver alkalmazását. A tevékenység esetén a tömegpusztító fegyver alkalmazása anomália, az esemény pedig a tömegpusztító hatás megjelenésében nyilvánul meg. Végül anomália-folyamatnak kell tekinteni azt, amely oda vezet, hogy bevetik a tömegpusztító fegyvert.

Az anomália leírásának logikai sorrendjét követve a tömegpusztító fegyverek alkalmazása egy helyi konfliktusban attól anomália, hogy olyan mértékű pusztítást végez a szemben álló fél katonai erejében és civil lakosságában, ami indokolatlan a politikai és a katonai célok eléréséhez. Az anomália jellemzőihez tartozik a pusztítás mértéke, a pusztítás területének nagysága, a tömegpusztító fegyverek illetéktelen tulajdonba kerülése, az alkalmazást elrendelő döntéshozó helytelen döntése, a saját erők és lakosság veszélyeztetése. Álláspontom szerint a tömegpusztító fegyver alkalmazása nem lehet logikus döntés, még akkor sem, ha már csak az áll rendelkezésre az ellenfél legyőzésére, mert az kölcsönös és garantált megsemmisüléshez vezethet. A normálistól történő eltérés mértékét az áldozatok számában, a fertőzött terület nagyságában, valamint a fertőzöttség időtartalmában nyilvánul meg. Az áldozatok mértéke nagyságrendekkel nagyobb, mint egy hagyományos fegyveres támadás esetén. A célterület nagysága is sokkal nagyobb, mint egy hagyományos fegyver felrobbanása esetén. A tömegpusztító fegyverek alkalmazása után a célterület viszonylag hosszú időre fertőzött marad, így nemcsak a robbanás és a becsapódás által keltett hatást által gyilkol, hanem azt követően is.

Az anomália kialakulásának okai

A következő lépésben – azt követően, hogy az anomália beazonosításra, valamint jellemzői megfogalmazásra kerültek – kezdődhet az anomáliák kialakulásának és ok-okozati összefüggéseinek meghatározása. Sok esetben a kialakulás felfedése lehetőséget ad annak megértésére, hogy hogyan lehet megfelelően reagálni az anomáliára. Természetesen vannak olyan anomáliák, amelyek kiváltó okát nem lehet pontosan megjelölni, mert meghatározhatatlanok, mint például a zseni születésének okai. Az anomália okainak felderítése során meg kell keresni azokat az indikátorokat, amelyek előidézték azt. Az indikátorokat a korábban már megállapított tényezőkben, vagyis jellemzőkben vagy azok környezetében kell keresni. Az indikátorok lehetnek belső és külső hatások, valamint olyan katalizátorok, amelyek felgyorsítják az anomália kialakulását.

A belső indikátorok közé sorolhatók azok a törekvések, amelyek meglepetések okozására irányulnak. A külső hatások esetében pedig azt kell vizsgálni, hogy honnan érkeztek és milyen jellegűek voltak a befolyások, amelyek kilendítették a vizsgált tárgyat a normális mederből. A behatás lehet akaratlagos vagy véletlen, lehet mesterséges vagy természetes. Az akaratlagos és a mesterséges behatás esetén cél lehet az anomália elérése. Továbbá vizsgálni kell, hogy milyen más tényező váltotta ki az anomáliát. Ennek megfelelően könnyebben meg lehet állapítani az ok-okozati összefüggéseket, amelyek az anomáliát előidézték. A váratlan fegyveres támadás oka az ellenálló fegyveresek rendelkezésre álló támadóképessége, míg a szövetséges erők elrettentőképessége alacsony, felderítése pedig elégtelen volt ahhoz, hogy megakadályozza a támadást. Ez alapján az ellenállók részéről akaratlagos és mesterséges behatásról van szó, amely alapvetően belső és külső befolyásnak is minősül.

Az anomáliák következményei

Az anomáliák kialakulásának áttekintését követően azok hatásait, vagyis következményeit kell megvizsgálni, mert az anomáliákat lehet jónak és rossznak minősíteni. A jó anomália nemzetbiztonsági szempontból a biztonság erősítését szolgálja, míg a rossz anomália csökkenti a biztonságérzetet. Ennek következtében a fő hangsúlyt a rossz anomáliákra kell helyezni, mert azok veszélyeztetik a környezetüket. Tehát az első feladat: az adott anomáliáról meg kell állapítani, hogy jó vagy rossz anomáliáról van szó, ezért az anomália által keltett hatásokat kell keresni.

A hatásokat fel lehet osztani:

- belső hatások, amelyek az anomálián, vagyis a vizsgálat objektumán belül keletkeznek;
- a közvetlen környezetet érintő hatások;
- külső hatások, amelyek az anomália közvetlen környezetén kívüli elemeket alakítja át;
- komplex hatások, amelyek a vizsgálat minden elemét befolyásolják.

Az anomália által keltett **belső hatások** különböző szintű változásokat indukálhatnak a vizsgálat tárgyában, amelyek átalakíthatják annak jellemzőit és tevékenységi rendszerét. A jellemzőkben bekövetkezett változások módosíthatják a belső struktúrát, míg a tevékenységi rendszer átalakulása módosíthatja a külső és a belső behatásokra történő reakciókat is. A reagálóképesség átalakulása negatívan befolyásolhatja a biztonsági folyamatokra történő reagálás hatékonyságát. Emiatt szükséges annak meghatározása, hogy milyen mértékű a behatás, mert attól függ az átalakulás nagysága is. A változás mértéke:

- átfogó változások (teljes mértékben átalakítják a jellemzőket és a tevékenységet);
- jelentős változások (olyan mértékben módosítják a jellemzőket és a tevékenységet, hogy az alapvető jellemzők és tevékenységek megmaradnak);

- befolyásoló változások (hatnak ugyan a jellemzőkre és a tevékenységre, de nem olyan mértékben, hogy számolni kellene velük);
- hatástalan változások (nem gyakorolnak hatás a jellemzőkre és a tevékenységre).

Az átfogó és a jelentős változások esetén vizsgálni kell a reagálóképesség módosulását, amely elemző-értékelő szempontból fontos tényezőnek tekinthető. A befolyásoló és a hatástalan változások esetében nem kell külön vizsgálni az anomáliát, de el kell tárolni az információkat, mert egy későbbi anomália bekövetkezésekor jelentős szerepük lehet.

A környezetet érintő hatások a vizsgált tárgy közvetlen környezetét módosítják. A közvetlen környezetre kiváltott hatás vizsgálatakor meg kell különböztetni az eredetileg ott lévő tárgyakban bekövetkezett változásokat, valamint azokra a tárgyakra gyakorolt hatásokat, amelyek az anomália megjelenését követően kerülnek a közvetlen környezetébe. Ez azért fontos, mert az anomália vizsgálata érdekében odahelyezett tárgyakon (például szenzorokon) más hatást észlel az elemző-értékelő, mint amelyek eredetileg is ott voltak. Általában az anomália a közvetlen környezetében már ott lévő tárgyakon nagyobb változást okoz, mint amelyeket később helyeztek oda. Az anomália által okozott hatások befolyásolják a közvetlen környezetben lévő tárgyak jellemzőit és tevékenységét, valamint a más tárgyakkal fennálló kölcsönhatás mértékét. Az anomália hatásmechanizmusának mértéke megfelel a belső hatásoknál megjelenő mértékeknek.

A külső hatások olyan anomálián kívüli elemekre gyakorolnak befolyást, amelyek korábban az adott tárgytól függetlenül léteztek. A külső elemek esetében az anomália leginkább a kapcsolatok (vagyis a kölcsönhatások) mértékére gyakorol hatást, de vizsgálni kell a külső elemek jellemzőit és tevékenységét is, mert azokban is történhetnek változások, amelyek függnak az anomália hatásmechanizmusától. Így az elemző-értékelőnek alapvetően az anomália és a külső elem közötti kölcsönhatást kell vizsgálnia, annak mértékét és jellegét. Amennyiben a mérték olyan nagyságú, hogy meghatározza a külső elemet, akkor módosíthatja a külső elem jellemzőit vagy tevékenységét. Ha ez igaz, akkor elemezni kell, hogy melyik kölcsönhatás milyen változásokat okoz az elemben.

A komplex hatások esetében az anomália minden közvetlenül és közvetetten a tárgyhoz kapcsolódó vagy bármilyen formában érintkező tárgyra átfogó befolyást gyakorol. Az elemzés-értékelés során azokat a hatásokat kell megkeresni, amelyek a legnagyobb mértékűek, majd azok hatásmechanizmusát el kell különíteni és szétbontani azokra az alapelemekre, amelyek az anomália kivetítődését okozzák. A hatások különálló elemzése azért fontos, mert csak így lehet az általuk okozott változásokat meghatározni.

Az anomália következményeinek megismerését követően már viszonylag egyszerűen meg lehet állapítani, hogy jó vagy rossz anomáliáról, vagyis (az adott tárgy vonatkozásában) a biztonságot erősítő vagy gyengítő jelenségről van szó.

Természetesen vannak olyan anomáliák is, amelyeknek vannak pozitív és negatív hatásai is. Ezeket az elemzés során mind figyelembe kell venni és a fentiek alapján egymástól elkülöníteni. A hangsúlyt a negatív hatásokra kell helyezni, mert azok kihívást, kockázatot vagy fenyegetést jelenthetnek a biztonságra.

A következmények vizsgálata során az elemző-értékelő igénybe veheti a formál logikai és egyszerű elemző-értékelő eljárásokat, például az összehasonlítást, a folyamatelemzést, a felsorolós elemzést, a trendelemzést stb. Amikor megtörtént a következmények – az anomália által okozott változások – beazonosítása, akkor az anomálielemzés során korábban megállapított eredmények (az anomália leírása, az anomáliát előidéző ok-okozati tényezők meghatározása) összefoglalásával, valamint következtetések megállapításával végzik az anomália komplex elemzését-értékelését. Az elemző-értékelő munka eredményének központi elemét az anomáliák által okozott hatásoknak kell képeznie, mert azok lehetőséget biztosítanak az előrejelzések megállapítására, ami a nemzetbiztonsági tevékenység egyik központi feladata. A következmények elemzése lehetőséget biztosít különböző forgatókönyvek megfogalmazására is, amelyek az anomáliák által előidézett hatások és az anomália elleni fellépés közötti kapcsolatrendszer különböző jövőbeli megnyilvánulásait ábrázolhatják.

Anomáliák az információk között

Az elemző-értékelő munka során az anomáliák vizsgálata nemcsak a céltárgy vagy a célterület vonatkozásában fontos, hanem az anomálielemzést maga a nemzetbiztonsági tevékenység keretében folytatott információszerzés során összegyűjtött információk elemzése-értékelésekor is alkalmazni kell. Az adatszerzők által megszerzett adatok és információk vonatkozásában akkor kell ilyen jellegű vizsgálatot végezni, ha az információ vagy adat eltér az elemző-értékelő által elvártaktól, vagyis nem illik a vizsgált területtel kapcsolatos információk és adatok közé. Az elemzés-értékelés hibáihoz tartozik az elvárt tényezők túlértékelésének a problémaköre, amikor az elemző-értékelő csak azokat az információkat használja fel az elemzése-értékelése során, amelyek beleillenek a gondolatmenetébe, és amelyeket valószínűnek tart.¹⁹ Az elemző-értékelőnek a meglepetés megakadályozása érdekében éppen azokra az információkra kell helyezni a hangsúlyt, amelyek eltérnek az elvártaktól, mert azok tartalmazzák a meglepetésre vonatkozó információkat. Természetesen nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy az adott információ hamis vagy esetleg dezinformáció. Ilyen információk esetében azt kell megállapítania, hogy azok mennyire valósak, amit az adatszerző szervezet információforrásainak elemzésével lehet eldönteni. Teljes bizonyossággal nem állapítható meg egy információról, hogy valótlan, ezért az elemző-értékelőnek minden adatot meg kell vizsgálnia. Azokra az információkra, amelyek eltérnek az elvártaktól, sokkal nagyobb hangsúlyt kell helyezni. Ennek során az anomálielemzés biztosít lehetőséget, hogy pontosan meghatározza a váratlan eseményt, tényt vagy cselekedetet.

---

¹⁹ Dr. VIDA Csaba: Korszerű elemző-értékelő eljárások alkalmazása a hírszerzésben. In: Hadtudomány, 2013/1–2. szám. p. 81.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CLARK, Robert M.: Intelligence analysis – A Target-Centric Approach. CQ Press, 2010, Washington D.C. ISBN 978 1 6426 5439
- Colonel HUGHES-WILSON, John: Military Intelligence Blunders. Carroll&Graf, 1999, New York.
- HALL, Wayne Michael – CITREBAUM Gary: Intelligence Analysis: How to think in complex environment. Praeger Security International, 2010, Santa Barbara, California, ISBN 978 0 313 38265 9
- JUHÁSZ Attila – KREKÓ Péter – MOLNÁR Csaba: A szélsőjobboldal iránti társadalmi kereslet változása Magyarországon. http://www.socio.hu/uploads/files/2014_4/3juhasz_kreko_molnar.pdf, letöltés: 2015.01.04.
- Dr. VIDA Csaba: Egyszerű nemzetbiztonsági elemző-értékelő módszerek I. – Minták alkalmazása az elemzés-értékelés során. In: Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 2. szám, 2014. július. pp. 48–58.
- Dr. VIDA Csaba: Korszerű elemző-értékelő eljárások alkalmazása a hírszerzésben. In: Hadtudomány, 2013/1–2. szám. pp. 77–90.
- <http://meszotar.hu/keres-anom%C3%A1lia>; letöltés: 2014.12.24.
- <http://www.eyespyimag.com/jwilson.htm>; letöltés: 2015.01.10.
- http://www-users.cs.umn.edu/~aleks/anomaly_detection.htm; letöltés: 2014.12.29.

Az **Európai Külügyi Szolgálat** (EKSz) létrehozása volt a 2009. december 1-jén életbe lépett Lisszaboni Szerződés egyik legjelentősebb lépése. A közel 6000 fős szolgálat arra hivatott, hogy összehangoltabbá és hatékonyabbá tegye az EU fellépéseit a határain kívül, és ezáltal növelje az Unió befolyását a világban. Az EKSz az EU védelmi és külügyminisztériumaként számos feladatot lát el, többek között a főképviseelő kabinetjének alárendelve működnek a világ különböző régióit, illetve a horizontális problémákat lefedő területi igazgatóságok¹, illetve a válságkezelés hatékony kezeléséhez szükséges szervezetek². Az EKSz az EU közös kül- és biztonságpolitikáján³ túl a közös biztonság- és védelempolitikáért⁴ is felel. Ez utóbbi magában foglalja az EU polgári és katonai műveleteit is.

A Szolgálat munkájához elengedhetetlen, hogy döntéseit, állásfoglalásait megbízható, ellenőrzött információkra alapozza. Az EKSz munkáját segíti, hogy az Európai Bizottság világszerte 139 küldöttségből és irodából álló hálózatra támaszkodik,⁵ amelyek folyamatosan tájékoztatják a Szolgálatot a világban zajló eseményekről. Ezek az információk kizárólag nyílt forrásból érkeznek, esetenként tartalmazhatnak hamis információt is, de a tudatos félrevezetés, a fogadó állam által kezdeményezett dezinformációs, befolyásoló tevékenység sem zárható ki. Az EKSz vezetőinek és szakembereinek ezért különösen fontos, hogy megbízható, ellenőrzött információkkal rendelkezzenek az európai külpolitikát meghatározó döntések meghozatalához.

Az EKSz keretein belül működő polgári és katonai hírszerző szervezetek legfontosabb feladata – egyben az előttük álló legnagyobb kihívás is –, hogy pontos, megbízható, időszerű információkkal lássák el az EU döntéshozóit, mindenekelőtt a főképviseelőt, az EKSz vezetőjét és kabinetjét, valamint a közös kül- és biztonságpolitika, a közös biztonság- és védelempolitika, továbbá a terrorizmus elleni küzdelem⁶ területén tevékenykedő döntéshozó szervezeteket.

Az EU Hírszerző Közösségének polgári eleme az EU Hírszerző Elemző Központ (INTCEN⁷), a katonai információk feldolgozása pedig az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságán (EUMS INT DIR⁸) történik.⁹ Míg az INTCEN, illetve

---

¹ Managing Directorate – MD.

² EU Crisis Platform.

³ Common Foreign and Security Policy – CFSP.

⁴ Common Security and Defence Policy – CSDP.

⁵ EU-küldöttségek. http://eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm; letöltés: 2014.12.28.

⁶ Counter Terrorism – CT.

⁷ EU Intelligence Analysis Centre.

⁸ EU Military Staff Intelligence Directorate.

⁹ LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai.

In: Hadtudomány, XXII. évfolyam 1–2. szám, 2012. március. pp. 13–23.

a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága kizárólag elemző-értékelő képességekkel rendelkezik,¹⁰ addig az adatszerzés területén az EU saját műholdas adatszerzői¹¹ és elemzői képességgel is bír. Ez a képesség annyiban korlátozott, hogy az EU saját felderítőműholdakkal nem rendelkezik, ezért a kereskedelmi műholdak felvételeit vásárolja meg, illetve a jól felkészült képelemzői állomány a felvételeket elemzi.

Az INTCEN¹² a főképviselő, Federica Mogherini közvetlen irányítása alatt áll. Fő szervezeti egységei az elemző-értékelő osztály, az általános ügyek osztálya és a külső kapcsolatok osztálya. Az elemző-értékelő osztály a legnagyobb méretű, tagjait a tagállamok hírszerző és belbiztonsági szolgálataitól vezénylik meghatározott időszakra, általában három–négy évre.¹³

Az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága az EU Katonai Törzs egyik szervezeti elemeként működik. Az igazgatóság állományát az EU-tagállamok katonai hírszerző szolgálatai biztosítják, tagjai nemzeti összekötői feladatokat is ellátnak a küldő szervezet és az igazgatóság között. A vezénylés meghatározott időszakra, általában három, maximum négy évre szól. Az igazgatóság három osztályból áll. A legnagyobb létszámú és a legfontosabb az elemző-értékelő osztály. Az osztály az INTCEN elemző-értékelő szervezetéhez hasonlóan épül fel: a nagyobb földrajzi térségeket felölelő négy szekció mellett működik egy úgynevezett horizontális szekció is, amely a transznacionális kihívásokkal foglalkozik. A két szervezet feladata a tagállamok hírszerző szolgálataitól beérkező, előzetesen már elemzett-értékelt (finished intelligence) jelentések feldolgozása.

Az EU hírszerző szervezeteinek létrehozásakor igényként merült fel, hogy a szervezetek átfogóan, rugalmasan reagáljanak a folyamatosan változó hírszerzési igényekre és feladatokra. A szervezeteknek hatékonyan, együttesen és koordináltan kell működniük, a polgári és a katonai szolgálatoktól beérkező információkat pedig a lehető legteljesebb módon meg kell osztaniuk egymással. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a külpolitika, a biztonságpolitika, a gazdaságpolitika és a védelempolitika között fennálló tradicionális választóvonal egyre jobban elmosódik, eltűnik, ezért a hírszerző szervezetek egy-egy területre történő szakosodása (politikai, gazdasági, katonai) a hatékonyságot korlátozó tényezővé válik. Az Egységes Hírszerző Elemző Képesség (SIAC¹⁴) kialakításával a katonai és a polgári hírszerző szolgálatok által közösen biztosított, előzetesen értékelt hírszerzési információk egységes formában jutnak az EU vezetői, döntéshozói elé.

¹⁰ A nyílt információszerzés (Open Source Intelligence – OSINT) kivételével.

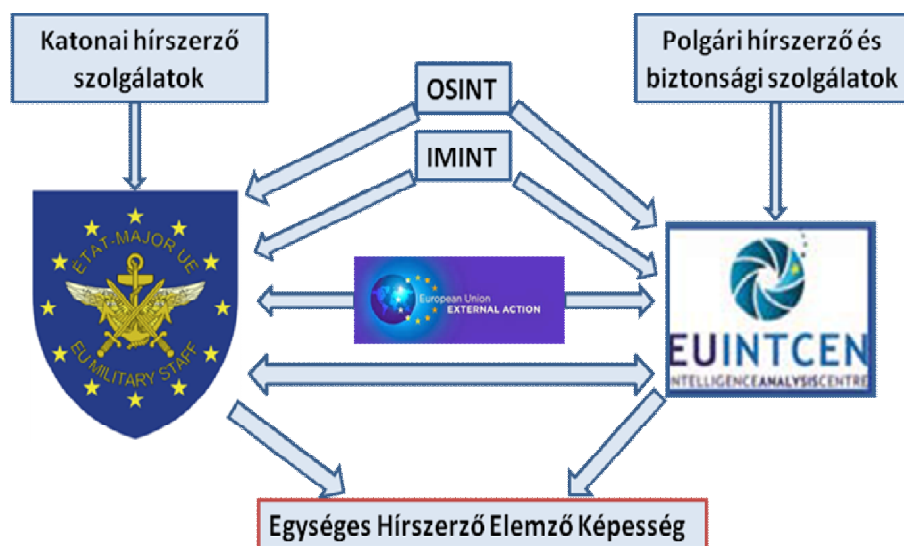
¹¹ Imagery Intelligence – IMINT. A képfelderítést az Európai Műholdközpont (European Union Satellite Centre – SATCEN) végzi Spanyolországban.

¹² Az EU INTCEN korábban EU Situation Centre néven volt ismert. A szervezet nevét 2012 márciusában változtatták meg, mert az EKSz válságkezelő struktúrájában megalakult az úgynevezett Situation Room, és noha a funkciók különböznek, a névhasználat problémát jelenthetett volna. Az új név (EU Hírszerző Elemző Központ) a régi névvel ellentétben sokkal jobban kifejezi a szervezet által végzett tevékenységet.

¹³ LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai.

In: Hadtudomány, XXII. évfolyam, 2013/1–2. szám, 2012. március. pp. 13–23.

¹⁴ Single Intelligence Analysis Capacity.

1. ábra. Az Egységes Hírszerző Elemző Képesség működési vázlata¹⁵
(Szerk.: Lakatos Zsolt)

Az Egységes Hírszerző Elemző Képesség biztosítja és elősegíti az EU stratégia szintű politikai döntéshozatali folyamatát. Ez magában foglalja a stratégiai előrejelzést, a CFSP területét, valamint a CSDP polgári és katonai hírigényeit. Az ábra jól mutatja, hogy a polgári és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoktól beérkező értékelt jelentéseket¹⁶ kiegészítik az INTCEN saját OSINT- és az EU Műholdközpont IMINT-információi, továbbá az EKSz és más EU-szervezetek egyéb saját forrásai. Ezek a saját, belső információk a következő forrásoktól érkehetnek: EU-delegációk, EUROPOL, FRONTEX, EUROJUST, az EU eseti tényfeltáró delegációi, valamint a polgári és a katonai műveletek saját felderítő-, információs elemei. Eseti jelentések érkehetnek a különböző partnerektől is: az ENSZ-től, a NATO-tól, az EBESZ-től, az INTERPOL-tól, a nem kormányzati szervezetektől, valamint azoktól a partnerországoktól, amelyekkel az EU-nak megállapodása¹⁷ van hírszerzési információk cseréjéről. Az Egységes Hírszerző Elemző Képesség a gyakorlatban azt jelenti, hogy az EU katonai és polgári elemzői a beérkezett információkat közösen dolgozzák fel és egységes formában, jelentésben terjesztik fel a döntéshozókhoz.

¹⁵ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) – A Part of the EU Comprehensive Approach. IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014. Issue #17. alapján. p. 10.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf, letöltés: 2014.12.29.

¹⁶ Finished Intelligence.

¹⁷ Például Svájc, Norvégia stb.

Az EU-hírszerzés irányítása¹⁸

A hírszerzés irányításáért az EU-n belül az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottsága¹⁹ (HIB) felel. A hírszerzési cikluson belül a menedzsmentnek a következő feladatokat kell ellátnia annak érdekében, hogy az Egységes Hírszerző Elemző Képesség képes legyen összadat forrású hírszerzési jelentések²⁰ elkészítésére:

- a hírszerzési információk felhasználói igényeinek felmérése;
- az EKSz és az EU más szervezetei közötti információcsere biztosítása;
- az EU-n kívüli információs csatornák biztosítása;
- a hírszerzési ciklus irányítása;
- az Egységes Hírszerző Elemző Képesség által biztosított összadat forrású jelentések eljuttatása a felhasználókhoz.

A Külügyek Tanácsa²¹ (KT) „felelős az **Európai Unió külső tevékenységéért**, amely számos területet ölel fel a kül- és a védelempolitikától a kereskedelemig, a fejlesztési együttműködésig és a humanitárius segítségnyújtásig. Az Európai Tanács által kidolgozott iránymutatások alapján **a Külügyek Tanácsa határozza meg és hajtja végre az EU kül- és biztonságpolitikáját.**”²² A KT ülésén az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője, Federica Mogherini elnököl, aki egyben az EKSz vezetője. A főképviselő a KT döntéseit hírszerzési információkkal tudja segíteni.

Az EKSz Hírszerző Támogató Struktúra (HTS)²³

A HTS minden hírszerzéshez kapcsolódó szervezeti egységet, eljárásmodot és tevékenységet magában foglal. Elsőrendű feladata az EKSz-en belüli hírszerző együttműködés elősegítése, továbbá az EKSz és az EU-hivatalok közötti, valamint az EKSz és más hírszerző szervezetek közötti koordináció.²⁴ A HTS magában foglalja az EKSz HIB-et és a Hírszerző Munkacsoportot (HM).²⁵ A titkársági feladatokat mindkét szervezetnél az EU INTCEN és EUMS INT közösen látja el.

¹⁸ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) – A Part of the EU Comprehensive Approach. IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014. Issue #17. alapján. pp. 10–11.

http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

¹⁹ Intelligence Steering Board – ISB.

²⁰ All Source Intelligence Products.

²¹ Foreign Affairs Council – FAC.

²² Külügyek Tanácsa.

<http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/configurations/#fac>; letöltés: 2014.12.29.

²³ EEAS Intelligence Support Architecture – ISA.

²⁴ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) – A Part of the EU Comprehensive Approach. IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014. Issue #17. pp. 10–11.

http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

²⁵ EEAS Intelligence Working Group – IWG.

Az EKSz Hírszerző Irányító Bizottsága

Az EKSz Hírszerző Irányító Bizottságának legfontosabb feladata, hogy meghatározza a közép- és hosszú távú hírszerzési igényeket és a stratégiai szintű prioritásokat. Feladata az EU Figyelő Lista²⁶ kiadása, amely a hírszerzési szempontból fontos, biztonsági kockázatokat jelentő országokra és területekre²⁷ terjed ki. A Figyelő Lista az alapja az EU tagállamok hírszerző szolgálatai és az EU hírszerző szervezetei közötti hírszerzési információk cseréjének.²⁸ Az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottságának elnöke az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője, Federica Mogherini, az EKSz vezetője.

A bizottság munkájában – többek között – az alábbi személyek vehetnek részt:

- Politikai Ügyek, főtitkár-helyettes;
- Intézményközi Kapcsolatok, főtitkár-helyettes;
- Politikai és Biztonsági Tanács, elnök;
- EU Hírszerző Elemző Központ, igazgató;
- EU Katonai Törzs, főigazgató;
- EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság, igazgató;
- Polgári Tervező és Irányító Képesség,²⁹ igazgató;
- Válságkezelő és Tervező Igazgatóság,³⁰ igazgató;
- EU Terrorizmus Elleni Koordinátor;
- EU Műholdközpont, igazgató;
- a polgári és a katonai műveletek vezetői/parancsnokai.

A Hírszerző Munkacsoport

Az EU-hírszerzés menedzsmentjének a munkatestülete a Hírszerző Munkacsoport, amelynek a tevékenységét az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottsága határozza meg. A munkacsoport elsődleges feladata a HIB stratégiai döntéseinek kidolgozása, a feladatok meghatározása és kiosztása a végrehajtásért felelős szervezeteknek. A munkacsoportnak a koordinációs feladatokon túl lehetősége van javaslatokat kidolgozni a szervezeti felépítésre vagy a hírszerzési munkamódszerek, eljárások megváltoztatására és azokat felterjeszteni a HIB felé. A munkacsoport vezetését az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság igazgatója és az EU Hírszerző Elemző Központ vezetője közösen gyakorolja. A munkacsoport tagjai az EKSz Hírszerzési Irányító Bizottságban is részt vevő szervezeteinek alacsonyabb szintű vezetői, szakértői.

---

²⁶ EU Watch List.

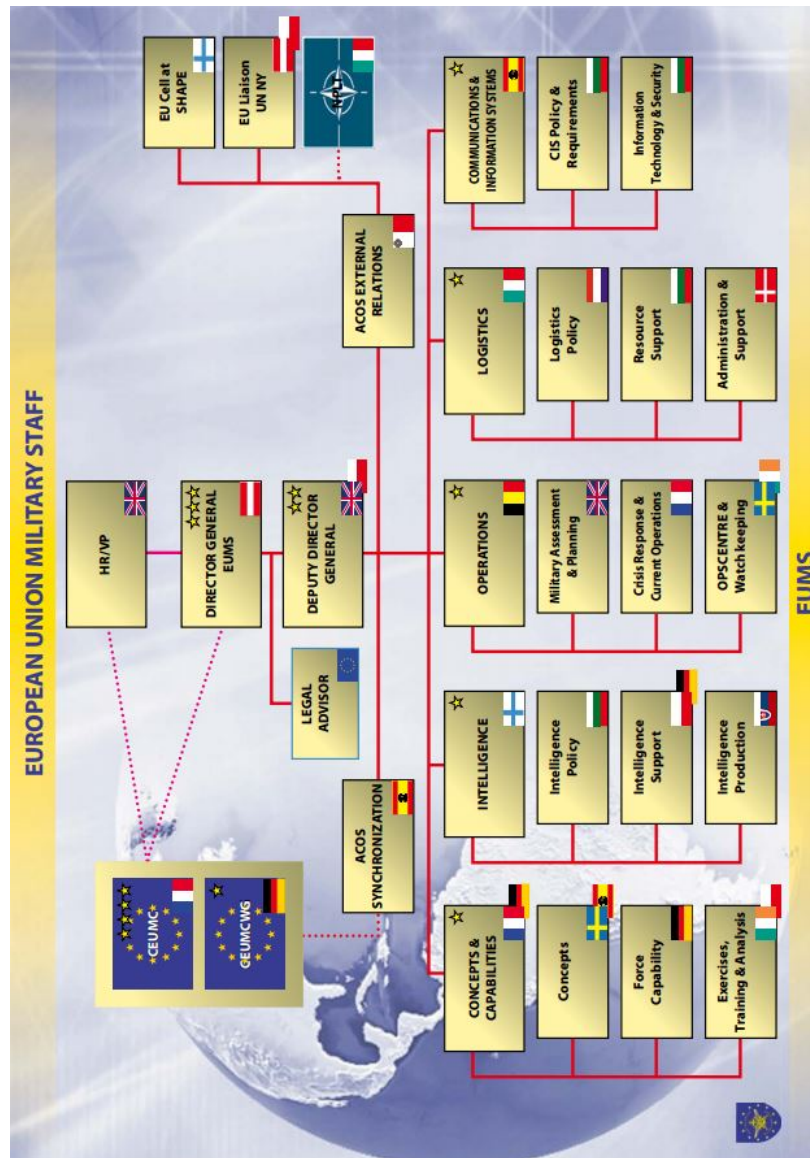
²⁷ Például terrorizmus, tömegpusztító fegyverek proliferációja stb.

²⁸ VAZ ANTUNES, João Nuno Jorge: Developing an Intelligence Capability: The European Union. 2008. június 26.

https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol49no4/Intelligence%20Capability_6.htm; letöltés: 2014.12.29.

²⁹ Civilian Planning and Conduct Capability – CPCC.

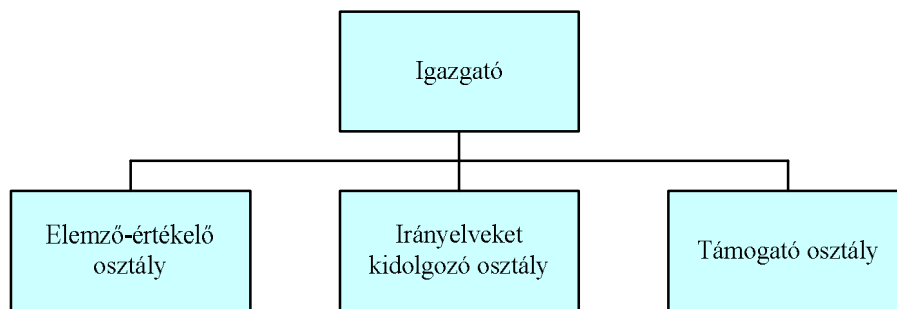
³⁰ Crisis Management and Planning Directorate – CMPD.

2. ábra. Az EU Katonai Törzs felépítése³¹

³¹ IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014. Issue #17. http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság felépítése

3. ábra. Az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságának felépítése³²
(Szerk.: Lakatos Zsolt)

A 2. ábrán látható, hogy az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága egyike a Katonai Törzs öt igazgatóságának, vezetője dandártábornok. Az igazgatót és a beosztott osztályvezetőket az EU-tagállamok katonai hírszerző szolgálatai jelölhetik, feladatuk az igazgatóság napi életének vezetése, irányítása. A kinevezés minden esetben három évre szól. Az Irányelveket kidolgozó osztály legfontosabb feladata az igazgatóság hírszerzési irányelveinek kidolgozása és az EKSz-en belüli hírszerzési együttműködés biztosítása. A különböző gyakorlatok hírszerző biztosítása, továbbá a katonai és a polgári műveletek hírszerzési irányelveinek kidolgozása szintén az osztály feladata.³³ A Támogató osztály legfontosabb feladata a nemzeti katonai hírszerző szolgálatokkal való együttműködés, míg a legnagyobb létszámú és egyben legfontosabb Elemző-értékelő osztály végzi a beérkező információk feldolgozását és a jelentések elkészítését.

EU Hírszerző Elemző Központ (INTCEN)

A fent bemutatott katonai hírszerző szervezet mellett az EU Hírszerző Elemző Központ az EU hírszerző közösségének polgári pillére.

Az INTCEN fő feladatai a következők:³⁴

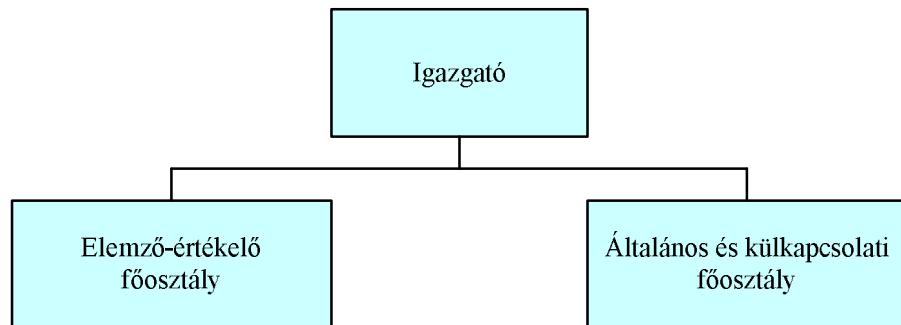
- „Az EU érdekszférájába eső körzetek eseményeinek nyomon követése;

³² KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) – A Part of the EU Comprehensive Approach. IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014. Issue #17. pp. 10–11.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf, letöltés: 2014.12.29.

³³ Ibid.

³⁴ SALMI, Ilkka, INTCEN-igazgató C.V.
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede041011cvssalmi_/sede041011cvssalmi_en.pdf, letöltés: 2015.01.02.

- a korai előrejelző és helyzetértékelő³⁵ feladat keretében – elsősorban hírszerző beszámolók formájában – rendszeresen tájékoztatja a Külügyi Szolgálat illetékeseit;
- válsághelyzetben – speciális munkacsoportok megalakításával – biztosítja a hírszerző információk időbeni feldolgozását és továbbítását az illetékesek részére;
- rendszeres helyzetértékeléseket és kockázatelemzéseket végez azokról az országokról, térségekről, ahol különböző EU-műveletek folynak, jelentéseket készít a különböző válsághelyzetekről;
- hírszerzési kérdésekben közvetlen kapcsolatot tart az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjével.”³⁶

4. ábra. Az EU Hírszerző Elemző Központ felépítése³⁷
(Szerk.: Lakatos Zsolt)

Az Elemző-értékelő főosztály felépítése hasonló, mint az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság Elemző-értékelő osztályé, azzal a különbséggel, hogy az INTCEN különös figyelmet fordít a terrorizmusra, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének kérdéseire és egyéb transznacionális kihívások elemzésére. Az Általános külkapcsolati főosztály feladatai közé tartozik a különböző adminisztratív, jogi kérdések kezelése, az információs technológiai támogatás és végül, de nem utolsónak, ez a főosztály végzi a nyílt információszerzést is.³⁸

³⁵ Early warning and situation assessment.

³⁶ LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai.

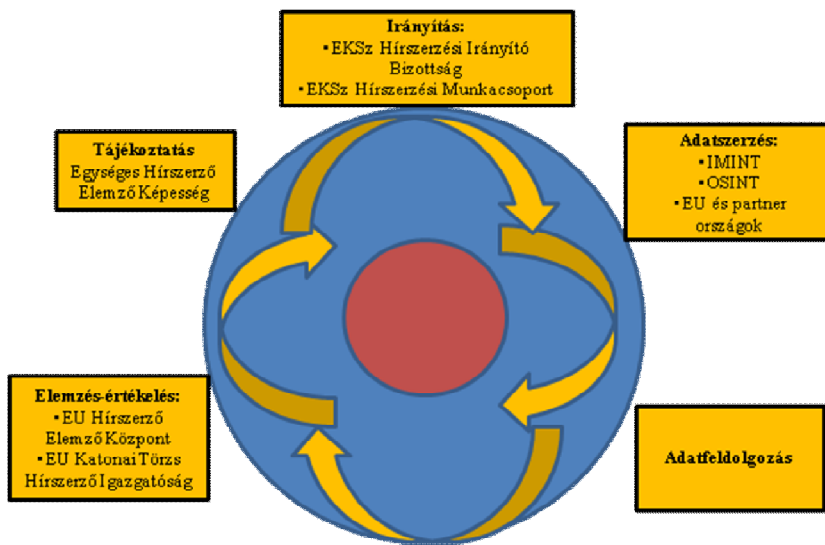
In: Hadtudomány, XXII. évfolyam, 2013/1–2. szám, 2012. március. pp. 13–23.

³⁷ KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) – A Part of the EU Comprehensive Approach. IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring/Summer 2014. Issue #17. pp. 10–11.

http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf; letöltés: 2014.12.29.

³⁸ MARIAN BIRSAN, Constantin: Intelligence effectiveness in the European Union in the new security environment. Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2012. december. pp. 21–26. www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA573500; letöltés: 2015.01.02.

Az EU hírszerzőciklusának sajátosságai

5. ábra. A hírszerzőciklus sajátosságai az EKSz keretén belül
(Szerk.: Lakatos Zsolt)

Az EU hírszerzési ciklusa számos sajátosságot, eltérést mutat a „normál” hírszerzési ciklussal összehasonlítva, amelyek a következők:³⁹

– Az irányítás, a vezetés sokkal komplexebb, mint egy EU-tagállam hírszerző szolgálata esetében, továbbá elengedhetetlen a különböző irányító szervezetek közötti megfelelő együttműködés, koordináció.

– A hírszerzőciklus második eleme, az adatszerzés az EU esetében elsősorban nem saját forrásokra, hanem a tagállamok polgári/katonai hírszerző és biztonsági szolgálatainak jelentéseire támaszkodik. Ha a beérkező jelentések nem elégséges mennyiségűek és minőségűek a megfelelő döntések meghozatalához, az EU kénytelen újból a tagállamokhoz fordulni az információigényével.

– A ciklus negyedik és ötödik eleme során a polgári és a katonai szakemberek közösen, együtt dolgoznak egy téma kidolgozásában, a végtermék pedig olyan összadat forrású⁴⁰ elemzés, amely a tagállamok és a partnerek polgári és katonai hírszerzési információit együttesen tartalmazza. Összességében, az Egységes Hírszerző Elemző Képesség az utóbbi évek legfontosabb, legnagyobb jelentőségű újítása a polgári és a katonai hírszerzés egymáshoz illesztése szempontjából, ami jól tükrözi az EU „átfogó megközelítés”⁴¹ elvét.

³⁹ A hírszerzési ciklus öt eleme: irányítás, adatszerzés, adatfeldolgozás, elemzés-értékelés, tájékoztatás.

⁴⁰ All Source Intelligence.

⁴¹ Comprehensive approach.

Összességében megállapítható, hogy az EU-hírszerzés irányítása, vezetése rendkívül összetett feladat, hiszen az EU szervezetén belüli sokoldalú koordinációs tevékenységen kívül az EU-hírszerzésnek a tagállamok hírszerző és biztonsági szervezetivel is szoros munkakapcsolatot kell kialakítania és folyamatosan fenntartania.

FELHASZNÁLT IRODALOM

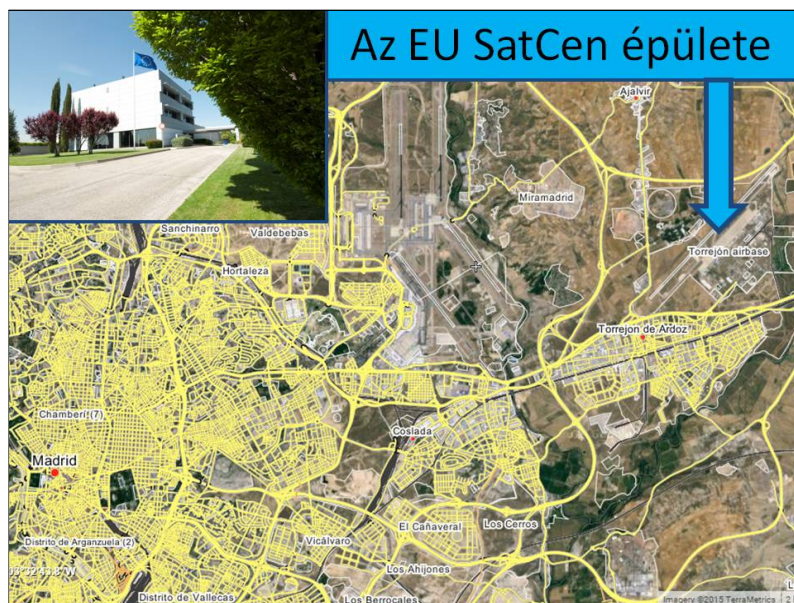
- http://eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm;
letöltés: 2014.12.28.
- <http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/configurations/#fac>;
letöltés: 2014.12.29.
- KOZŁOWSKI, Jozef – PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel:
Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) – A Part of the EU Comprehensive Approach.
IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels.
Spring/Summer 2014 Issue #17.
http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf;
letöltés: 2014.12.29.
- LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai.
In: Hadtudomány, XXII. évfolyam, 2013/1–2. szám, 2012. március. pp. 13–23.
- MARIAN BIRSAN, Constantin:
Intelligence effectiveness in the European Union in the new security environment.
Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2012. december. pp. 21–26.
www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA573500;
letöltés: 2015.01.02.
- SALMI, Ilkka, INTCEN-igazgató C.V.
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede041011cvssalmi_/sede041011cvssalmi_en.pdf;
letöltés: 2015.01.02.
- VAZ ANTUNES, João Nuno Jorge:
Developing an Intelligence Capability: The European Union 2008. június 26.
https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol49no4/Intelligence%20Capability_6.htm;
letöltés: 2014.12.29.

AZ EURÓPAI UNIÓ MŰHOLDKÖZPONTJÁNAK BEMUTATÁSA

Bevezetés

Az Európai Unió Műholdközpontja (EU SatCen¹) Madrid mellett, a spanyol légierő használatában lévő Torrejón légibázison települ. Maga a légibázis a hidegháború alatt az amerikai haderő kiemelt spanyolországi támaszpontja volt egészen az 1990-es évek elejéig. Mintegy 20 ezer főnyi tengerentúli személyzet állomásozott addig ott, önálló, mindennel felszerelt, szinte szeparált kisvárosként funkcionáló környezetben. Az amerikaiak távoása után a spanyol haderő visszavette magának a bázist, és – saját alakulatai odatelepítése mellett – nemzetközi szervezeteknek is elhelyezést biztosított a torrejóni repülőtér területén. Ezeknek a szervezeteknek az egyike a Nyugat-európai Unió Műholdközpontja (WEU SatCen) volt, amely 2001-ben szűnt meg, és a tanulmányom témájának, az Európai Unió Műholdközpontjának a közvetlen jogelődje volt.

1. kép. Az Európai Unió Műholdközpontjának (EU SatCen)
a földrajzi elhelyezkedése és főépülete²

---

¹ European Union Satellite Centre.

² <http://wikimapia.org/#lang=hu&lat=40.488864&lon=-3.447579&z=13&m=b&search=torrejón%20de%20ardoz>; letöltés: 2015.02.12.
http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eusc_building.jpg; letöltés: 2015.02.12.

A központ, amely az EU szervezeti átalakulását követően évek kitartó szakmai és lobbytevékenységével komoly szakmai hírnevet és elismertséget szerzett, mára bátran tekinthető az Európai Unió IMINT-GEOINT fellegvárának. Az ügynökséghez az EU országaiból rendszeresen érkeznek a legmagasabb szintű politikai és szakmai delegációk. Az uniós tagországok és az EU különböző szervezetei állhatatosan keresik a módját a központtal való minél szorosabb kapcsolatok kiépítésének. Teszik ezt azért, hogy mennél átfogóbb hozzáférést kaphassanak a központ nyújtotta szolgáltatásokhoz és jelentésekhez, valamint azért, hogy saját szakembereiket tanfolyamokra, képzésekre delegálhassák a SatCen korlátozott kapacitású oktatási részlegébe. Az oktatási részlegben, ahol képelemzőknek tartanak továbbfejlesztő tréningeket, állandó a hallgatói túljelentkezés. A tagnemzetek többsége nem rendelkezik kellő nagyságú és szintű oktatási kapacitással. A képelemzéssel kapcsolatos tevékenységekben – és ezt a nemzetek nagyon jól átlátják – nem a hardver vagy a szoftver, esetleg maga a műhold a legnagyobb érték, hiszen azok megvásárolhatók, hanem a tapasztalt, felkészült, jól kiképzett szakember.

2. kép. Az EU SatCen oktatóközpontja Torrejón de Ardozban³

Komoly versengés folyt az EU-ban azzal kapcsolatban is, hogy ki legyen a SatCen jelentőtevékenységének szakmai irányítója és politikai szűrője, illetve feladat szabója. Ezt végül Catherine Ashton EU-főképviselő vonta magához, majd delegálta az őt közvetlenül kiszolgáló testületnek, a Válságkezelő Tervező Igazgatóságnak (CMPD⁴).

³ http://www.satcen.europa.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=76;
letöltés: 2015.02.12.

⁴ Crises Management Planning Directorate.

A SatCen helye az EU struktúrájában és a központ felügyelete

Az Európai Unió Műholdközpontja egyike az Európai Tanács alá tarozó ügynökségeknek, ugyanakkor a politikai és a stratégiai iránymutatást egy másik szervezettől, az Európa Bizottságtól kapja. Ezt EU-szinten úgy hidalták át, hogy a közös kül- és biztonságpolitikáért felelős szakosodott intézményt, az EU Külügyi Szolgálatát irányító személyt bízták meg a SatCen politikai felügyeletével. Ez a személy 2014. november 1-jétől Federica Mogherini, aki Catherine Ashtonot váltotta ebben a tisztségben. A főképviseleti tisztség a Lisszaboni Szerződés értelmében jött létre, és az azt betöltő személy feladata az EU közös kül- és biztonságpolitikájának alakítása. Emellett a kül- és biztonságpolitikát szolgáló végrehajtó elemeket, így a SatCen-t is politikailag instruálja és felügyeli. Technikailag ez azért lehetséges, mert a főképviseelő egyben az Európai Bizottság alelnöke is.

Tovább bonyolítja az irányítás kérdését, hogy mivel a SatCen önálló ügynökségként a költségvetését a tagnemzetektől közvetlenül éves befizetés formájában nyeri, a nemzetek a központ felügyeletét egy rendszeresen ülésező igazgató tanácsi testületen keresztül gyakorolják.

Megállapítható tehát, hogy ennyi potens szereplő mellett a SatCen mindenkori vezetésének nem kis moderálásba kerül, hogy a sokfelől érkező igényeknek maradéktalanul meg tudjon felelni.

Strukturálisan a központot legjobban az EU válságkezelő blokkjához lehet kötni, mint ahogy azt az EKSz organigrammája is mutatja (1. ábra). Ugyanakkor a kapcsolat inkább funkcionális, mint szervezeti. A szervezet élén 2015. január 1-jén vezetőváltás történt, a korábbi igazgató, Tomaz Lovrencic mandátuma leteltével leköszönt. Beosztását addigi helyettese, Pascal Legai francia dandártábornok vette át.

Az Európai Unió Műholdközpontjának küldetése

Az Európai Unió Műholdközpontja az EU döntéshozatali mechanizmusát támogatja a közös kül- és biztonságpolitika vonatkozásában (CFSP⁶), különös tekintettel a közös biztonság- és védelempolitika (CSDP⁷) területére. E támogatás olyan szolgáltatások, jelentések és kiadványok formájában valósul meg, amelyek ürfelvételek és nyílt forrásból beszerzett anyagok feldolgozásából és elemzéséből készülnek.

Mindezeket a jelentéseket a műholdközpont az alábbi szervezetek részére teszi elérhetővé:

- az Európa Tanács és testületei;
- az Európai Bizottság;
- az EU-tagországok;

---

⁶ Common Foreign and Security Policy.

⁷ Common Security and Defence Policy.

- külön egyezmények alapján harmadik országok;
- nemzetközi szervezetek, például ENSZ, EBESZ, NATO stb., ha a tőlük érkezett igények megfelelnek a CFSP/CSDP irányelveinek.⁸

A teljesség igénye nélkül néhány szervezet a SatCen partnerei közül:

- az Európai Unió főképviselője;
- az Európai Unió Külügyi Szolgálat (EEAS⁹);
- az Európai Unió Válságkezelő és Tervezési Főosztálya;
- az Európai Unió Katonai Törzse (EUMS¹⁰);
- a Polgári Tervezési és Végrehajtási Képesség főosztály (CPCC¹¹);
- az Európai Unió Hírszerzési Elemző Központ (IntCen¹²);
- tagországi külügy- és védelmi minisztériumok;
- nemzetközi szakosodott szervek (például OPCW¹³).

Gyakran előfordul, hogy a SatCen alaprendeltetéséből adódó tevékenységét az egyszerűség kedvéért fotóinterpretálásnak aposztrofálják. Ez a megközelítés nemcsak elnagyolt, de helytelen is. Bár jelen írásnak nem célja az IMINT és a GEOINT, az EU Műholdközpont két meghatározó tevékenységének tartalmi és lényegi kielemezése. A közérthetőség kedvéért azonban, alapvetésként idekiváncozik két fontos definíció, amelyek segítenek a megértésben. Ezek az IMINT és a GEOINT meghatározásai.

IMINT: (Imagery Intelligence) képelemzésen alapuló felderítés. Ez a diszciplína a légi és az űrfelvételek elemzéséből kinyert információk feldolgozásával foglalkozik. A képek szolgáltatott adatok szakértők általi elemzésével keletkező új információ formálja és alakítja át hírszerző információvá és teszi további elemzésre alkalmassá a korábbi nyers adatokat.

GEOINT: (Geospatial Intelligence) térinformatikai felderítés. A földön (földfelszínen) végbemenő folyamatok/tevékenységek és fizikai jellemzők georeferált vizuális megjelenítése, illetve leírása a térinformatikai információk teljes körű felhasználásán alapuló elemzés segítségével.

A GEOINT adatforrásai közé soroljuk a különböző légi és űrfelvételeket, a térképészeti adatokat, valamint a kiegészítő adatokat. Ez a tudományág ötvözi a térinformatikai ismereteket, a fotogrammetriát, a térképészetet, a képelemzést, a távérzékelést és a terepelemzést.

⁸ Az igények elbírálását nem az EU SatCen, hanem a CMPD végzi.

⁹ European External Action Service.

¹⁰ European Union Military Staff.

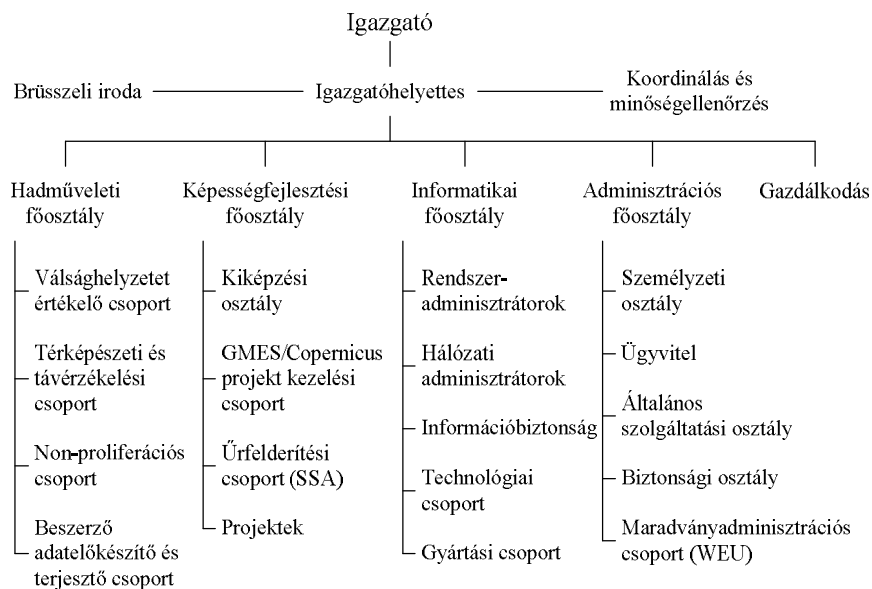
¹¹ Civil Planning and Conduct Capability.

¹² Intelligence Analysis Centre.

¹³ Organisation on Prohibition of Chemical Weapons.

A SatCen szervezeti felépítése

A központ – a szakmai tevékenységét kivéve – teljesen transzparensen működik. Szervezeti ábrája a honlapján megtalálható. A szervezetet az igazgató és az igazgatóhelyettes vezeti. Segítségükre van munkájukban a kapcsolattartásért felelő brüsszeli kihelyezett iroda és az igazgatói titkárság. A szervezet további részei főosztályszintű blokkokba tömörülnek. Ezek a hadműveleti, a képességfejlesztési, az informatikai és az adminisztratív főosztály, végül elkülönülve a pénzügyi blokk.

2. ábra. Az EU SatCen szervezete¹⁴

A hadműveleti főosztály a SatCen alaprendeltetéséből adódó feladatainak fő végrehajtó szervezeti eleme. Tevékenységei közé tartozik a brüsszeli központból megérkező, politikailag jóváhagyott és engedélyezett feladatok jelentésekben történő kidolgozása, a térképészeti feladatok elvégzése, a geoportálok folyamatos naprakészen tartása és fejlesztése, valamint a jelentőmunkával kapcsolatos minden más járulékos feladat előkészítése, a munkacsoportok közötti elosztása, a munka koordinálása és a termékek végleges formában történő megjelenítése. A feladatok a kivitelezhetőségi felmérés elkészítésétől indulnak, majd folytatódnak a beszerzéssel és a kidolgozással, végül a weben és digitális adathordozókon történő publikálással fejeződnek be. A főosztály tipikus feladatai a katonai elemzések, a non-prolifерációs monitoring-feladatok végrehajtása, evakuálási tervek készítése, kitelepülés-előkészítő térinformatikai

¹⁴ EU SatCen leaflet_EN.

http://www.satcen.europa.eu/images/stories/satcen%20leaflet_en.pdf; letöltés: 2015.02.12.

csomagok összeállítása, harci rombolások felmérései, aknamezők, tömegsírok detektálása stb. Ez a főosztály meghatározó szerepet vállal a SatCen kiképzéstanfolyami tevékenységében is, ahova rendszeresen oktatókat delegál a munkatársai közül.

A képességfejlesztési főosztály fő feladata az új beszerzési források, szoftverek, technológiák, eljárásmodok folyamatos figyelemmel kísérése. Az e témákban megszerzett vagy egyéb módon beérkezett új információkat feldolgozzák, tesztelik, munkacsoportokban kielemezik, majd javaslatot tesznek az igazgatónak a beszerzésre, illetve a változtatásokra. Széles kapcsolatrendszert tart fenn világszerte a releváns szakmai szervezetekkel és intézményekkel. Munkabizottsági üléseket szervez részben a nemzetek, részben a szakma képviselőivel. Felelős a technikai munkacsoportülések, a szakmai fórumok és találkozók megszervezéséért. A főosztályhoz tartozik a kiképzési osztály, ahol a szakmai, a speciális, a nyelvi és a vezetői képzések koncentrálódnak.

Az informatikai főosztály fő tevékenysége a nyílt és a minősített informatikai rendszerek üzemeltetése, karbantartása és fejlesztése. Ez a főosztály felelős a kibervédelemért és az informatikai biztonsági szabályok betartatásáért. Önálló elkülönülő feladatként jelentkezik a saját fejlesztésű szoftverek frissítése és javítása. A minősített anyagok weben történő publikálása is ezen a főosztályon valósul meg.

Az adminisztratív főosztály a SatCen személyzeti, ügyviteli, fizikai biztonsági tevékenységét végzi. Ide tartozik a brüsszeli WEU-iroda, ahol a volt Nyugat-európai Unió munkatársainak adminisztratív ügyeivel foglalkozik. Az általános karbantartási és fenntartási, támogatási feladatok is a főosztály tevékenységi körébe vannak besorolva. Az épület karbantartása, a közüzemi és a fenntartási rendszerek üzemeltetése, valamint a védelmi-megfigyelő és beléptetési rendszerek felügyelete is ide tartozik.

A pénzügyi részleg az igazgató közvetlen irányítása alatt működik. A bevétel-kiadás folyamatos nyomon követésétől a SatCen költségvetésének hosszú távú tervezésén át a külső cégekkel történő gazdasági elszámolásig mindennel foglalkoznak. A legnagyobb kihívást a főosztálynak – csakúgy, mint a SatCen-nek – az évek óta nominálisan nem emelkedő éves költségvetés hatékony betervezése jelenti.

Költségvetési források

Az Európai Unió Műholdközpontjának költségvetését főként a tagországok befizetéseiből fedezik. Bár minden tagország csak saját kiszabott részét fizeti a SatCen költségvetésébe, a kész termékekből és a szolgáltatásokból egyenrangúként, teljes jogúként részesül. Ily módon a költségvetés felhasználásának tekintetében a SatCen kiváló példája az EU-ban is követett „pooling and sharing” elvnek.

A 3. ábra az EU SatCen 2014. évi elfogadott költségvetését mutatja részletes felbontásban. Érdekességet jelent azonban, ami a sorok között van elrejtve: mivel a SatCen-nek nincs saját műholdja, az elemzéshez a kereskedelmi szolgáltatóktól megvásárolt műholdképek ára meghaladja a 2–3 millió eurót évente.

A 2014. évi jóváhagyott költségvetés euróban	
Kiadások	
I. Személyi költségek	10 940 927
II. Általános üzemeltetési költségek	1 797 636
III. Alaprendeltetés működtetési költségek	2 964 895
IV. Külső projektek költsége	1 307 089
V. Biztonsági alap	333 250
Összes kiadás	17 343 797
Bevételek	
VI. Belső adózás	-2 197 649
VII. Egyéb számlabizonylatok	-1 228 479
VIII. Külső projekt finanszírozása	-1 309 216
IX. Biztonsági alap	-333 250
Összes bevétel	-5 068 595
Tagnemzeti hozzájárulások	12 275 202

3. ábra. Az EU SatCen 2014-re jóváhagyott nagybani költségvetése¹⁵

Magyarország a SatCen-be nettó befizető EU-tagállamként a későbbiekben az integrált felderítőrendszer részeként létrehozandó IMINT-képesség kialakításánál feltétlen számíthat majd a központ szolgáltatásaira, termékeire és az ott folyó képzési lehetőségekre.

Adatszerzési lehetőségek, források

A SatCen az elemzésekhez és egyéb IMINT- és GEOINT-produktumok elkészítéséhez szükséges nyers információt tartalmazó anyagokat négy jól elkülöníthető forrásból szerzi be:

– **Kereskedelmi szolgáltatóktól** szabadpiacon **vásárolt műholdképek**, illetve térképek. Ezek a szenzorok széles spektrumából érkezhettek, kezdve az optikai, az elektrooptikai, az infravörös-közeli műholdképektől vagy légi felvételektől egészen a radarműholdak által készített képekig.

¹⁵ EU SatCen Budget 2014 Summary.
<http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20budget%202014.pdf>;
 letöltés: 2015.02.12.

– A tagnemzetek, tagnemzet-csoportok kezelésében és tulajdonában lévő, úgynevezett **kormányzati műholdak** képeiből, amelyeket két- vagy többoldalú egyezmények keretében bocsátanak rendelkezésre, és szigorú megkötések mellett engednek át a központnak.

– **Nyílt forrásból beszerezhető információk**, amelyeknek a tipikus forrása az internet.

– A tagnemzetektől megkeresésre vagy kérésre, esetleg felajánlásként **érkező** különböző formájú és minősítésű információk.

Termékek, jelentések

A központ végtermékeinek skálája folyamatosan bővül, de az eddigi jelentési formák és/vagy produktumok is már hosszú listát tesznek ki. A jelentési formákat a központ mindig az igényekhez és a hadműveleti főosztály leterheltségéhez alakítja. Míg egy válságidőszak alatt a jellemző jelentési forma a First Impression Report (FIR) elnevezésű, általában PDF-formátumban terjesztett, néhány oldalas gyorsjelentés, addig kevésbé túlfeszített időszakban akár egy geoportált is összerakhatnak és üzemeltethetnek, ha az a megfelelő kidolgozási módja a beérkezett igénynek. Az alábbi felsorolás a 2014-es év jelentésformáit és a SatCen-ben készült jelentések számát tartalmazza:

dosszié	12;
jelentés	26;
feljegyzés/gyorsjelentés	962;
térképkönyv	15;
geoportál	1.

Mindösszesen az EU SatCen 2014-ben 1039 anyagot készített el.

Következtetések

Az Európai Unió még mindig kialakulóban lévő és folyamatos átszervezés alatt álló biztonsági struktúrájában az EU SatCen – a permanens változások mellett – mintegy „állócsillagként”, stabil kiszámítható szervezatként szerepel. Ennek jól körülírható okai vannak:

1. önálló, független ügynökségként nem érintik a szervezeti átalakítások és leépítések;
2. saját költségvetéssel rendelkezik, így – bár nominálisan évek óta nem nő a nemzetek által befizetett összeg – nincs kitéve az EU-s megszorításoknak;
3. az IMINT-GEOINT tekintetében szakmailag hegemon helyzetben van, így a központ az EU egyetlen olyan hírszerző szervezete, amely saját adatszerző képességgel rendelkezik;

4. kapcsolatait nemcsak az EKSZ-szel vagy az EU Katonai Törzsével, de akár harmadik felekkel vagy világszervezetekkel is önállóan kezdeményezheti és alakíthatja.

Az integrált felderítőrendszer új, önálló elemeként létrehozásra tervezett magyar nemzeti IMINT-képesség kialakításánál a SatCen-nel való folyamatos kapcsolattartás és részvétel az ott folyó képzéseken olyan többletértéket teremthet a magyar katonai felderítés számára, amelyet semmilyen más módon sem lehet kiváltani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- COUNCIL DECISION 2014/401/CFSP of 26 June 2014 on the European Union Satellite Centre and repealing Joint Action 2001/555/CFSP on the establishment of a European Union Satellite Centre.
http://www.satcen.europa.eu/images/stories//20140626%20oj_jol_2014_188_r_0008_en_txt.pdf; letöltés: 2015.02.12.
- EU SatCen Annual Report 2013.
<http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%20report%202013.pdf>; letöltés 2015.02.12.
- EU SatCen Budget 2014 Summary.
<http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20budget%202014.pdf>; letöltés 2015.02.12.
- EU SatCen leaflet_EN.
http://www.satcen.europa.eu/images/stories/satcen%20leaflet_en.pdf; letöltés: 2015.02.12.
- <http://wikimapia.org/#lang=hu&lat=40.488864&lon=-3.447579&z=13&m=b&search=torrejon%20de%20ardoz>; letöltés: 2015.02.12.
- http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eusc_building.jpg; letöltés: 2015.02.12.
- http://www.satcen.europa.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=76; letöltés: 2015.02.12.
- RANDOLPH, Eric: The EU's only foreign policy 'success' is built on corruption and fraud.
<https://www.beaconreader.com/eric-randolph/the-eus-only-foreign-policy-success-is-built-on-corruption-and-fraud>; letöltés: 2015.02.25.

VADÁSZ PÁL

INFORMÁCIÓKERESÉS A NYÍLT FORRÁSÚ HÍRSZERZÉSBEN

---

1. Bevezetés

Könyvtárnyi irodalom elemzi az OSINT (*Open Source Intelligence*) hasznosságát. A vélemények meglehetősen eltérők. A második világháború vége óta kering a szám, hogy a megszerzett információk 80%-a nyílt forrásból származtatható. Ez eredetileg Allen Dullestől származik, a Szenátus Hadügyi Bizottságának meghallgatásán hangzott el 1947-ben.¹ Az 1990-es évek közepén a CIA Közösségi Nyílt Forrású Programja (*Community Open Source Programme*) hivatalosan 40%-ra becsülte a nyílt forrású információ szerepét általában, jóllehet a forrás rejtettségétől függően ez lehet 10% vagy akár 90% is.² Mivel a tanulmányom elsősorban a technológia alkalmazásának lehetőségeit érzékelteti, annak nem feladata állást foglalni a vitában. Azt mindenképpen leszögezhetjük, hogy a nyíltan hozzáférhető információk és források mennyisége exponenciálisan nő.³

Akármilyen fontosságot is tulajdonítunk ennek a diszciplínának, kétségtelen, hogy az információk jelentős része nyílt forrásból is elérhető, egy részüknek nincs is rejtett megjelenése. Erre példa az online csempészáru és drogok hirdetése vagy egyes kartellesetek felderítése (lásd lejjebb). Sokszor nyílt információ utal rejtett tartalomra. Erre a közösségi média tárgyalásánál látunk majd példát. A nagy lépés a sok különálló részletből megtalálni az összefüggéseket, és meglátni a fáktól az erdőt. Lásd lejjebb az adatfúzió tárgyalását.

Jelen publikáció alapvető célja a nyílt forrású hírszerzés technológiáinak és alkalmazhatóságának a vizsgálata. Ennek érdekében a publikáció:

- elhelyezi a nyílt forrású hírszerzést az összadat forrású hírszerzés rendszerében;
- áttekinti a nyílt forrású hírszerzés alkalmazott eszközeit és technológiáit, élesen elhatárolódva a magánszervezetek számára törvény által nem megengedett módszerektől (*hacking*);
- áttekinti a nyílt forrású hírszerzés alkalmazási területeit, különös tekintettel a közösségi média feldolgozhatóságára;
- alkalmas lehet szakemberek képzésére megfelelő gyakorlatokkal.

---

¹ GROSE, Peter: *Gentleman Spy: The Life of Allen Dulles*. Houghton Mifflin, Boston, 1994. pp. 525–528. ISBN 978-0-395-51607-2

² GIBSON, Stevyn D.: *Open Source Intelligence: A contemporary intelligence lifeline*. Defence College of Management and Technology, Cranfield University, PhD tézis. <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/bitstream/1826/6524/1/PHD%20-%20Gibson,%20S.pdf>; letöltés: 2015.01.02. Beszélgetés Dr. Joe Markowitzcal, a program korábbi igazgatójával.

³ VIDA Csaba: *Nyílt forrású adatszerzés (OSINT)*. In: Kobolka István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2013. p. 102. ISBN 978-915-5344-32-9

2. A nyílt forrású hírszerzés meghatározása, sajátosságai

Ebben a fejezetben áttekintem a nyílt forrású hírszerzés történetét, definícióit és az azok körül kialakult bizonytalanságokat. Elhelyezem az OSINT-ot az összadat forrású hírszerzés rendszerében. Végül felsorolom az OSINT legismertebb szakmai és technikai célterületeit.

A nyílt forrású információszerzés a hírszerzés történetében

A hírszerzés története az ókorig nyúlik vissza, amelyben végig jelen volt a nyílt forrású információszerzés. II. Ramszesz (i. e. 1302 után) a hadműveleteit előkészítendő királyi útikalauzokat, *mohar*-okat küldött a célterületre, akik ebben az álcában felmérték az ellenség erejét és jelentették a tapasztaltakat. Józsué könyvében a következő áll (Józs. 2:1):⁴

»Józsué, Nun fia, Sittimből titokban két hírszerzőt küldött előre ezzel a megbízatással: „Menjetek, fürkésszétek ki Jerikó földjét!” Előre mentek, s egy Rácháb nevű rossz hírű nő házába tértek be, aztán nyugalomra tértek.«

A magyar történelemből ismert Julianus barát akarva-akaratlan nyílt forrású hírszerzést végzett, amikor időben előre jelezte IV. Béla udvarának a tatárok közeledését.⁵ Sir Francis Walsingham kalmároknak öltözött kémeket küldött Spanyolországba az Armada készültségének felmérésére. Ezen információk birtokában tudta Sir Francis Drake Cádizt bombázni, amivel az angolok időt nyertek a felkészülésre.⁶ 1826-ban Henry Brougham, a radikális whig⁷ politikus megalapította a „Hasznos tudás terjesztésére való társaság”-ot (*Society for the Diffusion of Useful Knowledge*) Angliában azzal a céllal, hogy a tudást a társadalom minden osztályához eljuttassa. Ez alig különbözik a Google mai jelmondatától.

A legújabb kori történelemben fellelhető érdekes példa: az angolszászok a franciaországi utak, vasútvonalak és hidak bombázásainak eredményét a narancsok árának változásaiból is mérték a párizsi piacokon. Reinhard Gehlen vezérőrnagy, a Wehrmacht Fremde Heere Ost hírszerzési igazgatója nyílt forrásban megtalálható statisztikai adatok alapján jelezte előre, hogy a szovjet hadsereg potenciálja korábbi véleményekkel szemben nem az előerő kifogyása miatt gyengül meg, hanem a szén, az acél stb. hiánya miatt. Ez egészen addig tartott, amíg az angolszász segítség meg nem érkezett.

Az OSINT „iparszerű” kiépülése a második világháború utáni időszakra tehető. A lejjebb ismertetendő klasszikus módszerek mellett igazi paradigmaváltást az 1989 után rohamosan terjedő internet hozott. Mivel idővel szinte minden adat olcsón és gyorsan és elérhető lett az interneten, a feladat a könyvtárakból áttérődt a számítógépekhez. Az igazi kihívás az lett, hogy adatok szénakazlában megtalálják

⁴ PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története.

Franklin, Budapest, 1936. reprint Kassák, 1998. p. 79. ISBN 963 9100 19 6

⁵ TORMA Béla: Hírszerzés és felderítés az 1241. évi tatárjárás idején.

In: Felderítő Szemle, VI. évfolyam 1. szám, 2007. március. pp. 152–163. ISSN 1588-242X

⁶ <http://www.loc.gov/r/rarebook/catalog/drake/drake-7-cadizraid.html>; letöltés: 2014.06.15.

⁷ A mai liberális párt elődje.

a lényegét szimbolizáló gombostűt. Az adat- és szövegbányászat, a számítógépes nyelvészet és számos más tudományág segítette az adatok megszerzését, kinyerését és feldolgozását felhasználható információvá.

A nyílt forrású hírszerzés fogalma, értelmezése

Lévay Gábor, a nyílt forrású hírszerzés hazai szakértője az OSINT-ot a következőképpen határozza meg.

Az OSINT a katonai felderítés és a hírszerzés rendszerén kívül létező, a publikum (tehát minden egyén) számára nyilvánosan, legális eszközökkel megszerezhető, vagy korlátozott körben terjesztett, de nem minősített adatok szakmai szempontok alapján történő felkutatását, gyűjtését, szelektálását, elemzését-értékelését és felhasználását jelenti.⁸

Az angol hírszerzési enciklopédia szerint az OSINT: hírszerzés a nyilvánosság számára elérhető forrásból.⁹ Lényegében ugyanezt írja Robert Steele, az OSINT amerikai evangélistája is.¹⁰

Az alapvető különbség a „nyilvános”, a „publikus” stb. és a „törvényes”, „legális” között van. A probléma mélyebb elemzése egy jogi fejezetbe tartozik. A lényegét egy példával illusztrálom. Jogszerű egy közbeszerzési adatbázis lekérdezése és feldolgozása, hiszen az közérdekű adatokat tartalmaz, és az adatgazda egyébként is engedélyezi. Magyarországon jogszerű nyilvánosan elérhető adatokból egy személyiségprofil kialakítása, jóllehet az adatok ilyen mértékű és minőségű koncentrációja az illető tudta nélkül nem feltétlenül etikus. Egy WIFI-útválasztó (*router*) monitorozása, az adás feltörése és elemzése feltehetően illegális, jóllehet az információ nyílt, és minden rendszergazda tisztában van azzal, hogy az elektromágneses sugárzás bemérhető. Egy mobiltelefon lehallgatása egyértelműen illegális, bár ez is nyilvánosan elérhető. Egyfajta vízválasztó lehet a beavatkozás aktív (például *hacking*) és passzív volta. A források jelentős része maga is meghatározza, hogy az adatainak mely felhasználásai jogosak és melyek nem. Az sem egyértelmű, hogy ami legális, az melyik ország törvényei szerint az. Általában elmondható, hogy az – egyébként önmagában sem egységes – EU szigorúbban védi a személyiségi jogokat, míg az Amerikai Egyesült Államok közvéleménye és jogrendszere ebben engedékenyebb a biztonság javára. Egyes országok jogrendje szerint, ha valaki nem a saját nevében jelentkezik be, így nem tartja be az adott közösségi portál szerződéses feltételeit, akkor a tevékenysége már nem tekinthető törvényesnek, tehát OSINT-nak. Ugyanakkor az Avatar-menedzsment (lásd lejjebb) máshol a nyílt forrású hírszerzés elismert eszköze, és a forrása mindenki számára elérhető. Az, hiszen például a Facebook fiók tulajdonosa az adatait nyilvánosnak hagyta. A jelen írásnak nem feladata igazságot tenni ebben a vitában, még a határvonalat sem akarja kijelölni. Az OSINT alkalmazójának tisztában kell lennie működésének mindenkorai törvényes kereteivel, és azokat be kell tartania.

⁸ <http://osint.gportal.hu/gindex.php?pg=20178125&nid=3320887>; letöltés: 2015.01.15.

⁹ POLMAR, Norman – ALLEN, B. Thomas: *Spy Book, The encyclopedia of Espionage*. Greenhill Books (Random House), London, 1997. p. 414. ISBN 0 679 42514 4

¹⁰ STEELE, Robert: *Open Source Intelligence: Handbook of Intelligence Studies*. JOHNSON, Loch K. (ed.), Routledge-Taylor & Francis, New York, 2009. p. 129. ISBN 978 0 415 77783 4

A hazai szakirodalom egy része a vállalati célú üzleti hírszerzést is az OSINT kategóriájába sorolja.¹¹ A fenti felfogás szerint az OSINT katonai és rendvédelmi tevékenység, amelynek polgári ága az üzleti hírszerzés. Mindkét felfogás él a nemzetközi szakirodalomban is.

Megoszlanak a vélemények, hogy az adatok, információk, amelyek valaha titkosak voltak, de legális vagy illegális módon nyilvánosságra kerültek – például feltették ezeket a világhálóra –, már nyílt forrásúaknak minősülnek-e. Ilyenek például a nemrég publikált Snowden- vagy a régebbi Wikileaks-anyagok.

Az OSINT mint legális, passzív módszer és a hacking mint illegális, aktív technológia közötti határ nem mindig éles. Számos nyílt forrású offenzív eszköz (például *Google-dorking* és Shodan, lásd lejjebb) alkalmas sebezhetőségek feltárására és így illegális adatszerzésre is.

A nyílt forrású hírszerzés helye az összadat forrású felderítésben

Az OSINT mint az összadat forrású hírszerzés lényeges eleme már csak azért is érdekes egy civil kutató számára, mert a korszerű módszertanából több hozzáférhető, mint az olyan katonai vagy hírszerzési technológiák esetében, amelyek minősített voltak miatt megközelíthetetlenek. Így a „tudja, de nem mondja” és a „mondja, de nem tudja” dichotómiából ezen katonai szakterület kutatója itt kiszabadul. Az OSINT jobb megvilágítása végett az alábbiakban idézek Haig Zsolt és Várhegyi István tankönyvéből.¹²

„Az összadat forrású felderítés különböző fajtájú önálló felderítőrendszereket, valamint változást érzékelő adatgyűjtő szenzorrendszereket integrál magába. Feladata, hogy az ellenségről és a hadszíntéri környezet változásairól minden lényeges és fontos adatot, információt időben összegyűjtsön, és az illetékesek számára átadja. Az összadat forrású felderítőrendszer tehát fontos információ-átalakítási műveletet végez, vagyis a nyers adatokból és a nyers információkból felhasználható információkat hoz létre. Működése azon az elven alapszik, hogy a különböző felderítő- és adatgyűjtő rendszerektől folyamatosan érkező részadatokat, paramétereket idő, hely és fontosság szerint rendezi, adott célobjektumokra összegyűjti. Ezt a folyamatot adatfűzésnek nevezik.

Az összadat forrású felderítés minden felderítési fajtát integrál. Az adatgyűjtést felderítőkatónak (humán elem) és különböző fajtájú technikai eszközöket magukba foglaló adatgyűjtő rendszerek (technikai elem) végzik. Az MH Összhaderőnemi Doktrínája¹³ az adatgyűjtés fajtái alapján az alábbi felderítési fajtákat különböztet meg:

¹¹ VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés (OSINT). In: Kobolka István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2013. p. 103. ISBN 978-915-5344-32-9

¹² HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 327 391 9

¹³ HOLNDONNER Hermann: A Magyar Honvédség összhaderőnemi felderítőrendszere működésének elemzése. NKE HHK, Budapest, 2014. p. 26. ISBN 978-615-5305-98-6
<https://opac.uni-nke.hu/webview?infile=&sobj=9457&source=webvd&cgimime=application%2Fpdf%0D%0A>; letöltés: 2015.01.12.

- *emberi erővel folytatott felderítés (HUMINT: Human Intelligence);*
- *képfelderítés (IMINT: Imagery Intelligence);*
- *rádióelektronikai (jel-) felderítést (SIGINT: Signal Intelligence);*
- *hangfelderítést (ACINT: Acoustic Intelligence);*
- *műszeres felderítést (MASINT: Measurement and Signature Intelligence);*
- *radarfelderítést (RADINT: Radar Intelligence);*
- *technikai (technológiai) felderítést (TECHINT: Technical Intelligence);*
- *nyílt forrású felderítést (OSINT: Open Source Intelligence);*
- *az ellenség felderítését elhárító tevékenységet (CI) és a saját csapatok védelmét (Force Protection – FP)."*

A nyílt forrású hírszerzés sajátosságai

Az OSINT fogalma egyre inkább azonosul a nyílt forrású keresőrendszerekkel. E szűkebb területen szerzett ipari tapasztalat alapján határozottan állítom, hogy a megfelelően kidolgozott és karbantartott fogalomtárral ellátott keresőrendszerek rendszeres futtatása, majd a találatok egy fúziós központban történő összevetése és kiértékelése nemcsak lényegesen megkönnyíti és lerövidíti az értékelő-elemző munkát, hanem nagyobb adatmennyiség esetén mai tudásunk szerint megkerülhetetlen módszer.

Az OSINT előnyei:

- Más hírszerzési módszerekkel összehasonlítva az OSINT lényegesen olcsóbb.
- Mivel definíciója szerint az OSINT csak legális módszerekkel vagy legalábbis nyílt forrásból működhet, így alkalmazása – jogi és politikai szempontból – nem jelent fizikai veszélyt a személyi állományra vagy a működtető szervezetre.
- Megfelelő technológiával szinte tökéletesen álcázható.
- Mentess az engedélyezésekhez kötődő bürokráciától. Ha például ki kell deríteni egy célszemély helyét gyorsan, akkor sokkal egyszerűbb a legutolsó Twitteren készült bejegyzésének földrajzi koordinátáit kinyerni, mint engedélyezések után a cellainformációkat megszerezni.

Az OSINT hátrányai:

- Védett adatokhoz nem fér hozzá. Ehhez HUMINT, CYBINT¹⁴, SIGINT vagy más nem nyílt módszer szükséges. Ezért az OSINT használhatósága erősen korlátozott.

---

¹⁴ Cyber Intelligence – kiberhírszerzés.

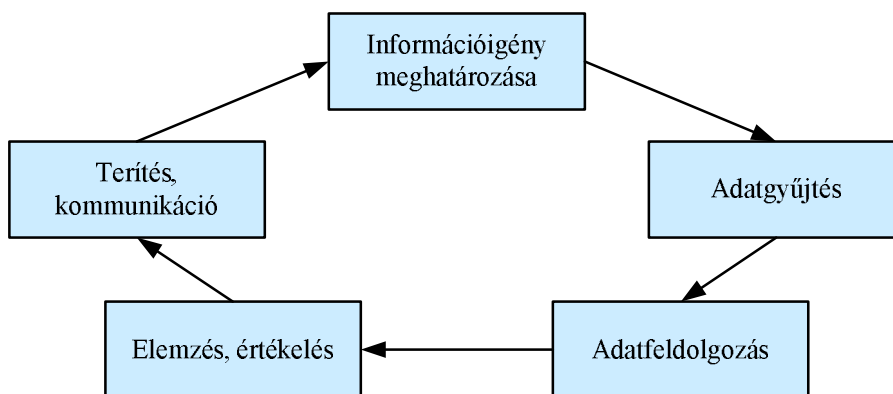
– A talált adatok hitelességét különösen ellenőrizni kell, hiszen a nyílt forrásokban rengeteg felesleges, téves vagy szándékosan megtévesztő információ szerepel. A megszerzett adatokból szűrőkkel, kiemelő algoritmusokkal desztilláljuk ki a minket érdeklő lényegét. A téves vagy szándékosan megtévesztő információk kiszűrése erre specializált szakértők feladata. Ennek algoritmizálása nem oldható meg tökéletesen.

– A nyíltadat forrású keresés a technológia nyíltsága miatt nemcsak a katonai és a rendvédelmi szervek számára elérhető, hanem mindenki részére, így a bűnözőknek is, akik a tevékenységüket nagyobb erőforrásokkal tudják támogatni, mint az állami szervek.

A hírszerzési ciklus

Hírszerzés történhet folyamatos, rutinszerű működésben (*continuous intelligence*) és alkalmasszerűen (*discreet intelligence*). A hír titkosítási minősítése alapján lehet szigorúan titkos (*top secret*), minősített (*classified*), zártkörű védett (*closed proprietary*), nyílt védett (*open proprietary*) és nyílt (*open source*).¹⁵

A szakirodalomban¹⁶ gyakorlatilag egységesen öt lépésre bontják a hírszerzési folyamatot. Ezek az ismert lépések az 1. ábrán láthatók. Fontos látni, hogy a folyamatban a keresés mint technológia közvetlen három (adatgyűjtés és -feldolgozás, valamint terítés, kommunikáció), indirekten két (információigény megfogalmazása és értékelés, elemzés) lépésben, tehát a ciklus minden lépésében fontos szerepet játszik. Alapkövetelmény az újszerűség, az időszerűség, a feldolgozottság foka, a hitelesség és a rendelkezésre állás.¹⁷

1. ábra. A hírszerzés folyamata
(Forrás: KAHANER, Larry: Competitive Intelligence. p. 44. kibővítve)

¹⁵ TEKIR, Selma: Open Source Intelligence Analysis, A methodological approach. VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, Germany, 2009. p. 8. ISBN 978 3 639 14036 1

¹⁶ KAHANER, Larry: Competitive Intelligence. Touchstone-Simon & Schuster, New York, 1997. p. 44. ISBN 978 0 684 84404 6

¹⁷ VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés (OSINT). In: Kobilka István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2013. p. 104. ISBN 978-915-5344-32-9

Mivel a nyílt forrású hírszerzés a lényegéből fakadóan aránytalanul sok felesleges, téves vagy szándékosan megtévesztő adatot tartalmaz (lásd előnyök és hátrányok), fontosnak tartom Robert Steele-nek a csoportosítását ismertetni. Steele¹⁸ az információt négy kategóriába sorolja az alábbiak szerint.

- Nyílt forrású adat (*Open Source Data – OSD*). Az adat nyers formátumú, például nyomtatott anyag, kereskedelmi műhold képe, szóbeli tájékoztatás, műsorsugárzás, hangfelvétel stb.
- Nyílt forrású információ (*Open Source Information – OSIF*). Az OSIF előkészített, tömörített adat, amelyet a szerkesztő valamennyire megszűrt, hitelesített és terítésre előkészített. Ilyen például egy napi vagy heti jelentés.
- Nyílt forrású hírszerzési információ (*Open Source Intelligence – OSINT*).
- Hitelesített nyílt forrású információ (*Validated OSINT – OSINT-V*). Az OSINT-V magas fokon hitelesített, gyakorlatilag biztosnak tekinthető hírszerzési információ.

A nyílt forrású keresés szakmai célterületei

Bár egy OSINT-alkalmazás keresési témái roppant sokfélék lehetnek, érdemes néhányat kiemelni a hírszerzés és a bűnüldözés területéről. Mivel az OSINT katonai alkalmazásáról a diszciplína titkossága miatt nem jutottam korszerű szakirodalmi forráshoz, igyekeztem legalább a bűnügyi és a polgári hírszerzés főbb területeit összegyűjteni.

- terrorelhárítás;
- pénzmosás;
- adócsalás;
- csempészet;
- fegyverkereskedelem;
- emberkereskedelem;
- pedofília;
- kábítószer-kereskedelem;
- bandaháború;
- kémelhárítás;
- kartellesetek.

Egy értékelő-elemző célja egy-egy tulajdonosról, vezetőről, szakemberről, hozzátartozóról stb. minél teljesebb szakmai és személyiségprofil készíteni, feltérképezni a személyes, a társadalmi és a gazdasági kapcsolatait. Az információk

---

¹⁸ STEELE, Robert: *Open Source Intelligence: Handbook of Intelligence Studies*. JOHNSON, Loch K. (ed.), Routledge-Taylor & Francis, New York, 2009. pp. 129–147. ISBN 978 0 415 77783 4

ismeretében megkísérli megjósolni a döntéseit, illetve támogatni az erre szakosodott kollégáit a döntések befolyásolásában. A megszerzett adatok birtokában felrajzolja a vizsgált személy kapcsolati hálóját, amely alapján következtet a vizsgált célszemély lehetséges lépéseire.

A személyeken kívül fontos terület a személyekhez kötődő szervezetek, vállalatok, intézmények figyelése. A gazdasági szervezetek nyílt forrású figyelése és elemzése az üzleti hírszerzés témakörébe tartozik, amelyet bővebben külön elemeztem.¹⁹

A nyílt forrású keresés technikai célterületei

Az OSINT információforrásait a keresés szempontjából két kategóriába sorolhatjuk:

- klasszikus források: könyvtárak, irattárak, hírügynökségek, nyomtatott sajtó, TV, rádió, vásárok, konferenciák, folyóiratok, kutatások, tudományos publikációk, interjúk;

- elektronikus források: a klasszikus források digitális formában elérhető változatai, ingyenes és fizetős adatbázisok, közösségi helyek (Facebook, LinkedIn, Twitter, blogok, fórumok, nyilvános csevegőhelyek), honlapok, kereskedelmi műholdak adatai, online keresőrendszerek, online térképek, közösségi helyek forgalmi adatai, online közösségek, online dokumentumtárolók, online fényképtárak, online videótárak, online cím- és telefonszám adatbázisok, IP- és domaincím lekövetőhelyek, speciális metakeresők (például emberekre), kormányzati adattárolók, rádiófrekvenciás figyelők.

Az adatforrások lehetnek szövegesek, hang-, kép- és videóformátumúak. Mindegyik formátum feldolgozása más és más technológiát igényel. Az elektronikus források természetesen nem mind szöveges tartalmúak. Mivel ezekre nem alkalmazhatók a szemantikus keresés eszközei, így a részletesebb vizsgálódásom területétől távolabb esnek.

A szöveges hírek általában több nyelven kerülnek be az adatgyűjtő mechanizmusba. Mivel az értékelő-elemzők nyelvtudása korlátozott, ezért a kevésbé ismert nyelveken megjelenő híreket gépi úton lefordítják, majd a fontosnak tartott elemeket alaposabb vizsgálatnak vetik alá.

Fontos megemlíteni, hogy nyílt források a világ összes nyelvén vannak. Fordításra alkalmas például a Google Fordító, amely a felhőben működik, ezért minősített szövegek feldolgozására alkalmatlan, valamint az offline anyagok esetében használt fordítók, mint például a Systran termékei. A hanganyagokat gépi úton írott szöveggé alakítják (*speech-to-text*), majd a többé-kevésbé tökéletes szövegtestet szövegbányászati eszközökkel vizsgálják. Érdekes téma esetén emberi erőforrással részletesen feldolgozzák.

---

¹⁹ VADÁSZ Pál: Információkeresés a gazdasági hírszerzésben.
In: Hadmérnök, IX. évfolyam 2. szám, 2014. június.
http://www.hadmernok.hu/142_31_vadaszp.pdf, letöltés: 2014.11.11.

3. A nyílt forrású keresőtechnológiák és -eszközök

A továbbiakban a nyílt forrású technológiákat vizsgálom. A keresés helye és a módszere közötti határvonal elmosódhat, mivel a hely szorosan összefügg a módszerrel, például a Facebook esetében. Az OSINT keresési eszköztára igen gyorsan változik. Alkalmazások, cégek szűnnek meg máról holnapra. Igyekeztem az irodalom által tárgyalt minden kategóriából legalább mintát venni a jobb áttekinthetőség kedvéért. Az itt leírtak részleteikben bármikor módosulhatnak, ezért egy OSINT-technikát alkalmazó szakembernek folyamatosan követnie kell a változásokat. E rész feldolgozásához felhasználtam Bazzell munkáját²⁰ és az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA²¹) titkosításból feloldott oktatóanyagát.²²

Érdemes megemlíteni a nyílt források figyelésének akadályait felderítési és bűnüldözési szempontból. Ezek az IP-címek álcázása, a dinamikus IP-címek alkalmazása (itt az ISP-hez kell fordulni a naplókért), a titkosított felhasználói fiókok és az üzenetek titkosítása.

A technológiák felsorolásában igyekeztem azt a folyamatot követni, amilyen sorrendben ezek a feldolgozásnál felhasználásra kerülnek. De erre nincs szigorú szabály vagy menetrend, sokszor a legjobb vezető maga a megérzés. A sorrend többé-kevésbé követi Bazzell és az NSA anyagát.

A Google

Mivel a nagy internetes keresők közül tapasztalat alapján a Google adja a legnagyobb pontosságot és felidézést magyar nyelvi környezetben, érdemes a többi ismert nagy internetes kereső (Bing, ASK, Yandex, Baidu stb.) előtt a Google-t kipróbálni. Ennek ellenére igaz, hogy nincs „legjobb” kereső. Témától függően más és más eszköz adja a legjobb eredményt.

A jelen írásnak nem célja a Google mint OSINT-kereső részletes ismertetése. A teljesség igénye nélkül megemlítek alapvető funkciókat, amelyek a kereső szakember számára a legfontosabbak lehetnek.

- keresés kulcsszavak és Boole-operátorok kombinációival;
- keresés Google-operátorokkal (*dorking*);
- speciális keresés;
- keresés képre (Google *Images*);
- Google Alerts;
- Scholar;
- Books.

---

²⁰ BAZZELL, Michael: Open Source Intelligence Techniques. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014. ISBN 13 978 1494275358

²¹ National Security Agency.

²² Untangling the Web: An Introduction to Internet Research, Fort Meade, Maryland, 2007. https://www.nsa.gov/public_info/_files/untangling_the_web.pdf; letöltés: 2014.09.30.

Speciális Google-utasítások (Google dorking)

A Google dorking vagy más néven Google hacking olyan keresési módszer, amelynek a segítségével lényegesen pontosabb találati pontosságot érünk el, mint a keresőszavak és az ismert Boole-operátorok egyszerű alkalmazásával. A kifejezést a semleges technikai értelmezésén túl kimondottan pejoratív szövegösszefüggésben is használják, mivel ez a módszer hekkelésre is alkalmas. 2014. július 7-én az amerikai szövetségi ügynökségek figyelmeztetést adtak ki ezzel kapcsolatban.²³ Maga a technika nem is bonyolult és teljesen nyilvános, bár a használhatóságához mérten kevésbé népszerűsített. Pontos leírása számos Google-szakkönyvben megtalálható. Például: Spencer²⁴ vagy magánál a Google-nál²⁵. A Google Hacking Database²⁶ is tartalmaz egy kiterjedt lekérdezőgyűjteményt.

Szoftveralkalmazások és -eszközök (tools)

Ismert gyártótól és ismeretlen szerzőtől számos szoftvereszköz áll rendelkezésre a nyílt adatforrásokból történő adatszerzéshez. Ezek egy része egy böngésző (leginkább a Windows alatt futó Firefoxot ajánlják) kiegészítéseként alkalmazható. Ilyen eszköz például az EXIF Viewer (*exchangeable image format*), amely különböző online fotóalbumokra kitett képekből szed ki egyébként láthatatlan metaadatokat, mint például a kép készítésének helye, ideje, iránya, a készülék típusa stb. A jelen írás szempontjából érdekesek azok az eszközök, amelyeket metakeresőként (lásd lejjebb)²⁷ egy saját szemantikus keresőből lehet futtatni, és így a manuális keresést automatizálni.

Felhasználói felületek (Applications programming interfaces – API-k)

A különböző online alkalmazások gépi megközelítéséhez API-k szükségesek, amelyek nélkül csak a rutin manuális lekérdezések lehetségesek. Az API-k átmeneti felületek különböző szoftverkomponensek között, amelyek lehetővé teszik a komponensek közötti kommunikációt. Egyes alkalmazásokhoz, például a Facebookhoz vagy a Google-hoz maga a gyártó adja az API-kat. Más alkalmazásokhoz az interneten lehet API-kat letölteni. Ezek egy része nem állja ki a legszigorúbb etikai követelményeket. A jelen írás kereteibe a számtalan API technikai elemzése nem fér bele. A tanulmányom szempontjából azok az API-k fontosak, amelyek a szemantikus keresőt kötik össze az adatforrással. Ilyent használ például az Autonomy IDOL-ja vagy a SolR számos mutációja.

²³ Roll Call Release, Intelligence for Police, Fire EMS and Security Personnel, National Counterterrorism Center, Washington, DC, USA, 2014. július.
<https://info.publicintelligence.net/DHS-FBI-NCTC-GoogleDorking.pdf>; letöltés: 2014.12.14.

²⁴ SPENCER, Stephan: Google Power Search.

O'Reilly, Sebastopol, CA, USA, 2011. ISBN 978 1 449 31156 8

²⁵ <https://sites.google.com/site/gwebsearcheducation/advanced-operators>; letöltés: 2014.12.14.

²⁶ <http://www.exploit-db.com/google-dorks/>; letöltés: 2014.12.14.

²⁷ VADÁSZ Pál: A metakeresés egy alkalmazása a bűnüldözés és felderítés világában.

In: Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam 2. szám, 2014. pp. 58–71. HU ISSN 2064-3756

Metakeresők

A metakeresés²⁸ egy információkinyerési technológia, amely lehetővé teszi az egyidejű keresést több kereshető forrásban. A felhasználó lekérdezését a rendszer megfelelő szintaxissal továbbítja különféle keresőkhöz, amelyek a saját keresési műveleteiket elvégzik, eredményeiket visszaküldik, és azokat a metakereső egységesítve, a lehetőség szerinti legkevesebb duplikációval megjeleníti a felhasználónak igény szerinti sorba rendezett formában. Ez a felhasználó számára egy egységes keresési felületet jelent, amelyen keresztül kommunikálja a keresési igényét. E felület mögött a metakereső a felhasználó számára nem látható módon elvégzi a keresési feladatokat a különböző adatforrásokban, majd az ezekből származó eredményeket egységes találati formában jeleníti meg a felhasználói felületen.

A metakeresés mint technológia azért fontos az OSINT fegyvertárban, mert sikeresen tudja kombinálni egy egyéni kereső gazdag szintaktikáját az internetes óriáskeresők hatalmas lefedettségével. Más szavakkal, nem kell szó szerint megmondani, mit keresünk, és azt sem, hogy hol. Megfelelő technikával a keresőt álcázni is tudjuk a TOR-hoz hasonló proxyszerver sorral.

The Wayback Machine

A www.archive.org időről időre pillanatképet készít egy-egy internetes oldalról, és így azt akkor is visszakereshetővé teszi, amikor az már megváltozott vagy éppen meg is szűnt. A honlap bizonyító ereje megkerülhetetlen lehet.

Emberekre kereső célalkalmazások

A szakirodalomban megismerhető célalkalmazások (pipl.com, kgbpeople.com, spokeo.com stb.) kimondottan az amerikai felhasználói körre alkalmazható. Ezek – jórészt fizetős – valamely részadat (név, e-mail cím, telefonszám stb.) ismeretében feltárják a célszemélyről elérhető információkat. Európai célszemélyre csak korlátozottan alkalmazhatók. Magyarországi kereséshez célprogramokat kell fejleszteni.

A közösségi média forgalmának figyelése

Számos kereső figyeli a közösségi média forgalmát (*social traffic*). Előnyük, hogy egyben láttatják a találatokat (Facebook, Twitter, LinkedIn, Foursquare, blogok stb., lásd lejjebb). Hátrányuk, hogy a találati lista sokszor nem teljes. Ilyen alkalmazás az UVRX, az Ice Rocket a Meltwatertől (Magyarországon is fenntart fejlesztőközpontot) és a Delicious. Sajnos több ilyen kombinált kereső erősen fókuszál az amerikai forrásokra kisebb magyar relevanciával.

---

²⁸ Használt angol szinonimái: *federated search, federated information retrieval, distributed information retrieval, multiple database searching, polysearching*. Bár a metasearch és a federated search eredetileg nem szinonim fogalmak, a mai szaknyelvben már felcserélhetőként használják.

Nyelvi elemzés

A nyelvi sajátosságok (szórend, stílus, tipikus hibák, regiszter stb.) elemzése alkalmas a szerző beazonosítására vagy éppen a kizárására, hangulatának, földrajzi helyének megállapítására.

Közösségi háló elemzése

A közösségi háló elemzése (*social network analysis* – SNA) az emberekből és csoportokból álló struktúrák felépítésének, kapcsolatainak elemzése, szabályosságok feltárása. Mint ilyen a közösségi média elemzésének alappillére, de nevezhetjük az OSINT egy kifinomult irányának is. Határterületei a pszichológia, a szociológia, a gráfelmélet és a statisztika. A struktúrában a csúcsok az emberek, illetve embercsoportok, míg az élek a kapcsolatok mint alárendeltség, kommunikáció egymással stb. A közösségi média ezeket az adatokat egyértelműen szolgáltatja, így alkalmas a közösségi háló elemzésére.

Shodan

A Shodan különböző szűrők használatával számítógépes eszközökre (számítógépek, routerek, kamerák, tárolók stb.) keres. Alkalmazása esetleg súrolja a hekkelés határait.

FOCA

A Foca Online – www.informatica64.com/foca – olyan OSINT-eszköz, amely alkalmas egy file metaadatainak a kinyerésére. Ilyenek a szerző, a keletkezési és a módosítási időpontok, a számítógép neve, a szoftververzió, a hálózati adatok. Jóllehet sok program lát el hasonló feladatot, ezek közül a FOCA a leginkább felhasználóbarát. Létezik online és offline verziója.

*Avatar-menedzsment*²⁹

Nem szigorúan technológiai téma, de az OSINT-ban gyakran alkalmazzák. Ahhoz, hogy a közösségi médiában valakihez vagy valakin keresztül valamihez közel lehessen kerülni, az illető ismerősévé kell válni. Ahhoz pedig, hogy ez álcázott módon történjen, egy fiktív személyiséget, úgynevezett avatart kell kreálni és futtatni. Minden nagyobb gyártó és intézmény futtat avatarokat mint nyílt hírszerző médiumot. A kereső programokat, eszközöket stb. az avataron keresztül mozgatják. A legenda kialakítása és menedzselése nem témája a jelen írásnak.

Fúziós központok

Egyesek arra panaszkodnak, a döntéshozók nem látnak az OSINT-ban különösebb hozzáadott értéket, hiszen mindent megtalálnak a sajtófigyelők jelentéseiben is. Ez tévedés több szempontból is. Egyrészt egy jól megkonstruált keresőrendszer a sebességénél és a komplexitásánál fogva olyan tömegű feladatot képes végrehajtani, amit manuális úton lehetetlen. Másrészt a ráfordított időt

²⁹ Az avatar szó eredetije a szanszkrit ava- („le”) és a tãra („megmentő”) szavakból áll össze. Visnú földi inkarnációja. A Cameron-film címe a kettősséget szimbolizálja.

töredékére csökkenti, ami lehetőséget teremt több produktív munkára. De egy, az OSINT adatforrásait egyesítő és feldolgozó fúziós központ a keresések egymásra építésével többdimenziós strukturált és strukturálatlan adattömegből képes kiszűrni keresztezett keresésekkel (*cross search*) a lényegét. Lévy Gábor már 2004-ben felvázol egy adatközpontot egy Nemzeti OSINT formájában.³⁰ Béres és Kenedli leír egy ilyen architektúrát,³¹ amely az IBM-i2 Analyst Notebookjára épül. A cikkhez kiegészítésül meg kell jegyezni, hogy bár az Analyst Notebook mind az EU-ban, mind a NATO-ban széles körben alkalmazott analitikus eszköz, feladata nem nagy tömegű strukturálatlan vagy félig strukturált szövegtestekből szemantikus keresést végrehajtani, inkább az ilyen keresők outputját feldolgozni. Erre számos példát ismerünk, ilyen a cseh Tovek terméke, amely Magyarországon egyáltalán nem ismeretlen. Más szavakkal egy i2, Sentinel vagy más – akár nyílt forráskódú – fúziós alkalmazás nem helyettesít, hanem kiegészít egy jelentésalapú keresőrendszert. Egy a weben kereső „külső” OSINT-alkalmazás és egy „belső” (*enterprise search system*) kereső kombinációját³² mutatja be részletesen.

Dark Web, Deep Web keresése

Deep Web, Deepnet, Invisible Web, Hidden Web stb. alatt a WWW azon részét értjük, amelyet a keresők nem indexelnek. A legtöbb becslés ezt a teljes WWW 90%-ánál nagyobb részének becsüli. A Dark Web, a Darknet, a Dark Internet az internet illegális világa. Ilyen például a nemrég feltárt Silk Road 2, amelynek vezetőjét az FBI nemrég letartóztatta. A jelent írás keretei közé nem fér be ennek a világnak a vizsgálata, az külön publikációt érdemel.

Speciális hírszerzői és rendvédelmi keresőeszközök

Az OSINT rendvédelmi vagy hírszerzői múlttal rendelkező evangélistái mind tartalékolnak olyan OSINT-arzenált, amely definíció szerint nem lépi át a hekkelés határát, de mégsem ismerhető meg a kutató által. Így csak jelezni tudom ennek a szegmensnek a létét, de a publikáció keletkezésének idején – legnagyobb sajnálatomra – nem látok bele ebbe a zárt világba.

Periodikus figyelés

A fenti alkalmazásokat felfűzhetjük egy rendszeresen ismétlődő működő figyelőrendszerre. Ennek lényege, hogy a robotok időszakonként – ez lehet hetente vagy akár percenként is – egy pillanatfelvételt készítenek a vizsgálandó állományról, majd ezt a következő felvétellel összehasonlítja. Az összehasonlításból kiemeli az előre meghatározott, érdeklődésre számot tartó változásokat, és ezeket automatikusan, proaktív módon továbbítja – például egy e-mail – formájában a felhasználónak. A periodicitást kombinálhatjuk a fúziós központ tevékenységével.

---

³⁰ LÉVAY Gábor: A nemzeti OSINT.

In: Felderítő Szemle, III. évfolyam 4. szám, 2004. pp. 27–42. ISSN 1588-242X

³¹ BÉRES János – KENEDLI Tamás: Információs-fúziós központok és információmegosztás a jövő útja. In: Szakmai Szemle, 2009/4. szám. pp. 58–68. ISSN 1785-1181

³² VADÁSZ Pál: Egy nyílt forrásokra állított szemantikus keresőrendszer bemutatása.

In: Hadmérnök, 2012. június. http://hadmernok.hu/2012_2_vadasz.php; letöltés: 2014.05.05.

4. A nyílt forrású szemantikus keresés néhány alkalmazási területe

Az alábbiakban ismertetek néhány területet, amelyek a nyílt forrásra való szemantikus keresés alkalmazhatóságát hivatottak bemutatni. Mindegyik esetben kizárólag nyílt, mindenki számára elérhető forrásból dolgozhatunk, és alkalmazzuk a számítógépes nyelvészet széles eszköztárát. Fontos viszont megjegyezni, hogy a technikai területen alkalmazott keresőrendszerek felhasználása többszörös. Egyrészt alkalmazzák az adatok begyűjtésében internetes keresőrendszerek formájában (*web search*, *webmining* stb.), az adatok feldolgozásában, majd a már feldolgozott, strukturált információ lekérdezésében.

Különleges figyelmet érdemel a közösségi média (*Social Media*) figyelése, ami ma már az üzleti – és nem csak az üzleti – hírszerzés alapvető műveleti ága. A közösségi média üzleti logikája arra épül, hogy emberek, cégek, szervezetek önként tárnak fel minél többet az életükről, érdeklődésükről, működésükről, kapcsolataikról. Ez valódi aranybánya az érdeklődőnek, aki erre kifejlesztett keresők segítségével nemcsak naprakész adatokhoz jut, hanem azokat feldolgozva rejtett összefüggéseket is feltárhat. A Facebook, a LinkedIn, számtalan blog, fórum, csevegőfelület vizsgálata a modern üzleti hírszerzés egyik zászlóshajója lett.

A közösségi média kereső alkalmazásokkal történő figyelése általában úgy történik, hogy egy vagy néhány paraméter ismeretében találjuk meg a többi releváns adatot. Adatbányász, illetve szemantikus eszközökkel ezekből – akár rejtett – összefüggéseket tárhatunk fel és előrejelzéseket készíthetünk. Az ismert paraméter lehet egy földrajzi pont, annak egy bizonyos sugarú környezete, egy személy vagy szervezet valamely adata, mint név, felhasználói név, e-mail cím, IP-cím, domainnév, telefonszám stb., egy téma kulcsszó vagy *hashtag* formájában, időpont vagy -szakasz stb. A kiszűrt, elemzett adatállományok külön eszközökkel vizualizálhatók, exportálhatók más rendszerekbe, archiválhatók későbbi felhasználásra.

Facebook

A Facebook Magyarországon messze a leginkább használt közösségi hely. Könyvtárnyi irodalom foglalkozik a Facebook keresettségével. A Facebook a Graph segítségével elég széleskörű keresési lehetőséget biztosít. Ennek feltétele amerikai angolként való felhasználói fellépés. A kereshető attribútumok a név, a hely, a barátok, a kedvencek, a telefonszám, az e-mail cím, a munkahely, a nem, a rokonok stb. A felületen való keresés mellett alkalmazható a programmal való keresés is, ami a metakeresés egy válfaja. A Facebook állandóan – nem kis mértékben politikai és személyiségi jogi lobbisták nyomására – változó biztonsági előírásai erősen korlátozzák a lekérdezhetőséget. A pillanatnyi lehetőségek ismerete komplex feladat, amelyet érdemes elvégezni.

Twitter

A Twitter Magyarországon jóval kevésbé használatos, mint az Amerikai Egyesült Államokban, bár egyes vélemények szerint gyorsan terjed. Így a Twitterre kidolgozott eszköztár értelemszerűen kevésbé alkalmazható. A Twitterre kereső alkalmazások általában egy *tweet* valamelyik adatának ismeretében keresnek ezzel összefüggőkre. Ilyen adat a hely, a szerző, a címzett, a téma (*hashtag*), a nyelv, a

szavak a szövegben, valamint az e-mail cím. A felületen való keresés mellett alkalmazható a programmal való keresés is, ami a metakeresés egy válfaja. A Twitter elemzésének jelentősége nemcsak a múlt vizsgálatában merül ki, hanem események megjósolásában is. A predikció alapjául egy földrajzi pont körül sűrűn megjelenő hasonló témájú üzenetek szolgálnak. Ezek előre jelezhetnek terrorista akciót, terjedő járványt stb.³³

LinkedIn

A LinkedIn célzottan és következetesen a professzionális réteg szakmai információinak nyilvántartására és a tagok egymás közötti kapcsolatának menedzselésére készült. Az alkalmazás architektúrája elsősorban a tagok önéletrajzából áll, amelyekhez a különböző szakmai fórumok, illetve az oktatási intézmények és a foglalkoztató cégek keresztreferenciái tartoznak. Felhasználói az állás- és kapcsolatkeresőkön túl a fejtűzők és bárki, aki valamilyen szakmai háttérrel embert vagy céget keres. Rohamosan terjed, és alapjaiban változtatja meg az emberi erőforrás szakmát. A Google indexeli, és a saját keresőjén túl Google-trükkökkel is lekérdezhető.

Online közösségek

Az Amerikában legismertebb Craigslist sem mutat semmilyen releváns eseményt Budapesten. Az ebay.com vagy a vatera.hu alkalmas például az illegálisan megszerzett ingóságok megtalálásához. Attól függően, hogy a robots.txt mit engedélyez, partnerkereső honlapokon lehet személyre szóló információhoz jutni manuálisan vagy keresőmotorral. Például 2014. december 14-én a Badoo.com engedett keresést, a viszony.hu pedig nem. A prostituáltakat hirdető helyek általában kereshetők.

Internetes fórumokon történő álcázott üzenetváltás

Érdekes megvizsgálni egy másik példát a hírszerzés és az elhárítás területéről. Ismert tény, hogy a rövid és a legkevésbé feltűnő nem testközelű kommunikációs módszerek egyike a felhőben, elsősorban a fórumokon való üzenés. Az eljárás lényege, hogy az üzenetváltó felek egy előre megbeszélt fórumon ugyancsak előre egyeztetett felhasználói néven bejelentkeznek, és egy adott témához hozzászólnak.

A hozzászólásnak egyrészt feltűnésmentesnek kell lennie, másrészt pedig az előre definiált virágnyelven a kívánt üzenetet továbbítani kell. A feladat egy tipikus OSINT-probléma kezelése szemantikus keresési módszerrel. Meg kell találni a fórumos hozzászólások szénakazlában azt a tűt, amely egy ilyen üzenetváltás mintáját, típusát magán hordozza.

---

³³ WIBBERLEY, Simon – MILLER, Carl: Detecting Events from Twitter: Situational Awareness in the Age of Social Media, in Open Source Intelligence in the Twenty-First Century. ed. Christopher Hobbs et al., Palgrave Macmillan, New York, 2014. p. 147. ISBN 978 1 137 35331 3

Az alább felsorolt szempontok alapján a keresési mintákat egy rendészeti szakértő és egy erre a területre specializálódott nyelvész határozhatja meg:

- nemrég keletkezett hozzászólás;
- valamilyen módon helyre és időpontra való utalás virágnyelven;
- az üzenetváltók között korlátozott szókincs;
- kevés bejelentkezés;
- rövid idő után a fórum elhagyása.

Vállalatok kartellező tevékenységének felismerése

A kartellező vállalatok törvényellenes viselkedésmintái jól elkülöníthető kategóriákba osztályozhatók. Egy nagyon egyszerű példa, amikor egy személy három vállalat tulajdonosa. E három vállalat felváltva ad ajánlatot közbeszerzésen oly módon, hogy egy mindig olcsó, kettő pedig drága. Így mindig ugyanaz a tulajdonos nyer. Természetesen ennél lényegesen bonyolultabb módszerek is tipizálhatók. Egy közbeszerzési értesítő strukturálatlan, azaz szabadszövegű PDF-állományából entitásfelismeréssel kiemelhetők a vizsgálat szempontjából fontos szövegelemek. Ilyen a beszerzés tárgya, a nyertes és a vesztes cégek neve, címe, az ár stb. Az egyes közbeszerzések adatcsoportjait gépi úton összehasonlítjuk az előre ismert kartellezési mintákkal, és kiszűrjük a kartellgyanús eseteket, majd ezeket egy adatbázisban tároljuk. Innen átkérdezzük az előre elkészített céginformációs adatbázisba, és kinyerjük a vizsgált cégek további adatait, például tulajdonos, banki információ, kapcsolt vállalatok, összefüggésbe hozható személyek. A teljes adatállomány grafikusán ábrázolható, ahol a gráfok élei a különböző kapcsolatok (tulajdonos, ügyvezető stb.), a csomópontok pedig maguk a vállalatok.

Deviáns viselkedésre utaló hajlam detektálása szemantikus OSINT segítségével

Gritzalis két OSINT-alkalmazást is ismertet,³⁴ amelyek segítségével a társadalomra vagy egy adott szervezetre ellenséges magatartást, illetve arra utaló hajlamot lehet kimutatni. A módszer lényege, hogy a közösségi médiában vizsgálják az egy adott szervezethez tartozó dolgozókat, vagy éppen szűrnék egy lényegesen bővebb társadalmi körben. A vizsgált személyek szöveges megnyilvánulásait elemzik, majd deviáns viselkedésmintákhoz hasonlítva gépi úton osztályozzák. Így kiszűrjük azokat, akikről feltételezhető, hogy a környezetükre káros módon viselkednek vagy terveznek viselkedni, különösen a rendvédelmi szervekkel szemben. Egy másik kísérlettel az előbbihez hasonló módon detektált nárcizmusból következtetnek arra a hajlamra, hogy az őket alkalmazó szervezetnek ártsanak. A végzett pszichológiai elemzéseket a szerző társaival több fórumon is ismerteti. A jelen írás szempontjából a legérdekesebb, ahogy a szemantikus módszereket alkalmazzák adott minták alapján prediktív analízisre.

³⁴ GRITZALIS, Dimitris: Open-source Intelligence as a Means to reveal Insiders and protect Critical Infrastructures, Athens, 2014 May 5th European Union – United States – Canada Experts Meeting on Critical Infrastructure Protection conference.
<http://www.cis.aueb.gr/Publications/EU-US-Canada-2014%20Social%20Media.pdf>, letöltés: 2014.06.30.

Vélemény- és hangulatfigyelés

A vélemény- és hangulatfigyelés (*sentiment analysis*) lényege, hogy szemantikus eszközökkel mérjük a szerző véleményét az általa alkotott szöveg alapján egy bizonyos témában. E mérési eredményeket idősorba helyezhetjük, és így az alkalmazás képes a trendek figyelésére.

Ilyen jellegű dokumentumok ritkán keletkeznek egy szervezetben belül, mert inkább e-mailek, wikik, dokumentumok és fórumok formájában, leggyakrabban pedig a weben (közösségi helyeken, mint Facebook, LinkedIn, fórumok, blogok stb.) jelennek meg.

A hangulatfigyelés klasszikus alkalmazási területei például az egyes árukról és szolgáltatásokról kialakult vevői vélemény mérése, politikusokat, pártokat övező hangulat elemzése, a tőzsde mutatóinak előrejelzése a pszichológiai jellemzők alapján.

Polgári-katonai együttműködés

Katonai területen a polgári-katonai együttműködés (*civilian-military co-operation* – CIMIC) az OSINT egyik felhasználási területe.³⁵ A civil közösség véleménye, információi, esetleges készülődése, tevékenysége nyilvánvalóan fontos területek a katonai műveletek számára. A Bundeswehr koszovói működését ismerteti – különös tekintettel az internetes és a médiafigyelésre – a Bundeswehr honlapja.³⁶

Crowdsourcing

A crowdsourcing (jelenleg még nincs a magyar szakirodalomban rá megfelelő szó, így egyelőre ezt használom) a mi szövegösszefüggésünkben az a tevékenység, amelynek során a közösségi médián keresztül megismerjük, befolyásoljuk a közösség véleményét egy cél érdekében. A crowdsourcing segítségével képesek vagyunk a tömegből információt szerezni, a tömeggel bizonyos problémákat megoldatni, illetve a tömeg véleményét befolyásolni, akár manipulálni. Ilyen feladatok lehetnek a kollektív pénzügyűjtéstől a közösségépítésen át egy meteorológiai krízishelyzet kezeléséig.³⁷

5. Összefoglalás, kitekintés

A jelen írásban áttekintettem a nyílt forrású hírszerzés fogalomrendszerét. Megvizsgáltam az OSINT forrásait, céljait és egyes sajátosságait, módszereit. Szükségesnek tartom elmélyedni a Dark Web kereshetőségének világában, és – lehetőség szerint – a speciális hírszerzési, rendvédelmi eszköztárban, valamint további alkalmazási területek leírásával bővíteni a listát.

³⁵ NÉGYESI Imre: A befogadó nemzeti támogatás és a civil-katonai együttműködés (CIMIC) feladatrendszerének kapcsolata a feladat végrehajtáshoz szükséges információk tükrében.

In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, Budapest, 2002. pp. 145–154. ISSN 1417-7323

³⁶ Die Bundeswehr, Deutscher BundeswehrVerband e.V., Bonn, 2011. december. ISSN 0007 5949 http://www.bundeswehr.de/portal/a/bwde/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP315EyrpHK9pPKUVL3UzLzixNSSqlS95MzczGT9gmXHRQDAOG7v/; letöltés: 2015.01.18.

³⁷ GUPTA, Ravi – BROOKS, Hugh: Using social media for global security.

John Wiley & Sons, Indianapolis, USA, 2013. pp. 177–326. ISBN 978 1 118 44231 9

Kiemelten fontos megvizsgálni az OSINT magyarországi alkalmazásának jogi háttérét és összehasonlítani az EU- és az angolszász viszonyokkal. A nyílt forrású hírszerzés jogi megítélése még az EU-n belül is eltérő. Németországban a nyílt forrásból összegyűjtött információk összevetése és egységes tárolása személyiségi jogok szempontjából erősen korlátozott. Ugyanez Nagy-Britanniában nem tiltott, de bizonyos határokon túl nem „etikos”, míg Magyarországon nem ismertek korlátozások.

A keresőrendszerek kiterjedt használatának két akadálya van a magyar jogrendszerben. A jelen írásban ezek részletes vizsgálatára nem térhetek ki, de kötelességemnek tekintem (*ceterum censeo*) ezek lényegét megemlíteni. Arra sem térek ki, hogy ezek a korlátozások vajon a demokrácia kiteljesedését, esetleg az elit védelmét jelentik-e, vagy csak a Nemzeti Kerekasztal rendszerváltó túlbuzgásából fakadnak. E jogfilozófiai vitában mindkét fél komoly érveket sorakoztatott fel. Azt biztosan állíthatjuk, hogy e két korlát erősen korlátozza a rendvédelmi szervek hatékonyságát.

Az egyik az adatbázisok összekapcsolhatóságának, összeköthetőségének erős korlátozása.³⁸ Ez azt jelenti, hogy egy keresőrendszer nem veheti össze szabadon a különböző nyilvántartásokban rögzített adatokat egyezés végett. Tilos a „halászás” és a tárolás. Minden ügyben célirányosan szabad csak keresni, és az adatokat bizonyos idő után meg kell semmisíteni.

A másik korlát a keresést kizárólag célhoz kötötten engedi alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy amit a fejlettebb rendvédelmi és titkosszolgálati technológiával rendelkező országok legálisan megtehetnek, az Magyarországon tiltott.

A keresőrendszerek akkor működnek igazán hatékonyan, ha nagyon nagy mennyiségű és egyre bővülő adattömeget tárolnak folyamatosan. Egy konkrét keresés mindig ebben a történeti jellegű adatállományban történik. A világon minden keresőrendszer, legyen az vállalati saját (*enterprise search*), nyílt forrású internetes vagy akár strukturált adatokat tároló adatbázis, értelemszerűen a tárolt adatokból működik. Ilyen a Google vagy egy bűnügyi nyilvántartó is. Ha kizárólag a célirányos keresés engedélyezett, továbbá tilos halászni és tárolni az adatokat, akkor a jogalkotó a magyar rendvédelmet egy roppant fontos fegyvertől fosztja meg és hozza hátrányba olyan országokkal szemben, ahol ilyen megkötöttségek nem léteznek (például Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Oroszország stb.).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAZZELL, Michael: Open Source Intelligence Techniques.
CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014. ISBN 13 978 1494275358
- BÉRES János – KENEDLI Tamás:
Információs-fűziós központok és információ-megosztás a jövő útja.
In: Szakmai Szemle, 2009/4. szám. pp. 58–68. ISSN 1785-1181

³⁸ FLEINER Rita – MUNK Sándor: Közigazgatási adatbázisok összekapcsolásának biztonsági kérdései.
In: Hadmérnök, VII. évfolyam 4. szám, 2012. p. 123. ISSN 1788-1919

- Die Bundeswehr, Deutscher BundeswehrVerband e.V., Bonn, 2011. december. ISSN 0007 5949
http://www.bundeswehr.de/portal/a/bwde/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP315EyrpHK9pPKUVL3UzLzixNSSqlS95MzczGT9gmXHRQDAOG7v/; letöltés: 2015.01.18.
- FLEINER Rita – MUNK Sándor:
Közigazgatási adatbázisok összekapcsolásának biztonsági kérdései.
In: Hadmérnök, VII. évfolyam 4. szám – 2012, ISSN 1788-1919, p. 123.;
letöltés: 2015.01.18.
- GIBSON, Stevyn D.: Open Source Intelligence: A contemporary intelligence lifeline, Defence College of Management and Technology, Cranfield University, PhD tézis.
<https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/bitstream/1826/6524/1/PHD%20-%20Gibson,%20S.pdf>; letöltés: 2015.01.02. Beszélgetés Dr. Joe Markowitzcal, a program korábbi igazgatójával.
- GRITZALIS, Dimitris: Open-source Intelligence as a Means to reveal Insiders and protect Critical Infrastructures, Athens, 2014 May 5th European Union – United States – Canada Experts Meeting on Critical Infrastructure Protection conference,
<http://www.cis.aueb.gr/Publications/EU-US-Canada-2014%20Social%20Media.pdf>;
letöltés: 2014.06.30.
- GROSE, Peter: Gentleman Spy: The Life of Allen Dulles.
Houghton Mifflin, Boston, 1994, ISBN 978-0-395-51607-2, pp. 525–528.
- GUPTA, Ravi, BROOKS, Hugh: Using social media for global security.
John Wiley & Sons, Indianapolis, USA, 2013, ISBN 978 1 118 44231 9, pp. 177–326.
- HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren.
Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 327 391 9
- HOLNDONNER Hermann:
A Magyar Honvédség összhaderőnemi felderítő rendszere működésének elemzése.
NKE HHK, Budapest, 2014, ISBN 978-615-5305-98-6
<https://opac.uni-nke.hu/webview?infile=&sobj=9457&source=webvd&cgimime=application%2Fpdf%0D%0A>, p. 26. letöltés: 2015.01.12.
- KAHANER, Larry: Competitive Intelligence.
Touchstone-Simon & Schuster, New York, 1997, ISBN 978 0 684 84404 6, p. 44.
- LÉVAY Gábor: A nemzeti OSINT.
In: Felderítő Szemle, III. évfolyam 4. szám, 2004.
ISSN 1588-242X, pp. 27–42.
- NÉGYESI Imre: A befogadó nemzeti támogatás és a civil-katonai együttműködés (CIMIC) feladatrendszerének kapcsolata a feladat végrehajtáshoz szükséges információk tükrében.
Budapest, 2002, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2002. 1. szám.
ISSN 1417-7323, pp. 145–154.
- PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története.
Budapest, Franklin, 1936, reprint Kassák, 1998, ISBN 963 9100 19 6. p. 79.

- POLMAR, Norman – ALLEN, B. Thomas: Spy Book, The encyclopedia of Espionage, Greenhill Books (Random House), London, 1997, ISBN 0 679 42514 4, p. 414.
- Roll Call Release, Intelligence for Police, Fire EMS and Security Personnel, National Counterterrorism Center, Washington, DC, USA, 2014. július, <https://info.publicintelligence.net/DHS-FBI-NCTC-GoogleDorking.pdf>; letöltés: 2014.12.14.
- SPENCER, Stephan: Google Power Search, O'Reilly, Sebastopol, CA, USA, 2011, ISBN 978 1 449 31156 8
- STEELE, Robert: Open Source Intelligence: Handbook of Intelligence Studies. Johnson, Loch K. (edited), Routledge-Taylor & Francis, New York, 2009, ISBN 978 0 415 77783 4, p. 129.
- TEKIR, Selma: Open Source Intelligence Analysis, A methodological approach. VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, Germany, 2009, ISBN 978 3 639 14036 1, p. 8.
- Untagling the Web: An Introduction to Internet Research, Fort Meade, Maryland, 2007, https://www.nsa.gov/public_info/_files/untangling_the_web.pdf letöltés: 2014.09.30.
- VADÁSZ Pál: Egy nyílt forrásokra állított szemantikus keresőrendszer bemutatása. In: Hadmérnök, 2012. június. http://hadmernok.hu/2012_2_vadasz.php, letöltés: 2014.05.05.
- VADÁSZ Pál: A metakeresés egy alkalmazása a bűnüldözés és felderítés világában. In: Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam 2. szám, 2014. HU ISSN 2064-3756, pp. 58–71.
- VADÁSZ Pál: Információkeresés a gazdasági hírszerzésben. In: Hadmérnök, IX. évfolyam 2. szám,– 2014. június. http://www.hadmernok.hu/142_31_vadaszp.pdf; letöltés: 2014.11.11.
- VIDA Csaba: Nyílt forrású adatszerzés (OSINT). In: Kobolka István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2013. ISBN 978-915-5344-32-9, p. 102.
- WIBBERLEY, Simon, MILLER, Carl: Detecting Events from Twitter: Situational Awareness in the Age of Social Media, in Open Source Intelligence in the Twenty-First Century, ed. Christopher Hobbs et al., Palgrave Macmillan, New York, 2014, ISBN 978 1 137 35331 3, p. 147.
- Google advanced operators. <https://sites.google.com/site/gwebsearcheducation/advanced-operators>; letöltés 2014.12.14.
- Google dorks. <http://www.exploit-db.com/google-dorks/>; letöltés: 2014.12.14.

1. Bevezetés

Hatvan évvel ezelőtt, 1955-ben a világon minden valószínűség szerint elsőnek a Szovjetunióban állítottak fel a világűrbe juttatás és a kozmikus eszközök irányításának feladataira katonai alakulatokat és intézményeket.¹

Ekkor született ugyanis döntés egy kísérleti lőtér létrehozásáról Kazahsztán területén interkontinentális ballisztikus rakétakísérletekre és egyben a Föld első mesterséges műholdjának a felfűtéséhez.² A lőtér – Bajkonur elődje – hamar el is készült, majd 1957-ben létrehoztak az első műhold és a további űreszközök irányítására, vezérlésére egy földi vezetési-mérő komplexumot, központot.³ Ezzel a momentummal kezdődött az a fejlődési ív, amely Oroszország mai lég- és űrvédelmi csapataihoz (Vojszka Vozdusno-koszmiceszkoy Oboroni, VVKO) vezetett.

A szovjet, majd orosz kozmikus hadviselés fő motivációja az alapok lerakása óta változatlan, amelyet Putyin elnök ekként fogalmazott meg: „A hatékony VVKO lényegében stratégiai visszatartó erőnk szilárdságának garanciája és egyben az ország területének védelme a légi-kozmosz eszközök támadásától.”⁴

E csapatok növekvő jelentőségét jól kifejezően érzékelteti, hogy az orosz fegyveres erők struktúráját három haderőnem: a szárazföldi csapatok, a légierő és a haditengerészet, valamint három önálló fegyvernem: a hadászati rendeltetésű rakétacsapatok, a kozmikus (ma: lég- és űrvédelmi – a szerző) csapatok és a légideszantcsapatok, továbbá a haderőnemhez nem tartozó csapatok alkotják.^{5 6}

Az űrhadviselés orosz erői 2014. december 1-jén ünnepelték egy 2011-es elnöki rendelettel történt újjászervezésük, felállításuk harmadik évfordulóját.⁷ Ekkor kezdte meg ugyanis szolgálatát a VVKO parancsnoki irányító pultjának első ügyeleti váltása, amely egyben ellátja a rakétatámadás-előjelző, a rakétaelhárító, a légvédelmi, a kozmikus teret ellenőrző, továbbá az orosz orbitális csoport kozmikus eszközeit indító és vezérlő rendszerek ügyeletes erőinek és eszközeinek a központosított, háborús irányítását.⁸

---

¹ www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.

² www.armyru.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=45&Itemid=1473; letöltés: 2013.12.15.

³ Uo.

⁴ www.politikus.ru/army/4929-putin-rossiya-namerena-naraschivat-operativno-takticheskie-vozmozhnosti-vozdushno-kosmicheskoy-oborony.html; letöltés: 2015.01.28.

⁵ DEÁK János: Oroszország katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig, egyetemi jegyzet. p. 169.

⁶ Megjegyzés: Döntés született az orosz légierő és a lég- és űrvédelmi csapatok 2015-ben történő összevonásáról, így a harmadik haderőnem elnevezése lég- és űrvédelmi csapatokra változik, illetve két önálló fegyvernem marad. lásd 59. hivatkozás – a szerző.

⁷ www.vesti.ru/doc.html?id=1161763; letöltés: 2013.12.04.

⁸ <http://www.vesti.ru/doc.html?id=1161763&cid=7>; letöltés 2013.12.04.

A VVKO – Oroszország biztonságának szavatolása szempontjából – a légi-kozmosz szféra alkalmazási elveiben egy merőben új orosz fegyvernemet jelent – derül ki az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának (OF VM) honlapjáról.⁹

Magyarország és az egész kelet-közép-európai térség országainak társadalmi berendezkedése, geopolitikai jellemzői az eltelt negyed században a rendszerváltásokkal gyökeresen megváltoztak ugyan, de földrajzi elhelyezkedésünk folytán továbbra is meghatározó jelentőségű a magyar–orosz viszony. „A magyar–orosz kapcsolatok helyzetéről szólva mindenképpen hangsúlyozni szükséges, hogy Oroszország – a nemzetközi politikai életben akkor (és jelenleg is) elfoglalt helye, és belpolitikai stabilizálódását követően vélhetően növekvő súlya, hazánk külpolitikai prioritásainak megvalósítására gyakorolt közvetett és közvetlen hatása, országunk és a térség kapcsolatrendszerében jól érzékelhető stratégiai jelentősége miatt – a jövőben is fontos partnerünk marad. Magyarország NATO-tagsága önmagában az orosz biztonsági érdekeket közvetlenül nem veszélyezteti, inkább a térségben gyakorolt befolyása elvesztésének intézményesüléseként jelenik meg.”¹⁰

Milyen nemzetközi és hazai körülmények járultak hozzá a világ egyik legkorszerűbb űrhadviselésére képes orosz alakulatok létrejöttéhez? Mik a feladataik? Ehhez milyen felszereltséggel rendelkeznek? Mik az orosz kozmosz csapatok jövőjével, fejlesztésének irányjaival kapcsolatos elképzelések?

2. Űrverseny az Amerikai Egyesült Államokkal a kozmosz (h)őskortól napjainkig

Amikor a Szovjetunió az Eisenhower-adminisztráció idején fellőtte az első műholdat, a Szputnyikot, az amerikaiak elkezdtek aggódni mind a békés verseny, mind a stratégiai lemaradás miatt. Eisenhower amerikai elnök (1953–1961) második hivatali ciklusa idején kezdetben csökkentette a katonai és az űrkutatási célú kiadásokat. A szovjetek úttörő technikai sikere, a Szputnyik fellövése azonban pánikot keltett az amerikaiakban, amihez hozzáadódott, hogy az űrszonda keringése során többször is elhaladt az Amerikai Egyesült Államok fölött. Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a Szovjetunió képes a világ bármely részére bombát eljuttatni, Amerika lépéskényszerbe került. Eisenhower meghirdette az űrversenyt, amelynek részeként 1958-ban megalapították a NASA-t.¹¹

Az ötvenes évek második felében a Szovjetunió egyenlőtlen ipari fejlődése miatt az ágazatok zömében egyre nyilvánvalóbbá vált a technikai elmaradottság. Néhány területen viszont, például a rakétaépítésben és az űrtechnikában a szovjet konstruktőrök megelőzték amerikai és európai kollégáikat. Ez 1957-ben lehetővé tette a Föld első műholdjának, majd 1961-ben első, a fedélzetén embert szállító űrhajójának a fellövését, később pedig a Holdra szállás előkészítését.¹²

⁹ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm; letöltés: 2013.12.04.

¹⁰ TÖMÖSVÁRY Zsigmond: A hagymakupolák árnyékában (Egy katonadiplomata visszaemlékezései). p. 101.

¹¹ BRZEZINSKI, Zbigniew: Stratégiai vízió, Amerika és a globális hatalom válsága. pp. 17–18.

¹² ANISIMOV, E. V.: Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi, szobityija, dati. Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok. p. 495.

A Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok – a hidegháborús katonai doktrínák szerint – nukleáris fegyverekkel megvívandó világháborúra készült. Felállították hadászati rakétaerőiket, megalakultak az űrparancsnokságok.¹³

Az űrverseny jelentősége túlmutatott a szuperhatalmak technológiai, technikai, fegyverkezési küzdelmén, mert visszautalt a gyökeresen eltérő ideológiai alapok kibékíthetetlen harcára.

Az 1960-as évek közepére a szovjetek által az Amerikai Egyesült Államokkal szemben vívott űrverseny kezdeti szakaszában elért eredmények – nem is említve a Szovjetunió nukleáris arzenáljának felépítését – látszólag egy szükségszerű szovjet győzelmet vetítettek előre az Amerikával zajló tágabb ideológiai, idealista/materialista versengésben.¹⁴

A hidegháborús időszakban a világpolitikát átható, egyre növekvő, finomodó ideológiai harc növekvő intenzitása, megállíthatatlan lendülete főként a fegyverkezési, ezen belül az űrversenyben manifesztálódott.

A hidegháború alatt az Amerikai Egyesült Államokat és a Szovjetuniót a klasszikus fegyverkezési verseny foglalta le.¹⁵

Az enyhülési folyamat 1975-re jutott a csúcsra, majd a fokozatos lehülés következtében az évtized végére „egy újabb kis hidegháború (más vélemények szerint második hidegháború) vette kezdetét.”¹⁶ A hetvenes évek végére a nyugatiakat egyre jobban zavarta az újabb erőteljes szovjet fegyverkezési hullám.¹⁷

A Nyugat úgy látta: a szovjet vezetés aktívan kihasználta az enyhülést arra, hogy megerősítse a saját fegyveres erőit, katonai egyensúlyt érjen el az Amerikai Egyesült Államokkal és általában minden vele szemben álló hatalommal.¹⁸

Amerika az űrtechnológia és a hadászati kezdeményezés terén óriási előrelépést tett akkor, amikor az új ipari-tudományos-informatikai forradalom csúcsteljesítményeként 1981. április 12-én (pontosan 20 évvel Gagarin űrutazása után) fellőtték a többször is használható első űrrepülőgépet, a Columbiát, amely az űrhajóval, űrrakétával szemben visszatérhetett egy földi bázisra, az űrben pedig képes volt manőverezni, egy műhold közelébe jutni, szükség esetén azt megjavítani vagy éppen megrongálni. A szovjeteket éppen ez az utóbbi lehetőség aggasztotta, hiszen az amerikaiak az űrrepülőgéppel szovjet műholdak közelébe is férkőzhettek, s mintegy „beköthették” volna a szovjetek Amerikát figyelő-kémlelő műholdjainak „égi szemeit”. Az amerikai űrrepülőgépek indítása egyfajta előfutára volt a Reagan elnök által 1983. március 23-án nagy nemzetközi feltűnést keltett Hadászati Védelmi Kezdeményezés (SDI) bejelentésének, vagy közismertebb nevén a csillagháborús terveknek.¹⁹

¹³ REMES Péter – GRÓSZ Andor – SZABÓ József: A magyar repülő- és űrrovostan története. p. 146.

¹⁴ BRZEZINSKI, Zbigniew p. 71.

¹⁵ HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. p. 312.

¹⁶ FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ 1945–1989. p. 299.

¹⁷ M. SZABÓ Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Története 1970–1979. p. 7.

¹⁸ KISSINGER, Henry: Diplomácia. p. 802.

¹⁹ FISCHER: p. 317.

A nemzetközi kapcsolatok történetében „második hidegháborúnak”, gyakrabban „kis hidegháborúnak” nevezik az 1979 és 1985 közötti szakaszt, amely Mihail Gorbacsov hatalomra kerülésével ért véget. Mélypontját 1983 ősze jelentette, amikor az első Pershing rakétáknak az NSZK-ba érkezése kapcsán a szovjet delegátus Genfben bejelentette az eurorakéta-tárgyalások megszakadását. A „kis hidegháború” számos vonásában hasonlított az 1940-es évek utolsó harmadában kialakult „nagy” hidegháborús szakaszhoz: gyors ütemű fegyverkezés, a diplomácia háttérbe szorulása, elkeseredett propagandaküzdelem jellemezte ezeket az éveket is. A különbség azonban igen lényeges a két szakasz között: a „kis hidegháborúban” a Szovjetunió immár „beteg ember”, nyilvánvalóvá vált a szovjet impérium hanyatlása.²⁰

Gorbacsov gyökeresen megváltoztatta a Szovjetunió mindenki számára megszokott külpolitikai koncepcióját: elutasította a Nyugattal történő konfrontációt, megszüntette a nemzetközi kapcsolatok átteologizálását.²¹

A szovjet impérium, majd az akkori nevén szocialista világrendszer széthullását követően a Szovjetunió legnagyobb utódállama, vagyis az Oroszországi Föderáció (OF) számára természetesen szokatlan és rendkívül nehéz feladatot jelentett a nemzetközi rendszerben elfoglalt helye megváltozásának átélése, és az ahhoz való alkalmazkodás megtalálása.²²

Putyin 2000 májusában történt hatalomra kerülésével Oroszország belpolitikájában tovább erősödött a központosított államiság és a tekintélyuralom. Az utóbbi évek orosz külpolitikájának jellemzői: az OF nagyhatalmi státusának visszaszerzését célzó vágy és az ennek elérése érdekében alkalmazott gazdasági és politikai nyomás korábbi, sikertelen próbálkozásainak megismétlése.²³

Az OF a Szovjetunió széthullását követő gazdasági, bel- és külpolitikai válságból a 2000-es évek közepére talpra állt. Ezt követően, vagyis a 21. század első évtizedének közepétől az orosz vezetés a nemzetközi politikai életben egyre erőteljesebben képviseli a nemzeti érdekeket. Az orosz biztonságpolitikai dokumentumok az OF-et már regionális szervezetek, a Független Államok Közössége és a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete biztonságának fő letéteményeseként definiálják. A 21. század első évtizedében megerősödött Oroszország egyre inkább elérkezettnek látta/látja az időt arra, hogy maga is hatalmi tényezőként jelenjen meg a világpolitikában.²⁴

Az OF katonai doktrínájának 2014. december 26-án elfogadott pontosított változata a katonai konfliktusok megelőzésében és visszatartásában Oroszország egyik fontos feladatának tekinti a Föld körüli térség objektumai és eseményei folyamatos figyelési és vizsgálati lehetőségeinek erősítését, fejlesztését. Békeidőben is az orosz fegyveres erők egyik fő feladata a Fegyveres Erők Legfelsőbb Főparancsnokának időbeni figyelmeztetése a légi-kozmosz támadásról, valamint az állami és a katonai vezetés szerveinek tájékoztatása az észlelt katonai veszélyről,

²⁰ HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László: Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991. p. 263.

²¹ ANISZIMOV, E. V. p. 519.

²² HORVÁTH – PARAGI – CSICSMANN: p. 318.

²³ ANISZIMOV, E. V. pp. 539–543.

²⁴ DEÁK Anita: Regionális biztonsági komplexum – a Független Államok Közössége. p. 254.

fenyegetésről. Ugyanilyen fontos feladat az OF kiemelt objektumainak légi-kozmosz védelme, az állandó készenlét az ilyen támadások és eszközök visszaverésére, valamint hasonló jelentőséggel bír a stratégiai kozmosz zónából a Fegyveres Erők tevékenységét támogató űreszközök telepítése és üzemeltetése.²⁵

3. A kozmosz orosz „váll-laposításának” története

Az alábbiakban néhány jelentős, szovjet vonatkozású űrhajózás-történeti, de abban az időben szigorúan titkosnak számító kísérlet, esemény, mára feledésbe merült tény olvasható, eddig talán kevésbé ismert részletekkel, összefüggésekkel.

– 1955-ben megalakították az első, világűrre vonatkozó feladatokkal felruházott katonai alakulatokat, döntés született egy tudományos-kísérleti lőtér (Bajkonur elődje) felállításáról, hogy fellőjék a Föld első mesterséges holdját.²⁶

– 1957-ben hozták létre a Föld első műholdjának fellövéséhez a mai, Tyitovról elnevezett Földi Irányítóközpont elődszervezetét. (Az űreszközök fellövésére és irányítására létrehozott katonai egységek, magasabbegységek és seregtestek közreműködésével napjainkig részt vesz minden orosz és nemzetközi űrprogram lebonyolításában.) Még ebben az évben Arhangelszk megye Mirnij városában megkezdődött az R–7 típusú interkontinentális rakéták kilövésére szolgáló lőtér – mai nevén Pleszeck űrhajóindító állomás – építése.²⁷ Október 4-én Bajkonurról elindították a Föld első műholdját „PSz–1 (prosztyejsij szputnyik – a legegyszerűbb műhold) elnevezéssel. A 60 centiméternél kisebb átmérőjű, valamivel több, mint 80 kilogrammos gömb 92 napos élettartama alatt mintegy 60 millió kilométert tett meg Föld körüli pályáján. Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején a kozmosz egységek szervezeti struktúrájába tartoztak: a földi irányítás és 12 önálló mérőpont, az önálló műszaki-kutató egységek, Bajkonur lőtéri mérőkomplexuma, a Parancsnoki Irányítókomplexum Központja.²⁸

– 1960-ban a hosszú távú katonai-kozmosz program megvalósítására a hadászati rendeltetésű rakétacsapatokon belül létrehozták a rakétacsapatok főcsoportfőnökségét Kerimov Kerim Alijevics vezetésével, aki a második világháborút követően tagja volt a német rakétatechnika tanulmányozására létrehozott, szovjet szakértőkből álló csoportnak.²⁹

– 1961. március 4-én a világon először sikerült egy (V–1000 típusú) ellenrakéta repesz-romboló robbanófejével repülés közben megsemmisíteni egy (a kazahsztáni Kapusztin Jarból kilőtt R–12 típusú) ballisztikus rakéta robbanófejét.³⁰

– 1967 márciusában a légvédelmi csapatok állományában megkezdtek a rakétaelhárító és kozmosz-elhárító csapatok szervezését (1992-től rakéta- és űrvédelmi csapatok).³¹

²⁵ www.news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf; letöltés: 2015.01.21.

²⁶ www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.

²⁷ www.armyru.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=45&Itemid=1473; letöltés: 2013.12.15.

²⁸ www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.

²⁹ Uo.

³⁰ www.vko.ru/biblioteka/vooruzhenie-rko; letöltés: 2015.01.29.

³¹ Uo.

– 1968-ban megkezdődtek a kísérletek a PKO „ISZ” komplexummal (Isztrebitel Szputnyikov – műholdvadász). November 1-jén – először a világon – sikerült elfogni és megsemmisíteni egy kozmikus céleszközt (I–2M) a kétfordulatos elfogás módszerével.³²

– 1970 augusztusában a Kozmikus Térség Ellenőrzőközpontjának (folyamatos szolgálatukat 1975 februárjában kezdték) célmeghatározása alapján a Kozmikus Támadás Elleni Védelem Komplexuma először a világon megsemmisített egy fellőtt céleszközt.

– 1971 februárjában rendszerbe álltak a horizonton túli megfigyelő, rakétatámadást előjelző erők és eszközök (1982 júniusától ezek komplex földi, majd decembertől kozmikus rendszere).

– 1978 májusától megkezdte működését a Moszkvát védő rakétaelhárító rendszer.

– 1979 júliusától szolgálatba lép a kozmikus védelem komplex rendszere.³³

– 1982. október 1-jével a rakéta- és a kozmikus-elhárító hadművelleti és hadművelleti-harcászati magasabbegységek bázisán létrehozták a rakéta-űrvédelmi magasabbegységet.³⁴

– 2001. március 24-én elnöki rendelettel létrehozták az OF Fegyveres Erőinek űrvédelmi csapatait, amely 2011. december 1-jétől lég- és űrvédelmi csapatokká alakult.

4. A lég- és űrvédelmi csapatok

4.1. Feladatok, felépítés, fegyverzet

Az OF VM honlapja szerint a lég- és űrvédelmi csapatok a feladatok széles spektrumát látják el.

Közülük a legfontosabbak:

– a felső vezetés számára hiteles információk biztosítása ballisztikus rakéták indításáról és egyben figyelmeztetése rakétatámadás esetén;

– a feltételezett ellenség fontos állami objektumok ellen indított ballisztikus rakétái robbanófejeinek a megsemmisítése;

– hatókörén belül megvédeni az állami és katonai vezetés legfelsőbb szintű vezetési pontjait, a katonai csoportosításokat, a legfontosabb ipari és gazdasági központokat, továbbá más objektumokat az ellenség légi-kozmosz eszközeinek támadásától;

– a világűr objektumainak megfigyelése, a világűrben és a világútból Oroszországot fenyegető veszélyek felfedése, elhárítása;

³² www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.

³³ www.vko.ru/biblioteka/vooruzhenie-rko; letöltés: 2015.01.29.

³⁴ Uo.

– kozmikus eszközök Föld körüli pályára állítása, a katonai és a kettős hasznosítású (katonai és polgári) műholdrendszerek repülésirányítása, valamint közülük néhány felhasználása ahhoz, hogy az OF haderőnemeit, fegyvernemeit a működésükhöz szükséges információkkal elláthassák;

– a katonai és a kettős hasznosítású műholdas rendszerek meghatározott állományának és alkalmazási-készültségi fokának, valamint fellövésének és irányításának a biztosítása;³⁵

A lég- és űrvédelmi csapatok két parancsnokságból, valamint a katonai és a kettős hasznosítású műholdak fellövésének alapvető objektumából, a pleszecki állami kísérleti űrrepülőtérből állnak, benne az Önálló Kísérleti Állomásból a „KURA” lőtérről. Az Űrparancsnokság magában foglalja a G. Sz. Tyitovról elnevezett Kozmikus Eszközök Irányításának Kísérleti Főközpontját, a Rakétatámadás Előjelző Főközpontot és az Űrfelderítési Főközpontot. A Lég- és Rakétavédelmi Parancsnokság pedig a légvédelmi dandárokból és a rakétavédelmi magasabbegységekből áll.³⁶

A lég- és űrvédelmi csapatokhoz tartoznak továbbá OF VM állami-kísérleti űrrepülőterei (Bajkonur, Pleszeck és Szvobodnij), a rakéta- és űrvédelem eszközei alkalmazását irányító csoportfőnökség, a katonai-képzési intézmények és a biztosító egységek.³⁷

A rakéta- és űrvédelem csoportosításai magukban foglalják a rakétatámadást előrejelző (preduprezsgyenije o raketnom napadenyii – PRN), a rakétaelhárító, valamint a kozmikus térséget ellenőrző szervezeti elemeket (kontrol koszmiceszkovo prosztranszva – KKP). Eszköztárában központilag irányított rádiolokációs, rádiótechnikai, elektrooptikai, optikai eszközök vannak, amelyek valós időben, egységes információs mező felhasználásával működnek. Az orbitális pályán keringő orosz gyártmányú kozmikus eszközcsoportok irányítását a Tyitovról elnevezett központ végzi. Ezek pályára juttatása és vezérlése a pleszecki, a szvobodniji és a bajkonuri állami kísérleti űrrepülőterek feladata. A lég- és űrvédelmi csapatok objektumai egész Oroszország területén megtalálhatók Kalinyingrádtól Kamcsatkáig, továbbá külföldön Fehéroroszországban, Azerbajdzsánban, Kazahsztánban és Tádzsikisztánban.³⁸

2013 márciusában a VVKO állományába került az A. F. Mozsajszkijról elnevezett Katonai Kozmikus Akadémia (Szentpétervár),³⁹ az Akadémia jaroszlavli kampusza, a VVKO G. K. Zsukov nevét viselő Katonai Akadémiája és Tverben a Szuworov Katonai Középiskola.⁴⁰

³⁵ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm; letöltés: 2015.01.29.

³⁶ Uo.

³⁷ www.ria.ru/spravka/20081004/151863301.html#ixzz2ndbJCuRI; letöltés: 2013.12.05.

³⁸ Uo.

³⁹ Az akadémiát I. Péter utasítására alapították 1712-ben. Tanárai közt szerepelt: Lomonoszov M. V., Mengyelejev D. I., hallgatói közt pedig Kutuzov M. I., a rakétatechnika megteremtői közül Zaszjadko M. V., több későbbi védelmi miniszter, az írók közül Dobroljubov és Csernisevszkij.

structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12005776@egNews; letöltés: 2013.12.17.

⁴⁰ www.ria.ru/spravka/20141004/1026751341.html; letöltés: 2014.12.08.

A lég- és űrvédelmi csapatok eszköztárában megtalálhatók – egyebek közt – a vizuális felderítés műholdjai (elektrooptikai és a rádiólokációs felderítés eszközei), a rádióelektronikai kontroll műholdjai (a rádió- és rádiótechnikai felderítés eszközei), a hírközlési műholdak (Kozmosz, Globusz és Raduga) és a csapatok földi műholdas navigációs rendszere (Uragan). Ide tartoznak a műholdak meghatározott orbitális pályára helyezését biztosító hordozórakéták is: könnyű rakéták (Start–1, Kozmosz–3M, Ciklon–2, Ciklon–3), közepes hordozórakéták (Szojuz–U, Szojuz–2, Zeni”) és nehéz hordozórakéták (Proton–K, Proton–M).⁴¹

Az eszköztár részei az űreszközök feljuttatásának alapjául szolgáló technikai és kozmikus rakétaindító komplexumok: Molnyija–M, Szojuz–U, Szojuz–2, Ciklon–3, Kozmosz–3M és Rokot.

Szintén a lég- és űrvédelmi csapatok eszköztárába tartoznak a kozmikus eszközök földi automatikus irányítási komplexuma (Nazemnij Avtomatizirovannij Kompleksz Upravlenija Koszmiceszkimi Apparatami – NAKUKA), a parancsnoki mérőrendszerek (Tamany-Baza, Fazan, Kama, Don–2N, Dnyepr, Darjal, Volga rádiólokátor-állomások), a Szazseny–T kvantumoptikai rendszer, a Nauka M–04 földi vételregisztrációs állomás, a Krona kozmikus objektumokat felismerő rádióoptikai komplexum és az Okno elektrooptikai komplexum.⁴²

Vlagyimir Putyin a VVKO 2020-ig tartó fejlesztésével kapcsolatban hangsúlyozta: „... már most folyamatosan érkeznek a csapatokhoz a legkorszerűbb, Voronyezs–M és Voronyezs–DM osztályú rádiólokátor-állomások. Rendszerbe állítottuk a Pancir–Sz1 légvédelmi rakétarendszert, megkezdődött a csapatok feltöltése az Sz–400-as komplexummal, kísérletek folynak a Vityaz típusú légvédelmi rendszerrel, valamint a Kontenyer és a Nyebo–M rádiólokátor-állomásokkal. Kísérletek folynak a perspektivikusan akár a közel-kozmoszban is feladatát megoldani képes Sz–500-as légvédelmi rakétarendszerrel.”⁴³

4.2. Űrtechnológiák, képességek Kalinyingrádtól Kamcsatkaig és máshol

Néhány adat az alkalmazott rádiólokációs eszközök technikai jellemzőiből.⁴⁴

Az első alkalmazott, még rendszerben lévők egyike a Dnyepr rádiólokációs eszköz maximális hatótávolsága 1900 km, amely még 1 km-es pontossággal képes meghatározni a távolságot.

Még szintén rendszerben van a Darjal, amelynek hatótávolsága már 6000 km, áteresztőképessége több mint 50 űrobjektum, illetve négy aerodinamikus zavarkeltő.

⁴¹ www.ria.ru/spravka/20141004/1026751341.html; letöltés: 2014.12.08.

⁴² Uo.

⁴³ www.rus.ru/2013_06_19/_Putin-Rossija-namerena-narashhivat-operativno-takticheskije-vozmozhnosti-vozdušno-kosmicheskij-oboroni-8484/; letöltés: 2014.02.03.

⁴⁴ www.vko.ru/biblioteka/kompleks-pko; letöltés: 2014.02.03.

A Volga feladata az interkontinentális ballisztikus rakéták és űrobjektumok több ezer kilométeres távolságból történő észlelése, azok koordinátáinak meghatározása, az eszközök azonosítása és a nyugati irány ellenőrzése.

Moszkva és a központi ipari térség lég- és űrvédelmén örökdő többfunkciós Don-2N 600–1000 km-es távolságból képes az akár 5 cm-es űrobjektum helyzetét 200 méteres pontossággal meghatározni, valamint megkülönböztetni egyebek közt a valódi és a hamis célokat az ellenséges különféle aktív zavaróeszközök használata esetén is.

Az Okno elektrooptikai komplexum 30–40 ezer kilométeres távolságokon dolgozik.

A Pancir-Sz1 légvédelmi komplexum irányított rakétákkal és 30 mm-es gépágyúval, 3000 méteres magasságig és 4000 méteres távolságig képes a célokat megsemmisíteni.

A Triumf kódjelű Sz-400 típusú légvédelmi rakétarendszer feladata leküzdeni a legkülönbözőbb támadó rakéta- és repülőeszközöket. Hatásos lőtávolsága 27 km magasságig 250 km, a leküzendő cél maximális sebessége 4800 m/sec lehet. Egy komplexum egyidejűleg maximálisan hat célt tud tűz alá venni.

Az OF társadalmi-gazdasági és katonai potenciálját jelentős mértékben erősítő kozmikus tevékenység rendkívül forrásigényes. A perspektivikus kozmikus rendszerek létrehozása, kiterjesztése és működtetése költségeinek racionalizálása céljából többségüket kettős (katonai és polgári) hasznosításuként hozzák létre, vagyis képesek katonai, társadalmi-gazdasági és tudományos feladatokat is ellátni. Ebben az irányban már a VVKO is szorosan együttműködik a Roszaviakoszmoszszal⁴⁵ (Rosszijszkoje Aviacionno-koszmicseszkoje Agensztvo – Orosz Légügyi-kozmosz Ügynökség), iparvállalatokkal és az Orosz Tudományos Akadémiával.⁴⁶

Egy másik ilyen polgári kozmikus állami kutató-termelő intézmény a Hrunicsevről elnevezett Állami Kozmikus Tudományos-termelő Központ (Goszudarsztvennij Koszmicseszki naucsno-proizvodsztsvennij centr imenyi M. V. Hrunicseva – GKNPC). A vállalatot egy 1993. június 7-i elnöki rendelettel hozták létre Oroszország rakéta-kozmosz iparának két meghatározó jelentőségű vállalatából: a Hrunicsev Gépgyárból (Masinosztroityelnij Zavod imenyi M. V. Hrunicseva) és a Szaljut Tervezőirodából (Konsztruktorszkoje Bjuro Szaljut). A vállalatalapítás célja a két cég tudományos-technikai potenciáljának megőrzése, megerősítése és fejlesztése, ipari hatékonyságuk növelése és kilépés a világ űrpiacára.⁴⁷

⁴⁵ www.cosmoworld.ru/spaceencyclopedia/publications/index.shtml?perminov.html; letöltés: 2013.12.19.

⁴⁶ www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.

⁴⁷ www.khrunichev.ru/main.php?id=1&nid=340Сегодня День Космических войск России; letöltés: 2013.12.19.

A VVKO 2001–2011 között több mint 230 hordozórakétát lőtt fel, amelyek mintegy 300, különféle feladatokra készített űreszközt, kozmikus készüléket juttattak Föld körüli pályára. Egyebek közt távközlési, navigációs, térképészeti, tudományos és egyéb műholdakat, távvezérelt űrszondákat, más űreszközöket. A kozmikus térséget ellenőrző eszközöknek köszönhetően több mint 900 figyelmeztetést adtak ki a nemzetközi űrállomást veszélyesen megközelítő űrobjektumokról.⁴⁸

2014-ben Föld körüli pályára helyeztek 27 műholdat, továbbá ellenőrizték mintegy 230 külföldi és hazai kozmikus eszköz pályára juttatását. Állandó megfigyelés alá vontak több mint 150 űrobjektumot, valamint előjelezték és figyelemmel kísérték több mint 70 kozmikus eszköz ballisztikus megsemmisülését. Az orosz orbitális eszközpark objektumainak folyamatos megfigyelése során 26 esetben adtak ki figyelmeztetést ezek különféle űrobjektumok általi veszélyes megközelítéséről, amelyek hat alkalommal a Nemzetközi Űrállomást veszélyeztették.⁴⁹

2013-ban három interkontinentális ballisztikus rakétát és 32 egyéb űreszközt bocsátottak fel. A VVKO ügyeletes erői mintegy 375 ezerszer léptek kapcsolatba és adtak vezérlő utasítást a különféle űreszközöknek. A rakétatámadást előjelző ügylet mintegy 40 idegen és saját ballisztikus, illetve űreszközt szállító rakéta fellövését észlelte. VVKO állományában naponta több mint háromezer katonai és polgári szakember teljesít folyamatos szolgálatot.⁵⁰

Az újjászervezett fegyvernem csapatainak parancsnoka 2012. december 24. óta Alekszandr Valentyinovics Golovko altábornagy. 1964-ben született, 1986-ban elvégezte a Rakétacsapatok harkovi Krilov Katonai Műszaki Parancsnoki Főiskoláját, majd 1996-ban a Dzerzsinszkij Katonai Akadémiát és 2003-ban Oroszország FE Vezérkari Akadémiáját.⁵¹

5. Elképzelések a légi-kozmosz erők alkalmazására

A fegyveres erők alkalmazásának másik globális formájaként – mind nukleáris, mind hagyományos eszközökkel vívott háborúban – az ellenség légi-kozmosz támadása elhárításának érdekében folytatott hadászati műveletek végrehajtását értelmezték. E műveletek elveit még a 60-as években kezdték kimunkálni a légvédelmi haderőnem csapatainak légvédelmi hadműveletére vonatkozó elmélet alapján. Abban az időben viszont ezen lényegében csak a repülőerők elleni hadműveletet lehetett értelmezni, a 70-es és különösen a 80-as években viszont a fegyveres erők előtt elveiben új feladat állt. A nukleáris fegyverek és a különböző kozmikus (műholdbázisú) rendszerek széles körű alkalmazásának lehetősége jóval biztonságosabb védelmet követelt meg nem csupán az aerodinamikus, hanem a ballisztikus támadóeszközöktől is. A feladat abban állt, hogy egységes

⁴⁸ www.ria.ru/spravka/20141004/1026751341.html; letöltés: 2014.12.08.

⁴⁹ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12005344@egNews; letöltés: 2013.12.17.

⁵⁰ www.ria.ru/spravka/20141004/1026751341.html#ixzz3LCJMMIMc; letöltés: 2014.12.08.

⁵¹ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/management.htm; letöltés: 2013.12.17.

légi-kozmosz védelmi rendszert kell létrehozni, amely szervesen magában foglalja a repülőerők elleni, a rakétavédelmi és a kozmosz (műholdbázisú) eszközök elleni védelmet, valamint az ellenség rakétatámadását előrejelző figyelmeztető rendszert, illetve a kozmosz térség ellenőrzésének rendszerét is.

A 70-es és a 80-as években az ellenség légi-kozmosz támadásának elhárítására végrehajtott hadászati művelet legfontosabb összetevőinek tekintették: az első és az azt követő légvédelmi hadműveletek, a légvédelmi haderőnem önálló seregtestei által végrehajtandó rendszeres harci műveletek, a rakétavédelmi, illetve kozmosz (műholdbázisú) eszközök elleni védelem seregtestjeinek (magasabb-egységeinek) harci műveleteit. Ezen kívül a kontinentális és az óceáni hadszíntereken a légvédelmi erők és eszközök harci műveleteit (harctevékenységet), a hadászati nukleáris erők részeinek, a frontok légierejének és rakétacsapatainak csapásait az ellenség rakéta- és repülőbázisaira, vezetési pontjaira, navigációs rendszereire, valamint a flották részeinek az ellenség rakétahordozó tengeralattjáróinak, illetve repülőgép-hordozó hajóinak megsemmisítése érdekében végrehajtott harci műveleteit.

Az elméleti számvetések, valamint a nagyszámú „ZENIT” típusú hadászati gyakorlat tapasztalatai azt mutatták, hogy az ellenség légi-kozmosz támadásának elhárítása érdekében folytatott hadászati művelet 2–3 naptól 5–7 napig, sőt annál tovább is folytatódhat. Jellemző vonásai: a célok határozottsága, a helyzet rendkívüli bonyolultsága, feszítettsége, a harci műveletek magas fokú intenzitása, a megbontott saját légi-kozmosz védelmi rendszer helyreállításának szükségessége a stratégiai művelet folyamatában több esetben is, nagyszámú feladat és a vezetés bonyolultsága.⁵²

A hadszíntereken a nyugati-délnyugati, déli és távol-keleti irányok főparancsnokságainak létrehozásával a hadműveletek előkészítésért az irányfőparancsnokságok feleltek, a vezérkar pedig a globális hadászati műveleteket tervezte, például a hadászati nukleáris erők műveleteit, illetve az ellenség légi-kozmosz támadásának elhárítására végrehajtandó hadászati hadműveletet.

Az ellenség légi-kozmosz támadásának elhárítása céljából végrehajtandó hadászati hadművelet elméletét a 80-as években továbbfejlesztették, kidolgozták a robotrepülőgépek valamennyi telepítési módjára és típusára vonatkozó ellentevékenységi alkalmazási elveit. Egységes műveleti rendszert vezettek be a rakéta-kozmosz védelem csapatainak műveleteire vonatkozóan. A 80-as években pedig először dolgozták ki a kozmosz (műholdbázisú) erők műveleteinek elméleti alapjait abból a célból, hogy végre lehessen hajtani mind a globális harci feladatokat és a fegyveres erők hadászati műveleteinek minden fajtáját, mind pedig az ellenség elleni harc feladatait egy különleges hadszíntéren – a világűrben, amivel új fejezete kezdődött a szovjet (orosz) katonai stratégiának.⁵³

⁵² ZOLOTARJOV, V. A.: Isztorija vojennoj sztrategiji Rossziji. Fejezetek Oroszország Katonai Stratégiájának Történetéből. Tanulmánykötet. p. 139–141.

⁵³ ZOLOTARJOV, V. A. p. 152.

A 90-es évek második felében az OF-ben is elkezdődött az átalakítási folyamat, amely elsősorban a rakétatámadásokról való hadászati előrejelző rendszert érintette. Új állomásokat kezdtek építeni a keletkezett rések lezárására, valamint megerősítették a hadászati előrejelző rendszer kozmikus (műholdbázisú) csoportosítását is.⁵⁴

A 2000–2010 közötti időszakban a kozmikus erők, a felderítőrendszerek, a híradó- és informatikai eszközök fejlesztését az egyik legfontosabb feladatként értelmezték.⁵⁵

2014-ben a VVKO több mint 800 gyakorlatot hajtott végre feltételezett ballisztikusrakéta-célok felismerésére, a Don–2N rádiólokátor-állomás tesztelésére. Az általa az év során észlelt több mint húsz rakétaindítás helyszínei között – a hazai űrrepülőterek szárazföldi indításai mellett – szerepeltek a Barents-tengeren, a Fehér-tengeren és az Ohotszki-tengeren cirkáló orosz tengeralattjárók is.⁵⁶

Legutóbb 2015 januárjában került sor a lég- és űrvédelmi csapatok állapotának és alkalmazhatóságának felmérésére, szimulált körülmények között.

A VVKO harckészültségének ellenőrzésére Moszkva és a központi iparvidék lég- és űrvédelmében lefolytatott gyakorlat során az ezredek ügyeletes alegységei időben felfedtek több mint tíz, alacsonyan és földközeli magasságon érkező, tömeges légicsapást imitáló célt. A támadást Sz–400 Triumf, Sz–300 Favorit és Pancir–Sz rendszerek több mint 50 imitált rakétaindításával hárították el.⁵⁷

6. Összegzés

A világűr katonai alkalmazása Oroszországban is unikális lehetőségeket biztosít az ellenség megfigyelésére, valamint jelentősen megnöveli fegyveres erejének hatékony működését békében és harci körülmények között egyaránt. A VVKO előtörténetének fenti – korántsem teljes – bemutatásából is látszik, mennyire fontos jelentőséggel bír az OF politikai vezetése és az ország biztonsága számára. Mindeközben, mint az anyag bemutatja, nem hanyagolhatók el a kozmikus programok világpolitikai hatásai sem, amelyekre szintén található példa a publikációban. Ezek a fejlesztések, amelyek egyben demonstrálják a tudományos-technikai vagy katonai fölényt, időnként olyan fontosakká válnak az állami vezetők számára, hogy kiváltott hatásaik sokban meghatározzák a fejlesztési programok irányát.⁵⁸

---

⁵⁴ ZOLOTARJOV, V. A. p. 147.

⁵⁵ DEÁK p. 149.

⁵⁶ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12006065@egNews; letöltés: 2013.12.17.

⁵⁷ <http://structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12006457@egNews>; letöltés: 2013.12.17.

⁵⁸ www.lib.aldebaran.ru/author/tarasenko_maksim/tarasenko_maksim_voennye_aspekty_sovetskoi_kosmonavtyiki/ (Taraszenko, Makszim: *Vojennüje aszpektü szovjetszkij koszmonavtyiki*, Agensztvo Rosszjjszkij Pecsaty, Moszkva 1992.) p. 9.

A 2014 decemberében pontosított orosz katonai doktrína szintén fontos szerepet szán a Lég- és Űrvédelmi Csapatoknak békében és harci körülmények között egyaránt. Az orosz haderőben, a katonai stratégiában a kozmikus erőknek tulajdonított jelentőséget még jobban kidomborítja, hogy a 2020-ig szóló Állami Fegyverzeti Program szerint a VVKO fejlesztésére tervezték a hadsereg és a flotta átfegyverzésére szánt összeg mintegy 20%-át, 3,4 trillió rubel értékben. A tervek szerint a VVKO fegyverzetének 50%-át már 2015-re korszerűekre kell cserélni, hogy ez az arány 2020-ra legalább a 70%-ot elérje.⁵⁹

Napjainkra a VVKO által, illetve a bevonásával rendszeresen végrehajtott összefegyvernemi hadgyakorlatok során kiderült, hogy a szervezet alaprendeltetését jó hatékonysággal, kiváló szinten képes végrehajtani, együttműködésben a többi haderőnemmel és fegyvernemmel. E gyakorlatok hozadéaként az is egyre nyilvánvalóbb, hogy a légierő haderőnem és a VVKO fegyvernem feladatai nagyon hasonlóak, légvédelmi rendszerük szinte azonos földi és műholdas eszközöket használ. Alighanem ennek felismerése vezetett Valerij Geraszimov hadseregtábornok, a védelmi miniszter első helyettesének az OF Fegyveres Erői vezérkari főnökének 2015. január 15-i bejelentéséhez, hogy még az idén sor kerül a fegyveres erők egy új haderőneme, a Légi-koszmikus Erők létrehozására a légierő és a lég- és űrvédelmi csapatok összevonásával.⁶⁰

Képmellékletek

1. kép. Az orosz lég- és űrvédelmi csapatok emblémája⁶¹

⁵⁹ www.ria.ru/spravka/20141004/1026751341.html#ixzz3LCJMMIMc; letöltés: 2014.12.08.

⁶⁰ www.pravda.ru/news/politics/military/13-01-2015/1243623-kosmos-0/; letöltés: 2015.01.15.

⁶¹ <http://heraldy.mil.ru/heraldry/logos/more.htm?id=10336305@morfDistinctions>; letöltés: 2015.01.30.

2. kép. A Triumf kódjelű Sz-400 típusú légvédelmi rakétakomplexum⁶²

3. kép. A Don-2N többfunkciós rádiólokátor-állomás⁶³

⁶² www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm; letöltés: 2015.01.29.

⁶³ <http://structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/weapons/more.htm?id=10817849@morfMilitaryModel>; letöltés: 2015.01.30.

4. kép. A Voronyezs-DM kódjelű, egyik legmodernebb fejlesztésű rádiólokátor-állomás⁶⁴

5. kép. Az Okno elektrooptikai mérőkomplexum a légi-kozmosz tér ellenőrzésére⁶⁵

⁶⁴ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm; letöltés: 2015.01.29.

⁶⁵ www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm; letöltés: 2015.01.29.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANISZIMOV, Evgenyij V.: Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütyija datü. Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok. Pityer, Szentpétervár, 2010. ISBN 978-5-388-00696-7
- BRZEZINSKI, Zbigniew: Stratégiai vízió, Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013. ISBN 978-963-87486-2-1
- DEÁK Anita: Regionális Biztonsági komplexum – a Független Államok Közössége. In: Felderítő Szemle, X. évfolyam 3–4. szám, XI. évfolyam 1. szám. pp. 23–32.
- DEÁK János:
Oroszország katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig. Egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2010. ZMNE 558/2010
- FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ 1945–1989. Tankönyv és atlasz. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2014. ISBN 978-963-9542-85-3
- HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László:
Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013. ISBN 978-963-87486-6-9
- HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa, Budapest, 2014. ISBN 978-963-07-9572-2
- KISSINGER, Henry: Diplomácia. Panem–McGraw-Hill–Grafo, Budapest, 1996, ISBN963-545-1121
- M. SZABÓ Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Története 1970–1979. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2010. ISBN978-963-327-497-2.
- REMES Péter – GRÓSZ Andor – SZABÓ József:
A magyar repülő- és űorvostan története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. ISBN 978-963-327-586-3
- TÖMÖSVÁRY Zsigmond:
A hagymakupolák árnyékában (Egy katonadiplomata visszaemlékezései)
In: Felderítő Szemle, 12. évfolyam 2. szám. pp. 93–122. ISSN 1588-242X
- www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.
- www.armyus.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=45&Itemid=1473; letöltés: 2013.12.15.
- www.cosmoworld.ru/spaceencyclopedia/publications/index.shtml?perminov.html; letöltés: 2013.12.19.
- www.heraldry.mil.ru/heraldry/logos/more.htm?id=10336305@morfDistinctions; letöltés: 2015.01.30.
- www.khrunichev.ru/main.php?id=1&nid=340Сегодня День Космических войск России; letöltés: 2013.12.19.
- www.lib.aldebaran.ru/author/tarasenko_maksim/tarasenko_maksim_voennye_aspekty_s_ovetskoi_kosmonavtyiki/(Taraszenko, Makszim: Vojennüje aszpektü szovjetszkoj koszmonavtyiki, Agensztvo Rossziszkoj Pecsaty, Moszkva 1992.

- www.news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf; letöltés: 2015.01.21.
- www.politikus.ru/army/4929-putin-rossiya-namerena-naraschivat-operativno-takticheskie-vozmozhnosti-vozdushno-kosmicheskoy-oborony.html; letöltés: 2015.01.28.
- www.pravda.ru/news/politics/military/13-01-2015/1243623-kosmos-0/; letöltés: 2015.01.21.
- www.ria.ru/spravka/20081004/151863301.html#ixzz2ndbJCuRI; letöltés: 2013.12.05.
- www.ria.ru/spravka/20101004/280859730.html; letöltés: 2013.12.05.
- www.ria.ru/spravka/20141004/1026751341.html; letöltés: 2014.12.08.
- www.rus.ru/2013_06_19_Putin-Rossija-namerena-narashchivat-operativno-takticheskie-vozmozhnosti-vozdushno-kosmicheskoy-oborony-8484/; letöltés: 2014.02.03.
- www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm; letöltés: 2015.01.29.
- www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/management.htm; letöltés: 2013.12.17.
- www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12005344@egNews; letöltés: 2013.12.17.
- www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12006457@egNews; letöltés: 2013.12.17.
- www.structure.mil.ru/structure/forces/cosmic/news/more.htm?id=12006065@egNews; letöltés: 2013.12.17.
- www.vesti.ru/doc.html?id=1161763; letöltés: 2013.12.04.
- www.vko.ru/biblioteka/kompleks-pko; letöltés: 2014.02.03.
- www.vko.ru/biblioteka/vooruzhenie-rko; letöltés: 2015.01.29.
- ZOLOTARJOV, V. A.: Isztorija vojennoj sztrategiji Rossziji. Fejezetek Oroszország Katonai Stratégiájának Történetéből. Tanulmánykötet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2004.

Kék vízi flottának nevezzük azt a haditengerészeti erőt, amely felszereltsége és logisztikája révén képes a saját partoktól nagyobb távolságra huzamosan eltávolodni és akár óceánokat átszelve is műveleteket folytatni. Napjaink egyik legjelentősebb kék vízi flottaprogramját a Kínai Népköztársaság folytatja, amelynek nemzeti biztonsági, illetve politikai-gazdasági érdekei is egyre inkább megkívánják, hogy fokozottabb jelenlétet tanúsítsanak a világtengereken, és hogy biztosítsák azokat a tengeri szállítási vonalakat, amelyeken az ország számára létfontosságú kereskedelem folyik.

Kína az elmúlt több mint egy évtizedben lenyűgöző fejlődésen ment keresztül, és a világ legnépesebb országa mára már a világ második legnagyobb gazdasága lett.¹ Ennek megfelelően folyamatosan növeli a védelmi költségvetését, modernizálja haderejét, amit viszont sok ázsiai és nyugati állam fenyegetésnek tart. Peking ezért minden fórumon igyekszik leszögezni, hogy a fejlődése békés és nem törekszik hegemoniára.²

Kínában úgy gondolják, hogy az új évezred első két évtizede olyan stratégiai lehetőséget nyújt, amikor megfelelő a nemzetközi környezet ahhoz, hogy zavartalanul növelhessék gazdasági, politikai és katonai erejüket, megalapozva a későbbi hatalmi pozícióikat.³ Ennek megfelelően kerülik a konfrontációt, és az amerikaiakkal is inkább egy kölcsönösen hasznos, együttműködő, de egyenlő partneri kapcsolatot igyekeznek kiépíteni. Ugyanakkor a kommunista pártra egyre nagyobb nyomás nehezu l saját népe részéről, amely nacionalistább politikát és a kínai érdekek erélyesebb védelmét várja el az ország vezetésétől, valamint azt, hogy bátran lépjen fel a térségben felmerülő kihívásokkal és fenyegetésekkel szemben.

A kínai fegyveres erők alkalmazásáról szóló stratégia kiemeli, hogy egyes országok (főként az Amerikai Egyesült Államok) kiterjesztették szövetségeiket és növelték katonai jelenlétüket Ázsia és a Csendes-óceán térségben, több környező állam (kiemelve Japánt) fenyegeti Kína szuverenitását, tengeri jogait és érdekeit, a tajvani szeparatista erők pedig veszélyeztetik a tengerszoros békéjét, továbbá a kínai tengerentúli érdekek fenyegetettsége is nőtt. A meghirdetett békés fejlődésnek megfelelően a katonai stratégia elsősorban védelmet, pontosabban aktív védelmet irányoz elő, amelynek révén az ország képes ellenállni az agresszióknak, kezelni tudja a szeparatistákat, valamint megvédi a hazai területeket földön, vízen, levegőben, valamint az űrben és a kibertérben egyaránt.⁴

---

¹ Country Comparison – GDP (purchasing power parity). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=3#ch>; letöltés: 2014.10.05.

² The Diversified Employment of China's Armed Forces.

³ Information Office of the State Council, Beijing, 2013. pp. 1–2.

⁴ Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013. Office of the Secretary of Defense, 2013. p. 15.

The Diversified Employment of China's Armed Forces. Information Office of the State Council, Beijing, 2013. pp. 2–3.

A stratégia leszögezi, hogy olyan erőt építenek fel, amely képes megvédeni a kínai partokat különböző fenyegetésekkel szemben, továbbá megvédi Kína tengeri jogait és érdekeit. Emellett a tengerentúli érdekeltségek is integráns részévé váltak a kínai nemzeti érdekeknek, kiemelve az energiahordozókat és az erőforrásokat. Ennek megfelelően a flotta feladatai közé tartozik a tengeri szállítási útvonalak és az áruk szabad áramlásának biztosítása. Ez az úgynevezett „offshore védelemnek” a része, amely feladatul szabja olyan kék vízi képességek kiépítését, amelyek lehetővé teszik a mobil és a nemzetközi együttműködések keretében végrehajtott műveletek végrehajtását, valamint a nem hagyományos fenyegetések elleni harcot, továbbá biztosítják az elrettentést és a lehetőséget ellentámadások végrehajtására.⁵

Ez a stratégiai koncepció az 1980-as években jelent meg, és elmozdulást jelentett a szárazföldi invázió visszaverésére felkészített haderő képétől egy a gazdasági szükségleteket és a kereskedelmi érdekeket jobban figyelembe vevő és azt támogató, fejlettebb légi és haditengerészeti erővel rendelkező néphadsereg irányába.⁶ Ehhez fejlett tengeralattjárókra, rombolókra, fregattokra és információs rendszerekre van szükség. Fejlesztik és intenzívebbé teszik a kiképzést a kék vízi műveletekre. Ennek keretében sor kerül nagy távolságú korai előrejelző, csapásmérő és támadó, nyílt vízi elfogó, tengeralattjáró-vadász és hajóvédelmi műveletekre, amelyeket összefegyvernemi flottakötelek hajtanak végre.⁷

Politikai szempontból az esetleges tajvani beavatkozásra való felkészülés marad továbbra is a haderő egyik fő feladata,⁸ ha például a szigetország hivatalosan is kinyilvánítaná a függetlenséget, vagy ha más olyan esemény történne, amelynél Peking szükségesnek érezné a katonai erő bevetését. Kína gazdasági növekedéséhez biztosítani kell az energiahordozók szabad áramlását is, amelyhez az ország jelentős befektetéseket tett Afrikában, Latin-Amerikában és Közép-Ázsiában. Bár az utóbbi térséggel csővezetékes kapcsolata is van, a többi forrásból tengeren érkezik a gáz és a kőolaj, valamint a kínai termékek is hajóval jutnak el a világpiacra. Ezért Kína számára az egyik fő stratégiai cél a tengeri kommunikációs vonalak biztosítása, illetve megpróbál természeti kincsekben gazdag területeket szerezni a Kelet- és Dél-kínai-tengereken. Emiatt a Szenkaku/Diaoyu-szigetek ügyében Japánnal áll szemben, míg a Dél-kínai-tengert tulajdonképpen szinte egészében magának követeli, ugyanakkor az itt lévő vitatott szigetekre szinte az összes többi környező állam is igényt tart. Nem szabad elfelejteni az első szigetlánc (japán fő szigetek, Nanszei/Ryúkú-szigetek, Tajvan, Fülöp-szigetek, Borneó) problémáját sem, amely körülöleli a kínai partokat, és minden tagja amerikai szövetséges vagy barát kezén van, sokszor amerikai bázisokkal. Ennek felszámolása szintén fontos geostratégiai érdek és cél.

⁵ The Diversified Employment of China's Armed Forces. p. 5., 8., 11., 16.
Information Office of the State Council, Beijing, 2013.

⁶ People's Liberation Navy – Offshore Defense.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/plan-doctrine-offshore.htm>; letöltés: 2014.10.05.

⁷ The Diversified Employment of China's Armed Forces. p. 5., 11.
Information Office of the State Council, Beijing, 2013.

⁸ Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013. p. I.

Ezen célok megvalósításához egy partvédő flotta már kevés lenne, ezért az elmúlt évtizedekben intenzív flottafejlesztés indult, amely célja egy nyílt vízi flotta kiépítése, amelyhez modern rombolók, fregattok, tengeralattjárók, de még hordozók és partraszállító hajók is épülnek.

Hordozóprogram

A hidegháború lezárulta után Peking az addigi partvédő flotta helyett egyre inkább egy aktívabb szerepet játszó haditengerészet felé fordult, amelyhez hosszú távon elengedhetetlenek a hordozók is. Ám Kínában nem voltak meg az ismeretek egy saját hajó építésére, ezért meglévő hajókból próbáltak meg ismeretet és ötletet meríteni. Elsőként, ócskavasként, bontásra megvásárolták a kivont 15 000 tonnás második világháborús HMAS Melbourne hordozót, amelyet gondosan tanulmányoztak. 1992-ben a 60–70%-ban kész, de félbehagyott Kuznyecov-osztályú Varjag megvásárlásával próbálkoztak, mivel a hajó a Krímben – ukrán tulajdonban – maradt a Szovjetunió szétesése után, de amerikai és japán nyomásra Kijev elállt az üzlettől. 1995-ben a franciák felajánlották a Clemenceu eladását, ha ők szerelhetik fel a hajót modern eszközökkel, de ez sem történt meg, holott az egy viszonylag modern egység volt. 1998–2000-ben Kína két Kijev-osztályú hajót vásárolt, amelyek értékes tapasztalatot jelentettek.⁹

Az igazi kincset 1998-ban szerezte meg, amikor egy makaói fantomcég kaszinóhajóvá alakítási álcája alatt 20 millió USD-ért megvásárolta a Varjagot Ukrajnától.¹⁰ A hajó több éves felújítás után 2012. szeptember 25-én Liaoning néven állt szolgálatba a kínai haditengerészetnél, két hónappal később már J-15 vadászkat is fogadott a fedélzetén. A következő évben az Északi Flottához helyezték, és Csingtaót nevezték meg bázisául.¹¹ A Liaoning 302 m hosszú és 67 000 tonnás, egy ezrednyi (kb. 50 db) repülőeszközt, vadászbombázókat és helikoptereket vegyesen hordozhat.¹² Az ezred általában 24–26 J-15 vadászbombázót és 16–24 Ka-27/31 vagy Z-8 (Super Frelon) és Z-9 (AS365 Dauphin) helikoptert számlál.

A 2500–2600 fős legénységű¹³ hordozót kínai elektronikával szerelték fel, többek közt háromdimenziós lokátorral,¹⁴ az önvédelmet 4x18 FL-3000N kis hatótávolságú légvédelmi rakéta és 3 db 30 mm-es CIWS¹⁵ gépágyú, valamint tengeralattjárók elleni mélyvízibomba-kilövők szolgálják.¹⁶ A szovjet/orosz

⁹ Összességében az osztály zsákutcának vagy egy köztes fejlődési szakasznak bizonyult, később a szovjetek is más irányba mentek tovább (Kuznyecov-osztály). A megvásárolt két hajó élményparkként és luxusszállodaként üzemel Kínában.

¹⁰ ZSIG Zoltán: Made in China... vagy minden hamisítvány, ami nem kínai. In: Aranyas 2008/április. pp. 19–20.

¹¹ O'ROURKE, Ronald: China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress; Congressional Research Service; 2014. pp. 15–17.

¹² HARDY, James: PLA chief confirms carrier construction. In: Jane's Defence Weekly 2011/24. p. 8.

¹³ Liaoning – Specifications. <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/liaoning-specs.htm>; letöltés: 2014.10.11.

¹⁴ Liaoning (Varyag) Aircraft Carrier, China. <http://www.naval-technology.com/projects/varyag-aircraft-carrier-china/>; letöltés: 2014.10.11.

¹⁵ Close In Weapon System: automatizált, radarvezérlésű légvédelmi gépágyú (általában Gatling-rendszerű), amely alkalmas repülőgépek, robotrepülőgépek és rakéták lelövésére.

¹⁶ Liaoning – Specifications. <http://www.globalsecurity.org>; letöltés: 2014.10.11.

hagyománnyal szakítva¹⁷ a 12 P-700 hajó elleni rakéta indítókonténerét a kínaiak leszerelték,¹⁸ hogy felszabadítsák a helyet egy nagyobb hangárfedélzet és további felszerelés számára. A Liaoning legvalószínűbben tapasztalatszerzésre és kiképzésre szolgál majd, illetve a térségbeli területi viták eskalálódása esetén a gyengébb ellenfelek ellen is bevethető.

Egy magas rangú kínai pártfunkcionárius elszólásából megtudhattuk, hogy a legmagasabb szinten jóváhagyták egy második hordozó építését, és összesen négy egységgel számolnak.¹⁹ Ennek építését állítólag már elkezdték és egy kínai haditengerészeti magazin becslése szerint 2017-re kész lehet, ám ez még tapasztalt gyártóknak is túl optimista előrejelzés lenne. Az új egységek elvileg 85 000 tonnásak lesznek, és a Liaoning felnagyított változatainak tekinthetők. Ugyanakkor ezeken a szögfedélzeten már katapultos indítórendszert is elhelyeznek, amely elektromágneses működtetésű lesz, de a hajóorr felett megmarad a már ismert siugró sánc.²⁰ A várhatóan 320 méter hosszú egységekre maximálisan 50 J-15B repülőgép települhet, amelyeket a jövőben az 5. generációs J-20 válthat fel.²¹

A hordozók lelke kétség kívül a repülőkötelék. A szovjet eredetű hordozóhoz a kínaiak az eleve rá tervezett Szu-33 típust kívánták rendszeresíteni. Ez amiatt is logikus volt, mivel a Szu-család tagjaival már volt tapasztalatuk. A tárgyalások 2006-ban kezdődtek Moszkvával 50 repülőgép eladásáról. Ezekhez az oroszok modernabb avionikát ajánlottak, mint az alapváltozaté volt. Ám gyanús lett nekik, hogy a kínaiak először csak két gépet vennének át a tesztelésre. Korábban ugyanis, a Szu-27 esetében hasonló volt a helyzet: a kínaiak a megállapodott mennyiségnél kevesebbet vettek át, majd a licencben gyártott gépekből a jóváhagyottnál többet gyártottak/gyártanak, hazai rendszerekkel továbbfejlesztve (ez lett a J-11). Ezért az oroszok gyanították, hogy a két Szu-33 is csak az áttervezéshez, illetve a későbbi gyártáshoz kell, ezért az üzlet 2009-ben kútba esett. A gyanút a következő évben megerősítette, hogy a J-11 típust gyártó Shenyang repülőgépgyár kihozta a Szu-33-ra megszólalásig hasonlító J-15 hajófedélzeti repülőgépét.²² Ez valószínűleg az ukránoktól 2001-ben beszerezett Szu-33-as mintapéldány és annak dokumentációja alapján készült.²³ Sok rendszert integráltak, amelyek a többfeladatú J-11B-hez készültek, illetve a J-15 is rendelkezik AESA radarral, amely jóval nagyobb távolságból, nagyobb valószínűséggel derítheti fel a célpontokat, mint a hagyományos

¹⁷ A szovjet hajók fedélzete általában tele volt zsúfolva különböző fegyverekkel, főként rakétákkal. Ez igaz volt a hordozókra is, erre a legjobb példa a Kijev-osztály, amely inkább egy cirkáló-hordozó hibrid, mivel bár a szögfedélzeten volt felszállópályája, a nagyrészt az orr feletti fedélzeten elhelyezett fegyverzetét megirigyelhette volna egy romboló vagy cirkáló is. A Kuznyecov-osztálynál is beépítették a 12 hajó elleni rakétát, holott a felszíni hajók leküzdése rakétafegyverzettel nem a hordozó feladata, arra ott vannak a repülőgépek és a kíséret, másrészt értékes helyet foglalnak el.

¹⁸ Liaoning – Specifications. <http://www.globalsecurity.org>; letöltés: 2014.10.11.

¹⁹ FISHER, Richard D Jr: Dalian official says China planning four aircraft carriers; In: Jane's Defence Weekly 29 January 2014; p. 6.

²⁰ O'CONNOR, Sean: Local media: PLAN to field homegrown carrier by 2017; In: Jane's Defence Weekly 18 June 2014; p. 14.

²¹ KAZIANIS, Harry: China's Oversized Aircraft Carrier Ambitions. <http://thediplomat.com/2014/06/chinas-oversized-aircraft-carrier-ambitions/>; letöltés: 2014.10.11.

²² YEO, Mike: China's Flying Shark; In: AirForces Monthly April/2014; p. 48.

²³ O'ROURKE i. m. p. 20.

lokátorok, illetve elektronikai ellentevékenységre is alkalmas. Ugyanakkor a hazai WS-10 típusú hajtómű megbízhatatlansága miatt az orosz AL-31F hajtóművet használja.²⁴

Hasonlóan a Szu-27 család tagjaihoz, nagy teljesítményű gépről van szó, erős légiharc-képességekkel, amelyek a kínai állítások szerint felülmúlják az amerikai F/A-18E/F Super Hornetét, míg csapásmérő képességei nagyjából a régebbi C/D változatú Hornetének felelnek meg.²⁵ Szárazföldről felszállva az 1200 km-es hatósugara és 12 tonnányi hordozható fegyverzete félelmetes ellenfélle teszi a J-15-t, ám a Liaoning siugró sáncos megoldása jelentősen korlátozza a gép felszállótömegét, hiszen maximális tüzelőanyag-feltöltéssel felszállva a hordozóról a J-15 nem képes 2 tonnánál több fegyverzetet vinni, míg a fegyverzet növelése a hatósugár csökkenésével jár. Ez tengerészeti csapásmérő szerepkörben két YJ-83K (C-802) hajó elleni és két kis hatótávú légiharc-rakétát jelent, így a látóhatáron túli hatótávolságú PL-12 légiharc-rakétákat ilyenkor nem hordozhatja.²⁶ Ezért egyelőre igazán csak légvédelmi feladatokat tud ellátni a hordozó kötelékében, ami viszont elsősorban a kísérő rombolók és fregattok feladata. Ilyen szempontból, bár repülési jellemzői sok tekintetben elmaradnak, a gyakorlatban az F/A-18 ütőképesebb, mint a J-15. Ellenben, ha a jövőbeli kínai hordozókon is bevezetik a katapultos indítást, akkor jobban kihasználhatják a J-15 képességeit.

A másik probléma a géppel, hogy ilyen méretű hordozókra túl nagy. Nem véletlen, hogy a Kuznyecov testvérhajón az oroszok a Szu-33 típust MiG-29K-ra fogják lecserélni. Ebből a típusból jóval kényelmesebben több fér el a hajón. India is ilyen gépeket vásárolt a Vikramaditya hordozóra, sőt a jóval nagyobb (90–100 ezer tonnás) Nimitz-osztályú hordozókon szolgáló Hornetek is jóval kisebbek a J-15-nél. Összehasonlításként: a Super Hornet 18,5 m hosszú és 13,68 m a fesztávja,²⁷ míg a J-15 22 m hosszú és 15 m a fesztávja (természetesen mindkét típus szárnyvégei felhajthatók).²⁸

A Liaoning repülőezredéhez tartoznak még a Ka-27/31 és a Z-8/9 típusú helikopterek. A Ka-27 tengeralattjáró elleni,²⁹ míg a Ka-31 légi korai előrejelző feladatokat lát el.³⁰ Az előbbi feladatait a hazai Z-8/9, míg a légtérellenőrzőt a Z-8 fogja átvenni. A későbbi, katapultos egységeken viszont már a JZY-1 repülőgépet használhatják a légtér megfigyelésére,³¹ ez az amerikai E-2C/D-hez hasonlít.

---

²⁴ YEO i. m. p. 49.

²⁵ MENG, Yan – JUN, Liang: J-15 better than U.S. F/A-18 in terms of air action, slightly inferior in terms of attack against sea targets. <http://english.peopledaily.com.cn/90786/8395630.html>; letöltés: 2014.10.09.

²⁶ O'ROURKE i. m. p. 18., pp. 20–21.

²⁷ F/A-18 Hornet strike fighter http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=1100&tid=1200&ct=1; letöltés: 2014.10.09.

²⁸ Shenyang J-15 Flying Shark. <http://www.aviatia.net/other/jet-aircraft/china/j-15-flying-shark/>; letöltés: 2014.10.09.

²⁹ Kamov Ka-27 Helix. http://www.military-today.com/helicopters/kamov_ka27_helix.htm; letöltés: 2014.10.09.

³⁰ Kamov Ka-31 Helix. http://www.military-today.com/helicopters/kamov_ka31.htm; letöltés: 2014.10.09.

³¹ O'CONNOR i. m. p. 14.

A hírek szerint a J-15-ből egy elektronikai hadviselési változat is készül, amely az amerikai EA-18G-hez lesz hasonló.³² A későbbiekben a lopakodó technológiájú Lijian UCAV-ok is megjelenhetnek a hordozókon.³³

Az 5. generációs lopakodó típusok alkalmazásával kapcsolatban sok a kérdés. A J-31 típusról többen feltételezték, hogy többek közt hordozón történő alkalmazásra is készült – mivel a dupla orrfutó általában a hajófedélzeti gépek jellemzője –, viszont egyes források szerint nem áll szolgálatba a haditengerészetnél, helyette a nagyobb J-20 lesz rendszeresítve.³⁴ Biztosat egyelőre nem lehet mondani, de az biztos, hogy a J-31 nyugati párjának tekintett F-35C a jövőben a Super Hornet mellett az amerikai haditengerészet meghatározó típusa lesz.

1. kép. A Liaoning repülőgép-hordozó a jövőben rajta települő J-15 vadászbombázókkal³⁵

Felszíni egységek

A repülőgép-hordozók kétség kívül a flották legnagyobb harcértékű felszíni egységei, ám egyedül ki vannak téve az ellenséges repülőgépek, felszíni hajók és tengeralattjárók támadásainak, amelyek ellen (ha azok komolyan próbálkoznak) a légi kötelék nem tudna kielégítő védelmet nyújtani, pláne nem hosszú távon. Más kérdés, hogy a repülőezrednek amúgy is offenzív feladatai vannak, hiszen csak azért kiküldeni egy hordozót, hogy a gépei mást se csináljanak, csak azt védjék, teljesen értelmetlen. A hordozó védelme alapvetően a kíséretébe tartozó rombolók és fregattok feladata, amelyek azonban önállóan vagy kötelékben is bevetethetők, például tengeralattjárók elleni harcra, blokád fenntartására vagy egyenesen más hajók ellen.

³² WEENING, Cornelius: Shenyang makes progress on J-15 fleet.

<http://www.janes.com/article/45076/shenyang-makes-progress-on-j-15-fleet>; letöltés: 2014.11.16.

³³ STOCKFISCH, Dieter: Projektion von Seemacht.

In: Europäische Sicherheit & Technik Mai/2014. p. 51.

³⁴ O'CONNOR i.m. p. 14.

³⁵ <http://osimint.com/wp-content/uploads/2013/07/Liaoning-July-2013.jpg>; letöltés: 2014.10.09.

A nagyobb egységek a rombolók, amelyek napjainkban elsősorban légvédelmi és tengeralattjáró-vadász feladatokat látnak el, de megtartották felszín-felszín képességeiket is. A 90-es évek óta Kínában több rombolóosztályt is gyártottak (Type 051/051B/051C, Type 052/052B/052C/052D), amelyek többnyire kísérletezések voltak. A különböző helyekről így vagy úgy beszerzett technikát próbálták összeszerkeszteni, több-kevesebb sikerrel. A kísérleti jellegre utal, hogy több osztályból is csak egy-két egység állt szolgálatba, de 2008–2012 között egyáltalán nem állítottak szolgálatba új rombolókat. Az 1999–2006 közötti időszakban Oroszországtól négy 8000 tonnás Szovremennij-osztályú hajót vásároltak, ezekkel igazán nagy harcértékű egységekhez jutottak.³⁶ Az osztály első tagját még 1978-ban bocsátották vízre, és elsősorban felszíni hadviselésre szánták. Ehhez 8 db SS-N-22 Sunburn³⁷ típusú hajó elleni rakétával látták el, a légvédelmet pedig SA-N-7 rakéták (a kínai hajókon SA-N-11/12) és 4 db 30 mm-es gépágyú, míg a tengeralattjárók elleni védelmet 2 db hatsövű RBU-1000 rakétavető (rakétahajtású mélyvízi bomba) és 2×2 db 533 mm-es torpedövető, valamint Ka-27 típusú helikopterek biztosították. A felszíni célpontok ellen további 2×2 130 mm-es automata löveget is felszereltek.³⁸

Az orosz hajók beszerzése azonban nem jelenthetett végleges megoldást, egyrészt kis számuk miatt, másrészt mégiscsak a 80-as évek technikáját képviselik. Am eközben a kínai hajógyártás is eljutott arra a pontra, hogy megfelelő hazai konstrukciókkal álljon elő, ezek lettek a Type 052C- (Luyang II) és a Type 052D-osztályok (Luyang III). A 153 m hosszú, 6600 tonnás Type 052C a 250 fős legénységével az első komoly légvédelmi romboló a kínai haditengerészetben, mivel 48 db HHQ-9³⁹ rakétával szerelték fel, amelyek 8 db hatkonténeres függőleges indítóegységből indíthatók. A hajó emellett 2×4 konténerben YJ-62 (C-602) rakétákat is hordoz, amelyekkel 280 km-ig támadhatnak felszíni célokat. Önvédelemre még egy 100 mm-es löveg és két CIWS, továbbá aktív és passzív zavaróeszközök is rendelkezésre állnak. A rombolókra egy-egy Ka-28 helikopter települt, amelyeket a jövőben a hazai Z-9 vált le.⁴⁰ Ebből az osztályból 2013 végéig hat hajó épült meg.⁴¹

A Type 052D-osztály hajói a C változat továbbfejlesztésével születtek. A 155 m hosszú, 7500 tonnás hajók 280 fős legénységgel rendelkeznek, és képesek vízfelszíni, felszín alatti és légi célok elleni harcra.⁴² A hajóba Type 346 Dragon Eye

³⁶ O'ROURKE i.m. pp. 22–24.

³⁷ A 320 kg-os robbanófejű rakéta képes a tengerszint felett 20 m-es magasságban Mach 2,2 sebességgel megközelíteni a célpontot, ami nagyon megnövekedti az időbeli felderítést, és csak kevés idő marad az ellentevékenységére. Moszkit SS-N-22 Sunburn.
<http://fas.org/man/dod-101/sys/missile/row/moskit.htm>; letöltés: 2014.10.09.

³⁸ MILLER, David – MILLER, Chris: *Modern Naval Warfare*; Crescent Books; New York; 1986; p. 152.

³⁹ A HQ-9, azaz az orosz Sz-300 kínai másolatának a haditengerészeti változata.

⁴⁰ Luyang-II Class / Type 052C Destroyer, China.
<http://www.naval-technology.com/projects/luyangclassmissile/>; letöltés: 2014.10.09.

⁴¹ O'ROURKE i. m. p. 24.

⁴² Type 052D Kunming Class Destroyer – Chinese Navy – Luyang III Guided Missile Destroyer DDG – PLAN.
<http://www.navyrecognition.com/index.php/component/content/article/165-chinese-navy-plan-destroyers-frigates/1448-type-052d-kunming-class-destroyer-china-chinese-navy-plan-guided-missile-destroyer-luyang-iii-052d-datasheet-pictures-photos-video-specifications.html>; letöltés: 2014.10.10.

AESA lokátort szereltek, amely hasonló az amerikai Aegis rendszerben használt AN/SPY-1-hez. Ez lehetővé teszi, hogy megfelelő helyzetképet biztosítson és célkoordinátákat adjon a 200 km hatótávolságú HHQ-9B rakéták számára, amelyek a flottakötelék légvédelmét biztosítják.⁴³ Elsőként alkalmaztak kínai hajón a függőleges rakétaindítást lehetővé tevő univerzális cellákat, amelyekből légvédelmi, hajó elleni és különböző cirkálórakéták is indíthatók.⁴⁴ Ezekből a cellákból 32-32 található el az elülső felépítmény és a helikopterhangár előtt, amelyekbe HHQ-9B légvédelmi, YJ-18A hajó elleni és CY-2 tengeralattjáró elleni⁴⁵ rakéták tárazhatók. A fegyverzet része még egy 130 mm-es löveg és egy 30 mm-es CIWS is, illetve 2x3 324 mm-es torpedóvető Yu-7 torpedókhoz⁴⁶, továbbá két Ka-27 vagy Z-9C helikopter is szolgál a hajón. A romboló tervezésénél odafigyeltek arra, hogy csökkentsék a radarkeresztmetszetét, illetve felszerelték beépített és vontatott szonárral is.⁴⁷ Eddig két egység készült el, a haditengerészet összesen 12 Type 052D rombolóval számol.⁴⁸

2. kép. A Type 052D romboló kialakítása a legmodernebb nyugati hajókéét követi⁴⁹

Egy szárazföldön épült, gyakorlásra szánt felépítményből pedig arra következtetnek a szakértők, hogy hamarosan megkezdik egy a jelenlegieknél nagyobb – 8–10 ezer tonnás – hadihajó építését, amely a feltételezések szerint 187 méter hosszú lesz, 64 függőleges rakétaindító cellával, amelyekbe légvédelmi,

⁴³ MAJUMDAR, Dave: Can China's New Destroyer Find U.S. Stealth Fighters? <http://news.usni.org/2014/05/14/can-chinas-new-destroyer-find-u-s-stealth-fighters>; letöltés: 2014.10.10.

⁴⁴ O'ROURKE i. m. p. 24.

⁴⁵ A fegyver tulajdonképpen egy rakétahajtású torpedó, amely a rakétahajtómű indítását követően elrepül a tengeralattjáró közelébe, ahol a vízbe csapódáskor a rakétahajtómű leválik, a torpedó (jelen esetben egy Yu-8) pedig hagyományos módon folytatja útját a célpontja felé.

⁴⁶ Az amerikai Mk 46 Mod 2 tengeralattjárók elleni torpedó másolata.

⁴⁷ Type 052D Kunming Class Destroyer – Chinese Navy – Luyang III Guided Missile Destroyer DDG – PLAN. <http://www.navyrecognition.com>; letöltés: 2014.10.10.

⁴⁸ O'ROURKE i. m. p. 24.

⁴⁹ <http://www.worldaffairsboard.com/attachments/naval-warfare/30016d1347162127-china-tells-navy-prepare-combat-u50431a8a7f3689442.jpg>; letöltés:

hajó elleni és szárazföldi csapásmérő rakétákat tölthetnek be. A feltételezett egység a Type 055 nevet kapta. Építése a következő években kezdődhet.⁵⁰

A fregatt a rombolónál könnyebb hajófajta, amely elsősorban kísérő és tengeralattjáró-vadász feladatokat lát el, gyakran a sekélyebb, part menti vizeken tevékenykedve. Rendelkezik légvédelmi és felszíni hajók elleni fegyverzetrel, de képességei általában elmaradnak a rombolótól. A rombolókhoz hasonlóan a kínaiak ebből is több osztállyal (Type 053H2G/053H3, Type 054/054A) próbálkoztak. Eddig összesen 34 egység készült el. 1998–2005 között nagyobb mennyiséget a Type 053H3-osztályból (10 egység) és a Type 054A-osztályból (12) építettek. A Military Balance szerint az utóbbiból 15 készült el,⁵¹ hat még épülőfélben van vagy már el is készült, illetve összesen 20 fregattot terveznek beszerezni ebből az osztályból.⁵² Az utóbbi tervezésénél is figyeltek a radarhullámot visszaverő felületek csökkentésére. Elsősorban légvédelmi fregattnak szánták, de felszíni és felszín alatti harcra is alkalmas. A 134 m hosszú és 3600 tonnás hajón ehhez 36 db rakétaindító cella áll rendelkezésre, amelyekben HQ-16 (a Buk rendszer kínai másolata) rakétákat helyeztek el, amelyek 50 km távolságig támadhatnak légi célokat. Felszíni harcra 2×4 YJ-83 (C-803) hajó elleni rakéta használható, amelyek hatótávolsága 250 km, robbanófejük tömege 165 kg. A tengeralattjárók ellen 2×6 csövű Type 87 mélyvízi bombavető, illetve a 324 mm-es torpedóvetőből indítható Yu-7 torpedókat használhatják. A fregattot felszerelték aktív és passzív szonárral, a háromdimenziós lokátora pedig egy időben 40 célt követhet 120 km-es sugáron belül, de ellátták elektronikai zavaróeszközökkel is. Önvédelemre egy 76 mm-es löveg és CIWS is van a fedélzeten, a taton kialakított helikopterfedélzet pedig Ka-28 és Z-9C helikopter fogadására alkalmas.⁵³

Kína jelenleg 15 rombolót és 54 fregattot tart szolgálatban. A mennyiséget tekintve így már túlnőtt az ösellségen, a regionális rivális Japánon, amely 31 rombolót és 11 fregattot tart hadrendben, bár a japán hajók egyelőre még fejlettebbek.⁵⁴ A legújabb kínai hajók azonban kialakításukban és felszereltségükben a legmodernebb nyugati típusokhoz hasonlóak, tervezésükre is nagy hatással voltak. A Type 052D romboló és a Type 054A fregatt alkalmasak igazi kék vízi műveletre hordozó kísérőjeként vagy expedíciós kötelék tagjaként, akár kísérőhajóként is veszélyeztetett vizeken,⁵⁵ de önálló kötelékekben is tevékenykedhetnek. Megfelelő kíséret hiányában a hazai partoktól távoli vizeken a hordozók tevékenysége és deszantműveletek végrehajtása is elképzelhetetlen lenne,⁵⁶ ezért az új hajók elengedhetetlenek a kínai kék vízi, és így az örökvetítési képességek kialakításához.

⁵⁰ FISHER, Richard D Jr: China's new Yuan-class sub seen preparing for sea trials. In: Jane's Defence Weekly 16 April 2014; p. 16.

⁵¹ The Military Balance 2014. The International Institute for Strategic Studies; London; 2014. p. 233.

⁵² O'ROURKE i. m. pp. 25–26.

⁵³ Type 054A (Jiangkai II) Class Frigate, China. <http://www.naval-technology.com/projects/type-054a-jiangkai-ii-class-frigate/>; letöltés: 2014.10.11.

⁵⁴ The Military Balance 2014. p. 233., pp. 251–252.

⁵⁵ Ez lehet kalózok vagy terroristák általi fenyegetettség, mint Afrika vagy Délkelet-Ázsia partjainál, illetve hozzáférést gátló, területmegtagadó környezetben (Délkelet-Ázsia).

⁵⁶ Összehasonlításként: egy amerikai repülőgép-hordozót legalább egy cirkáló, két romboló, egy ellátóhajó és egy atommeghajtású támadó (vadász) tengeralattjáró kísér. The Carrier Strike Group. <http://www.navy.mil/navydata/ships/carriers/powerhouse/cvbg.asp>; letöltés: 2014.10.11.

Ezeknek a hajóknak elsősorban légvédelmi szerepkört szánunk, erre utal erős légvédelmi fegyverzetük. Bár rendelkeznek hajó elleni rakétákkal is, a felszíni hajók elleni harc a második világháború óta leginkább a repülőgépekre hárul. A tengeralattjárók elleni hadviselés azonban várhatóan egyre hangsúlyosabb szerepet fog kapni Peking flottájában, mivel a riválisnak tekintett Japán és az Amerikai Egyesült Államok a világ legjobb, legcsendesebb tengeralattjáróival rendelkeznek, amelyek képesek lehetnek észrevétlenül tevékenykedni a kínai flottakötélékek vagy akár a partok közelében is. Az amerikai AirSea Battle doktrína kulcsszerepet szán a tengeralattjáróknak a nagy hatótávolságú célfelderítő lokátorok és vezetési pontok kiiktatásában, az ellenséges partok menti vizek aknásításban, valamint az ellenséges vízfelszíni és felszín alatti egységek elleni harcban. India is szolgálatban tart több fejlett orosz és német dízel-elektromos tengeralattjárót, illetve Oroszországtól bérel egy atommeghajtású vadász tengeralattjárót, illetve Oroszországtól bérel egy atommeghajtású vadász tengeralattjárót. Kína szempontjából az orosz atom- és dízel-elektromos tengeralattjárók jelenléte sem elhanyagolható. Már jelenleg is vannak és várhatóan a jövőben emelkedni fog a fejlett orosz, francia, német és dél-koreai gyártású dízel-elektromos tengeralattjárók száma a délkelet-ázsiai flottákban is.

Deszanterők

Az erőkitetés fontos eleme a deszanterő, amelynek alkalmazásával nagy távolságban is lehetséges szárazföldi műveleteket folytatni ott, ahol van tengerpart. A hordozó kötélekkel együttműködve ütőképes erőt jelentenek a saját légi, haditengerészeti és szárazföldi erővel, alkalmas erőszakos partraszállási műveletek végrehajtására, legyen szó a csapatok vízi (partra szálló) vagy légi (helikopteres légi roham) úton történő deszantolására, kiépítetlen partszakaszon is. Ennek megfelelően képes önálló műveleteket folytatni, vagy hídfőt alakíthatnak ki nagyobb és erősebb, ám partraszálló képességekkel nem vagy csak mérsékelttel rendelkező erőknek, amelyek egy későbbi lépcsőben érkeznek.

Kínában a partraszálló képesség kialakítása immár történelmi jelentőségű, hiszen a polgárháború kommunista győzelmét követően a Kuomintang megmaradt erői még mindig egy Pekingtől független államot működtettek Tajvanon. Ezért a szigetország elleni invázió folyamatosan napirenden volt, és a néphadseregben is fontos szerepe volt az erre való felkészülésnek, de megfelelő eszközök híján, és ami még fontosabb, az amerikai flotta lehetséges intervenciója miatt ez nem történt meg.

Még jelenleg is jelentős számú közepes és nagyobb partraszállító hajó (59 db LSM, 26 db LST), valamint kisebb partraszállító csónak (152 db) áll rendelkezésre. Egy LSM 2–10 harckocsit és 150–250 katonát tudnak partra tenni,⁵⁷ az összes hajó pedig kb. két hadosztálynyi erőt képes elszállítani. Ha már kikötők is rendelkezésre állnak, akkor a kereskedelmi flotta felhasználásával további 5–8 hadosztályt lennének képesek átdobni.⁵⁸ A szoroson való átkelés azonban nem igényel olyan komoly eszközöket, mintha nagyobb távolságban – például Afrikában – akarnának műveleteket végrehajtani, ahhoz már komolyabb egységek szükségesek.

---

⁵⁷ The Military Balance 2014, p. 234.

⁵⁸ FISHER, Richard: Sea assault; In: Jane's Intelligence Review September/2011, p. 55.

Az első ilyen a Type 071 (Yuzhao-osztály) partraszállító hajó volt, amelyből az első 2007 végén állt szolgálatba.⁵⁹ Eddig az osztály három hajója aktív,⁶⁰ 2020-ra további három csatlakozik a flottához.⁶¹ A Yuzhao korszerű elvek szerint épült, ennek megfelelően felépítésében hasonló a legmodernebb amerikai hajókhoz. Vízkiszorítása 19 ezer tonna, hossza 213 m, személyzete 120 fő. Önvédelemre egy 76 mm-es löveg és 4 db 30 mm-es CIWS áll rendelkezésre.⁶² 500–800 katonát és 15–20 harcjárművet szállíthat, amelyek közül a kételtűek (például ZBD–05) önállóan a dokkfedélzetről juthatnak partra, a harckocsikat pedig a dokkfedélzeten lévő 4 db Jinsha II-osztályú (Yuyi-osztály) légpárnás járművel szállítják partra.⁶³ A csapatok kijuttatására további 2–4 db Z–8 helikopter is rendelkezésre áll.⁶⁴

Sokat lehet hallani egy új partraszállító egységről, amely Type 081 néven fut, és a jelek szerint egy helikopterhordozó dokkhajót takar. Méretét eltérően, 20–35 ezer tonna közé becsülik.⁶⁵ A hajót exportra is ajánlják (tekintettel, hogy a helikopterhordozó partraszállító hajók reneszánszukat élik), így Törökországnak is felajánlották, majd Abu Dhabiban kiállították a makettjét. Ugyanakkor a megadott paraméterek (211 méter hosszú, 20–22 ezer tonnás) alapján az a francia Mistral-osztályhoz hasonlít. Nagyjából 12 helikoptert, 700 katonát és kb. 50 járművet vehet a fedélzetére, és feltehetően légpárnás járművet is hordozhat.⁶⁶ Támpontként a francia Mistral-osztályú hajó adatai: hossza 199 m, vízkiszorítása 22 ezer tonna, személyzete 180 fő. A hajó fedélzetén 16 közepes méretű helikopter (Tigre, NH90) fér el, míg a deszantfedélzeten 2 db EDA–R Ro/Ro⁶⁷ partraszállító katamaránnak vagy 4 db CTM partraszállító csónaknak van hely. A hajó képes még 13 harckocsit és 50 egyéb páncélozott járművet befogadni, illetve 450 katonát szállítani hosszú távon, míg rövid távú bevetésre akár egy 700 fős köteléket is.⁶⁸ A hírek szerint a Type 081-osztályból is hat egységet rendszeresítenek a következő évtizedig.⁶⁹ A helikoptereket tekintve valószínűleg a Z–8 és a Z–9 különböző változatait, valamint WZ–10 harci helikoptereket hordozhat. Merevszárnyú gépeket valószínűleg nem, mivel nem tudunk aktív, előrehaladott vagy akár kezdeti stádiumban lévő kínai vagy orosz STOVL kategóriájú repülőgép fejlesztéséről. A hajó majd feltehetően szállít kételtű harcjárműveket, illetve hagyományos harcjárműveket (a grafikákon a

⁵⁹ Type 071 Yuzhao class Amphibious Transport Dock (LPD). <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/yuzhao.htm>; letöltés: 2014.10.18.

⁶⁰ The Military Balance 2014. p. 234.

⁶¹ FISHER i. m. p. 55.

⁶² Type 071 Yuzhao LPD. <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/yuzhao-specs.htm>; letöltés: 2014.10.18.

⁶³ Fourth Chinese Navy Type 071 LPD launched at Shanghai Shipyard. www.navyrecognition.com/index.php/news/year-2012-news/january-2012-navy-world-naval-forces-maritime-industry-technology-news/301-fourth-chinese-navy-type-071-lpd-launched-at-shanghai-shipyard.html; letöltés: 2014.10.18.

⁶⁴ Type 071 Yuzhao LPD. <http://www.globalsecurity.org>; letöltés: 2014.10.18.

⁶⁵ KECK, Zachary: www.thediplomat.com/2013/08/is-china-building-an-aircraft-carrier-in-disguise/; letöltés: 2014.10.17.

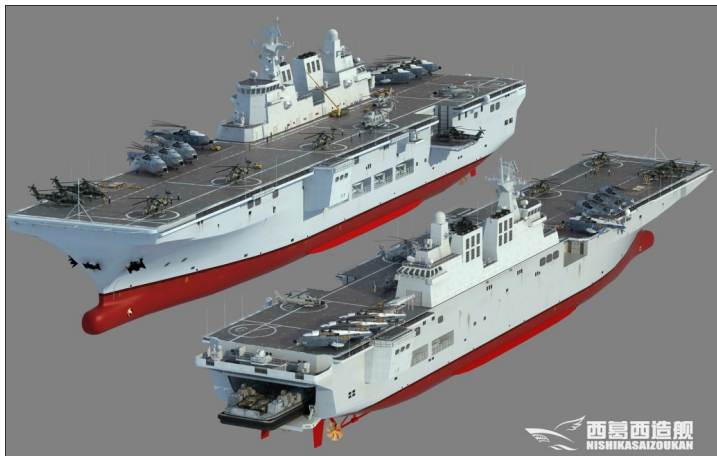
⁶⁶ Type 081 Aviation Assault Ship (LPH/LHA). <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/type-81-lha.htm>; letöltés: 2014.10.17.

⁶⁷ Roll on/Roll off – Felhajt/Lehajt, vagyis a járművek saját erőből jutnak fel az úszó alkalmatosságra, illetve saját erőből tudnak lehajtani is, nem igényelnek egyéb segítséget, például darukat, lifteket.

⁶⁸ Mistral (L 9013). <http://www.defense.gouv.fr/marine/decouverte/equipements-moyens-materiel-militaire/batiments-de-combat/bpc-type-mistral/mistral-l-9013/caracteristiques>; letöltés: 2014.10.19.

⁶⁹ FISHER i. m. p. 55.

legújabb Type 99 kínai harckocsi is látható), utóbbiakat partraszállító csónakok vagy légpárnás járművek segítségével juttatnák a szárazföldre.

3. kép. A Type 081 felépítése pontosan nem ismert, de valószínűleg nagy különbség nem lehet. A fedélzeten 8 db Z-8 szállító-, 2 db Z-9 tengeralattjáró-vadász és 6 db WZ-10 harci helikopter látható. A dokkfedélzet a kép szerint légpárnást is fogadhat, amely a Type 99 (ZTZ-99) harckocsikat kijuttathatja a partra.⁷⁰

Az ismertetés nem lenne teljes, ha nem szólnék néhány szót magáról a tengerészgyalogságról is. A kínai tengerészgyalogság a haditengerészet egyik fegyverneme. Az első hadosztályt még 1954-ben hozták létre, majd jelentősen felduzzasztották, átszervezték, végül megszüntették a tengerészgyalogságot. 1980-ban – az 1. tengerészgyalogos-dandár megszervezésével – ismét létrehozták a fegyvernemet, majd 1997-ben, a néphadsereg átszervezését követően a 164. tengerészgyalogos-dandár is megalakult. Jelenleg is ez a két dandár képezi az elsődleges tengeri deszant erejét. A létszámáról eltérnek a becslések, egyes források 12 ezer főt,⁷¹ míg mások 10 ezret adnak meg.⁷² Ennek megfelelően a felépítésükről sem egységesek a vélemények. Egy dandár létszáma 5–6 ezer fő lehet, és felderítő-, gépesített gyalogos-, könnyűharckocsi-, műszaki és híradószázalóaljakból, illetve 122 mm-es önjáró tüzér- és légvédelmi/páncéltörő osztályokból állhat.⁷³ A Military Balance szerint jelenleg 73 db ZTD-05 kételtű könnyű harckocsival, 152 ZBD-05 kételtű gyalogsági harcjárművel és legalább 20–20 Type-89 és Type-07 típusú önjáró tarackkal rendelkeznek.⁷⁴

⁷⁰ <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?152513-Chinese-Military-Photos%E2%84%B6new-thread%E2%84%B6page193>

⁷¹ BLASKO, Dennis J.: China's Marines: Less is More; [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=37246&no_cache=1#.VEKpURYq-Np](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=37246&no_cache=1#.VEKpURYq-Np); letöltés: 2014.10.19.

⁷² The Military Balance 2014. p. 235.

⁷³ The Military Balance 2014 és Blasko adatai alapján.

⁷⁴ The Military Balance 2014. p. 235.

A harceszközök többsége a legmodernebb kínai típusok közé tartozik. A tengerészgyalogság saját csapatrepülő-erővel nem rendelkezik, ehhez a flotta helikoptereit veszi igénybe. A tengerészgyalogság reguláris erő, és ahogy a felsorolásból látszik, jelentős mennyiségű nehéztechnikával rendelkezik. Esetükben a tengerészgyalogos kommandó elnevezés helyesebb lenne, mert a katonákkal szemben támasztott felvételi követelmények és a kiképzés keménysége inkább a különleges erőkhöz hasonlít, semmint a reguláris erőkhöz. A tengerészgyalogság emellett mélységi felderítő- és különleges műveleti erővel is rendelkezik.⁷⁵

Ezen felül a szárazföldi haderő kötelékében is van három kételtű alakulat: egy páncélosdandár és két gépesített lövészadosztály. Harci eszközeik között modern Type-63A és ZTD-05 típusú kételtű könnyű harckocsik és ZBD-05 kételtű gyalogsági harcjárművek vannak, de nem kizárt, hogy régebbi eszközökkel is rendelkeznek.⁷⁶

A ZBD-2000 harcjármű-család lesz várhatóan a kínai tengerészgyalogság fő fegyvere, közülük mindegyik rendelkezik kételtű képességgel. A ZBD-05 a gyalogsági harcjármű verzió, amely 30 mm-es gépágyúval, géppuskával és irányított páncéltörő rakétával van felfegyverezve. A ZTD-05 a könnyű harckocsi verzió egy 105 mm-es löveggel felszerelve, de a jármű elvileg létezik parancsnoki, műszaki, javító és 122 mm-es önjáró tarack változatban is, legalábbis prototípusként. A járműcsaládból mintegy ezer darab legyártását tervezik, zászlóaljanként 31 járművel. Érdekesség, hogy a ZBD-05 az amerikai EFV kínai megfelelője, amely programot azonban a Pentagon 2010-ben sikertelenség miatt törölt. A kínai típus tengerjáró képessége lehetővé teszi, hogy akár a horizonton túlról is indítsák, ezzel a flotta hajói is nagyobb biztonságban lehetnek.⁷⁷ Várható a hajótól a partig szállító járművek (például légpárnások) jelentős fejlődése is, mivel a hozzáférést gátló eszközök miatt a flották már nem lehetnek biztonságban a partok közelében. Az amerikaiak szerint minimum 180 km távolság ajánlott.⁷⁸

Tajvani becslések szerint 2020-ra a kínai haderő képes lesz egy sikeres invázió végrehajtására a szigeten.⁷⁹ Bár a tajvani partraszállásra való felkészülés még mindig elsődleges, az utóbbi időkben előtérbe kerültek az esetleges egyéb regionális akciók a vitatott területeknél a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tengereken, ahol a közeljövőben szükség lehet partraszálló műveletekre. Ezt a környező országok olyan komolyan veszik, hogy például Japán újra kialakítja partraszálló képességeit, hogy szükség esetén megerősítse vagy visszafoglalhassa a vitatott szigeteket. Emellett Kínának a távolabbi kontinenseken is vannak jelentős gazdasági érdekei. Itt ki kell emelni Afrikát, amely a kínai befektetések egyik fontos célpontja. Afrikában a politikai instabilitás gyakori jelenség, ami potenciálisan fenyegetheti a kínai érdekeket. Ezért nem kizárt, hogy a jövőben kínai erőket is bevetnek, ha

⁷⁵ BLASKO i. m. <http://www.jamestown.org>; letöltés: 2014.10.19.

⁷⁶ The Military Balance 2014. p. 232.

⁷⁷ FOSS, Christopher F: IHS Jane's Land Warfare Platforms – Armoured Fighting Vehicles 2014-2015; IHS Jane's, IHS Global Limited. pp. 395–396.

⁷⁸ WASSERBLY, Daniel: Bridging the gap: USMC outlines future amphibious assault strategies, equipment; In: Jane's International Defence Review September/2014. p. 38.

⁷⁹ COLE, J Michael: Strait talking – China's military power grows in the Taiwan Strait. In: Jane's Intelligence Review; December 2014. p. 28.

máskor nem, például evakuációs műveletekben. Egyébként korábban egy kínai tábornok már felvetette, hogy a szomáliai kalózok ellen a szárazföldön is offenzívát kellene indítani a parti bázisaik felszámolása érdekében.⁸⁰

Már többször bebizonyosodott, hogy a partraszállító hajók ideálisak humanitárius műveletekben is, hiszen megvan rajtuk minden eszköz, amelyre egy katasztrófa sújtotta területen szükség lehet, például kételtű láncalpas járművek, helikopterek, jól felszerelt kórház, ráadásul mindezt lehet mozgatni a part mentén. Márpedig tudjuk, hogy a nagyobb természeti katasztrófák elég gyakoriak Ázsiában, gondoljunk csak a tájfunokra, a földrengésekre és a szökőárrakra. A kínai dokumentumok is említést tesznek a humanitárius segítségnyújtásról, mint a haderő egyik fontos feladatáról.⁸¹

Tengeralattjárók

A tengeralattjárók megjelenésük óta a flották egyik legütőképesebb fegyvernemévé nőtték ki magukat. Kínában is nagy jelentőséget tulajdonítanak nekik, illetve a hozzáférést gátló vagy területmegtagadó stratégia fontos elemei, amelyek alkalmasak vízfelszíni, felszín alatti és szárazföldi célpontok támadására is. A tengeralattjárók ráadásul a nagy hajóknál sokkal olcsóbbak, és túlélőképességük is jobb.

A kínai tengeralattjáró-fejlesztők mindig erőteljesen támaszkodtak a szovjet/országi technológiára. A Ming-osztályú dízel-elektromos hajókból még mindig 20 áll rendszerben,⁸² márpedig ezek nem mások, mint az 50-es évek technológiáját képviselő szovjet Romeo-osztály kínai másolatai. Ezek napjainkra teljesen elavultnak számítanak már, pont ezért 1993-ban Oroszországtól vásároltak négy modern Kilo-osztályú (Project 877 változatú, ez a gyengébb, exportra készült) tengeralattjárót, majd 2002-től nyolc teljes értékű (Project 636 változatú) hajót, amelyek már alkalmasak a VA-111 Skval rakétatorpedó és az SS-N-27 Klub hajó elleni rakéta hordozására. Az utóbbival az elsőként vásárolt négy Kilo-osztályú hajó felszerelését is tervezik. Jelenleg ezek a hajók a legjobb dízel-elektromos egységek a kínai tengerészetnél. A Mingek lecserélésére a Song-osztályt (Type-039) szánták, amelyből eddig 13 állt szolgálatba. Tervezésénél felhasználták a Kilo-osztállyal megszerzett tapasztalatokat is. 2006-ig gyártották, és elkészült a továbbfejlesztett Type-039G is. A Song jóval csendesebb elődjénél,⁸³ és az 533 mm-es torpedókon kívül YJ-82 (C-802) cirkálórakétákkal is felszerelték.⁸⁴ A legújabb kínai hajó a Yuan-osztály (Type-041, máshol Type-039A-nak jelölik), amely a Song-osztály továbbfejlesztésével készült, és legutóbbi változatai külsőre már inkább a korszerű német típusokra hasonlítanak. Felszerelték YJ-82 cirkálórakétákkal, Yu-4 passzív

⁸⁰ FISHER i. m. p. 54.

⁸¹ The Diversified Employment of China's Armed Forces; Information Office of the State Council. p. 18.

⁸² The Military Balance 2014. p. 233.

⁸³ SAUNDERS, Phillip C. – YUNG, Christopher – SWAINE, Michael – NIEN-DZU YANG, Andrew (szerk.); O'ROURKE, Ronald: The Chinese Navy – Expanding Capabilities, Evolving Roles.

National Defense University Press for the Center for the Study of Chinese Military Affairs – Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., 2011. pp. 146–147.

⁸⁴ The Military Balance 2014. p. 233.

és Yu-3 aktív/passzív szonárral felszerelt, valamint Yu-6⁸⁵ torpedókkal. A Type-041 nagyjából 3500 tonnás, nehezebb elődeinél. Eddig 12 egység készült el, de nagyjából 20 hajóra lehet megrendelés.⁸⁶ A Yuanoknak feltételezhetően dupla hajóteste van, és a tervezésénél és az építésnél a legújabb orosz technológiákat is felhasználták, például az Amur-osztálynál alkalmazottakat.⁸⁷

A dízel-elektromos hajók megfelelő elrettentést jelenthetnek azoknak, akik a kínai partok közelében akarnak tengerészeti műveleteket folytatni. A nagy távolságú műveletekhez azonban ajánlatosabb az atommeghajtású tengeralattjárók alkalmazása,⁸⁸ amelyek jóval nagyobb műveleti szabadságot élveznek szinte korlátlan „üzemanyagforrásuknak” köszönhetően, valamint annak, hogy bevetésük során egyáltalán nem kell (technikailag nem szükséges) a felszínre emelkedniük.

Az első kínai atommeghajtású tengeralattjáró a Han-osztály (Type-091) első hajója volt. E típus öt egységét 1974–1990 között állították szolgálatba. A 4500–5500 tonnás egységek azonban inkább kísérleti hajók voltak.⁸⁹ Valószínűleg ez az oka, hogy közülük már csak három van szolgálatban.⁹⁰ A 2005-ben szolgálatba állt Shang-osztályú (Type-093) vadász tengeralattjáró már jóval nagyobb előrelépést jelentett. Tervezésénél az oroszok is segítettek, felhasználva a Victor III-osztálynál a 80-as években alkalmazott technikai megoldásokat, ezáltal a Han-osztálynál jóval csendesebb lett. Elsősorban felszíni hajók elleni harcra szánják, ezért ellátták hajó elleni és szárazföldi célpontok ellen bevethető cirkálórakétákkal.⁹¹ A Shang-osztály hajói nagyjából 110 méter hosszúak és 6–8 ezer tonna vízkiszorításúak, a becsült sebességük víz alatt meghaladja a 30 csomót.⁹² Fejlett szonárrendszerrel látták el: van az orrban és a hajótest oldalában elhelyezett, de van vontatott szonárja is. A hajó érdekessége, hogy a fedélzeti atomreaktort nyugati polgári célú reaktorok alapján fejlesztették ki,⁹³ illetve a tengeralattjáró kialakítása is a nyugati típusokra emlékeztet. Jelenleg két egység áll szolgálatban,⁹⁴ de arról, hogy hány egység építését tervezhetik, megoszlanak a források értékelései.

⁸⁵ Ez a változat a hajó által keltett sodorvizet követi, ezért a hagyományos torpedók ellen alkalmazott csalik és zajkeltők nem hatnak rá.

⁸⁶ FISHER, Richard D. Jr.: China's new Yuan-class sub seen preparing for sea trials. In: Jane's Defence Weekly, 16 April 2014. p. 16.

⁸⁷ SAUNDERS, Phillip C. – YUNG, Christopher – SWAINE, Michael – NIEN-DZU YANG, Andrew (szerk.); O'ROURKE, Ronald: The Chinese Navy – Expanding Capabilities, Evolving Roles. p. 146.

⁸⁸ Ennek ellenére a dízel-elektromos hajók is képesek nagy távolságban is műveleteket folytatni, például egy német Type 212A tengeralattjáró 2013 februárjában átszelte az Atlanti-óceánt, 18 napon át a víz alatt haladva, majd váltott légénységgel részt vett az amerikai haditengerészet keleti parton folytatott gyakorlatán, amelyen többek között repülőgép-hordozó harccsoportok elleni támadást gyakoroltak.

U 32 gegen US-Flugzeugträgerverband, Europäische Sicherheit & Technik Marz/2013. p. 84.

⁸⁹ SÁRHIDAI Gyula – SZABÓ Miklós: Atom-tengeralattjárók 1954–2004. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. pp. 81–82.

⁹⁰ The Military Balance 2014. p. 233.

⁹¹ SAUNDERS, Phillip C. – YUNG, Christopher – SWAINE, Michael – NIEN-DZU YANG, Andrew (szerk.); O'ROURKE, Ronald: The Chinese Navy – Expanding Capabilities, Evolving Roles; p. 145.

⁹² Type 093.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/type-93-specs.htm>; letöltés: 2014.10.19.

⁹³ Type 093 Shang-class Nuclear Attack Submarine;
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/type-93.htm>; letöltés: 2014.10.19.

⁹⁴ The Military Balance 2014. p. 233.

A Type-095 robotrepülőgép-hordozó tengeralattjárónak a becslések szerint 2015-ben kellene szolgálatba állnia. Várhatóan felszerelik tengeri és földi célpontok elleni robotrepülőgépekkel, és valószínűleg a zajszintjén is sikerül majd javítani.⁹⁵

A tengeralattjárók között azonban még mindig a ballisztikusrakéta-hordozók a legfontosabbak, amelyek a statikus földi rakétasilóknál jóval nagyobb biztonságban vannak, biztosítva a második csapásmérés képességét még akkor is, ha az ellenség sikeres megelőző csapása megsemmisítené a földi telepítésű rakétákat és bombázókat. Az első atommeghajtású rakétahordozó az arzenálban a Xia-osztály volt, amelynek tervezésénél sokat merítettek az amerikai George Washington-osztályból, és minden bizonnyal a szovjet Delta-osztályból is. A 120 méter hosszú 6500 tonnás hajó 12 db JL-1 rakétát hordozhat, amelyek hatótávolsága kevesebb, mint 2000 km. A tengeralattjáró azonban nem volt sikeres, ráadásul a második egység (ha egyáltalán megépült) állítólag el is süllyedt.⁹⁶ Jelenleg csak egy áll szolgálatban,⁹⁷ emiatt a kínai mérnökök folytatták a tervezést, és megalkották a Jin-osztályt (Type-094). A tervezőkre kétség kívül nagy hatást tett a Delta-osztály, mivel a kínai hajó külsőre szinte egyenes ági leszármazottnak tekinthető. A kínai rakétahordozók 133 méter hosszúak, vízkiszorításuk 9000 tonna.⁹⁸ A kínai flottánál jelenleg 4 db Jin-osztályú tengeralattjáró szolgál, amelyeket 2014 végéig terveztek felszerelni atomtöltetű ballisztikus rakétákkal. Az osztály egységei egyenként szintén 12 db JL-2 ballisztikus rakétát hordozhatnak, amelyek atomtöltete 1 Mt, hatótávolságuk pedig eléri a 8000 km-t, így a kínai partok közeléből is elérhetik India és Oroszország teljes területét, továbbá Alaszkát és Hawaiit, de kicsit keletebből már az amerikai nyugati partot is támadhatnák. Az első Jin 2004-ben állt szolgálatba, de Type-096 néven elvileg már létezik egy újabb rakétahordozó, amely kialakításra állítólag inkább a nyugati tengeralattjárókra hasonlít és 24 JL-2 rakétát hordozhat majd,⁹⁹ más források szerint viszont a rakéták is új típusúak lesznek.¹⁰⁰

A tengeralattjárók békében és háborúban is igen fontos szerepet játszanak, mind védelmi, mind offenzív szerepkörben. Előnyük, hogy a felszíni hajóknál lényegesen olcsóbbak és nagyobb túlélőképességgel rendelkeznek. Abból adódóan viszont, hogy láthatatlanok, érőkivetítésre alkalmatlanok. De fő erejüket is ez adja, hiszen szinte bárhol felbukkanhatnak, békében és háborúban is folytathatnak felderítést és megfigyelést, vagy különleges műveleti erőket is kijuttathatnak, míg háborúban lecsaphatnak az ellenséges katonai és kereskedelmi egységekre, vagy cirkálórakétaikkal szárazföldi célpontokra is csapást mérhetnek. Alkalmasak lehetnek első csapás mérésére, mert észrevétlenül megközelíthetik az ellenség stratégiai fontosságú létesítményeit (a fegyvereik hatótávolságán belül lévő kikötők, repülőterek, parancsnoki központok, korai előrejelző rendszerek, rakétabázisok), illetve hajóit (repülőgép-hordozók, partraszállító egységek, esetleg rakétahordozó

⁹⁵ O'ROURKE i. m. p. 9.

⁹⁶ SÁRHDIAI – SZABÓ i. m. p. 82.

⁹⁷ The Military Balance 2014. p. 233.

⁹⁸ Jin class. http://www.military-today.com/navy/jin_class.htm; letöltés: 2014.10.20.

⁹⁹ Chinese Navy (PLAN) new Type 096 SSBN may start Strategic Patrol as early as next year. <http://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/year-2013-news/july-2013-navy-world-naval-forces-maritime-industry-technology-news/1160-chinese-navy-plan-new-type-096-ssbn-may-start-strategic-patrol-as-early-as-next-year.html>; letöltés: 2014.10.20.

¹⁰⁰ O'CONNOR, Sean: Military might. In: Jane's Intelligence Review, September/2013. p. 54.

tengeralattjárók), és azokat még a harcok elején megsemmisíthetik, megbénítva az ellenséget, vagy jelentősen degradálva annak harci képességeit. Emellett elhúzódozó harcok esetén támadhatják az ellenség tengeri kommunikációs vonalait, megakadályozva a tengerészeti erők, az erősítés és az utánpótlás eljutását a kritikus régiókba. Az amerikai AirSea Battle elveihez hasonlóan a hozzáférést gátló eszközök pusztításával utat nyithatnak a légierőnek és a felszíni hadihajóknak a felderítő- és tűzvezető lokátorok, illetve a légvédelmi és hajó elleni rakétaütegek megsemmisítésével. Továbbá telepíthetnek aknákat olyan – taktikailag vagy akár stratégiaiilag fontos – vizeken (ellenséges hadikikötők, stratégiaiilag fontos polgári kikötők, deszanterők összpontosítási és felvonulási körszövege, folyók és csatornák torkolata, szorosok), ahova a saját aknarakó hajók nem juthatnak el, illetve a légierő gépei sem repülhetnek be fölé, mivel vagy nagyon veszélyes, vagy nem akarják, hogy idejekorán felfedezzék az aknásítást.

Védelemben – a hajó elleni és a cirkálórakétákat leszámítva – kétségkívül a tengeralattjárók a kínai hozzáférést gátló, illetve területmegtagadó stratégia legfontosabb elemei. Messze a partoktól támadhatják a felvonuló ellenséges flottát, vagy jelenthetik a helyzetüket és erejüket, hogy rakétákkal vagy repülőgépekkel megsemmisíthessék őket. Lehet, hogy a nagyobb hatótávolságú cirkálórakétákkal felszerelt tengeralattjáróknak – szovjet mintára – az ellenséges hordozó csoportok elfogását szánják feladatul háború esetén, így már a hajó elleni ballisztikus rakéták hatótávolságán kívül megkezdhetnék pusztításukat a saját hordozók és a felszíni hajók veszélyeztetése nélkül. A modern kínai akusztikus torpedók is jelentős fenyegetést jelentenek a felszíni hajókra, mivel az egyre kifinomultabb eszközök megnehezítik a védelmet is. Ám ez közelséget kíván, és a jelenlegi kínai tengeralattjáróknak se lenne egyszerű észrevétlenül megközelíteni a modern szonárokkal és helikopterekkel felszerelt rombolókat és fregattokat. Ám például 2006. október 26-án Okinava közelében egy Song-osztályú tengeralattjáró pár mérföldre (a források 5 vagy 9 mérföldet említene, de mindenképp bőven lőtávolságon belül) észrevétlenül megközelítette az amerikai Kitty Hawk hordozó harccsoportját és a felszínre emelkedett.¹⁰¹ A tengeralattjárók elleni küzdelemben a kínai tengeralattjárók viszont egyelőre még biztosan alulmaradnának az amerikai atom- és a japán dízel-elektromos meghajtású egységekkel szemben, amelyek csendesebbek és technikailag fejlettebbek, de valószínűleg az orosz tengeralattjárókkal is meggyűlne a bajuk, bár a régebbi egységekkel kiegyenlített lenne a küzdelem. Jól képzett legénységgel azonban a technikailag kevésbé fejlett kínai hajók is okozhatnának kellemetlen meglepetéseket, mint ahogyan a fenti példa is mutatta.

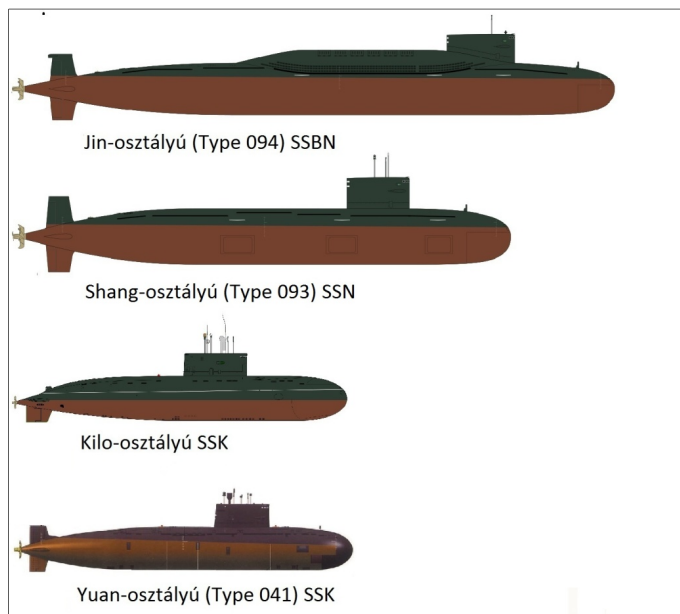
Kína minden bizonnyal jelentős erőforrásokat öl abba, hogy ledolgozza a lemaradását a tengeralattjáró-technológia terén (ez az oroszoknak sem sikerült a Nyugathoz képest), de várhatóan jó ideig még hátrányban lesz, és inkább csak a felszíni hajókkal szemben lesznek hatékonyak. Mivel azonban az ellenséges tengeralattjárók alapvetően fenyegethetik a kínai felszíni kötelékeket, illetve a szárazföldi területeken elhelyezett – a hozzáférést gátló stratégia szempontjából létfontosságú – létesítményeket és elemeket, ezért a tengeralattjárók közötti harcnak is egyre inkább előtérbe kell kerülnie, hiszen egy tengeralattjáró ellen egy másik

---

¹⁰¹ O'ROURKE i. m. p. 58.

jelenti a leghatékonyabb eszközt. Amerikai becslések szerint a következő évtizedre már egy modern, 60–70 tengeralattjárós flottával kell majd számolni,¹⁰² köztük hat rakétahordozó és 10 atommeghajtású vadász tengeralattjáróval.¹⁰³

Fontos megemlíteni az elrettentésben játszott szerepet is, hiszen a nukleáris robbanófejjel felszerelt ballisztikus rakéták messze a rakétahordozó tengeralattjárók fedélzetén vannak a legnagyobb biztonságban. Az olyan, ellenséges tengeralattjárók és repülőgépek számára nehezen hozzáférhető vizeken, mint a Pohaj-tenger vagy a Sanghajhoz és Hong Konghoz közeli öblökben, illetve a tagolt tengerpart nyújtotta rengeteg kisebb öbölben a kínai rakétahordozók könnyen elrejtőzhetnek.¹⁰⁴ Ott a légi és a tengerészeti erők is védelmet nyújthatnak számukra az elrettentést biztosítva, hiszen még a kínai nukleáris erők elleni sikeres első csapás esetén is a tengeralattjárók elindíthatnák rakétáikat az agresszorok felé.¹⁰⁵

4. kép. A kínai haditengerészetnél rendszerben álló legmodernebb tengeralattjáró-típusok¹⁰⁶

¹⁰² RAHMAT i. m. p. 18.

¹⁰³ STOCKFISCH, Dieter: Chinas Marine – Auf dem Weg zur Weltmacht. In: Strategie & Technik, 2011/September. p. 46.

¹⁰⁴ A mélyebb víz ideálisabb lenne, de mivel a kínai hajók még mindig elég zajosak, ezért könnyű prédái lehetnének ott az ellenséges vadász tengeralattjáróknak.

¹⁰⁵ Kína kinyilvánította, hogy nem alkalmaz elsőként atomfegyvert, valamint nem alkalmaz atomfegyvert azzal nem rendelkező állam ellen.

¹⁰⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Type_094_submarine#mediaviewer/File:Jin_class_SSBN.svg;
http://en.wikipedia.org/wiki/Type_093_submarine#mediaviewer/File:Shang_class_SSBN.svg;
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f9/Kilo_class_SS.svg/2000px-Kilo_class_SS.svg.png. <http://www.1999.co.jp/itbig09/10096688t.jpg>; letöltés: 2014.10.23.

Ellátó-, szállító- és támogatóhajók

A tengeri hadviselés ritkán megénekelte szereplői az ellátóhajók, amelyek nélkül azonban lehetetlen lenne nagy távolságban műveleteket folytatni. Jelenleg a legújabb ilyen hajó a Fuchi-osztályú (Type-903) ellátóhajó. Hossza 178,5 m, vízkiszorítása 22 ezer tonna, személyzete 183 fő, fedélzetén egy helikoptert hordoz.¹⁰⁷ Idén indították az osztály ötödik hajóját. Az osztály hajóinak a hatótávolsága meghaladja a 18 000 km-t, tehát a Kínától legtávolabbi műveletekben is képesek lennének támogatni a flottakötelékeket (természetesen ekkor már nekik is kell támogatás). A hajón 10 500 tonna üzemanyagot, 250 tonna ivóvizet és 680 tonna muníciót lehet elhelyezni.¹⁰⁸ Kína a régebbi Fuqing-osztályból csak két hajóval rendelkezik,¹⁰⁹ ezek 168 méter hosszúak és feltöltve 21 750 tonnásak, és a flotta üzemanyaggal történő ellátása a feladata (10 500 tonna üzemanyagot és 400 tonna vizet szállíthat).¹¹⁰ A fentiekén kívül még egy nagy hatótávolságú ellátóhajó,¹¹¹ az AO 855 áll rendelkezésre: Félkész állapotban 1992-ben vették Oroszországtól, hogy segítségével jobban kiterjeszthessék a flotta műveleteit. A 37 ezer tonnás hajó 189 méter hosszú és 23 000 tonnányi utánpótlást szállíthat.¹¹² Kína láthatóan egyre többet szán az utánpótlást szállító flotta kiépítésére, hiszen a hosszú távú műveletekhez ezek elengedhetetlenek még békeidőben is. Az amerikai flottának is a támaszpontrendszeren kívül a nagyszámú ellátóhajó biztosítja a műveleti szabadságát. Ettől a szinttől mindenki (beleértve Kínát is) nagyon messze van. Ez szám szerint 15 olajellátó, 12 szárazáru/lőszer és négy harci támogatóhajót jelent.¹¹³

Az expedíciós műveletekben a nagyobb szárazföldi műveletekhez komolyabb haderőre is szükséges lehet, de még az előrevetített 6-6 Type 071 és Type 081 is csak nagyjából egy dandárnyi tengerészgyalogost szállíthatna el felszereléssel együtt,¹¹⁴ ami elhúzódóbb műveletekhez kevés. Az amerikai Tengeri Szállító Parancsnokság 14 Ro/Ro hajóval rendelkezik, ezek közül a nagyobbak, mint például a Shughart 54 harckocsit, 48 páncélozott járművet, továbbá 900 kerekesszállítójárművet tud szállítani, tehát két zászlóalj teljes felszerelését.¹¹⁵ Egyelőre nem tudni, hogy a kínai haditengerészet készül-e ilyen hajók beszerzésére, de szükség esetén valószínűleg egyszerűen a polgári célú Ro/Ro és ROPAX (utasokat is szállító) hajókat használnák.

¹⁰⁷ Fuchi (Type 903A). <http://www.worldwarships.com/class/fuchi-type-903a>; letöltés: 2014.10.23.

¹⁰⁸ RAHMAT, Ridzwan: China launches fifth Fuchi-class vessel. <http://www.janes.com/article/38887/china-launches-fifth-fuchi-class-vessel>; letöltés: 2014.10.23.

¹⁰⁹ The Military Balance 2013. p. 234.

¹¹⁰ PNS Nasr (PRC Fuqing). <http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/a-nasr.htm>; letöltés: 2014.10.23.

¹¹¹ The Military Balance 2013. p. 234.

¹¹² Qinghai Hu AO 885 [ex-Nancang] Underway Replenishment Ship (AOR). <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/nancang.htm>; letöltés: 2014.10.23.

Nancang Underway Replenishment Ship (AOR). <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/nancang-specs.htm>; letöltés: 2014.10.23. alapján.

¹¹³ 2014 Ships of the U.S. Navy's Military Sealift Command.

http://www.msc.navy.mil/posters/MS_C_USNavyShips.pdf; letöltés: 2014.10.23.

¹¹⁴ FISHER i.m. p. 55.

¹¹⁵ T-AKR 295 Shughart Large, Medium-speed, roll-on/roll-off ships [LMSR]. <http://fas.org/man/dod-101/sys/ship/takr-295.htm>; letöltés: 2014.10.23.

Konklúzió

Peking láthatóan komolyan elhatározta a haderő korszerűsítését és az állomány kiképzésének a javítását. Ennek része a flottafejlesztés is, amelynek a víziója túlmutat az adott földrajzi közegben jelentkező katonai feladatok teljesítésén. A haditengerészet a jövőben a tágabb nemzetstratégia és geopolitika fontos elemévé válik. Ennek keretében a partvédelmen kívül részt vehet a hagyományos és a nukleáris elrettentésben, az erőikivetítésben, a tengeri szállítási vonalak biztosításában, expedíciós és a humanitárius műveletekben, illetve a diplomácia támogatásában. Ehhez a partvédelmi flottán túlmutató, kék vízi erőt építenek fel, amely már nagy távolságban is képes műveletek végrehajtására. A hordozók, a partraszállító egységek és az új rombolók egyértelműen egy nagy nyílt vízi flotta irányába mutatnak. Ehhez természetesen a nagy hadihajók építésén túl szükség lesz olyan ellátóflotta kiépítésére is, amely képes folyamatosan ellátni a műveletben lévő egységeket, a kínai partoktól távol is. Ehhez egy kiépített bázisrendszer is kívánatos lenne, nyugati és indiai körök szerint ez a „gyöngysornak” (String of pearls) nevezett kikötőhálózat az Indiai-óceánon formálódik, ám ennek katonai jellege még nem bizonyított.¹¹⁶ A jövőben azonban ennek ellenére funkcionálhatnak logisztikai bázisokként, de az amerikaihoz hasonló tengerészeti és légbázisok kialakítása egyelőre nem valószínű.

A fent felsorolt feladatokon belül felkészülnek háborús és nem háborús műveletekre, együttműködve más haderőnemekkel. A kék vízi flotta keretében valószínűleg kialakítanak majd különféle állandó (hordozó, deszant), vagy szükség esetén küldetés-specifikus harccsoportokat, amelyek szerveződhetnek repülőgép-hordozók vagy partraszállító/csapatszállító egységek köré, lehetnek csapásmérő különítmények,¹¹⁷ továbbá létrehozhatnak erős felszíni célok elleni vagy tengeralattjáró-vadász kötelékeket, amelyek a kor követelményeinek megfelelően összefegyvernemi – esetleg haderőnemi – csoportosulások lesznek. Ezek a harccsoportok alkalmasak lehetnek háborúban ellenséges flották elleni harcra, erőszakos partraszálló műveletek végrehajtására, a tengeri szállítási útvonalak biztosítására, offenzív műveletekre az ellenséges partok közelében, hozzáférést gátló és területmegtagadó műveletekre. Nem háborús műveletekben pedig a tengeri szállítási útvonalak védelmére veszélyeztetett vizeken (terroristák, kalózok), humanitárius segítségnyújtásra, evakuációs műveletekre, békeműveletek támogatására vagy csapatok kijuttatására a tengerentúli érdekek védelmében.

A kínai kék vízi flottát Nyugaton és sok ázsiai országban is fenyegetésnek tekintik, amelynek egyrészt van alapja, hiszen az elmúlt években fellángoltak az energiahordozókban és a nyersanyagokban gazdag területek feletti viták a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tengereken. Nem kizárt, hogy ott Peking akár erőteljesebb lépéseket tehet a jövőben, hogy biztosítsa a kontinentális talapzat feletti ellenőrzést, illetve a halászati jogokat a vitatott területek körül. Tajvan is retteg a kínai fejlesztésektől, hiszen 1949 óta él az invázió árnyékában, tehát érthető az

¹¹⁶ DeSilva-Ronasinghe, Serge: String of pearls – Evaluating China’s Indian Ocean strategy.

In: Jane’s Intelligence Review, March 2013. pp. 30–33.

¹¹⁷ Például hordozók és partraszállító hajók + a kíséret együttes alkalmazásával erőszakos partraszállások végrehajtására alkalmas kötelékek saját légi támogatással. Vadász és robotrepülőgép-hordozó tengeralattjárók, amelyek képesek megvédeni magukat és csapást mérhetnek flottakötelésekre vagy fontos bázisokra, akár elsőként alkalmazva, lefejező csapásokra.

aggodalmai a fejlett deszantképességek kialakítását illetően. Másrészt, bár Kína meglehetősen aktív az első szigetláncon belül, történelmileg nem terjeszkedő, és a távolabbi vizeken a kínai aktivitás alacsony, ezért kicsi az agresszív lépések esélye a közvetlen kínai érdekszférán kívül még akkor is, ha kínai kötelékek jelennek meg például az Indiai-óceánon a jövőben. Ezt valószínűleg sokak tekintik majd önmagában fenyegetésnek, de a kínai haditengerészetnek is épp annyi joga van a tengereken tevékenykedni, mint például az amerikaiak vagy bármely más flottának. Hasonlóképp, a felszerelés korszerűsítését (fegyverkezést), a távolabbi műveletek folytatását és kikötők építését is álszent dolog sérelmezni, különösen olyanok részéről, akik hasonlóan cselekszenek és a kínai partok közelében tartanak fenn katonai bázisokat.

Összességében a kínai flotta fejlesztése jelentősen változtat a hatalmi egyensúlyon, de nem borítja fel. Jelenlegi állapotában például a japán flottával szemben sem vehetnek fel a harcot a siker teljes reményében, és akkor az amerikaiakról még szó sem esett. Ezért – bár a kínai flotta hosszú távú céljai között szinte biztosan szerepel, hogy az amerikaiakkal szemben is legalább egyenlő erőket állítsanak ki – még középtávon is valószínűbb, hogy a konfrontatív flotta-flotta ellen forgatókönyv helyett főleg defenzív célokat szánnak neki. Ennek keretében pedig inkább a hozzáférést gátló és területmegtagadó stratégia részeként részt vesznek majd a kínai partok védelmében, illetve nem háborús műveletek keretében támogatják és védik a kínai érdekeket akár az anyaországtól távolabbi vizeken is. A kínai haditengerészet azonban már a közeljövőben jó eséllyel pályázik a világ második legerősebb haditengerészetének a címére, és láthatóan a technológiai lemaradás is egyre inkább mérséklődik. A magas szintű kiképzés bevezetésével pedig kijelenthetjük, hogy lerakták egy elit haderőnem alapjait.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2014 Ships of the U.S. Navy's Military Sealift Command.
http://www.msc.navy.mil/posters/MS_C_USNavyShips.pdf; letöltés: 2014.10.23.
- BLASKO, Dennis J.: China's Marines: Less is More.
[http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=37246&no_cache=1#.VEKpURYq-Np](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=37246&no_cache=1#.VEKpURYq-Np); letöltés: 2014.10.19.
- Carrier Strike Group.
<http://www.navy.mil/navydata/ships/carriers/powerhouse/cvbg.asp>; letöltés: 2014.10.11.
- Chinese Navy (PLAN) new Type 096 SSBN may start Strategic Patrol as early as next year. <http://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/year-2013-news/july-2013-navy-world-naval-forces-maritime-industry-technology-news/1160-chinese-navy-plan-new-type-096-ssbn-may-start-strategic-patrol-as-early-as-next-year.html>; letöltés: 2014.10.20.
- COLE, J Michael: Strait talking – China's military power grows in the Taiwan Strait. Jane's Intelligence Review; December 2014.
- Country Comparison – GDP (purchasing power parity).
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=3#ch>; letöltés: 2014.10.05.

- DeSilva-Ronasinghe, Serge: String of pearls – Evaluating China’s Indian Ocean strategy. In: Jane’s Intelligence Review, March 2013.
- F/A-18 Hornet strike fighter.
http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=1100&tid=1200&ct=1;
letöltés: 2014.10.09.
- FISHER, Richard D. Jr.: China’s new Yuan-class sub seen preparing for sea trials; In: Jane’s Defence Weekly 16 April 2014
- FISHER, Richard D. Jr.: Dalian official says China planning four aircraft carriers. In: Jane’s Defence Weekly, 29 January 2014.
- FISHER, Richard: Sea assault.
In: Jane’s Intelligence Review, September/2011.
- FOSS, Christopher F.: IHS Jane’s Land Warfare Platforms – Armoured Fighting Vehicles 2014-2015; IHS Jane’s, IHS Global Limited
- Fourth Chinese Navy Type 071 LPD launched at Shanghai Shipyard.
www.navyrecognition.com/index.php/news/year-2012-news/january-2012-navy-world-naval-forces-maritime-industry-technology-news/301-fourth-chinese-navy-type-071-lpd-launched-at-shanghai-shipyard.html; letöltés: 2014.10.18.
- Fuchi (Type 903A).
<http://www.worldwarships.com/class/fuchi-type-903a>; letöltés: 2014.10.23.
- HARDY, James: PLA chief confirms carrier construction.
In: Jane’s Defence Weekly, 2011/24.
- Jin class.
http://www.military-today.com/navy/jin_class.htm; letöltés: 2014.10.20.
- Kamov Ka-27 Helix.
http://www.military-today.com/helicopters/kamov_ka27_helix.htm; letöltés: 2014.10.09.
- Kamov Ka-31 Helix.
http://www.military-today.com/helicopters/kamov_ka31.htm; letöltés: 2014.10.09.
- KAZIANIS, Harry: China’s Oversized Aircraft Carrier Ambitions.
<http://thediplomat.com/2014/06/chinas-oversized-aircraft-carrier-ambitions/>;
letöltés: 2014.10.11.
- Liaoning – Specifications.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/liaoning-specs.htm>;
letöltés: 2014.10.11.
- Liaoning (Varyag) Aircraft Carrier, China.
<http://www.naval-technology.com/projects/varyag-aircraft-carrier-china/>; letöltés: 2014.10.11.
- Luyang-II Class / Type 052C Destroyer, China.
<http://www.naval-technology.com/projects/luyangclassmissilede/>; letöltés: 2014.10.09.
- MAJUMDAR, Dave: Can China’s New Destroyer Find U.S. Stealth Fighters?
<http://news.usni.org/2014/05/14/can-chinas-new-destroyer-find-u-s-stealth-fighters>;
letöltés: 2014.10.10.
- MENG, Yan – JUN, Liang: J-15 better than U.S. F/A-18 in terms of air action, slightly inferior in terms of attack against sea targets.
<http://english.peopledaily.com.cn/90786/8395630.html>; letöltés: 2014.10.09.

- Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013. Office of the Secretary of Defense, 2013.
- Mistral (L 9013).
<http://www.defense.gouv.fr/marine/decouverte/equipements-moyens-materiel-militaire/batiments-de-combat/bpc-type-mistral/mistral-l-9013/caracteristiques>;
letöltés: 2014.10.19.
- Moskit SS-N-22 Sunburn.
<http://fas.org/man/dod-101/sys/missile/row/moskit.htm>; letöltés: 2014.10.09.
- Nancang Underway Replenishment Ship (AOR).
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/nancang-specs.htm>;
letöltés: 2014.10.23.
- O'CONNOR, Sean: Local media: PLAN to field homegrown carrier by 2017.
In: Jane's Defence Weekly, 18 June 2014.
- O'CONNOR, Sean: Military might.
In: Jane's Intelligence Review, September/2013.
- O'ROURKE, Ronald: China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress; Congressional Research Service; 2014.
- People's Liberation Navy – Offshore Defense.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/plan-doctrine-offshore.htm>;
letöltés: 2014.10.05.
- PNS Nasr (PRC Fuqing).
<http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/a-nasr.htm>; letöltés: 2014.10.23.
- Qinghai Hu AO 885 [ex-Nancang] Underway Replenishment Ship (AOR).
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/nancang.htm>; letöltés: 2014.10.23.
- RAHMAT, Ridzwan: China launches fifth Fuchi-class vessel.
<http://www.janes.com/article/38887/china-launches-fifth-fuchi-class-vessel>;
letöltés: 2014.10.23.
- RAHMAT, Ridzwan: PACOM chief says China will deploy long-range nuclear missiles on subs this year. In: Jane's Defence Weekly, 2 April 2014.
- SÁRHIDAI Gyula – SZABÓ Miklós: Atom-tengeralattjárók 1954–2004.
Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- SAUNDERS, Phillip C. – YUNG, Christopher – SWAINE, Michael – NIEN-DZU YANG, Andrew (szerk.); O'ROURKE, Ronald: The Chinese Navy – Expanding Capabilities, Evolving Roles.
National Defense University Press for the Center for the Study of Chinese Military Affairs – Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., 2011.
- Shenyang J-15 Flying Shark.
<http://www.aviatia.net/other/jet-aircraft/china/j-15-flying-shark/>; letöltés: 2014.10.09.
- STOCKFISCH, Dieter: Chinas Marine – Auf dem Weg zur Weltmacht.
In: Strategie & Technik, 2011/September.
- STOCKFISCH, Dieter: Projektion von Seemacht.
In: Europäische Sicherheit & Technik Mai/2014.

- T-AKR 295 Shughart Large, Medium-speed, roll-on/roll-off ships [LMSR].
<http://fas.org/man/dod-101/sys/ship/takr-295.htm>; letöltés: 2014.10.23.
- The Diversified Employment of China's Armed Forces.
Information Office of the State Council, Beijing, 2013.
- The Military Balance 2014.
The International Institute for Strategic Studies; London; 2014.
- Type 052D Kunming Class Destroyer – Chinese Navy – Luyang III Guided Missile Destroyer DDG – PLAN.
<http://www.navyrecognition.com/index.php/component/content/article/165-chinese-navy-plan-destroyers-frigates/1448-type-052d-kunming-class-destroyer-china-chinese-navy-plan-guided-missile-destroyer-luyang-iii-052d-datasheet-pictures-photos-video-specifications.html>; letöltés: 2014.10.10.
- Type 054A (Jiangkai II) Class Frigate, China.
<http://www.naval-technology.com/projects/type-054a-jiangkai-ii-class-frigate/>;
letöltés: 2014.10.11.
- Type 071 Yuzhao class Amphibious Transport Dock (LPD).
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/yuzhao.htm>; letöltés: 2014.10.18.
- Type 081 Aviation Assault Ship (LPH / LHA).
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/type-81-lha.htm>;
letöltés: 2014.10.17.
- Type 093 Shang-class Nuclear Attack Submarine.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/type-93.htm>; letöltés: 2014.10.19.
- Type 093.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/type-93-specs.htm>;
letöltés: 2014.10.19.
- U 32 gegen US-Flugzeugträgerverband, In: Europäische Sicherheit & Technik
Marz/2013.
- WASSERBLY, Daniel: Bridging the gap: USMC outlines future amphibious assault strategies, equipment. In: Jane's International Defence Review September/2014.
- WEENING, Cornelius: Shenyang makes progress on J-15 fleet.
<http://www.janes.com/article/45076/shenyang-makes-progress-on-j-15-fleet>;
letöltés: 2014. 11. 16.
- www.thediplomat.com/2013/08/is-china-building-an-aircraft-carrier-in-disguise/;
letöltés: 2014.10.17.
- YEO, Mike: China's Flying Shark.
AirForces Monthly, April/2014.
- ZSIG Zoltán: Made in China... vagy minden hamisítvány, ami nem kínai.
In: Aranyas 2008/április.

**A DÉLKELET-ÁZSIAI ORSZÁGOK
FEGYVERES ERŐI – VIETNAM**

A délkelet-ázsiai térség legerősebb katonai hagyománnyal és hadművelleti tapasztalattal rendelkező országa Vietnam. A Vietnami Népi Hadsereg a hidegháború óta központi szerepet tölt be a Vietnami Munkáspárt politikai rendszerében, irányítását a párt végzi. Az elmúlt két évben Vietnam katonai költségvetése csökkent, bár az ország gazdasága fejlődik legjobban a délkelet-ázsiai országok között. A térségben uralkodó területviták miatt a haderőfejlesztés elsősorban a haditengerészetet és a légierőt érinti.

Délkelet-Ázsia, Vietnam, fegyveres erő

A Föld legnagyobb kontinensének, Ázsiának délkeleti területén fekvő országok fegyveres erőiről nagyon keveset tudunk. Ennek oka egyrészt az, hogy ezek az országok távol esnek hazánktól, másrészt pedig az, hogy a gyarmati felszabadító, valamint a vietnami háborúk óta a nemzetközi és a hazai sajtó is keveset foglalkozik velük.

Pedig az elmúlt évtizedekben számos területen jelentős változások következtek be ezen országok helyzetében. Ezek közül a legjelentősebbek: a gyors gazdasági fejlődés és az országok népességének robbanásszerű növekedése. Ezzel együtt jár az, hogy ezek az országok egyre nagyobb szerepet játszanak a nemzetközi gazdasági életben és a nemzetközi eseményekben, köztük a nemzetközi válságok rendezésében is.

A délkelet-ázsiai térséghez – a fegyveres erők nagysága szerinti sorrendben – a következő országokat soroljuk:

1. Vietnam;
2. Mianmar (korábban Burma);
3. Thaiföld;
4. Indonézia;
5. Kambodzsa;
6. Fülöp-szigetek;
7. Malajzia;
8. Szingapúr;
9. Laosz;
10. Brunei.

A délkelet-ázsiai országok közül először Vietnam fegyveres erőit mutatom be.

Vietnam (teljes nevén: Vietnami Szocialista Köztársaság) az Indokínai-félsziget keleti partján, az északi szélesség 8. és 24. foka között terül el. Északon Kína, keleten és délen a Dél-kínai-tenger, nyugaton Kambodzsa és Laosz határolja. Fővárosa: Hanoi. Területének nagysága: 331 114 km². Lakossága: napjainkban közel 90 millió fő.

Kedvező éghajlati viszonyai lehetővé teszik alföldjein az intenzív rizstermelést és az évi két aratást (ez évente 30–32 millió tonna rizs betakarítását jelenti, amivel az ország az ötödik a világon). A rizs mellett maniókát, balátát, kukoricát, cukornádat, szóját, kávé, nyersgumit, banánt, ananászt, továbbá számos trópusi és szubtrópusi zöldséget és gyümölcsöt termesztenek. Az országban mintegy 7 millió szarvasmarhát és bivalyt, 20 millió sertést és több mint 130 millió baromfit nevelnek. Igen jelentős mértékű a tengeri halászat.

Legfontosabb ásványi kincse a Mekong deltavidékén feltárt kőolaj (kitermelése évi 17 millió tonna, amellyel Délkelet-Ázsia harmadik legnagyobb kitermelője) és földgáz, valamint az ország északi részén található feketeszen (antracit).

Az ország rövid története¹

Vietnam területén már kb. félmillió éve megjelent az ősember. A halász, vadász és gyűjtögető népcsoportokat az időszámítás előtti harmadik évezredben felváltották a rizst is termelő törzsek. A Vietnামot benépesítők ősei valószínűleg Dél-Kínából vándoroltak be az időszámítás előtti évszázadokban. Első államaik, Au Lac, illetve Nam Viet az i. e. 3. században alakultak meg az ország északi területén. A kínai Han-dinasztia császára Wudi (i. e. 141–87) i. e. 111-ben mindkét államot leigázta és ezt követően azok 939-ig – Annam néven – a Kínai Birodalom részét képezték.

Időszámításunk szerint 40-ben a Trung nővérek felkelést robbantottak ki a kínai uralom ellen, de a felkelést levertek és az ország területén kínai közigazgatást vezettek be. Az ország középső (Csampa) és déli (Funan) részén kisebb hatalmú királyságok jöttek létre, amelyek gyakran harcoltak a tenger felől és a nyugati irányból betörő szomszédok ellen. 939-ben Ngo Quyen vezetésével az ország népe kivívta a függetlenségét és felvette a Nam Viet (Déli Viet) nevet. Ezt követően több évszázadon át az ország helyzetét a különböző dinasztiák és földesúri családok közötti összecsapások jellemezték. A 19. század elején Nguyen Phuc An francia segítséggel legyőzte a korábbi uralmat fenntartó családokat, és Gia Long császárként abszolút monarchiát alapított Vietnam néven, amelynek Hue lett a fővárosa.

Az ország területén már a 17. századtól keresztény misszionáriusok folytattak hittérítést, de az európai gyarmatosítók a 19. század közepéig nem tudtak tartós befolyást szerezni. A franciák 1858-ban, a misszionáriusok védelme ürügyén megtámadták De Nangot, 1859-ben Saigont, majd 1862-ben Kokinkina néven Dél-Vietnামot, 1883-ban Tonkin és Annam néven Észak-, illetve Közép-Vietnামot gyarmatosították. A 19. század végén Kambodzsa, Laosz és Vietnam összekapcsolásával a franciák létrehozták a Francia Indokínát (Indokínai Unió).

¹ Magyar Nagylexikon, 18. kötet. pp. 435–437.

A francia megszállás ellen többször fegyveres ellenállás (1885–1896), majd felkelések (1908, 1930) robbantak ki, amelyeket a franciák keményen levertek. Az 1920–1930-as években Ho Si Minh vezetésével megalakult demokrata, majd kommunista mozgalmak (pártok) szervezték a franciák, majd 1940 szeptemberétől a megszálló japánok elleni függetlenségi harcot. 1944-től Vo Nguyen Giap vezetésével, szervezett fegyveres harc indult az ország felszabadítására. A japán kapituláció után, 1945. szeptember 2-án kikiáltották a Vietnami Demokratikus Köztársaságot, amelynek Ho Si Minh lett az elnöke.

1946. november 23-án a franciák bombázták Hiphong kikötőjét, majd ezt követően kitört az indokínai háború, amelynek központi területe Észak-Vietnam lett. A kezdeti francia sikerek után – feltehetően a jelentős kínai és szovjet támogatás hatására és Giap tábornok zseniális hadvezetésének köszönhetően – a vietnamiak 1954 májusában Dien Bien Phunál legyőzték a francia katonai erőket. Az ezt követő genfi konferencián (1954. július 21-én) Franciaország elismerte a Vietnami Demokratikus Köztársaságot (VDK), és a 17. szélességi fok mentén szétválasztották Vietnamot a kommunista vezetésű Észak- és a nyugatiak által támogatott, Bao Dai („bábszászár”) által vezetett Dél-Vietnamra.

1955 októberében Dél-Vietnamban leváltották a „bábszászárt” és kikiáltották a köztársaságot. Az ezt követő időszakot a politikai és a gazdasági zűrzavar jellemezte. Az északiak által folyamatosan támogatott felkelő gerilla erők (a Vietkong) harci akciói kiterjedtek a teljes déli országrészre. Az Amerikai Egyesült Államok jelentős gazdasági és katonai segélyekkel próbálta stabilizálni az egyre korruptabbá váló déli rendszert.

Egy 1955 februárjában az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Vietnam kötött szerződés alapján amerikai kiképzők kezdték meg a dél-vietnami katonák kiképzését.² A kiképzők létszáma, az amerikai haditechnikai szállításokkal párhuzamosan, rohamosan növekedett.

A Tonkini-öbölben 1964-ben történt fegyveres összecsapás után az Amerikai Egyesült Államok légierije megkezdte Észak-Vietnam bombázását. A dél-vietnami országrészben egyre fokozódott a Vietkong-gerillák harci tevékenysége, amelyet a Ho Si Minh-ösvényen északról szállított fegyverekkel és katonai erőkkel támogatott a VDK kormánya.

1965-ben Thien tábornok államcsínyével katonai junta került hatalomra Saigonban, amely fokozta a Vietkong elleni katonai műveleteket, és erre kérte az Dél-Vietnamban tartózkodó amerikai erőket is, amelyek létszáma az 1960-as évek közepén meghaladta az 500 ezer főt.

Az 1968. januári Tet-offenzíva bebizonyította, hogy Dél-Vietnam nagy részét a Vietkong ellenőrzi.

Az Amerikai Egyesült Államokban kialakult háborúellenes hangulat és a tüntetések hatására Nixon elnök (1969–1974) elrendelte a tárgyalások megkezdését Vietnammal és Kínával. A tárgyalások vezetője amerikai részről Henry Kissinger korábbi külügyminiszter, az elnök nemzetbiztonsági tanácsadója volt.

---

² Hadtudományi Lexikon M–Zs. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.

A Párizsban folyó fegyverszüneti tárgyalásokon 1973 januárjában megállapodás született a harctevékenységek beszüntetésére, amelynek része volt az is, hogy négy államot (Indonéziát, Kanadát, Lengyelországot és Magyarországot) felkérték, vegyenek részt Vietnámban a tűzszünet betartásának, a hadifoglyok cseréjének és az amerikai csapatok kivonásának ellenőrzésében. Magyarország 1973. január 26-tól 1975. május 1-jéig közel 600 katonájával és diplomatájával vett részt a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (International Commission of Control and Supervision – ICCS) munkájában.

A párizsi megállapodás és az ICCS tevékenysége ellenére a harcok intenzitása Dél-Vietnam területén növekedett, és az amerikai katonai támogatást nélkülöző Thien-rendszer teljes vereséget szenvedett a Vietkong gerilláival és az észak-vietnami katonai erőkkel vívott háborúban. 1975. április 30-án a Giap tábornok által vezetett csapatok Saigont is elfoglalták.

1976 júliusában egyesítették a két országrészt és szocialista köztársaságot kiáltottak ki. 1979 januárjában a vietnami katonai erők bevonultak Kambodzsába és megdöntötték Pol Pot rémuralmát. A kínai politikai vezetéssel kialakult nézeteltérések miatt 1979 februárjában rövid, de heves katonai összecsapás alakult ki az északi határövezetben, majd a kínai katonai erőket kivonták Vietnamból. A vietnami csapatok 1989-ben, a helyzet stabilizálása után vonultak ki Kambodzsából.

A súlyos gazdasági problémák megoldására az 1980-as évek végén reformokat vezettek be. Vietnam felvette a kapcsolatokat a fejlett ázsiai országokkal, és lassan javultak gazdasági kapcsolatai az Amerikai Egyesült Államokkal is. Napjainkban Vietnam Délkelet-Ázsia egyik gyorsan fejlődő állama, ahol megmaradt a Kommunista Párt vezető szerepe.

Az ország fegyveres erői³

A délkelet-ázsiai térségben Vietnam tartja fent a legnagyobb létszámú (482 ezer fős) fegyveres erőt. Ilyen nagy katonai erő fenntartása jelentős kiadással jár. A „The Military Balance 2014” adatai szerint 2013-ban Vietnam katonai költségvetése 82,7 trillió dong⁴ nagyságú volt. A vietnami fegyveres erők három haderőnemből állnak: a szárazföldi csapatokból, a haditengerészetből és a légierőből. A sorozás alapján szolgálatot teljesítő katonák a szárazföldi csapatoknál két évig, a haditengerészetnél és a légierőnél három évig szolgálnak.

A **szárazföldi csapatok** a haderő legnagyobb katonai erejét képezik 412 ezer fős létszámmal. Ez az erő kilenc katonai körzet és tizennégy hadtestparancsnokság alárendeltségében van.

A hadtestparancsnokságok alárendeltségébe 58 gyaloghadosztály (egyenként 5–12 ezer fővel), három gépesített hadosztály, 10 páncélosdandár, egy légideszantdandár, több mint 10 tábori tüzérdandár, nyolc műszaki hadosztály, 20 önálló műszaki dandár, egy különleges műszaki (robbantó-) ezred tartozik. A harci eszközökön kívül, 10–16 műszaki hadosztály gazdasági építőmunkát végez.

³ The Military Balance 2014. pp. 287–289.

⁴ 3,88 milliárd USD (1 USD = 21,276.60 VND).

A szárazföldi csapatok felszerelését zömmel orosz gyártmányú haditechnikai eszközök képezik, de kisebb mennyiségben rendelkeznek a dél-vietnami haderótól zsákmányolt amerikai eredetű és hazai gyártású, vagy átépített fegyverekkel és járművekkel is. A szárazföldi csapatok fontosabb eszközei:

- közepes harckocsi: 1270 db (zöme T–54 és T–55 típusú);
- könnyű harckocsi: 620 db (PT–76 és T–62 típusú);
- felderítő-harcjármű: 100 db (BRDM–1 és –2 típusú);
- páncélozott szállító harcjármű: 300 db (BMP–1 és –2 típusú);
200 db M–113 (amerikai gyártmány);
80 db T–80 (vietnami gyártmány);
1100 db BTR–40, –50, –60, –152;
- tábori löveg, sorozatvető és aknavető: több mint 3000 db (105, 122, 130, 152 és 175 mm löveg, 107, 122 és 140 mm sorozatvető, 82, 120 és 160 mm aknavető);
- légvédelmi fegyverek: ismeretlen mennyiségű SA–7, SA–16 és SA–18 kézi légvédelmi rakéta, 12 000 db légvédelmi gépágyú és ágyú;
- harcászati-hadműveleti rakéta: Scud-B és C (mennyisége ismeretlen).

A **haditengerészet** a legkisebb haderőnem. Állományának létszáma kb. 13 000 fő. A parancsnokság Haipong kikötőjében települ. A főbb eszközök:

- tengeralattjáró: 2 db (észak-koreai gyártmány);
- felszíni hadihajó: 11 db, ebből 5 db fregatt (orosz gyártmány) és 6 db korvett (orosz gyártmány);
- járőr- és partvédő hajó: 38 db (orosz gyártmány);
- aknarakó és aknaszedő hajó: 14 db (orosz gyártmány);
- kétéltű hajó: 3 db (orosz gyártmány), 3 db (LST–500, amerikai gyártmány);
- partraszállító vízi jármű: 23 db;
- ellátó- és szállítóhajó: 20 db;
- úszó dokk: 2 db.

A tengerészgyalogság a haditengerészet alárendeltségében található. Létszáma: 27 000 fő.

A **légierő** a második legnagyobb haderőnem, állományába három repülőhadosztály (hadosztályonként három ezred) és egy szállítórepülő-dandár tartozik. Személyi állománya kb. 30 000 fő. A jelentős nagyságú légvédelmi erő személyi állományára és eszközeire vonatkozóan nincs megbízható adat.

A légierő mintegy 220 db bevethető harci repülőgéppel rendelkezik. Ebből 140 db vadász- (MiG-21) és kb. 60 db vadászbombázó repülőgép (Szu-30MKK, Szu-27SzK, Szu-22M), haditengerészeti célok ellen 4 db (Be-12).

Szállító repülőgép: 28 db (An-2, An-26, Jak-40).

Kiképző repülőgép: 48 db (Jak-52, L-39 Albatros).

Helikopterek:

harci helikopter: 26 db (Mi-24);

haditengerészeti célok elleni: 13 db (Ka-25, Ka-28);

szállítóhelikopter: 48 db (Ka-32, Mi-6, Mi-17, Mi-8, valamint 12 db amerikai gyártmányú UM-1H).

Légyvédelmi erők és eszközök:

A légyvédelmi eszközök zömét – a meglévő négy légyvédelmi tüzerdandár és a hat rádiótechnikai dandár mellett – feltehetően a Népi Regionális Erők (5 millió fő) kezelik. Ezek az erők már a vietnami háború (1964–1975) idején is sikeresen harcoltak az ellenség légi támadó eszközei ellen.

Eszközök:

- több ezer 37 és 35 mm légyvédelmi gépágyú, valamint 85, 100 és 130 mm légyvédelmi ágyú;
- kézi légyvédelmi rakéták (SA-7, SA-16);
- légyvédelmi rakéták (SA-2, SA-3, SA-6).

A vietnami fegyveres erők mellett létezik még a Határvédelmi Erő mintegy 40 ezer fős állománnyal, valamint a 40 ezer fős aktív félkatonai (paramilitáris) szervezet. A tartalékosok létszáma 5 millió fő.

Vietnam nem vesz részt nemzetközi békefenntartó műveletekben.

A jövő

Valószínű, hogy a vietnami gazdasági potenciál növekedésével korszerűsítik a vietnami fegyveres erőket is. A Kínával fennálló területi vita (a Spratly- és Paracel-szigetek hovatartozása és a térségben feltárt kőolajforrások birtoklása) miatt nem valószínű a fegyveres erők létszámának jelentős csökkentése. Vietnam rendelkezik a délkelet-ázsiai országok közül a legradicionálisabb, a legképzettebb és a legtöbb hadműveleti tapasztalattal rendelkező haderővel. Egy esetlegesen kibukkanó katonai konfliktusban (szövetségeseivel) képes érdekei érvényesítésére. A vitatott területek hovatartozását azonban nemzetközi segítséggel, katonai erő bevetése nélkül, politikai úton kívánja rendezni.

Előreláthatóan a haditengerészet és a légierő korszerűsítése kerülhet előtérbe, várhatóan orosz, ukrán és koreai haditechnikai eszközök beszerzésével.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. BOTZ László: Küldetés a békéért – harmincöt éve ért véget a vietnami háború.
In: Felderítő Szemle, IX. évfolyam 2. szám, 2010. június. pp. 5–16.
- East Asian Strategic Review 2013.
The National Institute for Defence Studies, Japan, 2013.
ISBN 978-4-7890-1526-4
- Hadtudományi Lexikon, M–Zs.
Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- Magyar Nagylexikon, 18. kötet.
Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2004.
- The Military Balance 2014.
The International Institute for Strategic Studies, London, 2014.
- Világatlasz.
Cartographia Kft., Budapest, 1998.
- www.asianmilitaryreview.com; letöltés: 2015.01.17.

DR. SOLTI ISTVÁN EZREDES

FARKÁBA HARAPOTT A KÍGYÓ? A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK HATÁSA A NEMZETBIZTONSÁGI ÜGYNÖKSÉGEK TEVÉKENYSÉGÉRE

A nemzetközi szervezetek

A mai értelemben vett nemzetközi szervezetek a 19. században jelennek meg a kialakuló nemzetállamok mellett, mégpedig olyan kiegészítő konglomerátumokként, amelyek alapvető rendeltetése a nagyszámú nemzetállamok különböző területeken való együttműködéseinek az előmozdítása. Alapvetően három cél elérése érdekében hozták őket létre, mégpedig az egyre nagyobb méretűvé és állami szinten egyre kevésbé befolyásolható gazdasági folyamatok szabályozására, a politikai stabilizáció erősítésére és az egyes rászoruló országok és régiók humanitárius megsegítésére.

A nemzetközi szervezetek lényegi jellemzői – a jóval kisebb számban meglévő civil kezdeményezésként létrehozottak kivételével –, hogy államok által alapított, állam- vagy kormányközi szervezatként működnek. A létrehozásuk bi- vagy multilaterális nemzetközi szerződések megkötésével, az alapító okirat elfogadásával, valamint a részt vevő államok hazai jogrendszerében történő ratifikálással történik. Egyedileg jellemző állandó szervezeti felépítéssel bírnak, emellett saját szervezetekkel és intézményekkel is rendelkezhetnek, mindehhez pedig a nemzetközi jog nemzetközi jogalanyiságot társít.

A nemzetközi szervezetek számtalan szempont szerint tipizálhatók, de e tanulmány témájához igazodva a funkcionalitás elvéből történő felosztás kiemelését tartom lényegesnek. Megkülönböztetjük az egyetemes és a zárt, valamint az integrációs/szupranacionális nemzetközi szervezeteket. Az egyetemes nemzetközi szervezetek tagsága és a felelősségi területeik az egész világra kiterjednek, a földünk valamennyi térségében ellátnak feladatokat, mint ahogy ezt az ENSZ esetében is láthatjuk. A zárt szervezetek ezzel szemben nem törekszenek világméretű tagságra. Azokat a részt vevő országok vagy valamilyen földrajzi térséghez kötöttek, vagy pedig valamely közös érdek érvényesítése mentén hozzák létre. További alaptípusként léteznek a kormányközi együttműködést szolgáló nemzetközi szervezetek és az integrációs/szupranacionális szervezetek. Az első esetben a tagállamokra nem kötelező határozathozatal a tagállamok képviselőinek a kezében van, a szakértői bizottságok feladata kizárólag az ajánlások kidolgozásában merül ki. A második típusú szervezetnek joga van a tagállamokra kötelező, többségi szavazattal elfogadott határozatokat hozni.¹

---

¹ BLAHÓ András – PRANDLER Árpád (szerk.): Nemzetközi szervezetek és intézmények. AULA Kiadó, Budapest, 2005.

A legjelentősebb nemzetközi szervezetek létrejöttét a békés egymás mellett élés elősegítése ihlette, vagy legalábbis a biztonság fogalmának egyik mai legelfogadottabb értelmezése, a Barry Buzan és a koppenhágai iskola által kibővített területek megerősítésének igénye alapozta és alapozza meg mind a mai napig. A globalizáció hatásaként a különböző területeken az államok az anyagi jólétük és politikai stabilitásuk biztosítása érdekében együttműködésre kényszerülnek, ezért teljesen ésszerű, hogy a folyamatosan bővülő nemzetközi együttműködések elősegítésére a nemzetközi szervezetek egyre sűrűsödő hálózatát hozzák létre.²

A nemzetközi szervezetek viszonyait a nemzetközi jog természetjogi és tételes jogi összetevői egyaránt meghatározzák. Viszont azzal párhuzamosan, hogy a szervezetek a nemzetközi jog alanyai, egyben a nemzetközi jog alkotói is,³ amely funkció lényegesen befolyásolja, korlátozza és moderálja a nemzetállamok belső és külső viszonyait, valamint az állam biztonságának szavatolásához felhasznált és felhasználható eszközöket. Mindezekből is következően, az állami biztonságpolitika egyes intézményeinek működési keretei, az intézmények tevékenységeinek normatív korlátai a nemzetközi együttműködésekben az államra háruló kötelezettségek figyelembe vételével kerül meghatározásra. Ezen megállapítások természetesen nemcsak az államok alapvető intézményeire, hanem az állami biztonságpolitika minden intézményére, így a nemzetbiztonsági szolgálatokra is érvényesek.

A világ nemzetbiztonsági szolgálatait közvetlenül befolyásoló, vagy akár csak érintő valamennyi norma és nemzetközi rendelkezés egybegyűjtésére e tanulmány keretében nem vállalkozom. Viszont a demokratikus országok számára alapvetően irányadó és a titkosszolgálatok tevékenységét elsődlegesen meghatározó nemzetközi irányelvek következtében meglévő működési korlátok bemutatására igen. Ebből az aspektusból először a legjelentősebb nemzetközi szervezetet az Egyesült Nemzetek Szervezetét (ENSZ) mint a globális béke és biztonság fenntartására létrejött szervezetet kell elsőként megvizsgálnunk.

Az ENSZ Alapokmányának rendelkezései között az államok titkosszolgálati tevékenységeire irányuló közvetlen rendelkezések nem találhatók, viszont több olyan passzus is felfedezhető, amelyek ha áttételesen is, de hatással vannak a nemzeti titkosszolgálatok mindennapi tevékenységére.

Az Alapokmány első két cikkelyében lefektetett célok és elvek szerint az államok kötelesek a nemzetközi viszáltaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság ne kerüljön veszélybe.⁴ Kötelesek továbbá a nemzetközi érintkezéseik során tartózkodni más állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló bármilyen erőszak alkalmazásától.⁵

² GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika. ZNME, Budapest, 2011.

³ „A nemzetközi közjog az államok – valójában képviselőik – által alkotott normákat és szabályokat jelenti, amelyeket elsősorban egymás közti kapcsolataik, illetve egyes belső ügyek közös szabályozására hoznak létre.”

In: KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. p. 23.

⁴ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya, 2. cikk 3. pont.

⁵ Uo. 2. cikk 4. pont.

Az Alapokmány értelmezésére megszületett 2526. számú nyilatkozat szintén az erőszaktól való tartózkodást és a viták békés rendezését emeli ki, és ennek során két olyan alapelvet fogalmaz meg, amelyeket a nemzeti titkosszolgálatok a mindennapi munkájuk során nem hagyhatnak figyelmen kívül. Egyrészt kimondja a belügyekbe való be nem avatkozás elvét, másrészt kinyilvánította az emberi jogok tiszteletben tartásának kötelezettségét.⁶

A Helsinkii Záróokmányban⁷ megfogalmazottak szerint a belügyekbe való be nem avatkozás elve azt jelenti, hogy az államok tartózkodnak attól, hogy bármilyen módon beavatkozzanak a másik állam joghatóságába tartozó bel- vagy külügyekbe. A beavatkozás a fegyveres és a fizikai megjelenésében erőszakos magatartásokon túl a lágyabb eszközökkel dolgozó hírszerző ügynökségek más államok belső viszonyait befolyásolni próbáló tevékenységeinek különböző formáit is jelentheti. Szintén a Záróokmány határozza meg, hogy az államoknak minden körülmények között tartózkodniuk kell bármilyen egyéb kényszerítő tettől, amely arra irányul, hogy saját érdeküknek rendeljék alá egy másik állam szuverenitásában foglalt jogok gyakorlását.

A közelmúltból is több példa említhető, kezdve akár 60-as évek elejéről az Amerikai Egyesült Államok és Kuba közötti konfliktussal, az NSA⁸ megfigyelési botrány mentén megjelent dokumentumokban foglaltakon át egészen a most zajló ukrajnai eseményekig. Az első két példánál bizonyítottan, míg a harmadik esetben vélhetően azt látjuk, hogy a felszínen zajló események mellett a felszín alatt komoly titkosszolgálati tevékenység zajlik a nagyhatalmak számára előnyösebbnek vélt politikai oldal hatalomra juttatása érdekében. Az általam hozott példák is mutatják, és a szakirodalom is komoly kételyeket fogalmaz meg a belügyekbe való be nem avatkozás kereteit és létjogosultságát illetően.

Ahogy Neuberger kifejti,⁹ ez az elv komoly összeütközésbe kerülhet a népek nemzeti önrendelkezésének jogával, egyértelműen ellentétben áll a szecessziós önrendelkezés külső támogatásával. Egyetlen nép sem vihet véghez szecessziót külső támogatás nélkül, kezdve a teljes katonai beavatkozástól a nemzetközi diplomáciai elismerésig. Külső beavatkozás nélkül a Habsburg- és a török birodalom által elfoglalt területek népei nem nyerték volna el szabadságukat, a náci uralom elnyomott népei nem szabadultak volna fel, és még oldalakon keresztül sorolhatnánk az ide illő példákat.

A titkosszolgálatok és az arzenáljukba tartozó fegyvertelen módszerek alkalmazása az államközi viszonyokban ma is bevett gyakorlat. Minden nemzetközi résztvevő – még ha kinyilvánítottan nem is – hallgatólagosan elfogadja és alkalmazhatónak véli ezen módszereket. Mindebből az a következtetés vonható le,

⁶ GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika. ZNME, Budapest, 2011. p. 224.

⁷ Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya. 1975.

⁸ A National Security Agency az Amerikai Egyesült Államok hírszerző közösségének a Védelmi Minisztérium alárendeltségében működő tagja. Az egyik legnagyobb alkalmazotti létszámmal és költségvetéssel működő önálló nemzetbiztonsági szerv, amelynek alaptevékenysége a külföldre irányuló rádiófelderítés, beleértve az internetes forgalom ellenőrzését is.

⁹ NEUBERGER, Benjamin: Nemzeti önrendelkezés: egy fogalom dilemmái.

In: Nations and Nationalism. nr. 1 (3), 1995.

<http://www.hunsor.se/dosszie/nemzetionrendelkezes.pdf>; letöltés: 2014.07.21.

hogy a belügyekbe való be nem avatkozás elve az elsődleges titkosszolgálati tevékenységek irányait és céljait egyaránt korlátozná, amire az államok viszont a mélyebb konspiráció és a fokozott konspirációs eszközök alkalmazását vetik be.

A belügyekbe való be nem avatkozás elvénél a nemzetbiztonsági szolgálatok mindennapi tevékenységét is jelentősebb mértékben érinti az emberi jogok tiszteletben tartásának kötelezettsége, ami a titkosszolgálatok alapvető stílusjegyeiből következik. Az országok nemzetbiztonsági szolgálatai állami szervek, márpedig az emberi jogok védelmének lényegi eleme, hogy azokat az államoknak – és így a titkosszolgálataiknak – tiszteletben kell tartaniuk, azokat csak előre meghatározott esetekben és módon korlátozhatják vagy sérthetik. Azáltal, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok mind a hírszerzői, mind az elhárítói tevékenységeik során elsősorban személyekről és személyektől gyűjtenek tudtuk vagy beleegyezésük nélkül adatokat, az érintettek alapvető emberi jogait korlátozzák és sértik. Márpedig az emberi jogok a második világháborút követően, az ENSZ és további nemzetközi szervezetek tevékenységének is köszönhetően világméretű védelem alatt állnak. A megsérthetőségének a nemzetközi jogban lefektetett szigorú keretei vannak, a normák megsértése pedig különböző nemzetközi testületek előtt megtámadható, a védelmük kikényszeríthető.

Az emberi jogok nemzetközi védelme

Az emberi jogok védelme szempontjából korszakalkotó jelentőségű Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (Nyilatkozat) az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én fogadta el. A Nyilatkozat ugyan jogilag nem kötelező, mégis az alapvető emberi jogok jelentős referenciadokumentuma, a benne foglaltakat még olyan államok is követendőnek tekintik, amelyek a Nyilatkozatban szereplő jogokat később kifejtő ENSZ-okmányokhoz már nem csatlakoztak. Az ENSZ a Nyilatkozat elfogadását követően célul tűzte ki az emberi jogok kodifikálását, aminek eredményeként 1966. december 16-án került sor két dokumentumnak a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának és az emberi jogok egyik alapidokumentumának, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (PPJNE) aláírására.¹⁰

Az Egyezségokmányban foglaltak érvényesítése érdekében az ENSZ felállította az Emberi Jogi Bizottságot (Human Rights Committee). A Bizottság működésével kialakított jogvédelmi eljárás nagyban hozzájárult az emberi jogok védelmének nemzetközivé válásához. A 18 jogi szakértőből álló testület a felelős azért, hogy a PPJNE aláírói eleget tegyenek a benne foglaltaknak. Megvizsgálja az országok által öt évente benyújtott jelentéseket, valamint határozatot bocsát ki az országok által nyújtott teljesítményről. Egyének és szervezetek az őket ért jogsértéseket bejelenthetik, amelyeket a Bizottság kivizsgál. A vizsgálat eredményét a Bizottság nyilvánosságra hozza, és elmarasztalás esetén az elmarasztalt országnak intézkednie kell a visszaélés megszüntetésére. A határozatnak azonban nincs normatív ereje, a benne foglaltak teljesítése nehezen kikényszeríthető.

---

¹⁰ KARDOSNÉ KAPONYI Erzsébet: Az emberi jogok nemzetközi védelme. PhD-értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest, 2000. p. 87.

A második világháborút követően Európa is visszatért a népek közös örökségét alkotó szellemi és erkölcsi értékekhez, és 1948-ban Hágában elfogadták az európai megbékélésről és újraegyesítésről szóló nyilatkozatot, amelynek alapjain 1949. május 5-én Londonban kormányközi politikai szervezetként létrejött az Európa Tanács (ET). Az Alapszabály deklarálja, hogy az ET valamennyi tagállama elismeri a jog uralmának elvét, és hogy a joghatósága alá tartozó minden személyt megilletnek az emberi jogok és az alapvető szabadságok.¹¹ Az ET célja szerint védelmezendő és előmozdítani kívánt jogokat az „Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” címmel 1950-ben elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezménye és annak Jegyzőkönyvei (Egyezmény) tartalmazzák.

A hasonló ENSZ-dokumentumhoz képest az Egyezmény jelentőségét az alapjogokról szóló tartalom mellett az érvényesíthetőség érdekében létrehozott szervezetek és a kialakított eljárási struktúra adja. Az Egyezmény ugyanis a II. fejezetében létrehozza az Emberi Jogok Európai Bíróságát (strasbourgi bíróság), és e mellett egy egyedi jogvédelmi rendszert is életre hívott. Kinyilvánítja, hogy az Egyezményben felsorolt jogok védelme nem minősül a tagállamok belügyének. Bármely tagállam a strasbourgi bíróság elé terjeszthet bármely más tagország részéről elkövetett vélt vagy valós jogsértést. Még az sem feltétel, hogy csak a jogsérelmet szenvedő ország indíthatna eljárást.¹² A jogvédelem az államok mellett az egyének számára is rendelkezésre áll, a strasbourgi bíróság befogadhat kérelmet természetes személyektől, nem kormányzati szervezetektől vagy akár személyek egyes csoportjaitól.¹³ Az Egyezmény nagyon fontos eleme a kikényszeríthetőség biztosítása, hiszen az aláíró országok magukra nézve kötelezőnek fogadják el a strasbourgi bíróság ítéletét, a végrehajtást pedig a Miniszteri Bizottság ellenőrzi.¹⁴ A strasbourgi bíróságot viszont csak azoknak a jogoknak a védelmében lehet igénybe venni, amelyeket az Egyezmény I. része tételesen felsorol, illetve amely jogokat az Egyezményhez csatolt úgynevezett Kiegészítő Jegyzőkönyvek tartalmazzák.

Európában az ET-n kívül további nemzetközi szervezetek, így az Európai Unió (EU) is rendelkezik az emberi jogok védelméről azt követően, hogy az Amszterdami Szerződés elfogadása után az emberi jogok védelmét is az alapelvei közé sorolja, amelyeknek részletes listáját a 2000 decemberében elfogadott Alapjogi Charta tartalmazza. Az EU-ról szóló Szerződés a 6. cikkében kimondja, hogy az EU elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket, valamint a Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések. Mindezek következtében – valamint annak eredményeként, hogy az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következnek – az uniós jogrend részét képezik, annak általános elvei. Az EU viszont a jogvédelem egy eltérő útját választotta,

¹¹ KARDOSNÉ KAPONYI Erzsébet: Az emberi jogok nemzetközi védelme. PhD-értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest, 2000. p. 186.

¹² Emberi Jogok Európai Egyezménye, 33. cikk.
http://www.europatanacs.hu/pdf/Emberi_jogok.pdf; letöltés: 2014.04.19.

¹³ Emberi Jogok Európai Egyezménye, 34. cikk.
http://www.europatanacs.hu/pdf/Emberi_jogok.pdf; letöltés: 2014.04.19.

¹⁴ Emberi Jogok Európai Egyezménye, 46. cikk.
http://www.europatanacs.hu/pdf/Emberi_jogok.pdf; letöltés: 2014.04.19.

hiszen az Európai Unió Bíróságát (luxemburgi bíróság) a tárgykörben nem ruházták fel a strasbourgi bírósághoz hasonló hatáskörökkel, hanem az EU az európai alapjogi jogsértések bírósági felülvizsgálatát a strasbourgi bíróságra bízta. Az EU-n belüli alapjog védelem további szintje, hogy az Európai Unió Bizottsága évente megvizsgálja a Charta EU-n belüli alkalmazását és az emberi jogok világméretű helyzetét, amelyről éves jelentést is készít.

A nemzetbiztonság korlátai

Visszatérve a cikk első részében megfogalmazott hipotézisre, miszerint a nemzetközi jog részeként kialakított emberi jogok valóban korlátozzák-e a titkosszolgálatok műveleti feladatainak végrehajtását vagy pedig sem, meglehetősen érzékeny területet érintünk. Ha csak a mai mindennapok felszínére tekintünk, akkor egy átlagos szemlélődő azt gondolhatja, hogy egyáltalán nem, mivel a 2013 nyaratól nyilvánosságra hozott NSA-dokumentumok azt a látszatot kelthetik, hogy a szolgálatok korlátlan hatalommal bírnak. Ha viszont megvizsgáljuk a nyilvánosságra került tényekre adott állami és nemzetközi reakciókat, akkor azt láthatjuk, hogy valamilyen szintű szabályozó funkció márpedig működik.

Az Amerikai Egyesült Államokban több szinten megkezdődött a titkosszolgálatok információszerzési gyakorlatának az elemzése és felülvizsgálata. Az amerikai elnök hírszerzési és kommunikációs technológiákkal foglalkozó felülvizsgálati csoportja a jelentésében¹⁵ egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak a mainál magasabb szinten kell biztosítania a magánélet védelmét mind a saját állampolgárai, mind pedig az idegen államok polgárai számára. A felülvizsgálati csoport több mint negyven ajánlást fogalmazott meg, amelyekben hangsúlyozzák a nemzetbiztonság, a személyes adatok és a polgári szabadságjogok egyidejű védelmének szükségességét. Egyúttal felszólította a szövetségi kormányt, hogy a későbbiekben garantálja a magánélethez való jog tiszteletben tartását, fejezze be a sérülékeny kereskedelmi szoftverek kijátszására vagy kifejlesztésére irányuló fejlesztéseket, és ne gyengítse az adattitkosítási szabványok kialakítására irányuló erőfeszítéseket. Mindezeket túlmenően pedig felkérte a szövetségi kormányt, hogy ne alkalmazzon megfigyelést ipari vagy kereskedelmi titkok ellopása céljából.

A dokumentum főszabályként kihangsúlyozza, hogy a jövőben a kormányzat nem adhat felhatalmazást olyan nagy tömegű, ömlesztett és nem nyilvános személyes adatoknak a gyűjtésére és tárolására, amelyek a későbbiekben hírszerzési célra alkalmazott lekérdezések és adatbányászatok forrása lehet. Minden programot, amelynek keretében a kormányzat nagy mennyiségű adatot gyűjt vagy tárol, kizárólag fontos állami érdekek mentén szabad létrehozni.¹⁶ A jelentés hangsúlyozza azt is, hogy a magánélethez való jogot alapvető emberi jogként minden nemzetnek tiszteletben kell

---

¹⁵ Liberty and Security in a Changing World, Report and Recommendations of The President's Review Group on Intelligence and Communications Technologies.
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2013-12-12_rg_final_report.pdf;
letöltés: 2014.04.14.

¹⁶ Uo. p. 108.

tartania, az államnak pedig meg kell találnia az egyensúlyt az állampolgárok védelme és a más államok polgárainak jogos érdekei között.¹⁷

Az Amerikai Egyesült Államokban már bírósági ítélet¹⁸ is született a kiszivárogtatott dokumentumokkal kapcsolatban. A Kolumbia megyei bíróság a Klayman-ügyben helyt adott a felperesek keresetének, és eltiltotta a kormányzatot attól, hogy az NSA a Tömeges Telefonos Metaadat-program (NSA's Bulk Telephony Metadata Program) keretében a továbbiakban bármilyen telefonos metaadatot kapcsoljon az előfizetői számlákhoz, valamint előírta a kormány számára, hogy a Program keretében beszerzett adatokat semmisítse meg.

Az Európai Parlament (EP) szintén ezen ügy apropóján fogadott el egy jelentést,¹⁹ amelyben az EU tagállamainak nemzetbiztonsági ügynökségei törvényi szabályozására és működtetésükre vonatkozó több fontos megállapítást tesz, és lényeges pontokat szögez le. Egyrészt kiindulópontként természetesen megállapítja, hogy „a demokratikus társadalmakban a hírszerző szolgáltatásokat különleges jogokkal és képességekkel ruházzák fel az alapvető jogok, a demokrácia és a jogállamiság, a polgári jogok és az állam súlyos belső és külső fenyegetésekkel szembeni védelmezése érdekében, (...) e jogokat kizárólag az alapvető jogok, a demokrácia és a jogállamiság által megszabott jogi korlátok között kell gyakorolni, és alkalmazásukat szigorúan ellenőrizni kell.”²⁰

Másrészt viszont egyértelműen leszögezi, hogy „az a tény, hogy a hírszerző szolgálatok számára bizonyos fokú titoktartást biztosított (...) nem igazolja, hogy az ilyen titoktartás felülírja vagy kizárja a tevékenységeik demokratikus vagy bírói ellenőrzésére és vizsgálatára, valamint a többek között az alapvető jogokkal, a demokráciával és a jogállamisággal összefüggésben az átláthatóságra vonatkozó szabályokat, amelyek mind a demokratikus társadalom sarokköveit képezik.”²¹

A nyilvánosságra került tények és a jelentés meghozatala előtt lefolytatott vizsgálat nyomán jelentős és sajnálatos következményként állapítja meg a bizalom többretegű megrendülésének tényét. Jelentős károkat okoz, hogy a napvilágra került programok következtében megrendült az informatikai szolgáltatások biztonságába,

¹⁷ Liberty and Security in a Changing World, Report and Recommendations of The President's Review Group on Intelligence and Communications Technologies, p. 155.
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2013-12-12_rg_final_report.pdf;
letöltés: 2014.04.14.

¹⁸ Klayman v. Obama civil action nos. 13-0851, 13-0881 United States District Court, District of Columbia. December 16, 2013. Az amerikai NSA és nemzetközi partnerei által működtetett globális megfigyelő-rendszerekről megjelent médiatudósítások hatására Larry Klayman, a Freedom Watch alapítója és további magánszemélyek keresetet nyújtottak be az Amerikai Egyesült Államok Columbia Szövetségi Kerületi Körzeti Bíróságnál a telefonhívások ömlesztett metaadatai gyűjtése alkotmányosságának megállapítására. A perhez felperesként csatlakozók az eljárás tárgyát kibővítették az internetes forgalmazás metaadatainak körére is. A bíróság 2013. december 16-án hozott határozatot.

¹⁹ Az NSA megfigyelési programjáról, a különféle tagállamokban megfigyelést végző szervekről és az uniós polgárok alapvető jogaira gyakorolt hatásokról, valamint a transzatlanti bel- és igazságügyi együttműködésről szóló 2013/2188 (INI) számú jelentés.
http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0139+0+DOC+XML+V0//HU#_part1_ref40; letöltés: 2014.03.31.

²⁰ Uo. BV. bekezdés.

²¹ Uo. BW. bekezdés.

az egyes kormányok irányában meglévő, valamint a jogállamiságba és a demokratikus intézmények működésébe vetett bizalom, mert az Amerikai Egyesült Államok és az EU egyes tagállamainak nemzetbiztonsági ügynökségei által folytatott titkosszolgálati eljárások egy demokratikus társadalomban összeegyeztethetetlenek a szükségesség és arányosság elveivel.

Az EP határozottan úgy véli, hogy a terrorizmus elleni fellépés önmagában sohasem indokolhatja a nem célirányos, titkos és esetenként illegális tömeges megfigyelési programokat.²² Mindezek mellett viszont az EP a fent említett amerikai jelentéshez hasonlóan elismeri, hogy szükség van a biztonsági intézkedések, valamint a polgári szabadságjogok és az alapvető jogok védelme közötti megfelelő egyensúly megteremtésére, de hangsúlyozottan a magánélet és az adatvédelem legteljesebb tiszteletben tartása mellett.

Az EP határozatának egyik lényeges megállapítása – ami a tagállamok nemzetbiztonsági tevékenységére a későbbiekben lényegi befolyással lehet –, hogy határozottan elutasítja azt az elképzelést, amely szerint az ilyen esetekben pusztán nemzetbiztonsági kérdésekről volna szó, aminek következtében azok a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartoznának. Magáévá teszi a strasbourgi bíróság azon megállapítását, amely szerint ugyan a tagállamok hatáskörébe tartozik a saját belső és külső biztonságuk szavatolását szolgáló intézkedések meghozatala, ez viszont nem eredményezheti az uniós jog alkalmazhatatlanságát pusztán azért, hogy valamely határozat a nemzetbiztonságot érinti. Ezeknek következtében pedig megállapítja, hogy „az uniós szintű vita és fellépés nemcsak indokolt, hanem egyenesen az Unió autonómiájából és szuverenitásából fakad”.²³

Az EP tehát a határozatában egyértelműen kifejezésre juttatja azt az álláspontját, hogy az uniós állampolgárok jogainak védelme az EU területére tartozik, annak a tagállami hatáskörök nem szabhatnak gátat és a nemzetbiztonsági indokoltság sem korlátozhatja ebben.

Az emberi jogok bírósági védelmében a legjelentősebb regionális nemzetközi bírósággént az Emberi Jogok Európai Bíróságát (EJEB), vagyis a strasbourgi bíróságot kell megemlíteni. A számára létrehozott eljárási mechanizmusoknak és az ítélkezési gyakorlatának köszönhetően sok tekintetben hatékonyabb az ENSZ emberi jogi védelmi mechanizmusainál. A jelentőségét két tényező is növeli. Egyrészt az államok mellett magánszemélyek is indíthatnak eljárást, másrészt pedig a strasbourgi bíróság autonóm módon értelmezi az Egyezményben megfogalmazott jogokat, az egyedi esetek értékelésekor azokat folyamatosan újraértelmezi és a társadalmi változásokhoz igazítja. Ítélezési gyakorlata során figyelembe veszi az adott ország nemzeti jellemzőit, sajátosságait. De ami a legjelentősebb, hogy ítéletei jogerősek és végrehajtandók, vagyis az ítéletei ellen fellebbezésnek helye nincs, azokat az elmarasztalt feleknek kötelességük végrehajtani.

---

²² Uo. 5. számú bekezdés.

²³ Uo. 14. számú bekezdés.

Az ítélkezési gyakorlatában számos olyan ügygel is találkozhatunk, amelyeket a felperesek egyes államok nemzetbiztonsági tevékenységei miatt indítottak. A Klass-ügyben²⁴ a bíróság a hatékony jogorvoslathoz való jog kapcsán állapította meg, hogy az a titkosszolgálati eszközök sajátosságainak figyelembevételével értendő. Eppen ezért kiemelte, hogy a titkosszolgálati tevékenység ellenőrzésére a belső eljárásrendekben megfelelő, három szakaszra osztott ellenőrzési rendszert kell kidolgozni. Szükségesnek ítéli az ellenőrzési rendszer kialakítását a titkos eljárások elrendelése, végrehajtása és befejezése időszakára, mert a titkos eljárások alatt az érintett személyek meg vannak fosztva a hatékony jogorvoslat lehetőségétől. Kiemelt fontosságúnak véli, hogy a nemzeti eljárási szabályok önmagukban nyújtsanak megfelelő garanciákat az állampolgárok jogainak védelmére.

A strasbourgi bíróság mind a mai napig ugyanabban a szellemben és ugyanazzal a következetességgel képviseli az ember jogokat, és további számos esetben hozott a nemzetbiztonsági szolgálatokat érintő határozatokat. A Kennedy vs. Egyesült Királyság ügyben²⁵ 2010-ben hozott határozatot, amelyben elvégezte a RIPA²⁶ ügyben érintett részeknek szükségesség-arányosság tesztjét. A bírósági eljárás lezárásával nem adott igazat a felperesnek, vagyis nem marasztalta el az Egyesült Királyságot, hiszen azt állapította meg, hogy a jogszabály tartalmazza azon szükséges elemeket, amelyek az Egyezményből következnek, és azok arányban állnak a védendő értékekkel. Tehát a szigetországban a lehallgatásokra vonatkozó jogszabály a szolgálatok tekintetében tartalmazza azokat a korlátozó rendelkezéseket, amelyek az emberi jogok védelme érdekében szükségesek. Ez a határozat azonban még az NSA-dokumentumok nyilvánosságra kerülését megelőzően született meg, ezért a Kennedy-ügyben meghozott döntés fényében komoly várakozásokkal nézhetünk egy 2013-ban megindított eljárás elé.

A Big Brother Watch és társai vs. Egyesült Királyság ügyben²⁷ a felperesek a kérelmüket az NSA és a nemzetközi partnereinek tevékenységéről megjelent tudósításokra alapozzák. Ezek szerint az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült

²⁴ Case of Klass and Others v. Germany (Application no. 5029/71) Judgment of 6 September 1978, para. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510>; letöltés: 2013.08.25.

Az ügyben az EJEB befogadhatónak talált egy indítványt, bár a panaszosok potenciális megfigyelésük miatt fordultak a Bírósághoz. Az eljárásban az NSZK kormánya arra hivatkozott, hogy a panaszosok valójában absztrakt normakontrollt kezdeményeztek. A Bíróság arra jutott, hogy a kifogásolt jogszabályok olyan ellenőrzési mechanizmust hoztak létre, amellyel az országban lévő valamennyi személy levelezése, kommunikációja megfigyelhető anélkül, hogy erről tudomásuk lenne, ami közvetlenül érinti az NSZK postai és távközlési szolgáltatásainak minden tényleges és potenciális felhasználóját. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az indítványozók áldozatnak tekinthetők, annak ellenére, hogy beadványában nem állíthatták, hogy tényszerűen megfigyelték volna.

²⁵ Case of Kennedy v. the United Kingdom (Application no. 26839/05) Judgment 18.5.2010.

http://www.echr.coe.int/Documents/CLIN_2010_05_130_ENG_877134.pdf;

letöltés: 2014.02.27.

A kérelmező csak valószínűsítette, hogy az üzleti levelezését, telefon és email kommunikációját lehallgatták, erre vonatkozóan viszont konkrét bizonyítékokkal nem rendelkezett.

²⁶ Regulation of Investigatory Powers Act; az Egyesült Királyság parlamentje által megalkotott törvény, amely többek között szabályozza a kommunikációk titkos ellenőrzésének tárgykörét.

²⁷ Application no. 58170/13 Big Brother Watch and others against the United Kingdom lodged on 4 September 2013.

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140713#{%22itemid%22:\[%22001-140713%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140713#{%22itemid%22:[%22001-140713%22]}); letöltés: 2014.04.08.

Királyság nemzetbiztonsági ügynökségei által alkalmazott technológiák nagy mennyiségű kommunikációs adat megszerzését és ezen adatok egymás közötti megosztását teszi lehetővé. A betérjesztők azt állítják, hogy valószínűsíthetően alanyai voltak a GCHQ²⁸ által folytatott általános ellenőrzésnek és/vagy az Egyesült Királyság biztonsági szolgálatai a külföldi szolgálatok által lehallgatott kommunikációs adataikat megkaphatták.

Azt állítják, hogy a jogaikba való ilyen típusú beavatkozás eredménye nincs összhangban az Egyezmény 8. cikkelyével. Állításuk szerint ráadásul az Egyesült Királyságnak a jogszabályai szerint nincs lehetősége az inkriminált angol szolgálatoknak külföldi szolgálatoktól információk átvételéhez, illetve amelyek szerint az angol hírszerző szolgálatok külföldi hírszerző szolgálatokat kérhetnének fel kommunikációk lehallgatására, valamint amelyek alapján lehallgatás útján megszerzett és tárolt adatokhoz hozzáférést kérhetnének.

Az indítványozók azt is kifogásolják a GCHQ által közvetlenül végzett kommunikációk lehallgatásával kapcsolatban, hogy a külföldi kommunikációkra vonatkozó jogi szabályozás nincs összhangban a strasbourgi bíróság esetjogában felvázolt minimális követelményekkel sem. Végül azt is állítják, hogy külföldiek lehallgatása a GCHQ által pusztán azon az alapon, hogy ezek a kommunikációk a transzatlanti optikai kábelben továbbítódnak, eredendően aránytalan beavatkozást jelentenek emberek millióinak magánéletébe.

Összegzés

A titkosszolgálatok az általánosan rendelkezésükre álló eszközöket és módszereket, valamint a technológiai fejlődés eredményeként meglévő egyes információgyűjtő technikai lehetőségeiket igyekeznek ki- és felhasználni, hiszen létérdekük, hogy az államok kormányai által meghatározott információs igényeknek, valamint az elhárító és hírszerző funkciójuknak eleget tegyenek. Ezért számukra elsődleges szempont az elérhető technikai eszközök teljes körének csatasorba állítása, az egyes külső tényezőkre tekintet nélkül. Erre kaptunk napjainkban is rendkívül szemléletes példát az NSA és az együttműködő nemzeti titkosszolgálatok technikai információgyűjtő rendszereiknek alkalmazásával. Hiszen ebben az esetben sem az az igazi újdonság, hogy az ügynökségek milyen fejlett technikai eszközparkkal rendelkeznek, hanem az, hogy a nemzetközi szervezetek előírásait és a nemzetközi jogelveket figyelmen kívül hagyva, a rájuk vonatkozó előírásokat semmibe véve folytattak készletező adatgyűjtéseket.

E példán keresztül azonban az is szemléletesen látható, hogy egyes nemzetközi szervezetek a nemzetbiztonsági ügynökségek tevékenységeinek milyen szintű és milyen típusú kereteit adják meg. Az EP az ügy kapcsán számos ajánlást

---

²⁸ Government Communications Headquarters; az Egyesült Királyság SIGINT tevékenységet végző nemzetbiztonsági szolgálata, feladatkörébe tartoznak a különböző kommunikációs csatornák technikai ellenőrzései.

fogalmazott meg.²⁹ Az ajánlásokban határozottan felszólította a tagállamokat, egyes tagállamokat külön is kiemelve, hogy vizsgálják felül a hírszerző szolgálataik tevékenységeire irányadó nemzeti jogszabályaikat és gyakorlataikat. Felszólította a tagállamokat arra is, hogy feleltessék meg a belső jogszabályaikat az Egyezményben foglalt normákkal, különös tekintettel az alapvető jogokkal kapcsolatos kötelezettségekre, az adatvédelem, a magánélet védelme és az ártatlanság védelme terén. Kinyilvánította, hogy a tagállamoknak tartózkodniuk kell a jogszerűtlenül gyűjtött, harmadik államtól érkező adatok fogadásától, valamint olyan, harmadik állam kormányzata vagy ügynökségei által végzett megfigyelési tevékenységek engedélyezésétől, amelyek a nemzeti törvények alapján jogellenesek, vagy nem felelnek meg a nemzetközi vagy uniós okmányokban rögzített jogi garanciáknak.

Azt is megállapíthatjuk, hogy egyes nemzetközi bíróságok a nemzetbiztonsági tevékenységek kereteit befolyásoló jelentős nemzetközi intézményekké váltak, és alapításaik lényegi feltétele, hogy létezzen egy, a bírósági eljárások részvevői által elismert, érvényesíthető normarendszer. Esetünkben ez a normarendszer a nemzetközi jog részét képezi, amely számtalan területtel és szabályozási körrel rendelkezik, meglehetősen széttagolt, egységesnek egyáltalán nem tekinthető. A tanulmányban bemutatott nemzetközi jogi és szervezeti rendszer viszont azt eredményezi, hogy az államok nemzetbiztonsági szolgálatai a rendelkezésükre álló technikai lehetőségeket korlátlanul nem használhatják ki. Így például a személyes adatok nagyszabású, rendszerszerű és átfogó összegyűjtését nem tehetik meg jogalap nélkül, mivel az alkalmazott tömeges és válogatás nélküli megfigyelésre szolgáló rendszerek súlyos beavatkozást jelentenek a polgárok alapvető jogaiba. Mindez abból következik, hogy a magánélethez való jog alapjog, a demokratikus társadalom alapköve. A tömeges megfigyelési tevékenységek az ügynökségek részéről jogellenes fellépéseket is magukban foglalnak, és a nemzeti jogszabályok területen kívüli hatályát érintő kérdéseket vetnek fel.

A nemzetközi jog szélesedésével, a nemzetközi szervezetek terjedésével és bővülésével párhuzamosan az államok szerepe átalakul, szuverenitásuk egyes területei kikerülnek a fennhatóságuk alól. Ez megnyilvánul abban a folyamatban is, hogy a nemzetközi szervezetek a nemzetállamok és az egyének szintjén megjelenő egyenlőség és igazságosság elvének biztosítását a maguk által létrehozott jogi személyiséggel felruházott szervezetek útján, illetve az általuk megalkotott normák kikényszeríthetőségének növelésében látják. A kikényszeríthetőség növelése érdekében többek között véleményező és javaslattevő fórumokat és egyre lényegesebb szereplőként nemzetközi bíróságokat hoztak létre, amelyek évtizedes munkásságuk eredményeképpen egyre növekvő súllyal vannak jelen az európai államok és az európai polgárok mindennapi viszonyaiban.

---

²⁹ Liberty and Security in a Changing World, Report and Recommendations of The President's Review Group on Intelligence and Communications Technologies. pp. 21–37.
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2013-12-12_rg_final_report.pdf;
letöltés: 2014.04.14.

B. Kiss Anna véleményével egyetértve kimondható, hogy a nemzetközi bíróságokhoz érkező panaszok és a folyamatban lévő ügyek számának folyamatos emelkedése a nemzetállamok bíróságai jelentőségének a csökkenéséhez vezet, ami az állami szuverenitás csorbulását eredményezi, ezzel párhuzamosan viszont az egyének szerepét és érdekérvényesítő képességét az állammal szemben erősíti.³⁰

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Application no. 58170/13 Big Brother Watch and others against the United Kingdom lodged on 4 September 2013.
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140713#%7B%22itemid%22%3A%22001-140713%22%7D>;
letöltés: 2014.04.08.
- Az NSA megfigyelési programjáról, a különféle tagállamokban megfigyelést végző szervekről és az uniós polgárok alapvető jogaira gyakorolt hatásukról, valamint a transzatlanti bel- és igazságügyi együttműködésről szóló 2013/2188(INI) számú jelentés.
http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0139+0+DOC+XML+V0//HU#_part1_ref40;
letöltés: 2014.03.31.
- Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.
http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya;
letöltés: 2014.04.14.
- Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya.
Az európai biztonsággal összefüggő kérdések (A Helsinki Záróokmány részletei).
http://www.magyarokollgium.hu/pdf/torveny_int3.pdf;
letöltés: 2014.04.15.
- Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata – Az Európai Unió Alapjogi Chartája.
Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxemburg, 2010. ISBN 978-92-824-2583-1
- B. KIS Anna: A nemzetközi jog fragmentálódása és/vagy pluralizációja. Grotius online folyóirat, 2013.
http://www.grotius.hu/doc/pub/VLBHDW/2013-05-08_b._kis_anna_a-nemzetkozi-jog-fragmentalodasa.pdf; letöltés: 2014.04.12.
- BLAHÓ András – PRANDLER Árpád (szerk.): Nemzetközi szervezetek és intézmények. AULA Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963-947-8564
- Case of Kennedy v. the United Kingdom
(Application no. 26839/05) Judgment of 18 may 2010.
http://www.echr.coe.int/Documents/CLIN_2010_05_130_ENG_877134.pdf;
letöltés: 2014.02.27.

---

³⁰ B. KIS Anna: A nemzetközi jog fragmentálódása és/vagy pluralizációja. Grotius online folyóirat.
http://www.grotius.hu/doc/pub/VLBHDW/2013-05-08_b._kis_anna_a-nemzetkozi-jog-fragmentalodasa.pdf; letöltés: 2014.04.12.

- Case of Klass and Others v. Germany
(Application no. 5029/71) Judgment of 6 September 1978.
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57510>;
letöltés: 2013.08.25.
- Emberi Jogok Európai Egyezménye.
http://www.europatanacs.hu/pdf/Emberi_jogok.pdf;
letöltés: 2014.04.19.
- GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika.
ZNME, Budapest, 2011. ISBN 978-615-5057-23-6
- KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog.
ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010. ISBN 978-963-3120-22-4
- KARDOSNÉ KAPONYI Erzsébet: Az emberi jogok nemzetközi védelme. PhD-értekezés.
Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest, 2000.
- Klayman v. Obama civil action nos. 13-0851, 13-0881 United States District Court,
District of Columbia. December 16, 2013.
<http://www.leagle.com/decision/In%20FDCO%2020131217F20>;
letöltés: 2014.04.23.
- Liberty and Security in a Changing World, Report and Recommendations of The
President's Review Group on Intelligence and Communications Technologies.
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2013-12-12_rg_final_report.pdf;
letöltés: 2014.04.14.
- NEUBERGER, Benjamin: Nemzeti önrendelkezés: egy fogalom dilemmái.
In: Nation and Nationalism, nr:1(3), 1995.
<http://www.hunsor.se/dosszie/nemzetionrendelkezés.pdf>;
letöltés: 2014.07.21.

A MAGYAR–JUGOSZLÁV „TITKOS HÁBORÚ” ÉS NEMZETBIZTONSÁGI VONATKOZÁSAI

A szűkebb értelemben vett Rákosi-korszak (1948–1953) a magyar–jugoszláv kapcsolatok történetében is az egyik legsötétebb időszaknak tekinthető. A szovjet nagyhatalmi politika által eszközként használt magyar–jugoszláv konfrontációban a nagyszabású katonai előkészületek és a számos fegyveres incidens mellett kiemelt szerep jutott a két ország nemzetbiztonsági (állambiztonsági) szolgálatainak. Az összecsapások több mint száz halálos áldozatot követeltek, és évekig potenciális háborús övezetté változtatták a magyar–jugoszláv határvidéket. Az események jelentős szakmai tapasztalatokkal gyarapították mindkét fél állambiztonsági hatóságait, hozzájárulva azok hatékonyabb működéséhez a későbbi időszakokban.

ELŐZMÉNYEK

A nemzetközi helyzet

1943-ra nyilvánvalóvá vált, hogy a tengelyhatalmak elveszítik a második világháborút, a szövetségesek így már a harcok során megkezdték az egyeztetést az új világrend kialakításáról. 1944 októberében Winston Churchill brit miniszterelnök és Joszif Sztálin, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának (SZKP KB) főtitkára a negyedik moszkvai konferencián megállapodott, hogy Közép- és Délkelet-Európa országaiban milyen arányban érvényesül majd a nyugati és a szovjet befolyás („Százalékos Egyezmény”) a háború után. Az egyezmény értelmében Magyarország 80%-ban szovjet, 20%-ban nyugati befolyás alá került volna, Jugoszláviában pedig ugyanez 50-50%-ban valósult volna meg. Nyugati dominanciáról egyedül Görögország (90%) kapcsán egyeztek meg a felek.

A világháborút lezáró békeszerződések a szövetségesek által létrehozott Külügyminiszterek Tanácsa készítette elő, majd az érintettek 1947 februárjában írták alá, a vesztes államoknak ebbe – 1919–20-hoz hasonlóan – nem volt beleszólásuk. A nagyhatalmak a térségbeli határokat – kisebb módosításoktól, illetve a szovjet és a lengyel határok jelentős nyugatra tolásától eltekintve a – az első világháború utáni helyzetnek megfelelően állították vissza. Az etnikai viszonyok ismételt figyelmen kívül hagyását a térségben több millió embert érintő lakosságcserekkal próbálták kompenzálni. A Szovjetunió vezetése a közép- és délkelet-európai országokat saját csatlósáivá (szatellitké) akarta tenni, és az államok belső politikai és gazdasági berendezkedésének fokozatos, szovjet mintájú átalakítására törekedett.¹ A szándék végrehajtásához a Moszkva által kijelölt kommunista politikusok a térségben állomásozó szovjet csapatok támogatására is számíhattak. A szovjet vezetés Köztes-Európa minden államát egyenlően alárendelt országgént kívánta kezelni, függetlenül azok geopolitikai jelentőségétől vagy világháborús szerepétől.

---

¹ ROMSICS Ignác: A 20. század rövid története. Rubikon Ház Bt., Budapest, 2011. pp. 246–256.

A nyugati, angolszász hatalmak számára Köztes-Európa másodlagos jelentőséggel bírt, fő érdekük a térségbeli államok közti feszültségek minimalizálása volt. A háborút követően a Szovjetunió egyre élesebb ellentétbe került korábbi nyugati szövetségeseivel, mert számukra 1946 elejére nyilvánvalóvá vált a konfrontáció (a hidegháború) kialakulása, így politikájukat megváltoztatva attól kezdve a további kommunista térnyerés „feltartóztatására” (Truman-doktrína 1947 márciusától) törekedtek. Az első „feltartóztatásra” a görög polgárháborúban (1946–1949) került sor, amelyben az antikommunista erők a brit támogatás kifulladását (1947 eleje) követően csak jelentős amerikai katonai és pénzügyi segítséggel tudtak győzni. A görög siker és a kontinens gazdasági válságának hatására az amerikai vezetés 1948–1952 között a többi európai országra is kiterjesztette a pénzügyi támogatást az Európai Újjáépítési Program (Marshall-terv) keretében.

Az 1948–49-es berlini blokáddal sor került a nyugati hatalmak és a Szovjetunió első nyílt és közvetlen konfrontációjára, ami a „feltartóztatás” következő lépését tette szükségessé. Ennek hatására 1949. április 4-én Washingtonban létrejött az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO²) azzal a céllal, hogy az észak-amerikai és nyugat-európai országokat egy katonai tömbben összefogva védelmet nyújtson a Nyugatnak a szovjet fenyegetéssel szemben. A kommunista országoknak („békétábor”) az 1950-ben kitört koreai háború során tapasztalt összefogása megrettentette a Nyugatot, ezért fokozták a NATO működésének hatékonyságát – konkrét hadművelati terveket dolgoztak ki³ –, 1952-ben pedig új tagként felvették az egymással évszázadok óta ellenséges viszonyban lévő Görögországot és Törökországot.

A Nyugat további feltartóztató eszköze az 1945 óta meglévő amerikai atomfegyver volt. Sztálin a hírszerzés jóvoltából pontos információkkal rendelkezett az atomfegyverről, azokat a szovjet nukleáris program során is felhasználták. A szovjet vezető álláspontja szerint az atombomba nem védte volna meg Nyugat-Európát az esetleges szovjet inváziótól,⁴ ráadásul 1949-ben már a Szovjetunió is rendelkezett nukleáris fegyverrel.⁵ A szovjet vezetés számára az atomfegyvernél fontosabb visszatartó tényező volt a Nyugat jóval nagyobb gazdasági potenciálja, ami nyílt összeütközés esetén feltehetően döntőnek bizonyult volna.

A Szovjetunió befolyása alá került köztes-európai országok részvételével 1947 szeptemberében megalakult a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája (Kominform). A Kominform alakuló ülésén a hidegháborús helyzet hivatalos szovjet kinyilatkoztatása is megtörtént, ami egyben a kommunista pártoknak szánt felhívás volt a „népi demokratikus átalakítás” (sztálinizálás) felgyorsítására a „békétábor” országokban. A szervezet feladata a kommunista pártok szovjet

² North Atlantic Treaty Organization.

³ ISBY, David C. – KAMPS JR., Charles: Armies of NATO's Central Front. Jane's Information Group, 1985. p. 13. ISBN 0-7106-0341-X

⁴ Sztálin szerint az atomfegyvert csak az ellenség hátszögében lehetett volna hatékonyan alkalmazni, a széttelapított és álcázott csapatokkal szemben nem. Nézetei szerint az amerikai atomfegyverek csekély száma (1947-ben 13 db) és az akkori, repülőgépekkel történő célba juttatás miatt az erős szovjet légvédelem megakadályozta volna a Szovjetunió elleni csapásmérést.

⁵ OKVÁTH Imre: Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika, 1945–1956. Debrecen, Aquila Kiadó, 1999. pp. 15–22.

irányításának hatékonyabbá tétele volt, aminek első eredményeként a kommunista országok elutasították a Marshall-segélyt. A Kominform székhelye kezdetben Belgrádban működött, de miután 1948 júniusában az „elhajló” Jugoszláviát kizárták a szervezetből, a központ Bukarestbe került át.⁶

Magyarország és Jugoszlávia helyzete és viszonya a konfrontációig

Magyarország és Jugoszlávia politikai és katonai szempontból ellentétes módon került ki a második világháborúból. A magyar állam a vesztes országok között is „utolsó csatlósként” fejezte be a harcot, és a végsőig kitartott a náci Németország mellett, tovább súlyosbítva ezzel saját helyzetét. Magyarország szovjet megszállás alá kerülve várta, hogy a békeszerződés milyen területi következményekkel jár, és milyen háborús jóvátételt ró majd ki rá, továbbá milyen fegyveres erő fenntartását teszi lehetővé számára. Jugoszlávia ezzel szemben a győztesek oldalán harcolva – kisebb szovjet és angolszász katonai segítséggel – a kommunista Josip Broz Tito vezette partizánhadsereggel nagyrészt önerőből űzte ki területéről a megszálló csapatokat. A jugoszláv kommunista vezetés győztes hatalomnak tekintette magát, és ennek tudatában a háború előtti határok visszaállítását jócskán meghaladó területi igényeket fogalmazott meg.

A Horthy Miklós kormányzó hivatali ideje alatti (1920–1944) kormányok az első világháborút követően elszenvedett katasztrofális területi veszteségek racionális revízióját nagyrészt sikerre vitték. A területi gyarapodások azonban a háború elvesztése miatt átmenetinek bizonyultak, ugyanakkor tovább mérgezték a környező országokkal, így például a Jugoszláviával fenntartott kapcsolatokat. A területi változások és a háborús veszteségek következtében a károsult nemzetek elégtételt kívántak venni a sérelmekért, illetve az etnikai arányok megváltoztatásával ki akarták zárni az esetleges jövőbeni határmódosítások elvi lehetőségét is. Mindez a legtöbb szomszédos országban népiertások, tömeges bebörtönzések, illetve kitelepítések formájában valósult meg.

Magyarországon a háborút követő első választást 1945 novemberében a Független Kisgazdapárt fölényesen (57%) nyerte, de szovjet nyomásra a Magyar Kommunista Pártot (MKP) is be kellett venni a kormánykoalícióba. A belügyi tárca irányítását megszerző MKP fokozatosan szorította ki politikai ellenfeleit a hatalomból. Az 1947. február 6-án aláírt párizsi békeszerződés a trianoni határok visszaállításán túlmenően az úgynevezett „pozsonyi hídfőt”⁷ is elcsatolta, Csehszlovákiához. Az 1947. augusztusi, nyíltan manipulált, úgynevezett „kékcédulás” választásokat már az MKP nyerte (24,33%). A kommunisták fokozatosan felszámolták a parlamenti ellenzéket. 1948-ra egypártrendszer alakítottak ki, ami az 1949. májusi választásokkal

⁶ KUN Miklós: A rejtélyes XX. század. Jugoszlávia fellázad. MTV1 2012.10.17.

<http://nava.hu/id/1439446/>; letöltés: 2015.01.18.

Újabb kötélhúzás a Balkánon. MTV1 2012.11.28.

<http://nava.hu/id/1471728/>; letöltés: 2015.1.18.

⁷ 62 km²-es terület Pozsonnyal szemben, a Duna jobb partján, a békeszerződéssel Csehszlovákiához került.

teljesedett ki. A hatalmat Rákosi Mátyás, az MKP (1948–1953 között a Magyar Dolgozók Pártja) főtitkára ragadta magához, aki szovjet mintájú, a marxizmus-leninizmus sztálini értelmezésén alapuló kommunista diktatúrát épített ki.⁸

Jugoszláviában a Tito által vezetett kommunista partizánok már 1944 őszén politikai és etnikai tisztogatásokba kezdtek későbbi hatalmuk megszilárdítása céljából. A likvidálásokat a partizánok politikai szárnya, az AVNOJ⁹ elhárító szerve, az OZNA¹⁰ különítményeinek vezetésével hajtották végre, hogy a nemzetiségi területeken erősítsék a délszláv dominanciát és felszámolják a kommunisták pozícióját veszélyeztető politikai elemeket. A vérengzések intenzitása mérséklődött, miután 1945 márciusában Tito vezetésével megalakult az ideiglenes jugoszláv kormány, azaz legitim hatalom került az ország élére. Az 1945. novemberi választásokon az egyedüliként induló Tito-féle Népfront nyert, majd megalakította a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot.¹¹ A jugoszláv kommunista állam kiépítése szovjet mentorálással és felügyelettel történt, amihez Tito feltétlen hozzájárulását adta, mert akkor még maximálisan lojális „tanítványa” volt Sztálinnak. A „sztálini út” hű követése okán 1947 júliusában Jugoszlávia is visszautasította a Marshall-segélyt.

Tito az expanzív külpolitika tekintetében is a „sztálini iskolát” követte, és annak szellemében az alábbi területekre tartott igényt:

- Olaszországból Isztrián kívül Trieszt körzete;
- Ausztriából Karintia;
- Magyarország területéből Lenti, Pécs és Baja körzete, illetve a mecseki szénbányák;
- Romániából Temesvár és a Resicabánya környéki iparvidék;
- Albánia és Bulgária mint a formálódó délszláv föderáció új tagállamai;
- Görögország északi régiója, (Égei) Macedónia,¹² a görög polgárháborúban harcoló kommunista erők támogatásával.

Az 1947 februárjában aláírt párizsi békeszerződés – az 1941 előtti határok visszaállításán túl – Jugoszláviához csatolta Fiumét (Rijeka), Zárát (Zadar), Isztriát és a két világháború között olasz fennhatóságú dalmáciai területeket. A szerződés szabad területté nyilvánította a jugoszlávok által követelt Trieszt körzetét, amely végül csak 1954-ben került vissza Olaszországhoz. A jugoszláv vezetés Magyarország vonatkozásában, „csehszlovák mintára” lakosságcsere programot szeretett volna végrehajtani, ám az végül szovjet támogatás hiányában lekerült a napirendről.¹³

⁸ ROMSICS Ignác: A 20. század rövid története. Rubikon Ház Bt., Budapest, 2011. pp. 311–325.

⁹ Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije – Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsa.

¹⁰ Odeljenje za zaštitu naroda – Nemzetbiztonsági Osztály.

¹¹ BIRÓ László: Jugoszlávia keletkezése és bukása. In: História 1992/4. szám. pp. 24–25.

¹² KUN Miklós: A rejtélyes XX. század. Jugoszlávia fellázad II. MTV1 2012.10.30. <http://nava.hu/id/1444562/>; letöltés: 2015.01.18.

¹³ PORTMANN, Michael (ford. Dömötörfi Tibor): Magyarok, németek menekülése. In: História 2006/4. szám. p. 13.

A magyar–jugoszláv viszony még a legharmonikusabb időszakokban is hullámzó, problémákkal terhelt kapcsolatrendszer volt. Máig ható feszültségforrást okozott az úgynevezett „újvidéki razzia”, az 1941–1944 között Magyarországhoz visszakerült Bácska déli részén a magyar hatóságok által 1942 januárjában végrehajtott partizánellenes akció, amely 3340, többségében szerb áldozattal járt.¹⁴ A jugoszláv partizánok megtorlásul 1944–1945-ben 15–40 ezer magyart¹⁵ és 60–80 ezer németet¹⁶ likvidáltak azonnali kivégzéssel vagy később, munkatáborokban. A Délvidékről ebben az időszakban elmenekült vagy elűldözött magyarok létszáma 40–60 ezerre tehető. A délvidéki magyarokkal szembeni erőszak 1945-ben kezdett mérséklődni, miután Rákosi Mátyás januárban nem hivatalos látogatást tett Titónál, és tisztázták, hogy Magyarországon is népi demokratikus vezetés (kommunista diktatúra) veszi át a hatalmat.¹⁷

A háborút követően gyakorlatilag csak a két ország kommunista pártjainak a vezetése között volt kapcsolat. A diplomáciai kapcsolat 1947 februárja után, a párizsi békeszerződés aláírását követően jött létre. Ezután 1948-ig egyre szorosabbá vált a magyar–jugoszláv viszony.¹⁸ Ehhez hozzájárult az is, hogy a Magyarországon akkor már domináló MKP tagjai példaként tekintettek a Tito vezette kommunisták eredményeire, és a jugoszláv elvtársakat közvetlenül a szovjetek után helyezték el a „béketábor” hierarchiájában.¹⁹ Bár a magyar kommunisták két nagy vezetője, Rákosi Mátyás (1892, Ada) és Kádár János (1912, Fiume) is délvidéki születésű volt, nem tiltakoztak sem az 1944–1945-ös vérengzések, sem a trianoni határok visszaállítása ellen.²⁰ Következésképpen az ő nézőpontjukból nem voltak a magyar–jugoszláv viszonyt komolyan terhelő problémák.

Rákosi Sztálinhoz való feltétlen hűségét jól tükrözi, hogy az addig példaként tekintett Titót elítélő Komintern-állásfoglalást követően azonnal, hezitálás nélkül szembefordult a délszláv állammal. A szovjet–jugoszláv konfrontáció éleződésével Rákosi Magyarországot is a háborúra történő felkészülés pályájára állította, súlyosan kimerítve ezzel a gazdaság teljesítőképességét. A pártvezető – a háborús veszély ideológiáját felhasználva – gyakorlatilag másolni kezdte Sztálinnak az 1930-as második felében végrehajtott „nagy tisztogatásait”, hogy ezzel is megszilárdítsa saját pozícióját. Mindez olyan koncepciók ügyekben csúcsosodott ki, mint Rajk László belügyminiszter (1949) és a tábornokok pere (1950). A szovjetek közreműködésével lefolytatott Rajk-perhez hasonlókra²¹ más szatellitállamokban is sor került azzal a céllal, hogy erősítsék a „béketábor” szolidaritását a Tito-ellenes fellépéssel.

¹⁴ FÖLDI Pál: A Magyar Királyi Honvédség a második világháborúban. Anno Kiadó, Budapest, 2007. pp. 56–58.

¹⁵ A. SAJTI Enikő: Mit tudunk a „még hidegebb napok”-ról? In: História 2010/1–2. szám. p. 41.

¹⁶ CVETKOVIC, Srdjan: A leszámolás, „likvidálás” korszaka, 1945–1948. In: História 2011/9–10. szám. pp. 26–27.

¹⁷ STARK Tamás: Most jött el az ideje. 20. századi népvándorlás. In: Rubicon 2007/1–2. szám. pp. 62–63.

¹⁸ RITTER László: Tito diplomatája.

<http://beszelo.c3.hu/cikkek/tito-diplomataja>; letöltés: 2015.01.18.

¹⁹ KUN Miklós: A rejtélyes XX. század. Sztálin nem bírta cérnával. MTV1 2012.12.11. <http://nava.hu/id/1479092/>; letöltés: 2015.01.18.

²⁰ ROMSICS Ignác: A párizsi békeszerződés, 1947. In: Rubicon 2007/1–2. szám. pp. 30–31.

²¹ Bulgáriában Trajcsko Kosztov (1949), Csehszlovákiában pedig Rudolf Slánský (1952) pere.

Jugoszlávia konfrontációja a Szovjetunióval és csatlósáival

A jugoszláv kommunisták számára a Szovjetunió az eszményi mintaállam szerepét töltötte be, amelyhez hasonló országot szerettek volna formálni saját hazájukból is. A Jugoszláv Kommunista Párt (JKP) tagjai közül többen is az első világháborús orosz hadifogság során váltak kommunistává, vagy a népes jugoszláv emigráció tagjaiként éltek korábban a Szovjetunióban. Ennek következtében sok jugoszláv kommunista jó szovjet kapcsolatokkal rendelkezett és beszélt oroszul. A szovjet vezetés a partizánháborút követően az új jugoszláv állam kiépítését is támogatta, aminek keretében rengeteg katonai és polgári szakértőt küldött Jugoszláviába. A mentorálással párhuzamosan a sztálini vezetés az ellenőrzést is fontosnak tartotta, ezért a szakértők és a szovjeteknek lekötöztetett JKP-tagok révén mindent átszövő hírszerző hálózatot épített ki a délszláv államban.

Tito és körének igényei a partizánháború sikerével tovább nőttek, amelyek megvalósításához Sztálin támogatására is számítottak. Úgy gondolták, hogy Jugoszláviának mint Közép- és Délkelet-Európa egyetlen önmagát felszabadító, ráadásul kommunista vezetésű országának egyfajta köztes geopolitikai pozíciót kellene betöltenie a Szovjetunió és a többi térségbeli állam között. Ebből kiindulva Titók már a háború végén megkezdték egy szélesebb balkáni föderáció kialakításának az előkészületeit, aminek értelmében Albánia és Bulgária, valamint – a görög polgárháború alakulásának függvényében – Görögország vagy annak egy része is csatlakozott volna Jugoszláviához. A jugoszláv vezetés az önpozicionálás részeként széleskörű gazdasági segítséget, külpolitikai céljainak teljesítéséhez pedig támogatást várt Moszkvától. Cserébe Jugoszlávia már addig is készségesen teljesítette Sztálin külpolitikai és gazdasági céljait,²² valamint a teljes diplomáciai és állambiztonsági infrastruktúráját a szovjet hírszerző szervek rendelkezésére bocsátotta.²³

Sztálin nemcsak elzárkózott a jugoszláv igények teljesítésétől, de egyúttal fel is dühítették Tito nagyravágyó elképzelései. A szovjet vezető nem akarta további határmódosításokkal növelni az – inkább megszüntetni kívánt – államközi feszültségeket a „békétáboron” belül. A görög, az olasz és az osztrák irányú terjeszkedést pedig csak addig pártfogolta, amíg a nyugati hatalmak határozott ellenlépéseire sor nem került. Ennél tovább nem akart menni, mert a Nyugattal való nyílt konfrontációra a Szovjetunió akkor még nem állt készen. A balkáni föderáció gondolatát egy ideig Sztálin is jó ötletnek tartotta, de attól kezdve már ellenezte, hogy Tito azt Moszkva közvetítése nélkül, közvetlenül kezdte megvalósítani.

Tito és köre 1947 végére döbrent rá arra, hogy Sztálin nem akarja (vagy nem tudja) gazdaságilag segíteni Jugoszláviát. Sokat elárult az a tény is, hogy magas rangú szovjet vezető nem látogatott Jugoszláviába egészen 1955-ig. A jugoszláv külpolitikai törekvésektől való szovjet elzárkózás és a Tito körével szemben is folytatott hírszerzés pedig még nagyobb csalódást okozott a belgrádi vezetésben.

²² Önként csatlakozott a szovjet tömbhöz, utánpótlást biztosított a görög kommunistáknak a polgárháborúban, lehetővé tette az egyoldalúan Moszkvának hasznot hozó szovjet–jugoszláv vegyesvállalatok működését Jugoszláviában stb.

²³ KUN Miklós: A rejtélyes XX. század. Újabb kötélhúzás a Balkánon. MTV1 2012.11.28. <http://nava.hu/id/1471728/>; letöltés: 2015.01.18.

Sztálin nem bírta cérnával. MTV1 2012.12.11. <http://nava.hu/id/1479092/>; letöltés: 2015.01.18.

A mindkét részről fokozódó bizalmatlanság következtében Sztálin 1948 tavaszán visszarendelte a szovjet szakértőket, júniusban pedig a Kominform a Tito-rezsimet elítélő állásfoglalást tett, valamint kizárta Jugoszláviát a szervezetből (egyúttal a „békétáborból” is). Tito 1948 júliusában összehívta a JKP²⁴ kongresszusát, ahol tisztázta, hogy a párton belül kik azok, akik inkább Sztálint támogatják.²⁵ 1948 nyarán letartóztatási hullám kezdődött, aminek keretében több százezer főt – köztük legalább tízezer szovjet állampolgárt – börtönöztek be, vagy olyan internáló táborokba szállítottak, mint a Goli Otok és a Sveti Grgur szigeteken lévő. Legalább 5000 jugoszláv menekült el az országból, akiknek a jelentős részét a szovjet hírszerző szolgálatok besorozták Tito-ellenes tevékenységre. Tito lezáratta a határokat és tűzparancsot adott ki a menekülők ellen, aminek következtében saját vezérkari főnökét, Arso Jovanović tábornokot is lelőtték a román határ közelében.

Mindez tovább élte a szovjet–jugoszláv ellentétet, ezért Sztálin a szatellitállamokat is Jugoszlávia ellen hangolta és fegyverkezésre szólította fel. A szovjet vezető azonban mindezt csak nyomásgyakorlásnak szánta, katonai intervenció megindítását – jelenlegi ismereteink szerint – nem akarta, inkább egy Tito elleni merénnyel szeretne volna megoldani a problémát, erre azonban már nem került sor. Jugoszlávia nyitásra kényszerült a Nyugat felé, a nyugati hatalmak azonban, az előző három évben tapasztalt ellenséges jugoszláv magatartás miatt, sokáig bizalmatlanok maradtak. A brit vezetés mindvégig kommunista megtévesztő akciónak tekintette a konfrontációt, az amerikai kormány viszont először gazdasági, majd hadianyag-segéllyel támogatta Jugoszláviát.²⁶

Szerb kutatók szerint a szovjet tömb Jugoszlávia elleni támadását az amerikai nukleáris elrettentőképeség akadályozta meg,²⁷ az eddig fellelt adatok azonban nem támasztják alá ezt a nézetet. Az egyébként is kommunista Jugoszláviát a Nyugat a szovjet tömbhöz tartozó államnak tekintette akkor, ezért az Amerikai Egyesült Államok a megvédése érdekében feltehetően nem vállalt volna – ahogy Magyarországért sem tette meg ugyanezt 1956-ban – nyílt konfrontációt a Szovjetunióval, nukleáris fegyver alkalmazásával pedig még kevésbé.

A „TITKOS HÁBORÚ”

Katonai intézkedések

A háborús előkészületek részeként a magyar vezetés erőltetett ütemű katonai és hadiipari fejlesztésekbe kezdett. Az 1945 novemberében még 25 ezer fős²⁸ magyar haderő létszámát 1952 őszére 210 ezerre²⁹ növelték, 1949-ben pedig megkezdődött a déli és a nyugati határszakaszok műszaki megerősítése és

²⁴ A JKP mintegy 500 ezer taggal rendelkezett.

²⁵ Az úgynevezett Kominformisták, akiknek a létszáma kb. 100 ezerre volt tehető.

²⁶ KUN Miklós: A rejtélyes XX. század. Sztálin nem bírta cérnával. MTV1 2012.12.11. <http://nava.hu/id/1479092/>; letöltés: 2015.01.18.

Merényletek Tito ellen. MTV1 2013.01.10. <http://nava.hu/id/1491312/>; letöltés: 2015.01.18.

²⁷ Dokument iz tajne arhive: Amerika bila spremna nuklernim oružjem braniti Tita od Stalina. <http://doznajemo.com/2013/08/20/dokument-iz-tajne-arhive-amerika-bila-spremna-nuklernim-oruzjem-braniti-tita-od-staljina/>; letöltés: 2015.01.18.

²⁸ OKVÁTH Imre: Bástyá a béke frontján. Aquila Kiadó, Debrecen, 1999. p. 31.

²⁹ Uo. 186. p.

elaknásítása. Bár a Magyar Néphadsereg alapvetően nem készült Jugoszlávia megtámadására, koalíciós kötelékben indítandó támadó hadműveletről több terv is készült a Honvédelmi Minisztériumban.³⁰ A magyar katonai vezetés inkább jugoszláv támadással számolt, de azt is elsősorban a NATO támogatása esetén tartotta elképzelhetőnek. Ennek az elgondolásnak megfelelően – az esetleges támadás megállítása érdekében – 1951 júniusától megkezdődött a Déli Védelmi Rendszer kiépítése. Az erődláncolat 1955-ig tartó építése évente 6-7 milliárd forintba került, ami akkoriban az éves nemzeti össztermék 25%-át tette ki.³¹

Jugoszláv részről szintén számítottak a támadásra, mert elképzelhetőnek tartották, hogy a szovjet vezetés egy magyar és román részvétellel indított katonai intervenció keretében szándékozik elmozdítani a vele szembeszegülő Tito-rezsimet. Bár a Jugoszláv Néphadsereg (JNA³²) 40 hadosztállyal rendelkezett, a katonai vezetés tisztában volt azzal, hogy a szovjet támadást nem tudná megállítani. Ennek tudatában Tito az addig ellenséges hatalomnak tekintett Amerikai Egyesült Államoktól kért katonai segítséget, amelyet 1951-ben egy 100 millió dollár értékű hadianyag-segély formájában kapott meg.³³

Nemzetbiztonsági (állambiztonsági) szervek és célszemélyeik

A titkos háború csúcsideszakában, 1950 és 1953 között három magyar szervezet foglalkozott a Jugoszláviával kapcsolatos információszerzéssel:

- a Honvédelmi Minisztérium (HM) IV. Főcsoportfőnöksége;
- az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) VIII. (Határontúli Hírszerző) Főosztálya;
- az ÁVH Határőrség Felderítő Osztálya.

A Katonapolitikai Főcsoportfőnökség (Katpol) hírszerző részlegeiből létrejött HM IV. Főcsoportfőnökség foglalkozott a katonai információszerzéssel. Az állambiztonsági hírszerzést, az ÁVH VIII. Főosztályát 1950-ben szervezték meg. A Főosztály 1. Osztálya foglalkozott a Jugoszlávia elleni hírszerzéssel. Fő feladata a jugoszláv hírszerző és elhárító szervekbe történő beépülés volt, hogy azok Magyarország elleni tevékenységét felderítsék és megnehezítsék. A harmadik szervet, az ÁVH Határőrség Felderítő Főosztályát 1950-ben hozták létre. Legfontosabb feladata az illegális határátlépések felderítése és megakadályozása volt.³⁴

Mindhárom szervezet szovjet közreműködéssel épült ki és szovjet módszerekkel is dolgozott, tevékenységét pedig a Szovjetunióból érkezett tanácsadók segítették és ellenőrizték. Ennek számos előnye és hátránya volt.

³⁰ HL MN HVK Hadművelési Csoportfőnökség 1951/T 24 sz.

³¹ JAMRIK Levente: A Rákosi-erődvonaltól a láncos kutya árnyékáig.
http://falanszter.blog.hu/2012/09/21/a_rakosi_erodvonal_a_lancos_kutya_arnyekaban;
letöltés: 2015.01.11.

³² Jugoslavenska Narodna Armija.

³³ RITTER László: Tito diplomataja.
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/tito-diplomataja>; letöltés: 2015.01.18.

³⁴ RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között.
In: História 2010/1–2. szám. pp. 48–49.

A magyar szervek a tanácsadókön keresztül örökölték azt a konfliktust, amely a szovjet katonai hírszerzés, azaz a Felderítő Főcsoportfőnökség (GRU³⁵) és az Állambiztonsági Minisztérium (MGB³⁶) között volt. A rivalizálás olyan mértékű lett, hogy a HM IV. Főcsoportfőnöksége és az ÁVH VIII. Főosztálya nemcsak gyakorlati hírszerző együttműködést nem folytatott, de még információkat sem osztott meg egymással. A szovjet tanácsadók természetesen minden segítséget megadtak, az őket küldő szerv azonban az első években semmilyen hírszerzési információval nem segítette a magyarok működését, miközben a magyarok által összegyűjtött összes híryanagot, sőt a potenciális ügynökjelölteket is késedelem nélkül átvették. A szolgálatok közti rivalizálás és a szovjet szervekkel való egyoldalú kapcsolat jelentősen hátráltatta a munkát.

A konfliktus kezdeti szakaszában ugyanakkor előnyt jelentett, hogy az MGB, majd az Információs Bizottság³⁷ balkáni állomásvezetőjét, Arszenij Vasziljevics Tyiskovot 1946-ban Belgrádból Budapestre helyezték át. Tyiskov 1944–46 között a Szovjetunió jugoszláviai katonai missziójának tagjaként részt vett Tito testőrsége és az állambiztonsági hatóságok megszervezésében. A tapasztalt hírszerző tiszt 1946-tól ideiglenes ügyvivőként, 1949-ben pedig már nagykövetségként Budapestről irányította a Szovjetunió kiterjedt balkáni hálózatát.³⁸ A Jugoszláviára vonatkozó információk így moszkvai kitérő nélkül, közvetlenül áramlottak a magyar fővárosba. Mindez még annak a tudatában is hatékonyabb fellépést tett lehetővé a Tito-rezsimmel szemben, hogy a szovjetek az információiknak csak egy részét osztották meg a magyar partnerekkel.

A jugoszláv hírszerzés a magyarnál jóval központosítottabb keretek között működött. A JNA Vezérkar II. Igazgatóságának I. (Hírszerző) Osztálya, valamint az Állambiztonsági Igazgatóság (UDB³⁹) 1. (Hírszerző) Osztálya tartományi és körzeti osztályait 1950 augusztusában összevonták. A katonai és a polgári információszerző képességek ilyen formában történt integrálásával tehát egyesített hírszerző szervezet jött létre. A hatékony struktúra nem a jugoszláv hírszerzés egyetlen előnye volt a magyarokkal szemben. Tisztjeinek többsége a partizánháborúban kezdte pályafutását, így komoly tapasztalatokat szerzett a német, majd a nyugati hírszerző szolgálatokról. Ezzel szemben a magyar szolgálatok állományának nagyobb része csak minimális nemzetbiztonsági tapasztalatokkal rendelkezett, vagy még azzal sem.⁴⁰

A magyar és a jugoszláv hírszerzés ügynökeinek többsége a határvidék azon lakosai közül került ki, akik a túloldalon is rendelkeztek kapcsolatokkal és beszélték a célország nyelvét. Ennek tudatában a magyar hatóságok 1950-ben egy 9000 km²-es sávot jelöltek ki a jugoszláv határ mentén, amelyen belül csak külön erre a célra kiadott igazolvánnyal lehetett tartózkodni. A kijelölt területről kitelepítették azt az ötezer főt, akikről különböző okok miatt feltételezték, hogy egy

³⁵ Glavnoje razvedityelnoje upravlenyje.

³⁶ Minyisiztyersztvo goszudarsztvennoj bezopasznosztyi.

³⁷ Komitet Informacije: 1947–1951 között működő szovjet hírszerző ernyőszervezet, amely összefogta a GRU és az MGB 1. (külső hírszerzéssel foglalkozó) Igazgatóságát.

³⁸ KUN Miklós: A rejtélyes XX. század. Újabb kötélhúzás a Balkánon. MTV1 2012.11.28. <http://nava.hu/id/1471728/>; letöltés: 2015.01.18.

³⁹ Uprava Državne Bezbednosti.

⁴⁰ RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között. In: História 2010/1–2. szám. p. 49.

fegyveres konfliktus esetén ellenérdekelt hírszerző tevékenységet folytathatnak, vagy szabotázsakciókat hajthatnak végre.⁴¹

Hasonló intézkedésre a másik oldalon is sor került. A muravidéki Petesházán 1949 márciusában a jugoszláv hatóságok kitelepítettek 215 magyar családot, mert attól tartottak, hogy a magyarországi állambiztonsági szervek felhasználhatják őket szabotázsakciókhoz a helyi kőolaj-kitermelő berendezések megrongálása céljából. A kitelepített lakosok a konfliktus megszűnését követően, az 1950-es évek közepétől térhettek vissza lakóhelyükre.⁴²

A nemzetbiztonsági szervek célszemélyeinek második csoportját az emigránsok, a valamilyen módon kompromittálhatók (csempészek, illegális határátlépők, büntetésüket töltők stb.), a kettősbirtokosok, továbbá az elfogott ügynökök alkották. Az ügynökök csapdahelyzetbe kerültek. A feladat végrehajtása esetén általában új megbízás várt rájuk. Ha azt nem vállalták, úgy a konspiráció megőrzése céljából legtöbbször bebörtönözték vagy internálták őket. Ha a határ túloldalán fogságba estek, akkor vagy vállalták a kettős ügynöki szerepet, vagy hosszú időre börtönbe, esetleg munkatáborba kerültek.⁴³

Propagandatevékenység

A titkos háború kezdeti szakaszában a szolgálatok legfőbb feladata a propagandaanyagok illegális terjesztése volt. A szovjet vezetés már közvetlenül a Kominform határozatának nyilvánosságra hozatala után utasította szövetségeseit (csatlósait), hogy gondoskodjanak a Tito-ellenes propaganda Jugoszláviába juttatásáról. Magyarország aktív szerepet játszott a terjesztésben, amelyet kezdetben a Katpol hírszerző osztálya végzett. Az első ilyen akciót 1948 júliusában hajtották végre. Az ügynökök az SZKP KB-nak a JKP vezetőihez intézett levelét tartalmazó röpirat kétezer példányát küldték el Jugoszláviából postán Belgrád, Zágráb, Nis, Újvidék, Szabadka és Eszék párt- és szakszervezeti vezetőihez. A második jelentősebb akcióra 1948 októberében került sor, 16 ügynök részvételével. Ennek keretében részben postán, részben személyesen kilenc szerbiai és horvátországi város, valamint több kisebb település pártfunkcionáriusához juttatták el az SZKP KB-nak a jugoszláv vezetést elítélő határozatát.

1949-ben megszigorodtak a jugoszláv biztonsági intézkedések, azt követően már nem volt lehetőség ilyen nagyszabású akciók végrehajtására. Az ügynökök többnyire egyedül és meglehetősen amatőr módszerekkel tudtak csak dolgozni, így például éjjelenként a ruhájukba rejtett propagandaanyagot szétszórták az utcán, vagy véletlenszerűen kiválasztott postaládákba dobták.

⁴¹ JAMRIK Levente: A Rákosi-erődvonaltól a láncos kutya árnyékában. http://falanszter.blog.hu/2012/09/21/a_rakosi_erodvonal_a_lancos_kutya_arnyekaban; letöltés: 2015.01.11.

⁴² KOVÁCS Attila: A muravidéki magyarság 1920 és 1991 közötti sorsfordulóinak áttekintése. In: Földrajzi Közlemények 2012. 136. 3. pp. 289–290. http://www.foldrajzitasasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2012_136_evf_3_pp_285.pdf; letöltés: 2015.01.18.

⁴³ RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között. In: História 2010/1–2. szám. p. 48.

1950 elején az ÁVH újonnan létrehozott hírszerző részlege vette át a propagandakiadványok terjesztését. Ügynökeiket negyedévenként dobták át ezzel a feladattal Jugoszláviába. Ezzel párhuzamosan a nyugat-európai magyar rezidentúrák minden hónapban 40–50 különböző jugoszláv címre postáztak Tito-ellenes kiadványokat. Az akciók nem korlátozódtak Jugoszlávia területére, 1950 májusában például az ÁVH a bécsi nemzetközi vásár hivatalos tájékoztatójának 400 példányát hamisította meg úgy, hogy abban az eredeti szöveg helyett a jugoszláv vezetés elleni vádak szerepeltek.

1948 nyarától a jugoszláv fél megkezdte az ellenpropagandát Magyarországon. Az UDB határ menti települések lakosait, illetve vasutasokat és hajósokat szervezett be az újvidéki Szabad Szó és különböző propaganda-füzetek terjesztésére. Később a postai terjesztés is megkezdődött, és Nyugat-Európából nagyszámban érkeztek Magyarországra jugoszláv rölapok. A terjesztés legintenzívebb periódusa a Rajk-pert követő hónapokban volt, utána azonban fokozatosan csökkent, és 1951-től a határsávra korlátozódva kizárólag a határőrök provokálására irányult. Ezzel szemben a szovjet tömb országai – így Magyarország is – a konfliktus végéig intenzíven folytatták tevékenységüket, de sem a módszereik, sem a propagandájuk nem tudott már megújulni. A jugoszláv hatóságok ennek köszönhetően még 1953 második felében is több mint öt tonna illegálisan terjesztett propagandaanyagot gyűjtöttek be.⁴⁴

Információszerzés

A jugoszláv hírszerzés érdeklődésének középpontjában mindvégig a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok létszáma, fegyverzete és elhelyezkedése volt. Ezt fontossági sorrendben a magyar haderővel, államvédelemmel, valamint a magyarországi jugoszláv emigrációval kapcsolatos információk követték. A magyar vezetés úgy tartotta, hogy Jugoszlávia felől közvetlen támadás fenyeget, ezért a JNA-val kapcsolatos információk prioritást élveztek a magyar állambiztonsági szerveknél.

A szemben álló felek egymásról folyamatosan változó mennyiségű és minőségű információval rendelkeztek. A korábbi együttműködésnek és a titkos információszerzés ekkor még meglévő lehetőségeinek köszönhetően 1948-ban mindkét fél még viszonylag pontos képpel rendelkezett a másik politikai, gazdasági és katonai helyzetéről. 1949 második felére azonban a helyzet jelentősen romlott, és mindkét fél sok tekintetben a sötétben tapogatózott. 1951-től kezdve viszont a jugoszlávok által szerzett információk minősége javulni kezdett, míg a magyaroké egészen 1953-ig „stagnált”.⁴⁵

A jugoszláv hírszerzés 1952. januári értekezletén elhangzottak szerint 1951-ben 90 ügynökük dolgozott Magyarország ellen. Ebből 30 élt és működött magyar területen, a többi Jugoszláviában és Ausztriában. A 30 főből csak 6–9 volt hatékony, közülük kettő a Magyar Néphadseregben, egy a MÁV-nál szolgált, kettő jugoszláv emigráns volt, négy pedig kettős ügynök. A magyar hírszerzés eredményei

⁴⁴ RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között. In: *História* 2010/1–2. szám. p. 50.

⁴⁵ Uo. p. 50.

1953-ig ennél is rosszabbak voltak: a IV. Főcsoportfőnökség mindössze öt jugoszláviai ügynököt tartotta eredményesnek, míg az ÁVH VIII. Főosztálya egyáltalán nem rendelkezett aktív ügynökökkel jugoszláv területen. Az ÁVH Határőrség Felderítő Főosztályának volt jugoszláviai ügynökhálózata, de ügynökei csak a határőrzetben történekről tudtak információt nyújtani. Az egy-egy kijelölt feladatra és meghatározott időre átdobott ügynökökről sem jugoszláv, sem magyar viszonylatban nincsenek pontos adatok, de számuk mindkét oldalon elérhette az 500-at.⁴⁶

A két ország hírszerzése megpróbált lecsapni minden információszerzési lehetőségre. Az UDB felvette a kapcsolatot a francia és az amerikai részre aktív hírszerző tevékenységet végző szélsőjobboldali magyar emigráns szervezettel, a Magyar Harcosok Bajtársi Községével. Az ideológiai különbségek nem akadályozták meg a két felet abban, hogy 1952-re hatékony együttműködést valósítsanak meg. Ezzel egy időben az UDB több olyan cionista szervezettel is kapcsolatba került, amelyek Izraelbe kívánták juttatni azokat a magyar zsidókat, akik „a gazdasági és az állami apparátusban vezető helyet” töltöttek be. A várható információért cserébe az UDB felajánlotta a segítségét, és Stefan Bidek nevű ügynökét Magyarországra küldte, hogy vegye fel a kapcsolatot a kiszemelttel. Az ÁVH azonban Bideket a Dunántúlon letartóztatta, így az akció nem valósult meg.⁴⁷

Az ÁVH VIII. Főosztálya is hasonló találékonyságról tett tanúbizonyságot, hogy több információt szerezzen Jugoszláviáról. Először komoly erőfeszítéseket tett, hogy felkutassa és beszervezze a Horthy-rendszer hírszerző és elhárító szerve, a Vezérkar 2. Osztály (Vkf-2.) egykori jugoszláviai hálózatának tagjait. Azt követően – egy szélsőjobboldali emigráns szervezet nevében – felvette a kapcsolatot Erwin von Lauhousennel, a Harmadik Birodalom katonai hírszerző és elhárító szolgálata, az Abwehr egyik egykori vezetőjével, hogy a szervezet esetleg Jugoszláviában maradt ügynökeit felhasználhassa. Nem rendelkezünk ismeretekkel arról, hogy Lauhousen 1955-ben bekövetkezett haláláig sikerült-e valamilyen eredményt elérni.⁴⁸

Emberrablások és merényletek

Magyarország és Jugoszlávia több esetben vádolta egymást emberrablások és merényletek végrehajtásával. A Rajk-perben elhangzott és valóban képtelen állítások miatt könnyű azt hinni, hogy ezek a diplomáciai jegyzékekben és a sajtóban megjelenő esetek kizárólag a két fél propagandájának torzszüleményei voltak. A levéltári források egyértelműen azt mutatják, hogy ezek többsége valóban megtörtént, és a szemben álló felek a határvonalon rendszeresen provokált fegyveres incidenseken túl is minden eszközt felhasználtak egymás ellen.

1949 nyarán és őszén mind a magyarok, mind a jugoszlávok több emberrablást hajtottak végre. Ez történt például Veseljko Prodan birtokos és Slavo Krajcer határőr, valamint Nagy Lajos és Horváth János rendőrjárőr esetében is.

⁴⁶ RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között. In: História 2010/1–2. szám. p. 50.

⁴⁷ Uo. p. 51.

⁴⁸ Uo. 51. p.

Az utóbbiakat a muraközi határvadász-zászlóalj hírszerző tisztjei 1949. szeptember 15-én azért ütötték le és hurcolták át erőszakkal jugoszláv területre, mert egyenruhájuk miatt azt hitték, hogy új, invázióra készülő alakulatok jelentek meg a határon, és első kézből akartak ezekről információt szerezni. Miután Belgrád érthető okokból nem egyezett bele, hogy az esetet kivizsgálják, a magyar kormány tiltakozásul felmondta az alig egy hónappal korábban Szabadkán aláírt, a határincidensek kivizsgálásáról szóló egyezményt.

Az emberrablások másik „hulláma” 1952-höz kötődik. Január végén egy háromfős UDB-ügynökszoport lépte át a magyar határt azzal a feladattal, hogy kísérelje meg a magyarországi Tito-ellenes jugoszláv emigráció egyik magas rangú tisztségviselőjének elrablását. A csoport élén egy 1950-ben Jugoszláviába szökött, többszörösen büntetett magyar kalandor, Bálint László állt. Miután Budapesten több héten át megfigyelés alatt tartották az emigránsokat, nyomára bukkantak a magyar hírszerzéssel meglévő kapcsolata miatt célpontként kijelölt Dušan Vidovićnak. Vidovićot hamis ÁVH-igazolványokkal elcsalták a lakásáról, majd bilincsbe verve és az összes ellenőrzést kijátszva áthurcolták Jugoszláviába. A hihetetlen akció eredményét az ÁVH azzal tette „teljessé”, hogy hét másik, fontos pozíciót betöltő emigránst vett őrizetbe Vidović nyomtalan eltűnése miatt.

A sikeren felbuzdulva a jugoszlávok 1952 augusztusában ismét átdobták Magyarországra a Bálint-csoportot. Ezúttal már az emigráció vezetőjét, Boris Verstovšeket kellett elrabolniuk. A feladatot ismét sikerrel végrehajtották, de az ÁVH ezúttal a nyomukra bukkant. A Rákosi-korszak legnagyobb embervadászata indult meg: az ÁVH Határőrség, a Néphadsereg, a Rendőrség, a Belső Karhatalom majdnem kilencezer embere vette üldözőbe a csoportot. Több mint tíznapos üldözés után, 1952. szeptember 24-én, rövid tűzharcot követően Algyótól keletre fogták el Bálintot és társait. A magyar vezetést sokkolta a Bálint-ügy, amely katasztrofálisan rossz színben mutatta be a magyar állambiztonságot. Ráadásul a „jugoszláv emberrablók” nagyszabású kirakatpere sem váltotta be a reményeket. Bár az elhangzott vádak nagy többsége megfelelt a valóságnak, 1952 novemberében már sem a hazai, sem a nemzetközi közvélemény nem hitte el, hogy ez nem Rákosiék újabb színjátéka.

A titkos háború több száz, halálos áldozatot is követelő incidense közül a jelenleg elérhető források alapján mindössze egy esetet lehet biztosan merényletként azonosítani: 1949-ben az UDB egyik muraszombati ügynöke lelőtte az ÁVH egyik informátorát, miután az leleplezte a kirendeltség magyarországi hálózatát. Ugyanez az UDB-kirendeltség 1951 közepén egy olyan 10 fős diverzáns csoport összeállítását és kiképzését kezdte meg, amelynek az egyik feladata az ÁVH tisztjeinek és ügynökeinek a likvidálása lett volna.⁴⁹

---

⁴⁹ RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között. In: História 2010/1–2. szám. p. 51.

BEFEJEZÉS

Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halála enyhülést hozott a nemzetközi kapcsolatokban, így a szovjet–jugoszláv, és ennek hatására a magyar–jugoszláv viszonyban is. Ennek legfontosabb elemeként Nyikita Hruscsov, a Sztálint követő SZKP KB főtitkár 1955 májusában Belgrádba látogatott, hogy megkezdje a szovjet–jugoszláv kapcsolatok normalizálását. Bár a nézeteltérések többségét sikerült rendezni, Jugoszlávia nem tért vissza a szovjet tömbbe, hanem az addigra kialakított külön utas politikáját folytatva az el nem kötelezett országok mozgalmának egyik vezető országa maradt. A szovjet vezetés sztálini elvekkkel való szakítását követően a Kominformot 1956-ban feloszlatták.

A Tito-rezsim támogatta az 1956-os magyar forradalmat, amelynek során a budapesti jugoszláv nagykövetségen menedéket nyújtott Nagy Imre miniszterelnöknek. A forradalom után az 1960-as évektől kezdve fokozatosan javult Magyarország és Jugoszlávia viszonya. Az addigi ellenségek nyitni kezdtek egymás felé, így a biztonsági céllal kijelölt határsávot a magyar vezetés 1965. május 1-jei hatállyal megszüntette.

A magyar állambiztonsági szervek azt követően a déli helyett fokozatosan a nyugati irányra álltak át. Jugoszlávia azonban – tömbön kívüli státusából adódóan – mindkét világra való nyitottságával továbbra is különleges szerepet töltött be a tevékenységükben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A. SAJTI Enikő: Mit tudunk a „még hidegebb napok”-ról?
A délvidéki megtorlás magyar áldozatai.
In: História 2010/1–2. szám. pp. 37–43.
- BÍRÓ László: Jugoszlávia keletkezése és bukása. Az 1918–1991 évek története.
In: História XIV. 1992./4. szám. pp. 19–31.
- CVETKOVIC, Srdjan (ford. Hornyák Árpád):
A leszámolás, „likvidálás” korszaka, 1945–1948.
Politikai elnyomás Szerbiában a II. vh. után.
In: História 2011./9–10. szám. pp. 42–45.
- Dokument iz tajne arhive: Amerika bila spremna nuklearnim oružjem braniti Tita od Stalina (Dokumentum a titkos irattárból: Amerika kész volt nukleáris fegyverekkel megvédeni Titót Sztálintól).
<http://doznajemo.com/2013/08/20/dokument-iz-tajne-arhive-amerika-bila-spremna-nuklearnim-oruzjem-braniti-tita-od-staljina/>; letöltés: 2015.01.18.
- FÖLDI Pál: A Magyar Királyi Honvédség a második világháborúban.
Anno Kiadó, Budapest, 2007. p. 184.
- Honvédelmi Levéltár Magyar Néphadsereg Honvéd Vezérkar
Hadműveleti Csoportfőnökség 1951/T 24 sz.

- ISBY, David C. – KAMPS JR., Charles: Armies of NATO's Central Front. Jane's Information Group, 1985. p. 13. ISBN 0-7106-0341-X
- JAMRIK Levente: A Rákosi-erődvonalt a láncos kutya árnyékában.
http://falanszter.blog.hu/2012/09/21/a_rakosi_erodvonal_a_lancos_kutya_arnyekaban;
letöltés: 2015. 01.11.
- KOVÁCS Attila:
A muravidéki magyarság 1920 és 1991 közötti sorsfordulóinak áttekintése.
In: Földrajzi Közlemények 2012. 136. 3. pp. 289–290.
http://www.foldrajzitasasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2012_136_evf_3_pp_285.pdf; letöltés: 2015.01.18.
- KUN Miklós: A rejtélyes XX. század.
  - Jugoszlávia fellázad. MTV1 2012.10.17.
<http://nava.hu/id/1439446/> letöltés: 2015. 01. 18.
  - Jugoszlávia fellázad II. MTV1 2012.10.30.
<http://nava.hu/id/1444562/> letöltés: 2015.01.18.
  - Sztálin nem bírta cérnával. MTV1 2012.12.11.
<http://nava.hu/id/1479092/> letöltés: 2015.01.18.
  - Újabb kötélhúzás a Balkánon. MTV1 2012.11.28.
<http://nava.hu/id/1471728/> letöltés: 2015.01.18.
  - Merényletek Tito ellen. MTV1 2013.01.10.
<http://nava.hu/id/1491312/> letöltés: 2015.01.18.
- OKVÁTH Imre: Bátya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika, 1945–1956. Aquila Kiadó, Debrecen, 1999. p. 484.
- PORTMANN, Michael (Fordította Dömötörfi Tibor): Magyarok, németek menekülése. Vajdaság 1945–46. História XXVIII. 2006./4. szám. p. 13.
- RITTER László: Titkos háború Jugoszlávia és Magyarország között. Jugoszláv és magyar hírszerzés 1948–1953.
In: História 2010/1–2. szám. pp. 48–51.
- ROMSICS Ignác: A 20. század rövid története. Rubikon Ház Bt., Budapest, 2011. pp. 311–325.
- ROMSICS Ignác: A párizsi békeszerződés, 1947.
In: Rubicon 2007/1–2. szám. pp. 24–42. p.
- STARK Tamás: Most jött el az ideje. 20. századi népvándorlás. Kelet-Közép-Európa etnikai átrendeződése 1939 és 1949 között.
In: Rubicon 2007/1–2. szám. pp. 62–63.
- RITTER László: Tito diplomatája.
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/tito-diplomataja>; letöltés: 2015.01.18.

**A FELDERÍTÉS HELYE ÉS SZEREPE
AZ IRREGULÁRIS HADVISELÉSBEN,
A FELDERÍTÉS TERVEZÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA**

Napjainkban a hagyományos értelemben vett háborúk már nem fenyegetik társadalmunkat, megjelentek azonban a modern kori kihívások, amelyek kezeléséhez a fegyveres erők mind erőteljesebb fellépése szükséges. Az új típusú kihívások, veszélyek és fenyegetések előrejelzésének leghatékonyabb eszköze a felderítés képezi. A felderítés olyan folyamat, amelynek során az információszerzés megvalósul. Ez a tevékenység bizonyos részfolyamatokra bontható le, és minden részfolyamat ugyanazt a célt szolgálja, csak más a technikai feltételek és lehetőségek tárháza. Végeredményként a megszerzett információk felhasználásával választ kell, hogy kapjunk a tisztázatlan kérdésekre.

Felderítés, irreguláris hadviselés, felkelők, Afganisztán

A 21. század első évtizedének nagyméretű katonai műveletei (például Afganisztánban 2001-től, Irakban 2003-tól) alapvetően eltérnek azoktól az elvektől és kidolgozásoktól, stratégiai és hadművelleti elképzelésektől, amelyeket a 20. század utolsó éveiben készítettek a 21. században várható háborúkkal és katonai konfliktusokkal kapcsolatban.

Egy amerikai tapasztalatokra épülő tanulmány általános érvényű tanulságokkal szolgál az olvasó számára a témával kapcsolatban. Ezeket a tapasztalatokat felhasználva mutatja be a szerző a felderítés kiemelten fontos szerepét a mai kor meghatározó, biztonságot fenyegető tényezői ellen vívott fellépés során. Ennek legmeghatározóbb komponense a 2001 októberében Afganisztán területén megkezdett katonai műveletek tapasztalatai, amelyek alapján gyökeresen változtak a hadműveletek tervezésének, előkészítésének és végrehajtásának elvei, de jelentősen módosultak, fejlődtek a felderítéssel kapcsolatos elvek, gyakorlati módszerek és eljárások is. Az Amerikai Egyesült Államok katonai szakértői – több éves tapasztalataik alapján – új fogalomként vezették be a „nem hagyományos háború” (Unconventional Warfare) kifejezést.¹ Ide sorolták a gerilla-hadviselést, majd elsőként megfogalmazták a jelentőségét.² A világ számos területén napjainkban vívott katonai műveletek tapasztalatait összegezve kijelenthető, hogy az Amerikai Egyesült Államok és szövetségeseik katonai erejének és az azt vezető parancsnokoknak már egy teljesen más jellegű, a hagyományostól eltérő, irreguláris hadviselést folytató ellenséggel kell tervezniük.

---

¹ FM 31-21 Guerilla Warfare and Special Forces Operations.
Department of the Army, Washington D. C., 1961.

² KÖSZEGVÁRI Zsuzsa Dóra: A parancsnoki döntéshez szükséges felderítő információk megszerzése és feldolgozása a nem hagyományos hadviselésben.
In: Felderítő Szemle, X. évfolyam 1–2. szám, 2011. március–június. pp. 210–216.

Az irreguláris hadviselést folytató erők elleni műveletekben a katonai erő kiemelt szerepet kap. Ezekkel a nem hagyományos kihívásokkal szemben csak összehangolt, hatékony katonai és titkosszolgálati műveletekkel lehet eredményesen fellépni. A katonai műveletek legfőbb célja, hogy megakadályozzák az ellenséges műveletek sikeres végrehajtását. Ennek érdekében az erre a feladatra kijelölt erők védelmi és támadó műveleteket hajtanak végre. Mind a támadó, mind a védelmi katonai műveletek sikerének kulcsfontosságú komponense a felderítés.

A felderítés az alapja a hatékony tervezésnek, a biztosításnak és a megtévesztésnek. A felderítés a parancsnok által szervezett tevékenység, amely arra irányul, hogy a hadművelet valószínű térségéről és az ellenségről információkat gyűjtsön és elemezzen. Kiemelkedően fontos az információk beszerzése és rendszerezése már a hadműveletek megkezdése előtt. Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk a hadműveletről, a parancsnokságok minden szintjén központi irányítás és összehangolt tevékenység szükséges, valamint elengedhetetlen az információk időbeni cseréje a parancsnokságok között. Felderítés céljából az alakulat rendelkezésére álló minden lehetőség igénybe vehető, így a harcérintkezésben lévő erők, a felderítőcsapatok, járőrök, légi felderítőeszközök, katonai szakfelderítő és térképészalakulatok, a tábori tüzéség lokátorai és a vezényelt összekötő tisztek.³

A felkelő erők elleni katonai műveletek tervezése, a felderítés fázisai⁴

1. A felderítés első fázisa a felderítés megtervezése. Ebben a szakaszban tervezik meg az információk megszerzésére irányuló tevékenységeket. Tervek készülnek a feladatok rangsorolására. Megtörténik a feladatok elosztása, a rendelkezésre álló erők és eszközök kijelölése. Ahhoz, hogy a felderítés adatai segítsék a parancsnokot az elhatározás meghozatalában, a feladatszabásnak világosnak, rövidnek, tényszerűnek és aktuálisnak kell lennie. A háborúban, különösen a harcmezőn végzett felderítés időben jelezze a várható eseményeket, legyen pontos. A felderítőrendszer erőteljesen növelje és hangolja össze a parancsnokoknak nyújtott támogatást.

2. A felderítés legfőbb feladata, hogy megbízható és pontos adatokat szolgáltatson az ellenséges művelet valószínű idejéről, erőiről, eszközeiről és célobjektumairól. A felderítési adatok abban kell, hogy segítsék a védelmi vagy a támadó műveleteket irányító parancsnokokat, hogy időben döntést (elhatározást) hozhassanak az ellenséges műveletek megakadályozása érdekében. Az információk folyamatos gyűjtése, elemzése és értékelése a felderítőszervezetek és állományuk (azaz a felderítők) állandó és megszakítás nélküli feladata.

3. A felderítési adatok gyűjtését a rendelkezésre álló eszközök felhasználásával folyamatosan szervezik és végzik. Ezt a folyamatot a felderítőerők különböző csoportjai (HUMINT, OSINT, SIGINT) végezhetik a rendelkezésre álló technikai eszközök függvényében. Ezek a felderítési módszerek eltérő mennyiségű és minőségű információkat szolgáltatnak. A legtöbb adat a nyílt információszerzésből származik, míg a legmegbízhatóbb adatokat általában az emberi erővel végzett

³ FM 100-5 Az USA Szárazföldi Haderő doktrínája, 1993. június.

⁴ SCHREIER, Fred R.: Combating Terrorism and its Implications for Intelligence. In: Combating Terrorism and its Implications for the Security Sector. Swedish National Defence College, Stockholm, 2005.

információszerzés szolgáltatja. A különböző felderítési módok önmagukban soha nem elegendők, ezért azokat egymással kiegészítve, egymásra építve alkalmazzák az információk megszerzése során.

A felkelők (gerillák) elleni katonai műveletek lényegesen eltérnek az ellenség reguláris katonai erői ellen folytatandó hadműveletek és harcjeljárások megszokott (az első és a második világháborúban alkalmazott) elveitől és módszereitől. Ezért célszerű főbb jellemzőiket egyenként vizsgálat alá vonni, részletesen elemezni, ami a felderítést végrehajtó szervezetek és szakértők elsőrendű feladata.

Ezek a következők:

a) A szemben álló felkelő (gerilla-) erők nagysága, összetétele, fegyverzete, harcjeljárása, politikai céljai és korábbi harci tevékenységének tapasztalatai.

b) A felkelő (gerilla-) erők vallási, ideológiai nézetei, törzsi tagoltsága (megosztottsága) és szokásai (tradíciói).

c) A felkelő (gerilla-) erőket támogató külföldi szervezetek, csoportok, vagy államok.

d) A katonai műveletek területének terep- és időjárási viszonyai, amelyek különleges felszerelést és kiképzést (vagy külön erre felkészített csapatokat) követelnek a katonai műveletekben részt vevő szövetséges erőktől.

e) A katonai művelet területén vagy annak közelében települő és működő különböző hírszolgáltató szervezetek (TV, rádió, sajtó stb.) tevékenységének hatása az információk hitelességére és értékelésére. (E szervezetek elsődleges célja ugyanis a kiemelt érdeklődést kiváltó hírek közlése és terjesztése, de azok gyakran nem a valós helyzetet tükrözik, bizonyos hányaduk tudatosan megtévesztő vagy kitalált.) A felkelő (gerilla-) erők sok esetben maguk is rendelkeznek saját média- és hírszolgálati eszközökkel, amelyekkel tudatosan félrevezető információkat terjesztenek, elsősorban a lakosság és a nemzetközi közvélemény megtévesztése érdekében, de cél a felderítést folytató szervezetek és személyek félrevezetése is.

f) Nagyszámú dolgozót foglalkoztató gazdasági vállalatok is települhetnek a katonai műveletek körzetében vagy annak közelében. Tevékenységük zavarhatja a katonai műveleteket, különösen a felderítés megszervezését és az információk gyors és sikeres feldolgozását. Ezek a gazdasági vállalatok gyakran saját fegyveres biztonsági erőkkel rendelkeznek, amelyek őrzik, védik a vállalat objektumait, szállítmányait és vezetőit. Ezek az erők gyakran kerülhetnek tűzharcba a vállalat objektumait, szállítmányait és vezetőit támadó felkelő (gerilla) csoportok harcosaival.

4. Az információk elemzése és értékelése során a megszerzett – nyers – adatok elemzett felderítési információvá válnak. Ennek során az értékelést végzők vizsgálják az információ tartalmát, pontosságát, fontosságát, időszerűségét, megszerzésének körülményeit, összevetik a már rendelkezésre álló adatokkal. Csak ezt követően továbbítják az információt a parancsnoknak, esetleg vélemény csatolásával.

5. A jelentések továbbítása a felhasználókhoz a felderítőtevékenység utolsó fázisa. Ahol a körülmények lehetővé teszik, ott az adatokat digitális adathordozókon továbbítják.

A felderítés különböző fázisainak végrehajtása rendszerint sikeres, de ha csak a 21. századból merítünk példákat, azt tapasztalhatjuk, hogy az elmélet nem mindig valósítható meg a gyakorlatban. Lássunk erre egy példát az afganisztáni hadszíntéri tapasztalatok alapján.

A 2005 márciusában kiadott amerikai Nemzeti Védelmi Stratégia⁵ előírta a sikeres katonai műveletekhez szükséges kulcsfontosságú képességeket. Az új stratégiában az első helyre tették a felderítés megerősítését, valamint kiemelt fontosságúvá vált az irreguláris erők elleni fellépés hatékonyságának a növelése.

A felderítés erősítésében kiemelt fontosságú a korai figyelmeztetés (Early Warning), a pontos felderítési adatok elosztása és továbbítása, valamint a felderítőtevékenység és a katonai műveletek horizontális összehangolása a felső szintű parancsnokságtól a harcoló alegységekig.

A 2010. évi The Military Balance szerkesztői előszavában⁶ jelentős hangsúlyt kap a felkeléssel szemben katonai műveletek ütemének növelése, amelyet az ISAF-erők létszámának a növelése – Obama elnök határozata az Afganisztánban állomásozó amerikai csapatok 30 ezer fővel történő megerősítéséről –, valamint a katonai vezetők váltása támaszt alá.

Az afganisztáni és az iraki katonai műveletek tapasztalatai arra készítették a katonai műveletek elveit kidolgozó szakértőket, hogy újragondolják a felkelők elleni katonai, valamint a stabilizációs műveletek doktrinális tételeit, majd számos változtatást javasoljanak azokkal kapcsolatban.

Afganisztán területén az Amerikai Egyesült Államok hadereje és szövetségesei több ízben is indítottak támadó hadműveleteket. A hadműveletekben a szövetséges csapatok nem érték el céljukat, nem tudták kiszorítani az ellenséget védelmi állásaikból, miközben erőit meggyengítették. A hadműveletekben részt vevő katonai alakulatoknak számos nehézséggel kellett megbirkóznuk. Ilyen volt többek között:

- Afganisztán terepviszonyai változatosak, útjai nehezen járhatók, a bonyolult domborzati és időjárási körülmények, a magas helyek, a szélsőséges hőmérséklet (esetenként mínusz 5–10 fokos hidegek) rendkívül nehezítették az előrehaladást a térségben.

- A nehéz körülményeket az afgán terroristák és a fegyveresek kihasználták. Kedvező volt számukra, hogy jó helyismerettel rendelkeztek, használható információk álltak rendelkezésükre az optimális feltételeket biztosító tüzelőállásokról, a barlangok által nyújtott menedékhelyekről és fedezékállásokról.

⁵ The National Defence Strategy of the United States of America. Washington D.C., March 2005.

⁶ James HACKETT (editor): The Military Balance 2010. pp. 5–6.

– A szövetségesek felderítési adatai több esetben is pontatlannak bizonyultak az ellenség tényleges felderítése (annak ereje, fegyverzete, elhelyezkedése) szempontjából.

– Nehezítette a művelet kivitelezését, hogy a kapcsolattartás az afgán erőkkel igen nehézkes volt a megfelelő nyelvismeret (a helyi nyelvjárás ismerete) hiányában. Az afgán törzsekre jellemző, hogy szervezeti felépítésük laza, a vezetők egymás közötti hatalmi harca mindennapos.

Az elméleti szakemberek továbbra is fontosnak tartják a 20. század végén, a „hadügyi forradalom”⁷ folyamán kidolgozott elveket és technológiákat, mint az „információs uralom”⁸ és a fejlett hálózatos vezetési rendszereket. Napjainkban azonban a katonai műveleteket nem a nagyméretű tevékenységek, hanem a szűk térségekben (gyakran lakóházakban) indított harcok jellemzik, amelyeknél ezek alkalmazása korlátozott. Emellett előtérbe kerültek a műveletek környezetének, a nyelvi, történelmi, kulturális és politikai ismereteknek a tanulmányozása és beiktatása a katonák kiképzésének és felkészítésének a folyamatába.

Nagy jelentőséget kap a műveletek vezetésének decentralizálása, vagyis a konkrét helyzetet és a végrehajtandó feladatot jobban ismerő alsóbb szintű parancsnokok döntési szabadságának a növelése. Az amerikai katonai vezetés egyre szélesebb körben használja fel a konkrét harci tapasztalatokat a katonai műveletek tervezése során. Ezek a tapasztalatok változásokat követelnek a katonai erők struktúrájában, tevékenységében és felszerelésében. A katonai erőknek képeseknek kell lenniük az irreguláris hadviselésre és az aszimmetrikus veszélyek elhárítására, leküzdésére.

A katonai műveletekben részt vevő más nemzetek katonai erőinek jövőbeni tevékenységét elsősorban a gazdasági nehézségek határozzák meg. A jövőben várhatóan több kormány mérlegelni fogja, hogy katonai erői milyen műveletekben vegyenek részt.

Következtetések

A sikeres katonai fellépés alapja az eredményes és a hatékony felderítés, amelyet különlegesen felkészített személyek és szervezetek végeznek. A katonai felderítés meghatározója a 21. század fenyegető veszélyeivel szembeni nemzetközi összefogásnak. Az eredményes felderítés csak együttműködéssel biztosítható.

1. A meghatározott katonai művelet (hadművelet) végrehajtására kijelölt fegyveres erőket vezető parancsnoknak és törzsének rendkívül fontos a szemben álló ellenség erőinek, fegyverzetének, harctevékenységi elveinek és módjainak, a hadszíntér terep- és időjárási viszonyainak pontos és részletes ismerete.

Ezekről a felderítés erőivel és eszközeivel kell információkat szerezni és a parancsnok és törzse számára kellő időben átadni.

---

⁷ Revolution in Military Affairs, RMA.

⁸ Information Dominance.

2. Az Afganisztánban és Irakban a 21. században végrehajtott katonai műveletek tapasztalatai arra utalnak, hogy a műveletek sikeres végrehajtásához a felsoroltakon kívül még szükség van olyan további információkra is, amelyek a lakosság összetételére, kultúrájára, nyelvére, vallására és több más jellemzőjére, továbbá a szövetséges katonai erők ellen harcoló felkelő (gerilla-) csoportokkal fenntartott kapcsolataira és magatartására vonatkoznak. Az ezekkel kapcsolatos felderítési adatok (információk) megszerzése és értékelése rendkívül felkészült szakembereket követel.

3. A modern kor katonai műveleteinek sikeres végrehajtását a helyi ellenséges erőkre, a terep- és időjárási viszonyokra, valamint a lakosságra vonatkozó információk megszerzésén és értékelésén kívül még további tényezők is nehezítik.

Ennél elsősorban a katonai műveletek térségeiben és annak hatáskörzetében vagy közelében tevékenykedő polgári média, valamint gazdasági vállalatok és szervezetek tevékenységét kell figyelembe venni. Tudni kell azt, hogy a különböző információs szolgálatok (rádió, TV, sajtó stb.) elsősorban a kiemelt érdeklődésre számot tartó hírek közlésére összpontosítanak, amelyek gyakran hamis és megtévesztő forrásokból származnak. Hitelességük megállapítása nehéz és sok időt vesz igénybe.

A felkelő (gerilla-) csoportok és az őket támogató hazai és külföldi média- és gazdasági szolgálatok és szervezetek tervszerűen és tudatosan terjesztenek hamis információkat a szövetséges katonai műveletek tervezését és végrehajtását végző parancsnok és törzsek megtévesztése céljából.

A 21. században egyes régiókban a nem hagyományos hadviselést folytató erők térnyerése a biztonságot fenyegető veszélyforrássá vált. Az ellenük történő fellépés körütekintő felkészülést és szervezettséget követel. Ennek része a jól megszervezett és folyamatosan működő felderítés.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- FM 31-21 Guerilla Warfare and Special Forces Operations.
Department of the Army, Washington D. C., 1961.
- KIS-BENEDEK József: A válságkezelő műveletek és a felderítés.
In: Felderítő Szemle, II. évfolyam 4. szám, 2003. november. pp. 39–57.
- KŐSZEGVÁRI Zsuzsa Dóra: A parancsnoki döntéshez szükséges felderítő információk megszerzése és feldolgozása a nem hagyományos hadviselésben.
In: Felderítő Szemle, X. évfolyam 1–2. szám, 2011. március-június. pp. 210–216.
- SCHREIER, Fred R.: Combating Terrorism and its Implications for Intelligence.
In: Combating Terrorism and its Implications for the Security Sector.
Swedish National Defence College, Stockholm, 2005.
- The Military Balance 2010.
The International Institute for Strategic Studies,
Oxford University Press, London, October 2004.
- The National Defence Strategy of the United States of America.
Washington D.C., March 2005.

**SAKÁLY SÁNDOR: A 2. VKF. OSZTÁLY –
KÖNYVISMERTETŐ**

Professzor Dr. Szakály Sándor történész, hadtörténész neve nem ismeretlen a Felderítő Szemle rendszeres olvasóinak többsége előtt. Az utóbbi években több írása is megjelent szakmai folyóiratunk korábbi számaiban, de számos más témakörben megjelent munkája is méltán váltott ki elismerést a két világháború közötti időszak történelme, rendvédelem-története iránt érdeklődők körében.

Szakály Sándor az ELTE Bölcsészettudományi Karán tanult és szerzett történelem-könyvtár szakos diplomát. Szakmai munkáját a Hadtörténeti Intézet és Múzeumban kezdte meg, ami lényegében meghatározta későbbi életútját. Itt végigjárta a szakmai hierarchia szinte minden lépcsőfokát: a tudományos kutatótól a jeles intézmény főigazgatói tisztéig bezárólag, sőt egy ideig a bécsi Kriegersarchivban is dolgozott kirendeltségvezető-helyettesként.

Fő kutatási területe az 1919 és 1945 közötti Magyarország történelme, az ország második világháborús szereplése, a volt magyar rendvédelmi szervek története, valamint a fenti időszak politika- és sporttörténete.

Tudományos munkásságát az alábbi lépcsőfokok jellemezték:

1982. január 16-án „summa cum laude” minősítéssel a bölcsészettudományok doktorává avatták, disszertációjának címe: Magyar tábori csendőrség 1938–1944. 1990 óta a történelemtudomány kandidátusa, értekezésének címe: A magyar katonai elit 1938–1945. 2006-ban a „történelemtudomány habilitált doktora”, majd ugyanebben az évben a Magyar Tudományos Akadémia doktora címet szerezte meg, értekezésének címe: „A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Lexikon és adatbázis”.

Szakály professzor úr számos egyetem, köztük a Semmelweis, a Pannon Egyetem tanára, a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára és ezen egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának alapítója és jelenleg is vezetője, valamint a Nemzeti Közzolgálati Egyetem egyetemi tanára és tudományos rektorhelyettese is volt. 2014. január 2. óta a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatója. Számtalan tudományos és közéleti megbízatással rendelkezik, tevékenységét több kitüntetéssel és díjjal ismerték el, amelyek közül kiemelkedik a Bezerédj-díj és a Zrínyi Miklós-díj.

A Magyar Napló és a Veritas Történetkutató Intézet kiadásában 2015-ben megjelent kötete három nagyobb lélegzetű önálló tanulmányt tartalmaz. Mindhárom tanulmány már külön-külön is megjelent korábban, közülük kettő éppen a Felderítő Szemlében. „Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918–1945” címmel a Felderítő Szemle 2008. novemberi, az önálló magyar katonai felderítés/hírszerzés létrejöttének 90. évfordulója alkalmából kiadott Emlékszámában jelent meg.

Az „Akik a magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást irányították (1919–1945)” című tanulmánya pedig a Felderítő Szemle IX. évfolyam 2. számában (2010. július) került az olvasók elé.

A három tanulmány mindegyike Szakály professzor úr legújabb kutatási eredményeivel kiegészítve, illetve átdolgozva, pontosítva került be ebbe a rendkívül komoly forrásértékű kötetbe. A kutatási eredmények értékét különösen növeli az a sajnálatos tény, hogy meglehetősen szűk keresztmetszetű források álltak és részben állnak ma is rendelkezésre az adott történelmi kor hírszerző és elhárító szolgálatainak történetének feldolgozásához. Ennek csak egyik magyarázata az adott szakterület jellegéből adódó „titokzatosság”. Sajnos az okok között találhatjuk azt a tény is, hogy a háborús cselekmények során számos irat megsemmisült, és elég kevés hiteles dokumentum maradt fenn, de az is az okok közé sorolható, hogy nem volt jellemző az e szakterületen dolgozóakra a bőbeszédűség, a közlési mánia. Maga a szerző így ír erről az Előszóban:

„Sajnálatos, hogy a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetének – amit a köznyelv leginkább csak 2. vkf. osztályként emleget – története a napjainkig is alig feltárt ... nyugodtan állítható tehát: a magyar katonai hírszerzés 1919 és 1945 közötti történetének hiteles feltárásához szükséges a forrásbázis”.¹

Szakály Sándor kísérletet tesz ennek a hiánynak a pótlására, és igyekszik rámutatni azokra a lehetséges és még fel nem tárt forrásokra, amelyek szerint fellelhetők lehetnek, lesznek, és a jövő kutatóinak feladata, hogy az 1918 őszén létrejött önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetét és tevékenységét feltárják és közreadják.

A kötet első tanulmánya „Az önálló katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon (1918–1945)” címet viseli, és ahogyan az alcímben jelölte a szerző: kísérletet tesz „egy szervezet és működésének bemutatására”. Bevezetőjében vázolja az általa felhasznált, illetve a további kutatás során felhasználható forrásokat, különösen az emigrációban élők visszaemlékezéseit, a külföldre került iratokat, feljegyzéseket.

Történelmi hűséggel mutatja be azt a hatalmas munkát, amit a Honvédelmi Minisztérium, majd később a Hadügyminisztérium létrehozása jelentett, s ezen belül is azt, hogy Stojakovics Demeter (1935. november 4-től Sztójay Döme) vezérkari őrnagy, az egykori Osztrák–Magyar Monarchia hírszerzését biztosító Evidenzbüro (Nyilvántartó Iroda) egykori tisztje vezetésével létrejött az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás.

Szakály Sándor tehát az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozását, a szervezetet és annak a két világháború közötti működését és eszköztárát mutatja be az első lépésektől a feltételek megteremtésén át a fegyverkezési egyenjogúság visszanyerése utáni időszakig. Különösen figyelmet érdemel a szakmailag felkészült és hozzáértő személyi állomány körültekintő és példaértékű kiválasztása.

¹ SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945. Magyar Napló, Veritas Történetkutató Intézet, Budapest, 2015. p. 9.

Ugyancsak rendkívül érdekes és sok információval szolgál a „Katonai attasészolgálat kiépítése” című fejezet is. Ebből megtudhatja az olvasó, hogy kezdetben katonai megbízottként, majd később katonai szakelőadóként, illetve 1927 után már katonai attaséként tevékenykedhettek a külképviseleteken az erre a feladatra kiválasztottak és felkészítettek. „A katonai attasék a legfelkészültebb vezérkari tisztek közül kerültek ki, akik jelentős mozgásteret kaptak a Honvéd Vezérkar főnökétől és az állomáshelyükön a magyar követség vezetőjével szinte egyenrangúságon alapuló viszonyt építettek ki. Jelentéseiket a magyar követ „megkerülésével”, közvetlenül a Honvéd Vezérkar főnökének küldték, ezzel is jelentősen befolyásolva a politikai, katonai döntések meghozatalát.”²

Érdekes, de ugyanakkor elszomorító is egyben a katonai attasék sorsának alakulásával foglalkozó rész, amely a 60 katonai attasé többségének sorsát követi nyomon az 1944–45-ös, illetve a háború utáni időszakban. Szomorú az, hogy a kitűnően képzett, nagy tudású, több nyelven beszélő katonák a háborút követően az „ebek harmincadjára” kerültek – megaláztatás, lefokozás, börtön, hadifogság, kivégzés jutott osztályrészül azoknak a haza ügye iránt elkötelezett hazafiaknak, akikre az új rendszernek már nem volt szüksége.

A második tanulmányban a szerző külön fejezetet szentel azoknak, akik a magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást 1919–1945 között irányították. Szakály professzor a rá jellemző precizitással mutatja be azt a tíz főt, akik 1919. augusztus 1. és 1945. május 9. között a szervezet élén álltak. Különböző szempontok szerint hasonlítja össze az egykori vezetőket, így többek között a születési hely, a vallásfelekezeti megoszlás, az iskolai végzettség, a vezérkari képesítés megszerzése, a haderő és a fegyvernemi hovatartozás szerint. Ez utóbbinál érdekes, hogy nyolcan a gyalogság soraiból és ketten a tüzér fegyvernemből kerültek ki.

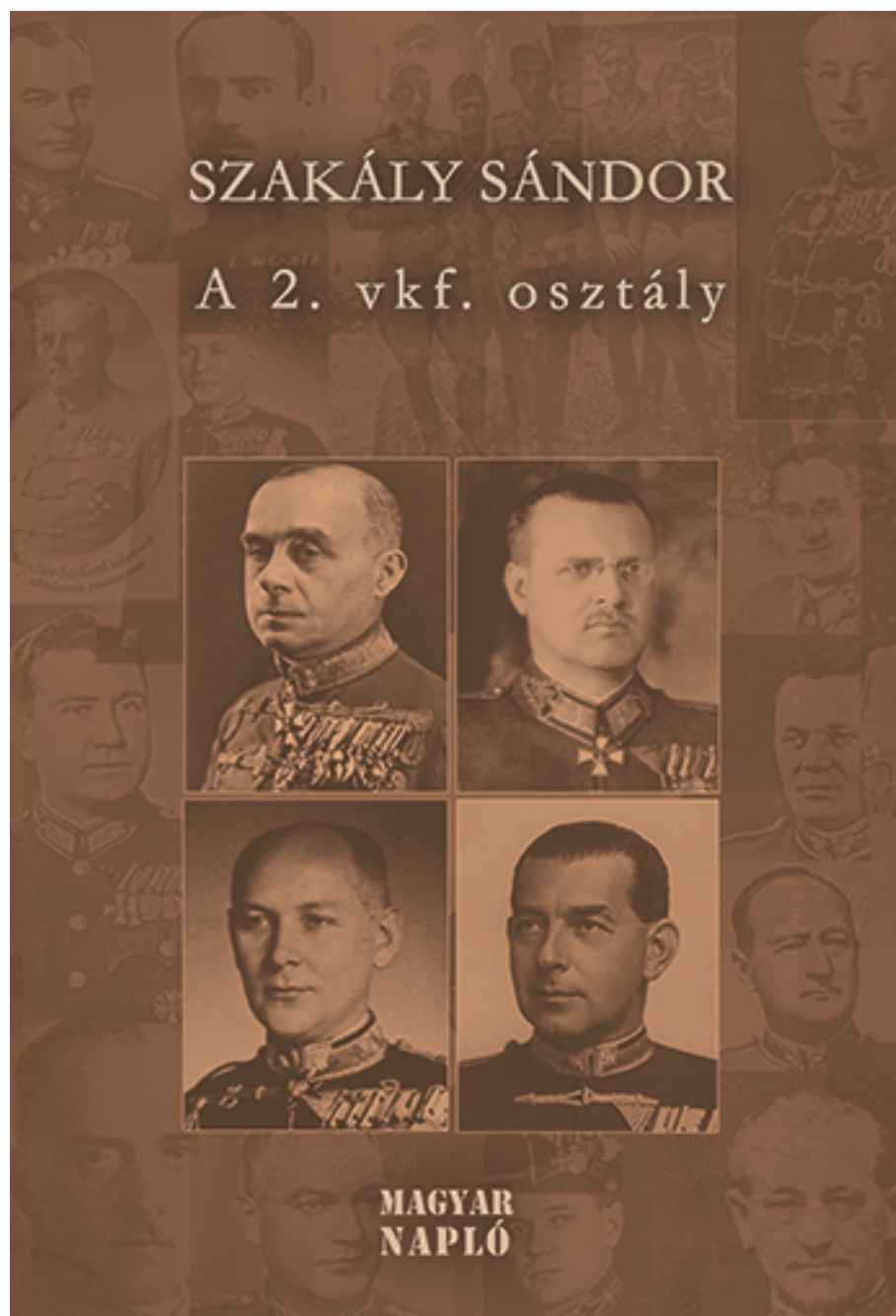
Külön is érdekes az a rész, amelyben a szerző az egykori vezetők nyelvtudását és nyelvhasználatát vizsgálja. Erről így ír: „A tíz katonai felső vezető 70 százaléka négy vagy több nyelvet használt, míg 30 százalék három, illetve két nyelvet. Érdekesnek tűnhet, hogy a két nyelvet használó két személy kivétel nélkül a második világháború éveiben állt – egyébként csak rövid ideig – a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás élén, míg a többiek közül két, sok nyelvet ismerő tiszt volt ugyanezen időszakban a 2. vkf. osztály vezetője.”³

Ugyancsak érdekes szempont annak a vizsgálata, hogy közülük ki milyen időtartamot töltött el a katonai hírszerzés és a kémelhárítás vezetői posztján. A második világháború időszakának a korábbi évekhez viszonyított gyorsabb váltásait a szerző az ország politikai és katonai helyzetének gyakori változásaival indokolja.

Érdemes még felhívni az olvasó figyelmét az osztály élére történt kinevezéskor, illetve felmentéskor betöltött életkorra és az akkor viselt rendfokozatra.

² SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945. Magyar Napló, Veritas Történetkutató Intézet, Budapest, 2015. p. 21.

³ Uo. p. 42.

A könyv borítója

Azt is megtudhatjuk a könyvből, hogy a vezetők közül katonai pályafutásuk során többen is teljesítettek katonadiplomáciai szolgálatot, szinte kivétel nélkül több állomáshelyen is. Ebből azt a következtetést vonja le a szerző, hogy a szolgálat mindenkor vezetőivel szemben fontos követelménynek számított a külszolgálati tapasztalat.

A második értekezés végén a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőinek rövid, fényképpel illusztrált életrajzát olvashatjuk.

A harmadik tanulmányban képet kaphatunk a magyar katonaiattasé-szolgalat, illetve az attaséi beosztást betöltött személyek – illetve egy bizonyos időszakban szakelődök – személyi összetételéről és állomáshelyeiről. E tanulmány lényegét maga a szerző találóan így foglalja össze: „Nem a fentebb jelzett katonai attaséi szolgálat tevékenységét kívánom bemutatni, hanem a kutatások jelenlegi állása szerint adom közre az 1919 és 1945 között katonai attaséi beosztásban szolgált hivatásos katonatisztek életrajzát, valamint az állomáshelyeket és az adott állomáshelyeken szolgáltak névsorát. A rendelkezésre álló adatok képet adnak arról, hogy kik is voltak, honnét jöttek a katonai attaséi beosztást betöltő személyek, milyen ismeretekkel rendelkeztek és milyen szempontok játszhattak közre a beosztásra történő kiválasztásukkor.”⁴

A sokoldalú elemzésből kitűnik, hogy az 1919 és 1945 közötti időszakban mind a szakelődői, mind pedig 1927 után katonai attaséi beosztást betöltő személyek a magyar királyi honvédség szakmailag rendkívül felkészült, több nyelvet beszélő, komoly katonai tapasztalatokkal rendelkező tisztjei közül kerültek ki. Katonai pályafutásuk végére szinte kivétel nélkül elérték a tábornoki rendfokozatot. Többségük távol tartotta magát a politikától és csak kevesen – azok egy része is inkább az adott időszak szülte politikai kényszerhelyzetben – vállaltak politikai szerepet.

A harmadik értekezés végén a szerző a katonai attasék életrajzát ismerteti, ahol rendelkezésre állt, ott fényképpel, ahol nem sikerült találni fényképet, ott tisztí csáko helyettesíti azt.

Szakály Sándor professzor úr munkája mindenképpen bővíti a magyar katonai hírszerző és kémelhárító szolgálatok 1919 és 1945 közötti történetének hiteles feltárását szolgáló – egyébként meglehetősen szűkös – adatbázist, és kitűnő forrásként szolgálhat a korszak szakmai történetét kutatók számára. A kötet tanulmányai közelebb viszik az olvasót e sajátos, sokszor titokzatosnak tűnő szervezet történetének alaposabb megismeréséhez és megértéséhez.

---

⁴ SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945. Magyar Napló, Veritas Történetkutató Intézet, Budapest, 2015. p. 83.

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NY. EZREDES

VÁRHAÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI TENDENCIÁK A VILÁGON 2015-BEN

Biztonság- és gazdaságpolitikai szempontból 2015 eseményei nehezen kiszámíthatók és jelezhetők előre. A tanulmány a várható eseményeket, az okokat és a következményeket vizsgálja. Olyan kérdéseket elemez, mint a gazdasági problémák, konfliktuszónák, fontosabb államok politikája, azokra fókuszálva, ahol változások várhatók. A vizsgált kérdéseket összefüggésében elemzi, rámutatva az okokra és az okozatokra. A tanulmány kitér a terrorizmus kockázatának megváltozására, különös tekintettel a párizsi merényletekre.

Kulcsszavak: előrejelzés, válságkörzetek, biztonságpolitika, terrorizmus, gazdaság.

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES –

DR. KAISER FERENC – HÁBER PÉTER NY. EZREDES

UGYANAZ MÁSKÉPPEN – AZ OROSZ GEOPOLITIKA VÁLTOZÁSAI A HIDEGHÁBORÚ VÉGÉTŐL NAPJAINKIG

A cikk reagálás az Oroszországi Föderáció egyik hivatásos tisztjének korábban megjelent írására, amely azt szándékozott bizonyítani, hogy a jelenlegi európai biztonsági helyzetért a NATO-t és az Amerikai Egyesült Államokat terheli a nagyobb felelősség. A hidegháború befejezését követően sem szűnt meg a NATO és Oroszország korábbi szembenállása, a biztonság szinte minden területén igyekeztek érvényesíteni nagyhatalmi érdekeiket. Cikkünk három nagyobb korszakban vizsgálja a geopolitikai sakkjátszma fejlődését Magyarország és a NATO szemszögéből. Külön részben vizsgáljuk a jelenleg is folyó orosz–ukrán konfliktus okait. Cikkünk kiemelten koncentrálna a NATO és Oroszország közös geopolitikai érdekeinek bemutatására.

Kulcsszavak: NATO, Oroszországi Föderáció, geopolitika, konfliktuskezelés, érdekek érvényesítése, ukrán konfliktus.

DR. DEÁK JÁNOS NY. VEZÉREZREDES

OROSZORSZÁG ÚJ (PONTOSÍTOTT) KATONAI DOKTRÍNÁJÁNAK MEGJELENÉSE AZ OROSZ KATONAI GONDOLKODÁS VÁLTOZÁSAINAK TÜKRÉBEN

Vlagyimir Putyin orosz államfő 2014. december 26-án jóváhagyta az Oroszországi Föderáció 2010. február 5-én életbe lépett katonai doktrínájának pontosított változatát.

CONTENTS

COLONEL (RET.) JÓZSEF KIS-BENEDEK DR., PhD, habil.

**SECURITY POLICIES TENDENCIES
IN THE WORLD FOR 2015**

It is difficult to calculate and forecast the security and economic policy events in 2015. This study analyses the expectable security policy events, their causes and consequences. It deals with economical problems, zones of conflicts, policy of the most important states where we can expect changes. The questions to review are analysed in interconnection pointed out the causes and effects. The study touches upon the changes of the risks of terrorism with special regard to the murderous attacks in Paris.

Keywords: forecast, crisis regions, security policy, terrorism, economy.

COLONEL ISTVÁN RESPERGER DR., PhD, habil. –
FERENC KAISER DR., PhD – COLONEL (RET.) PÉTER HÁBER

**THE SAME TOPIC, BUT IN DIFFERENT WAY –
CHANGES OF THE RUSSIAN GEOPOLITICS
FROM THE END OF THE COLD WAR TILL TODAY**

The article was written as reaction to a formerly published study the author of which is an officer of the Russian Federation. The article was to prove that NATO and the USA are mainly responsible for the present European security situation. The earlier conflict between the NATO and Russia is still prevailing after the Cold War; they try to strive for manifesting their power interests in all the fields of security policy. In our article we investigate three significant eras of the geopolitical development from the view of Hungary and NATO. In a separate chapter we analyse the reasons of the conflict between Russia and Ukraine. In our article we introduce the common geopolitical interests of NATO and Russia.

Keywords: NATO, Russian Federation, geopolitics, conflict management, manifestation of interests, Ukrainian conflict.

GENERAL (RET.) JÁNOS DEÁK DR., PhD, habil.

**THE APPEARANCE OF THE NEW (AMENDED) VERSION
OF THE MILITARY DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION
IN THE CONTEXT OF THE CHANGES
IN THE RUSSIAN MILITARY THINKING**

On 26th December 2014, President of the Russian Federation, Vladimir Putin approved the new version of the Russian Military Doctrine endorsed on 5th February 2010.

A módosítást az orosz vezetés indoklása szerint a világban 2010 óta végbement biztonság- és katonapolitikai változások, az Oroszország számára biztonsági kihívást jelentő új katonai veszélyforrások és fenyegetések megjelenése tette szükségessé. A doktrína új kiadása lényegileg változatlanul hagyta a 2010. évi dokumentum legfontosabb téziseit, kiegészült azonban azokkal, a katonai erő újszerű alkalmazásaira, az orosz haderő fejlesztésének irányaira vonatkozó gondolatokkal, amelyeket még 2013 elején ismertetett a haderő vezetői állományával Valerij Geraszimov hadseregtábornok vezérkari főnök. Ezek az új orosz katonai gondolkodást tükröző elvek időközben „*Geraszimov-doktrínaként*” váltak ismertté.

Kulcsszavak: katonai doktrína, Oroszországi Föderáció, orosz haderő, biztonsági kihívás, katonai veszély, fenyegetés, Geraszimov hadseregtábornok, Vlagyimir Putyin államfő, fordított aszimmetria.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

EGYSZERŰ NEMZETBIZTONSÁGI ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK II. – ANOMÁLIAELEMZÉS

A szerző a tanulmányában folytatja a nemzetbiztonsági elemző-értékelő eljárások bemutatását, amelynek során az anomálielemzéssel foglalkozik. A tanulmány elején kísérletet tesz az anomália meghatározására. Az anomálielemzést négy fő részre osztja: az anomália beazonosítására, az anomáliák leírására, az anomáliák kialakulásának vizsgálására, valamint az anomáliák következményeinek elemzésére. A felosztást összeveti a szakirodalomban megtalálható anomáliaazonosítási elméletekkel. A tanulmány végén rámutat, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység, vagyis az információszerzés eredményeiben is keresni kell az anomáliát.

Kulcsszavak: hírszerzés, elemzés-értékelés, elemző-értékelő módszerek, anomálielemzés.

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

AZ EU HÍRSZERZÉSÉNEK IRÁNYÍTÁSA

Az Európai Unió a nemzetközi szintén teljes jogú szereplő kíván lenni, ezért vezetőinek szüksége van időben rendelkezésre álló, megbízható hírszerzési információkra a szükséges politikai-katonai döntések meghozatalához. A szerző írásában bemutatja az újonnan létrehozott Európai Külügyi Szolgálaton belül működő EU Hírszerző Közösségének irányító szervezeteit és legfontosabb tagjait: az EU Hírszerző Elemző Központot és az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságát.

Kulcsszavak: Európai Unió, EU Külügyi Szolgálat, Egységes Hírszerző Elemző Képesség, EU Hírszerző Elemző Központ, EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság.

The revision of the document has become necessary due to the security and military political changes that have occurred on the international arena since 2010; also due to the appearance of the new security challenges for Russia in the field of military dangers and threats. The revised version of the military doctrine has left the key theses of the 2010 document unchanged. However, it has incorporated the thoughts regarding the new ways/methods of deployment and the directions of the development of the Russian Armed Forces outlined by Army General Valeriy Gerasimov, the Chief of the General Staff of the Russian Armed Forces to the military leadership already in the beginning of 2013. Meanwhile, these principles reflecting a new Russian military thinking have become known as “Gerasimov’s Doctrine”.

Keywords: military doctrine, Russian Federation, Russian Armed Forces, security challenge, military danger, threat, Army General Gerasimov, President Vladimir Putin, reverse asymmetry.

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA DR., PhD

SIMPLE INTELLIGENCE ANALYSIS METHODS II. – ANOMALY ANALYSIS

In his study, the author continues the presentation of the intelligence analysis methods. He deals with the anomaly analysis. At the beginning of the study, the author attempts to define the anomaly. He divides the anomaly analysis into four main parts: anomaly detection, description of anomalies, analysis of the emergence of anomalies, analysis of the consequences of anomalies. He examines the anomaly analysis published in different foreign sources, and compares them with his theory. Finally, the author emphasises, that the intelligence analyst has to look for anomalies also in the products of data collectors.

Keywords: intelligence, intelligence analysis, analysis methods, anomaly analysis.

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

GOVERNANCE OF EU INTELLIGENCE

The European Union wants to become a global player on the international arena, therefore its leadership needs reliable and timely intelligence to make the right decisions. The author presents in his writing the main organisations of the Intelligence Community (namely the EU Intelligence Analysis Centre and the EU Military Staff Intelligence Directorate) operating in the recently established European External Action Service.

Keywords: European Union, EU External Action Service, Single Intelligence Analysis Capacity, EU Intelligence Analysis Centre, EU Military Staff Intelligence Directorate.

MISZORI ENDRE ALEZREDES

AZ EURÓPAI UNIÓ MŰHOLDKÖZPONTJÁNAK BEMUTATÁSA

Az Európai Unió Műholdközpontja Madrid mellett, Torrejón de Ardoz-ban, a spanyol légierő bázisán települ. A Nyugat-európai Unió Műholdközpontja (WEU SatCen) jogutódjaként 2001-ben létrejött Európai Unió Műholdközpont (EU SatCen) az EU legfelsőbb döntéshozóinak IMINT és GEOINT hírszerzési jelentésekkel való kiszolgáltatását kapta feladatul. A decentralizált ügynökségként funkcionáló központ tevékenységét az EU közös kül- és biztonságpolitikája és különösen a közös biztonság- és védelempolitikája iránymutatásait figyelembe véve látja el. Költségvetését a 28 tagország biztosítja. Feladatait a Válságkezelő Tervező Igazgatóság határozza meg, az EU kül- és biztonságpolitikai főképviselője Federica Mogherini közvetett felügyeletével. A szerző tanulmánya a központnak az EU szervezetein belül való elhelyezkedését, feladatait, adatforrásait, kapcsolódásait és működését kívánja a részletekbe menő teljesség igénye nélkül bemutatni.

Kulcsszavak: IMINT, GEOINT, képelemzés, EU SatCen, CSDP, CFSP.

VADÁSZ PÁL

INFORMÁCIÓKERESÉS A NYÍLT FORRÁSÚ HÍRSZERZÉSBEN

A nyílt forrásból működő információszerzés az ókor óta ismert. Az internet elterjedésével az OSINT a klasszikus módszerek mellett döntően a világhálóból szerzi az adatait, egyre inkább a közösségi médiából. A megszerzett adatokat egy adatfúziós központban dolgozzák fel, majd továbbítják az elemzést a döntéshozók felé. Áttekintést kapunk a legfontosabb OSINT-eszközökről és alkalmazási területekről. Az OSINT néhány jogi aspektusa is említésre kerül.

Kulcsszavak: keresőrendszerek, OSINT, hírszerzés.

DR. JUR. DEÁK JÓZSEF R. ALEZREDES

AZ OROSZ LÉG- ÉS ŰRVÉDELMI CSAPATOK

A Szovjetunió szétesésével egypólusúvá vált világban a jogutód, az Oroszországi Föderáció gazdasági ereje nem mérhető a bipoláris időkben kivívott egykori szuperhataloméhoz. Ezt az ukrajnai beavatkozás miatt bevezetett nyugati gazdasági szankciók még nyilvánvalóbbá teszik. Ugyanakkor Oroszországgal a mind erőteljesebben fejlődő katonai képességeire – főként az Amerikai Egyesült Államokéval a világon egyedülként összemérhető atom-űtőerejére tekintettel – továbbra is katonai nagyhatalomként számol a világ, és mély aggodalommal figyelte, miként mutatja ki nyíltan hadipotenciálját legutóbb a Krím félsziget bekebelezésével.

A Szovjetuniónak az Amerikai Egyesült Államokkal évtizedeken át folytatott fegyverkezési versenye már kezdetben kiterjedt a világűrre is. Ennek máig ható és működő eredménye az orosz kozmikus fegyvernem, mostani elnevezése szerint a Lég- és űrvédelmi csapatok felállítása.

Kulcsszavak: Oroszországi Föderáció, lég- és űrvédelmi csapatok, katonai-kozmosz csapatok, kozmikus eszközök.

LIEUTENANT COLONEL ENDRE MISZORI

INTRODUCTION OF THE EUROPEAN UNION SATELLITE CENTRE

The EU Satellite Centre supports the decision making of the European Union by providing geospatial intelligence products and services in the context of the Common Foreign and Security Policy and, in particular, the Common Security and Defence Policy, primarily through the analysis of data from Earth observation satellites. Under the supervision of the Political and Security Committee and the operational direction of the High Representative of the Union, the EU SatCen is a decentralized agency of the EU that responds to requests from different users: the European External Action Service (EEAS), Member States, the European Commission. The Centre provides early warning of potential crises to decision makers in order to enable timely, diplomatic, economic and humanitarian measures, including generic planning for intervention.

Keywords: IMINT, GEOINT, image analysis, EU SatCen, CSDP, CFSP.

PÁL VADÁSZ

INFORMATION SEARCH IN THE OPEN SOURCES INTELLIGENCE

Intelligence based on open source has been known since ancient times. Since the widespread use of the Internet, OSINT has been exploiting apart from the classical methods more and more the World Wide Web, particularly the social media. The data acquired is processed in a fusion centre and then disseminated to the decision makers. The most used OSINT tools and application fields are reviewed. Some aspects of OSINT are examined.

Keywords: search systems, OSINT, intelligence.

LIEUTENANT COLONEL JÓZSEF DEÁK DR., JUR.

THE RUSSIAN AEROSPACE DEFENCE FORCES

In the world becoming unipolar following the disintegration of the Soviet Union, the economic power of its successor, the Russian Federation cannot be compared to that of the former super power. This fact is made even more evident by the western economic sanctions against Russia because of its intervention in Ukraine. However, Russia – because the strong growth of its military potential and especially because of its nuclear striking power which uniquely can only be matched to that of the United States – is still regarded as a military super power, and the world watched with concern when this military potential has recently been shown openly when Russia annexed the Crimea.

The armaments race of decades between the Soviet Union and the USA expanded into space from the beginning. The Russian cosmic branch, the Air-Cosmic Defence Troops, as they are called today is still an active and operational result of this race is.

Keywords: Russian Federation, aerospace defence forces, military-cosmic forces, cosmic military devices.

KISS ROLAND

A KÍNAI KÉK VÍZI FLOTTA FEJLESZTÉSE

Kína gyors növekedése és fejlődése a gazdaság és a technológia terén jól ismert tény. Ez tette lehetővé, hogy védelmi költségvetését évről évre kétszámjegyű százalékkal növelje, amely mára már a második legnagyobb a világon. A forrásokat a haditengerészet arra használta, hogy felépítsen egy a saját partoknál jóval messzebb is bevethető erőt. A jövőben Peking kék vízi flottája képes lesz biztosítani a stratégiai vízi utakat, támogatni expedíciós és kételtű műveleteket, használhatják a tengerek ellenőrzésére és az ellenséges flották elleni harcra, részt vehetnek a hozzáférést gátló és területmegtagadó stratégiában, vagy részei lehetnek a nukleáris elrettentésnek.

Kulcsszavak: Kína, haditengerészet, flottafejlesztés, Ázsia, Csendes-óceán, tengeri hadviselés.

KÖSZEGVÁRI ZSUZSA DÓRA FŐHADNAGY

A DÉLKELET-ÁZSIAI ORSZÁGOK FEGYVERES ERŐI – VIETNAM

A délkelet-ázsiai térség legerősebb katonai hagyománnyal és hadművelleti tapasztalattal rendelkező országa Vietnam. A Vietnami Népi Hadsereg a hidegháború óta központi szerepet tölt be a Vietnami Munkáspárt politikai rendszerében, irányítását a párt végzi. Az elmúlt két évben Vietnam katonai költségvetése ugyan csökkent, miközben az ország gazdasága fejlődik legjobban a délkelet-ázsiai országok között. A térségben uralkodó területviták miatt a haderőfejlesztés elsősorban a haditengerészetet és a légierőt érinti.

Kulcsszavak: Délkelet-Ázsia, Vietnam, fegyveres erő.

DR. Solti István ezredes

FARKÁBA HARAPOTT A KÍGYÓ?

A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK HATÁSA

A NEMZETBIZTONSÁGI ÜGYNÖKSÉGEK TEVÉKENYSÉGÉRE

A cikkben a szerző abból az alaphipotézisből indul ki, hogy az államok a nemzetbiztonsági érdekeik érvényesítésének céljából a saját nemzetbiztonsági ügynökségeiket alapvetően „korlátlan” eszközrendszerrel ruházzák fel, viszont a nemzetközi és az állami élet egyéb területein kialakított nemzetközi együttműködés, az ennek során kialakult nemzetközi viselkedési normák, valamint a létrehozott nemzetközi szervezetek mára már egy olyan alapvető rendszert alakítottak ki, amely a titkosszolgálatok lényegi működési kereteit is meghatározzák. A tanulmányban a jelenkor e területen nagy vitát kiváltó legismertebb eseményének a példáján keresztül mutatja be a szerző azokat a lényegi szempontokat, amelyeket az állami nemzetbiztonsági szervek működésük során nem hagyhatnak figyelmen kívül.

Kulcsszavak: nemzetközi szervezetek, nemzetbiztonsági szolgálatok, hírszerzés, adatgyűjtés, emberi jogok.

ROLAND KISS

CHINA'S BLUE WATER NAVY DEVELOPMENT

China's fast growth and development in the fields of economy and technology is well known, these have made possible to increase defence expenditure with double digit rate year by year, being now the world's second largest defence budget. The funds are used at the navy to build up a force, which could be used far beyond the coastal waters of China. In the future, Beijing's blue water navy can secure the strategic sea lanes of China, support expeditionary and amphibious operations, be used for sea control and fight off enemy navies, take part in anti-access/area-denial strategy or be a part of nuclear deterrence.

Keywords: China, navy, fleet development, Asia, Pacific, naval warfare.

FIRST LIEUTENANT ZSUZSA DÓRA KŐSZEGVÁRI

THE ARMIES OF SOUTHEAST ASIAN COUNTRIES – VIETNAM

In the Southeast Asian region the country with the strongest military tradition and operational experience is Vietnam. The Vietnam People's Army has been fulfilling a central role in the political system of the Vietnam Worker's Party since the Cold War, and it is controlled by the party. Although in the last years the budget spent on the military has decreased, the economy of the country has developed the most among the Southeast Asian countries. Due to the territorial disputes in the region the development of military focuses mainly on the navy and air force.

Keywords: Southeast Asia, Vietnam, armed forces.

COLONEL ISTVÁN SOLTI DR., PhD

THE SNAKE BITING ITS OWN TAIL? EFFECT OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS ON ACTIVITY OF NATIONAL SECURITY AGENCIES

In this essay the writer starts from that hypothesis that the states – to enforce their interests in the field of national security – basically provide their own national security agencies unlimited power and toolkit. However, the international cooperation in the areas of international and state levels and the set international ethical standards, as well as the established international organizations have created a system of human rights that defines the operational limits of intelligence agencies. In this essay the writer presents – through the most well-known events of present days that have provoked debates in this field – the main aspects, which cannot be neglected by the national security agencies of the states during their operations.

Keywords: international organizations, national security agencies, intelligence, data collection, human rights.

FEJES PÁL ÖRNAGY

**A MAGYAR–JUGOSZLÁV „TITKOS HÁBORÚ”
ÉS NEMZETBIZTONSÁGI VONATKOZÁSAI**

A Rákosi-korszak (1948–1953) a magyar–jugoszláv kapcsolatok történetében is az egyik legsötétebb időszaknak tekinthető. A szovjet nagyhatalmi politika által eszközként használt magyar–jugoszláv konfrontációban a nagyszabású katonai előkészületek és a számos fegyveres incidens mellett kiemelt szerep jutott a két ország nemzetbiztonsági (állambiztonsági) szolgálatainak. Az összecsapások több mint száz halálos áldozatot követeltek, és évekig potenciális háborús övezetté változtatták a magyar–jugoszláv határvidéket. Az események jelentős szakmai tapasztalatokkal gyarapították mindkét fél állambiztonsági hatásait, hozzájárulva azok hatékonyabb működéséhez a későbbi időszakokban.

Kulcsszavak: Tito, ÁVH, UDB, propaganda, határsáv, kommunista, ügynök.

KŐSZEGVÁRI ZSUZSA DÓRA FŐHADNAGY

**A FELDERÍTÉS HELYE ÉS SZEREPE
AZ IRREGULÁRIS HADVISELÉSBEN,
A FELDERÍTÉS TERVEZÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA**

Napjainkban megjelentek a modern kori kihívások, amelyek kezeléséhez a fegyveres erők mind erőteljesebb fellépése szükséges. Az új típusú kihívások, veszélyek és fenyegetések megoldásának leghatékonyabb alapját a felderítés képezi. A felderítési tevékenység egy olyan folyamat, amely során az információszerzés megvalósul. Ez a tevékenység bizonyos részfolyamatokra és egységekre bontható le, és minden részfolyamat ugyanazt a célt szolgálja. Végeredményként a megszerzett információk felhasználásával választ kell, hogy kapjunk a tisztázatlan kérdésekre.

Kulcsszavak: felderítés, irreguláris hadviselés, felkelő, Afganisztán.

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

SZAKÁLY SÁNDOR: A 2. VKF. OSZTÁLY – KÖNYVISMERTETŐ

A szerző forrásértékű tanulmánykötetében az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás létrehozását és történetét, a szervezet vezetőit, valamint a két világháború között katonai attaséi beosztást betöltött személyeket mutatja be hiteles dokumentumok alapján.

Kulcsszavak: 2. vkf. osztály, katonai hírszerzés, katonai elhárítás, katonai attasé.

MAJOR PÁL FEJES

**HUNGARIAN–YUGOSLAVIAN UNDERCOVER WAR
AND ITS SECURITY ASPECTS**

The Rákosi-era was one of the darkest periods in the history of the relations between Hungary and Yugoslavia. Besides the large scale military preparations and many armed incidents, security services of both countries played important role in the confrontation, which was intended to support Soviet political goals. The clashes resulted in more than a hundred victims, and turned the Hungarian-Yugoslavian border area into a potential warzone. However, the events of this period enriched the national security authorities of both sides with significant experiences and also contributed to their efficiency in the future.

Keywords: Tito, Authority of State Defence (ASD), Department of State Security (DSS), propaganda, borderland, communist, agent.

FIRST LIEUTENANT ZSUZSA DÓRA KŐSZEGVÁRI

**THE ROLE OF RECONNAISSANCE IN IRREGULAR WARFARE,
PLANNING AND IMPLEMENT OF RECONNAISSANCE**

The new challenges that have appeared recently have also triggered the need for stronger action of the armed forces. It is reconnaissance that can provide the most efficient base solutions for threats and dangers of the new types of challenges. Reconnaissance is such a process during which the gathering of expected information is realized. This activity can be split down into shorter processes during which all these process have the same aim. However, the final result in each case should be able to find answers to the questions by utilizing the gathered information.

Keywords: reconnaissance, irregular warfare, insurgent, Afghanistan.

BRIGADIER GENERAL (RET.) ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY DR., PhD

**SÁNDOR SZAKÁLY: The 2nd DEPARTMENT OF THE GENERAL
STAFF – BOOK REVIEW**

The author in his book of essays and studies based on authentic (archive) documents introduces the establishment and history of the independent Hungarian military intelligence and counterintelligence organization, its leaders and the persons who fulfilled military attaché positions between the two world wars.

Keywords: 2nd Department of the General Staff, military intelligence, military counterintelligence, military attaché.

CONTENTS

SECURITY POLICY

COLONEL (RET.) JÓZSEF KIS-BENEDEK DR., PhD, habil.

SECURITY POLICIES TENDENCIES IN THE WORLD FOR 2015

COLONEL ISTVÁN RESPERGER DR., PhD, habil. –
FERENC KAISER DR., PhD – COLONEL (RET.) PÉTER HÁBER

THE SAME TOPIC, BUT IN DIFFERENT WAY – CHANGES OF THE RUSSIAN GEOPOLITICS FROM THE END OF THE COLD WAR TILL TODAY

GENERAL (RET.) JÁNOS DEÁK DR., PhD, habil.

THE APPEARANCE OF THE NEW (AMENDED) VERSION OF THE MILITARY DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE CONTEXT OF THE CHANGES IN THE RUSSIAN MILITARY THINKING

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA DR., PhD

SIMPLE INTELLIGENCE ANALYSIS METHODS II. – ANOMALY ANALYSIS

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

GOVERNANCE OF EU INTELLIGENCE

LIEUTENANT COLONEL ENDRE MISZORI

INTRODUCTION OF THE EUROPEAN UNION SATELLITE CENTRE

PÁL VADÁSZ

INFORMATION SEARCH IN THE OPEN SOURCES INTELLIGENCE

FACTS ABOUT COUNTRIES

LIEUTENANT COLONEL JÓZSEF DEÁK DR., JUR.

THE RUSSIAN AEROSPACE DEFENCE FORCES

ROLAND KISS

CHINA'S BLUE WATER NAVY DEVELOPMENT

FIRST LIEUTENANT ZSUZSA DÓRA KŐSZEGVÁRI

**THE ARMIES OF SOUTHEAST ASIAN COUNTRIES –
VIETNAM**

FORUM

COLONEL ISTVÁN Solti DR., PhD

THE SNAKE BITING ITS OWN TAIL?

**EFFECT OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS
ON ACTIVITY OF NATIONAL SECURITY AGENCIES**

MAJOR PÁL FEJES

**HUNGARIAN-YUGOSLAVIAN UNDERCOVER WAR
AND ITS SECURITY ASPECTS**

FIRST LIEUTENANT ZSUZSA DÓRA KŐSZEGVÁRI

**THE ROLE OF RECONNAISSANCE IN IRREGULAR WARFARE,
PLANNING AND IMPLEMENT OF RECONNAISSANCE**

BRIGADIER GENERAL (RET.) ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY DR., PhD

**SÁNDOR SZAKÁLY: The 2nd DEPARTMENT OF THE GENERAL
STAFF – BOOK REVIEW**

FOR READERS

CONTENTS

OUR AUTHORS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A KÖTET SZERZŐI

Dr. Deák János	ny. vezérezredes, PhD, habil., az NKE Hadtudományi Doktori Iskola oktatója
Dr. jur. Deák József	r. alezredes, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Fejes Pál	őrnagy, a KNBSZ munkatársa
Háber Péter	ny. ezredes, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Kaiser Ferenc	az NKE egyetemi docense
Dr. Kis-Benedek József	ny. ezredes, PhD, habil., címzetes egyetemi tanár
Kiss Roland	az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Kőszegvári Zsuzsa Dóra	főhadnagy, a KNBSZ munkatársa
Lakatos Zsolt	alezredes, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Miszori Endre	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Resperger István	ezredes, PhD, habil., egyetemi docens, az NKE Nemzetbiztonsági Intézet igazgatója
Dr. Solti István	ezredes, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Tömösváry Zsigmond	ny. dandártábornok, a Felderítők Társasága Egyesület elnöke
Vadász Pál	az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi adjunktus, az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa

---

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT
KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorsszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Vida Csaba alezredes
06(1) 386-9344/5300, HM 65-300
e-mail: vida.csaba@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5115, HM 65-115
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu